

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Юрій

ОФІЦИНСЬКИЙ

Автор цифрового підпису

Юрій ОФІЦИНСЬКИЙ

Кваліфікаційна наукова

Дата: 2023.09.22 11:04:12

праця на правах рукопису

+03'00'

ОФІЦИНСЬКИЙ Юрій Романович

УДК 355.48(470:477):070.481(73)]"2014/2018"(091)

ДИСЕРТАЦІЯ

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА 2014–2018 РР. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ГАЗЕТИ THE NEW YORK TIMES)

032 – Історія та археологія

03 – Гуманітарні науки

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Ю. Р. Офіцинський

Науковий керівник: Капітан Лариса Іванівна, доктор історичних наук,
професор.

АНОТАЦІЯ

Офіцинський Ю.Р. Російсько-українська війна 2014–2018 рр. (за матеріалами газети The New York Times). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія» (03 – Гуманітарні науки). – Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет», Міністерство освіти і науки України, Ужгород, 2022.

Російсько-українська війна в 2014–2018 рр. розглядалася впливовими міжнародними організаціями, союзами і клубами (ООН, ПАРЄ, ЄС, НАТО, Велика сімка), як неklasична, або гібридна. Відповідно, автократичну Російську Федерацію трактували не тільки однією з військово-політичних сторін, а й вважали її відповідальною за провокування й початок цієї війни, пряму участь у боях на території України. Натомість Москва офіційно це заперечувала.

Щодо історіографічних здобутків із проблематики російсько-української війни, то домінують міждисциплінарні підходи. Українські вчені вивчали передумови і причини російсько-української війни, питання її періодизації, принципи ведення Росією гібридної війни проти України, її впливу на економіку цих країн, на військову політику та політику безпеки в Європі. Також досліджували бойовий шлях окремих українських військових підрозділів і волонтерський рух. Дослідження координувалися державними інституціями з колективами кваліфікованих фахівців, зокрема, Інститутом історії України Національної академії наук України, Національним інститутом стратегічних досліджень.

У зарубіжній історіографії серед західних науковців простежуємо два наративи, які умовно позначимо як проукраїнський та проросійський. У працях із проукраїнським наративом методологічне підґрунтя базоване на сучасних цінностях західної цивілізації, зокрема міжнародно-правових, підкреслюються спроби Москви поширити концепт «русскій мір» на сусідні держави. Публікації з

проросійським наративом виправдовують повернення до геополітичного інструментарію минулого, включно зі «зонами впливу».

На наш погляд, у російській історіографії з проблеми, що вивчається, так само наявні два напрями: великодержавний і антиімперіалістичний. До першого відносимо праці з традиційними постулатами російського шовінізму: антизахідництво (протиставлення західній цивілізації), «збирання російських земель» тощо. Представники другого заперечили офіційну версію щодо «внутрішнього конфлікту» і «громадянської війни» в Україні, звернули увагу на риси гібридної агресії Росії.

У свою чергу тематичні історико-теоретичні дослідження сфокусовані головним чином на смислових чи аксіологічних питаннях: обґрунтування певної парадигми, оптимальних концептів і моделей, несуперечливої періодизації для продукування наративів різних рівнів. Для висвітлення російсько-української війни періоду 2014–2018 рр. пропонуються концепт «гібридна війна», модель «прощання з імперією», парадигма про злочинну російську неоімперську агресію проти сучасної України як історичного конкурента в регіоні та форпосту західної цивілізації на сході Європи.

Щодо історичних джерел із російсько-української війни періоду 2014–2018 рр., то відзначаємо їхнє видове багатоманіття. Значна частина вже опублікована та перебуває у вільному доступі на електронних і паперових носіях: офіційні документи, спогади, усні свідчення, публіцистичні твори та ін.

Російсько-українська війна періоду 2014–2018 рр. виправдано заслужила чільну увагу засобів масової інформації світу. Впливова газета «The New York Times» цьому історичному феноменові присвятила сотні публікацій, кількість яких у друкованій та електронній версіях видання відображала його інтерес до подій війни. Найбільше таких публікацій – усіх 312 – було в 2014 р. Із кожним наступним роком зацікавлення згасало, і число статей різко зменшилося: у 2015 р. – 136, у 2016 р. – 20, у 2017 р. – 14, у січні-квітні 2018 р. – 2.

Автори «The New York Times» дуже обережно вживали терміни. Російські колаборанти переважно означені як «повстанці», рідше – як «сепаратисти», інколи

– як «бойовики» і «терористи». Власне російсько-українську війну в газеті здебільшого називали «повстанням» чи «конфліктом», часто – «вторгненням» і лише зрідка – «війною». У виданні зафіксували те, як Москва зіграла на прорадянській ментальності російськомовних громадян України, а наводячи певні факти чи цифри, зазначали, що їх не можна було перевірити незалежно.

Аналізуючи тематичну спрямованість і зміст публікацій «The New York Times» про російсько-українську війну періоду 2014–2018 рр., можна виокремити два періоди в часових рамках нашого дослідження. На перший період – березень 2014 – лютий 2015 рр. – припадає час активних бойових дій. Під час другого періоду – лютий 2015 – квітень 2018 рр. – відбувається перехід до позиційної війни.

Прикметно, що в «The New York Times», в її інтернет-версії, статті про російсько-українську війну з'являлися щоденно від 1 березня до 5 вересня 2014 р. У них формувалася громадська думка про те, що США в протидії російській агресії проти України були налаштовані рішуче, на відміну від ЄС. Справді країни-члени ЄС і НАТО здебільшого висловлювали дипломатичні занепокоєння ситуацією, практикували недостатньо ефективні економічні санкції, нехтували своїми зобов'язаннями за Будапештським меморандумом щодо гарантій безпеки України.

На окрему увагу авторів газети заслужили підривні операції Росії проти України: як інформаційно-психологічні, так і військові. Москва для відриву від України Донбасу скористалася заздалегідь підготовленими диверсійними групами із громадян РФ та місцевих колаборантів.

Однією з найтрагічніших подій російсько-української війни періоду 2014–2018 рр. стало знищення малайзійського пасажирського лайнера 17 липня 2014 р. в небі над Донбасом унаслідок ураження ракетою із російського зенітного комплексу. Це засвідчує ідейно-тематичне спрямування публікацій «The New York Times», що відзначилася послідовним зацікавленням цією проблематикою, особливо результатами офіційного міжнародного розслідування. Переломний момент першого періоду російсько-української війни датується 24 серпня 2014 р.,

коли Росія суттєво збільшила кількість своїх військ на Донбасі. Підписані після цього дві Мінські угоди, однак, зовсім не спинили воєнні дії.

Автори «The New York Times» намагалися зрозуміти внутрішні та зовнішні фактори, що завадили Україні та її союзникам ефективно протистояти агресії Росії. До негативних чинників, які послаблювали Українську державу, відносили насамперед застаріле і недостатнє логістичне та матеріально-технічне забезпечення армії, слабка професійна підготовка і наявність зрадників серед її командного складу, зволікання з інституційними і галузевими реформами. Серед позитивних зрушень в Україні відзначали підвищення боєздатності ЗСУ в чисельних зіткненнях із російським ворогом. До несприятливих зовнішніх чинників відносили: 1) країни-гаранти відповідно до Будапештського меморандуму не виконали безпекових зобов'язань; 2) держави Заходу наклали на країну-агресора Росію неефективні санкції; 3) проти РФ не виробили дієвий механізм покарання за порушення нею міжнародного права.

Почавшись, воєнні дії Росії проти України впливали на масштаби зусиль інших країн світу щодо відновлення територіальної цілісності України. Для цього на Заході використали дипломатичні засоби різного рівня: заяви про стурбованість, попередження, переговори, п'ять зустрічей Нормандського формату, укладення двох Мінських угод. Україна наполягала на поверненні та реінтеграції окупованої частини Донбасу без деструктивних змін у її Конституції. Переговори не досягли успіху. Зацікавлені сторони не бажали програти геополітично, тому бачили мирні угоди як паузу для перегрупування своїх сил.

Щоденник «The New York Times» подавав й огляди подій російсько-української війни періоду 2014-2018 рр. та прогностику її розвитку з боку представників інтелектуальної та політичної еліти. Простежуємо багатовекторність у їхніх оцінках. Зокрема, коли одні експерти розуміли, що ЗСУ ведуть бої з російськими військами, інші вважали, що Україна воює тільки зі сепаратистами, яким РФ надає зброю, військових інструкторів, фінансову і політичну підтримку.

Обидві Мінські угоди чи не всі експерти схвалювали, проте висловлюючи сумніви в їхній ефективності. Після Мінська-1 припускали, що В. Путін провокуватиме тривалий, або заморожений конфлікт, паралельно долаючи кризу у відносинах із Заходом на своїх умовах. Після Мінська-2, що визнав Донбас територією України, президент РФ часто засобами воєнної ескалації змушував Київ згорнути свій європейський і євроатлантичний стратегічний курс.

Домінантною думкою представників інтелектуальної та політичної еліти було те, що путінська Росія прагнула деструктивним чином «гарячу фазу» війни на Донбасі замінити «холодним миром»: автономія Донбасу, легалізація сепаратистів у Верховній Раді та органах місцевого самоврядування. Окупувавши де-факто частину Донбасу, Росія намагалася перетворити підконтрольні території на воєнний плацдарм для подальшого підкорення всієї України.

У «The New York Times» обговорювали найшвидші шляхи зміцнення України – дієві та невідкладні напрямки її політичних, економічних і воєнних реформ. Відновлення територіальної цілісності України передбачалося засобами дипломатії. Тому для реінтеграції Донбасу шукали компромісний проєкт розширеного самоврядування.

На сторінках газети активно дискутували доцільність надання Україні західної зброї. У таборі «яструбів» радили Заходу оснастити Україну належною зброєю, що віднадить Росію від агресії. Для «умиротворювачів» же озброєння України лише б заохотило РФ розгромити Україну, щоб принизити Захід.

Щодо аналітико-прогностичної оцінки наслідків для України і світу російської агресії проти України, то в одних прогнозах ішлося, що Росія буде роками воювати на Донбасі, щоб нівелювати шанси України на вступ в ЄС і НАТО. В інших зазначалося, що Україна не стане останньою зупинкою для РФ, яка згодом може утворити заморожені конфлікти в країнах Балтії.

Західні санкції мали наслідки для Росії, поступово завдаючи значних економічних збитків, але не принесли очікуваний мир. У Москві вважали ці збитки надто мізерною платою за нехтування міжнародним правом.

Із проблеми сучасної російсько-української війни на подальші наукові зацікавлення заслуговує «The New York Times» як джерело, що поповнюється. Варто продовжувати дослідження дискурсивної картини цієї газети як інструменту, що можна використати в зовнішній політиці України, щоб досягнути перемогу в російсько-українській війні.

Ключові слова: російсько-українська війна, Донбас, російська агресія, російське вторгнення, гібридна війна, Донецьк, Луганськ, Збройні Сили України, збройні сили Російської Федерації, «The New York Times».

SUMMARY

Ofitsynskyy Yu.R. Russian-Ukrainian War in 2014–2018 (Based on the Materials of the Newspaper *The New York Times*). – Qualifying Scientific Work on the Rights of a Manuscript.

The thesis for obtaining a Doctor of Philosophy degree in specialty 032 “History and Archeology” (03 – Humanities). – State Institution of Higher Education “Uzhhorod National University”, Ministry of Education and Science of Ukraine, Uzhhorod, 2022.

The Russian-Ukrainian war in 2014–2018 was seen as non-classical or hybrid by influential international organizations, unions and clubs (UN, PACE, EU, NATO, G7). The autocratic Russian Federation was interpreted not only as one of the military and political parties, but also considered responsible for provoking and beginning of this war, direct participation in hostilities on the territory of Ukraine. Instead, Moscow officially denied this.

As for the historiographic achievements of the problems of the Russian-Ukrainian war, interdisciplinary approaches dominate. Ukrainian scientists studied the prerequisites and causes of the Russian-Ukrainian war, the issue of its periodization, the principles of Russia’s hybrid war against Ukraine, its impact on the economy of these countries, on military policy and security policy in Europe. The combat path of individual Ukrainian military units and the volunteer movement were also studied. Researches were coordinated by state institutions with teams of qualified specialists, in particular, the Institute of the History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine, the National Institute for Strategic Studies.

In the foreign historiography among Western scientists, we trace two narratives, which we tentatively label as pro-Ukrainian and pro-Russian. In works with a pro-Ukrainian narrative, a methodological foundation is based on modern values of Western civilization, in particular ones connected with adherence to the norms of international law, also Moscow’s attempts to spread the concept of “Russian world” to

neighboring states are emphasized. Publications with a pro-Russian narrative justify a return to the geopolitical tools of the past, including “zones of influence”.

In our opinion, there are two directions in Russian historiography on the problem being studied: great-power and anti-imperialist. The first includes works with traditional postulates of Russian chauvinism: anti-Westernism (opposition to Western civilization), “collection of Russian lands”, etc. Representatives of the second denied the official version of the “internal conflict” and “civil war” in Ukraine, and drew attention to the features of Russia’s hybrid aggression.

In turn, thematic historical-theoretical studies are focused mainly on semantic or axiological issues: substantiating a certain paradigm, optimal concepts and models, consistent periodization for producing narratives of different levels. For a coverage of the Russian-Ukrainian war in the period of 2014–2018, there are proposed the concept of “hybrid war”, the “farewell to the empire” model, the paradigm of criminal Russian neo-imperial aggression against modern Ukraine as a historical competitor in the region and an outpost of Western civilization in the east of Europe.

When it comes to historical sources on the Russian-Ukrainian war (2014–2018), their diversity is noted. A significant part of them has already been published and it is in a free access on electronic and paper media: official documents, memoirs, oral testimonies, journalistic works, etc.

The Russian-Ukrainian war of the period 2014–2018 justifiably earned the attention of the world’s mass media. The influential newspaper *The New York Times* devoted to this historical phenomenon hundreds of publications, the number of which in the printed and electronic versions of the newspaper reflected its interest in the events of the war. The largest number of such publications – 312 – fell on 2014. With each subsequent year, interest in it faded, so the number of these articles decreased sharply: in 2015 – 136, in 2016 – 20, in 2017 – 14, in January-April 2018 – 2.

The authors of *The New York Times* used terms very carefully. Russian collaborators are mostly designated as “rebels”, less often as “separatists”, sometimes as “militants” and “terrorists”. As a matter of fact, the Russian-Ukrainian war was mostly called an “uprising” or “conflict” in the newspaper, often an “invasion” and only

occasionally a “war”. The way Moscow played on the pro-Soviet mentality of the Russian-speaking citizens of Ukraine was also noted in the newspaper. In addition, citing certain facts or figures, journalists noted that the data could not be independently verified.

Analyzing the thematic focus and content of *The New York Times* publications on the Russian-Ukrainian war in the period 2014–2018, we can distinguish two periods within the time frame of our research. The first period – March 2014 – February 2015 – is the time of active hostilities. During the second period – February 2015 – April 2018 – there is a transition to a positional war.

It is noteworthy that in *The New York Times*, in its Internet version, articles about the Russian-Ukrainian war appeared daily from March 1 to September 5, 2014. They formed a public opinion that the USA was more determined to oppose Russian aggression against Ukraine than the EU. Indeed, EU and NATO member states mostly expressed diplomatic concerns about the situation, practiced insufficiently effective economic sanctions, and neglected their obligations under the Budapest Memorandum regarding guarantees of Ukraine’s security.

Russia’s subversive operations against Ukraine deserve special attention: both informational and psychological, and military. To separate Donbas from Ukraine, Moscow used pre-prepared subversive groups made up of citizens of the Russian Federation and local collaborators.

One of the most tragic events of the Russian-Ukrainian war in the period of 2014–2018 was the destruction of a Malaysian passenger airliner on July 17, 2014 in the sky over Donbas due to a missile from a Russian anti-aircraft complex. This testifies to the ideological and thematic direction of the publications of *The New York Times*, which was marked by consistent interest in this issue, especially the results of an official international investigation. The turning point of the first period of the Russian-Ukrainian war dates back to August 24, 2014, when Russia significantly increased the number of its troops in Donbas. However, the two Minsk agreements signed after that did not stop hostilities at all.

The authors of *The New York Times* tried to understand the internal and external factors that prevented Ukraine and its allies from effectively resisting Russian aggression. The negative factors that weakened the Ukrainian state included the outdated and insufficient logistical, material and technical support of the army, weak professional training, the presence of traitors among its commanding staff, delay in institutional and sectoral reforms. Among the positive developments in Ukraine was the increase in the combat capability of the Armed Forces of Ukraine in numerous clashes with the Russian enemy. Unfavorable external factors included: 1) the guarantor countries did not fulfill their security obligations in accordance with the Budapest Memorandum; 2) Western countries imposed ineffective sanctions on the aggressor state which is Russia; 3) an effective punishment mechanism against the Russian Federation for its violation of international law was not developed.

Since its inception, Russia's military actions against Ukraine have influenced the scale of efforts of other countries in the world to restore the territorial integrity of Ukraine. For this, the West used diplomatic means: statements of concern, warnings, negotiations, the Normandy format, and the conclusion of two Minsk agreements. Ukraine insisted on the return and reintegration of the occupied part of Donbas without destructive changes in its Constitution. The negotiations did not succeed. The interested parties did not want to lose geopolitically, so they saw the peace agreements as a pause to regroup their forces.

The New York Times also provided reviews of the events of the Russian-Ukrainian war in the period 2014–2018 and prognostications of its development by representatives of the intellectual and political elite. We trace the multi-vector nature of their estimates. In particular, when some experts understood that the Armed Forces of Ukraine were fighting with Russian troops, others believed that Ukraine was fighting only with separatists, to whom the Russian Federation provides weapons, military instructors, financial and political support.

Almost all experts approved both Minsk agreements, but always doubted their effectiveness and viability. After the signing of Minsk-1, it was immediately assumed that V. Putin would provoke a prolonged or frozen conflict, while simultaneously

overcoming the crisis in relations with the West on his own terms. After the conclusion of Minsk-2, which recognized Donbas as the territory of Ukraine, the Russian president, often by means of military escalation, sought for Kyiv to curtail its European and Euro-Atlantic strategic course.

The dominant opinion of representatives of the intellectual and political elite was that Putin's Russia sought to replace the "hot phase" of the war in Donbas with a "cold peace" in a destructive way: the autonomy of Donbas, the legalization of separatists in the Verkhovna Rada and local self-government bodies. Having de facto occupied a part of Donbas, Russia turned this region into a military bridgehead for further subjugation of the whole Ukraine.

In *The New York Times*, the fastest ways to strengthen Ukraine were fruitfully discussed, i.e. effective and urgent directions of its political, economic and military reforms. The restoration of the territorial integrity of Ukraine was projected exclusively through the means of diplomacy. Therefore, a compromise project of extended self-government was sought for the reintegration of Donbas.

The expediency of strengthening Ukraine's defense capabilities with Western weapons was discussed most passionately on the pages of the newspaper. In the "hawks" camp, the West was advised to equip Ukraine with the appropriate weapons that would deter Russia from aggression. For the "appeasementors", arming Ukraine would only encourage the Russian Federation to defeat Ukraine in order to humiliate the West.

As for the analytical and prognostic assessment of the consequences for Ukraine and the world of Russian aggression against Ukraine, some forecasts stated that Russia will fight in Donbas for years in order to eliminate Ukraine's chances of joining the EU and NATO. Others noted that Ukraine will not be the last stop for the Russian Federation, which may later create frozen conflicts in the Baltic states.

Western sanctions had consequences for Russia, gradually causing significant economic losses, but did not bring the expected peace. In Moscow, these losses were considered too meager payment for neglecting international law.

Regarding the problem of the modern Russian-Ukrainian war, *The New York Times* deserves further scientific interest as a source that is being replenished. It is worth continuing the research of the discursive picture of this newspaper as a tool that can be used in Ukraine's foreign policy to achieve victory in the Russian-Ukrainian war.

Key words: Russian-Ukrainian war, Donbas, Russian aggression, Russian invasion, hybrid war, Donetsk, Luhansk, Ukraine, Armed Forces of Ukraine, armed forces of the Russian Federation, *The New York Times*.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Офіцинський, Ю. (2017) ‘Російська агресія на Донбасі в сучасній українській історіографії’, *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Історичні науки*, 6, сс. 128–135.
2. Ofitsynskyy, Yu. (2020) ‘The Estimation of the War in Donbas by Scientists and Former Politicians on the Pages of the Newspaper The New York Times (March 1, 2014 – February 11, 2015)’, *Східноєвропейський історичний вісник [East European Historical Bulletin]*, 15, сс. 230–244. <https://doi.org/10.24919/2519-058x.15.204977>
3. Офіцинський, Ю. (2022) ‘Оцінка війни на Донбасі вчених і колишніх політиків на сторінках газети «The New York Times» (12 лютого 2015 – 30 квітня 2018 рр.)’, *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*, 1(46), сс. 82-89. [https://doi.org/10.24144/2523-4498.1\(46\).2022.258573](https://doi.org/10.24144/2523-4498.1(46).2022.258573)

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Офіцинський, Ю. (2021) ‘Сучасна російсько-українська війна на Донбасі в дисертаційних дослідженнях України’, в Длугош, П., Маженцкі, Р. і Каміонка, М. (ред.) *Polska i Ukraina w procesie przemian społeczno-politycznych*. Warszawa: ELIPSA, сс. 198–210.

Наукові праці, які додатково відображають результати дисертаційного дослідження:

5. Офіцинський, Ю. і Пилипчук, В. (2015) ‘Війна на Донбасі 2014 року: спроба усноісторичного дослідження’, *Тисячоліття – Millennia*, 2, сс. 158–163.
6. Офіцинський, Ю. (2015а) ‘Актуальні проблеми міжконфесійних відносин у сучасній Україні (за матеріалами газети «The New York Times»)', *Наукові Записки Богословсько-історичного науково-дослідного центру імені архімандрита Василя (Проніна)*, 4, сс. 409–419.

7. Офіцинський, Ю. (2015b) 'Початок російської агресії в Крим очима світової спільноти (20–28 лютого 2014 р.)', *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Історичні науки*, 4, сс. 67–76.
8. Офіцинський, Ю. (2015c) 'Окупація Криму Росією 1–15 березня 2014 р. (за матеріалами газети «The New York Times»)', *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Історичні науки*, 8, сс. 44–56.
9. Офіцинський, Ю. (2016) 'Вторгнення Росії на Донбас у березні–травні 2014 р. (за матеріалами газети «The New York Times»)', *Збірник студентських наукових праць. Серія: історія*, 9, сс. 10–27.
10. Офіцинський, Ю. (2018) *Сучасна російсько-українська війна (за матеріалами газети «The New York Times» 2013–2017 років)*. Ужгород: РІК-У.

ЗМІСТ

ВСТУП	18
РОЗДІЛ 1. Сучасна війна Росії проти України: джерелознавчі, історіографічні та методологічні аспекти	24
1.1. Джерельна база дослідження. «The New York Times» як історичне джерело	24
1.2. Здобутки історіографії	44
1.3. Історико-теоретичні підходи	57
РОЗДІЛ 2. Військові дії на Донбасі у висвітленні газетою «The New York Times»	66
2.1. Активна фаза російської агресії (березень 2014 – лютий 2015 рр.)	66
2.2. Позиційна війна (лютий 2015 – квітень 2018 рр.)	99
РОЗДІЛ 3. Російсько-українська війна в міжнародних відносинах під кутом зору «The New York Times»	117
3.1. Міжнародні зусилля з відновлення територіальної цілісності України	117
3.2. Збиття малайзійського лайнера 17 липня 2014 р.: зовнішньополітичний аспект	142
3.3. Оцінка війни на Донбасі науковцями і колишніми політиками на сторінках газети «The New York Times»	149
ВИСНОВКИ	176
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	186
ДОДАТКИ	240

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АТО – Антитерористична операція

ВВП – внутрішній валовий продукт

«ДНР» – самопроголошена терористична невизнана «Донецька Народна Республіка»

ЄС – Європейський Союз

ЗСУ – Збройні сили України

«ЛНР» – самопроголошена терористична невизнана «Луганська Народна Республіка»

НАТО – Організація Північноатлантичного договору

ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі

ОДА – обласна державна адміністрація

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ООС – Операція Об'єднаних сил

ОРДЛО – окремі райони Донецької та Луганської областей

ПАРЄ – Парламентська асамблея Ради Європи

РНБО – Рада національної безпеки та оборони

СБУ – Служба безпеки України

США – Сполучені Штати Америки

РФ – Російська Федерація

ФРН – Федеративна Республіка Німеччина

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасна російсько-українська війна розпочалася 20 лютого 2014 р. і є триваючою історичною подією. Нічим не спровокована агресія Російської Федерації проти України, демократичної держави, порушила норми міжнародного права і стала зламною історичною віхою для сучасного світу. Спочатку російське військове вторгнення було гібридним (у Крим і на Донбас), а від 24 лютого 2022 р. – повномасштабним (північ, схід і південь України). На підвищену злободенність пропонованої теми особливо впливає той факт, що Україна продовжує інтенсивні бойові дії за визволення своїх східних і південних територій. Поступово відбувається радикальна зміна системи міжнародних відносин. Зокрема, країна-агресор Росія закономірно перетворюється на державу-парію.

Збройна боротьба проти агресії Росії переросла у затяжну фазу оборонної війни. Втрати економіки України станом на 2018 р. склали щонайменше 100 млрд дол. США: 27 млрд в Криму, 73 – на Донбасі. Частка внеску тимчасово окупованих Криму та частини Донбасу у ВВП України становила 14 % (Åslund, 2018).

Від часу анексії Криму Росією та початку воєнних дій на Донбасі Україна подала десятки позовів до міжнародних судових інстанцій. Планувалося отримати від РФ 50 млрд дол. компенсацій (Слово і діло, 2018).

Дипломатичні зусилля міжнародної спільноти не змогли зупинити агресію Кремля. Україна позивається проти Росії в Європейському суді з прав людини, Міжнародному суді ООН, Міжнародному кримінальному суді, в якому ситуацію кваліфікують як «міжнародний збройний конфлікт». Україна визнала Росію «державою-агресором», а Крим і частину Донбасу – «тимчасово окупованими територіями» (Якименко, Ю. та ін., 2018, с. 4–9). Антитерористичну операцію (АТО), яка розпочалася на сході України 14 квітня 2014 р., через чотири роки, 30 квітня 2018 р., було замінено на військову – Операцію Об'єднаних сил (ООС).

Війну на Донбасі та ворогів України в «The New York Times» називали різними історичними, політичними і правовими термінами. Російських колаборантів називали здебільшого «повстанцями», рідше «сепаратистами», поодинокі – «терористами» та «бойовиками». Особиста позиція автора чітка: Росія – агресор, на Донбасі – війна між Збройними силами України та регулярною російською армією, яка створила, контролювала та постачала зброю нечисленним місцевим сепаратистським підрозділам.

Актуальність і виняткова значущість проблеми для майбутнього України та недостатній ступінь її наукової розробки зумовили вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є складовою Плану наукової та науково-технічної діяльності ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Робота виконувалася в рамках науково-дослідної теми «Країни Центрально-Східної Європи в історіографічному та соціально-політичному дискурсі» (номер державної реєстрації 0120U101498).

Метою дисертаційного дослідження є аналіз концептуальної схеми та рефлексій колективного Заходу на розгортання та перебіг агресії Російської Федерації в Україні 1 березня 2014 – 30 квітня 2018 рр. на основі матеріалів, опублікованих на сторінках газети «The New York Times».

Для досягнення мети поставлено такі **завдання**:

- окреслити джерелознавчі, історіографічні, історико-теоретичні підходи до вивчення сучасної російсько-української війни;
- прослідкувати тенденції зміни кількості й тематичної спрямованості публікацій «The New York Times» щодо російської агресії проти України залежно від зовнішньополітичного контексту;
- з'ясувати рівень теоретичного та фактологічного забезпечення військово-експертної оцінки російської агресії в період 2014–2018 рр.;
- за матеріалами «The New York Times» проаналізувати наявність впливу воєнних дій на українському Донбасі в 2014–2018 рр. на масштаби зусиль розвинених країн Заходу щодо відновлення територіальної цілісності України;

- розкрити розуміння західним світом внутрішніх і зовнішніх факторів, які впливали на ефективність протистояння України та її союзників агресії Росії в період 2014–2018 рр.;
- висвітлити багатовекторність в оцінках представників інтелектуальної та політичної еліти щодо розгортання подій російсько-української війни досліджуваного періоду і бачення оптимальних шляхів її припинення.
- за матеріалами «The New York Times» дати аналітико-прогностичну оцінку наслідків для України і світу російської агресії проти України періоду 2014–2018 рр.

Об’єкт дослідження – обставини підготовки і повномасштабного військового окупаційного вторгнення Російської Федерації на територію України.

Предмет дослідження – євроатлантичний дискурс російсько-української війни періоду 2014–2018 рр. на шпальтах газети «The New York Times».

Слід відзначити, що для характеристики сучасної російсько-української війни Україна використовує такі поняття, закріплені в її правових актах: Антитерористична операція, терористична та інформаційна війна Росії проти України, збройна (військова) агресія, воєнний (збройний) конфлікт на сході України (в окремих районах Донецької і Луганської областей), Операція Об’єднаних сил. У закордонних правових актах згадуються військова агресія (інтервенція) Росії проти України, збройний конфлікт на сході України (в окремих районах Донецької та Луганської областей), незаконні військові дії (бойові операції) регулярних підрозділів збройних сил Російської Федерації на території України, гібридна війна.

Хронологічні межі дослідження – період від 1 березня 2014 р. до 30 квітня 2018 р. Нижня хронологічна межа пов’язана з початком інспірованих Росією заворушень і протестів на сході України, а верхня – часом переходу України від антитерористичної операції до військової – Об’єднаних сил.

Географічні межі дослідження – територія суверенної України. У вужчому просторовому вияві охоплено частину території України, а саме: дві її адміністративно-територіальні одиниці – Донецьку і Луганську області.

Методи дослідження. Використано загальноновизнані принципи наукового дослідження: історизму, всебічності, об'єктивності, системності, наступності. Застосовано загальнонаукові методи наукового пізнання (аналізу і синтезу, логічного, формалізації, абстрагування, статистичного, ретроспективного) і спеціальні методи історичного дослідження (історико-джерелознавчого аналізу, порівняльно-історичного, історико-логічного, історико-генетичного, історико-типологічного, історико-системного, контент аналізу). Поєднання згаданих принципів і методів наукового дослідження під час аналізу джерел і літератури дало можливість досягнути мети і виконати завдання дослідження та забезпечити його достовірність.

Наукову новизну отриманих результатів визначає розробка важливої наукової теми, котра комплексно не розглядалася в українській історичній науці та є першим дисертаційним дослідженням дискурсу російсько-української війни періоду 2014–2018 рр. за матеріалами газети «The New York Times».

Автором уперше:

- проаналізовано історіографію проблеми та наявні у відкритому доступі джерела, оцінено ступінь наукової розробки російсько-української війни періоду 2014–2018 рр.;
- введено в науковий обіг публікації «The New York Times» як нового виду джерел насамперед англійською мовою, які справили вплив на пошук та утвердження парадигмальних підходів та відображають сприйняття світовою громадськістю агресії Росії проти України;
- проаналізовано за матеріалами «The New York Times» сприйняття на Заході російсько-української війни періоду 2014–2018 рр. як послідовний процес із притаманними йому етапами й особливостями в загальному контексті міжнародних відносин;
- за матеріалами медійного дискурсу показано формування концептуальних підходів країн Заходу до напрацювання системи заходів, спрямованих на відновлення територіальної цілісності України;

- здійснено аналіз думок представників інтелектуальної та політичної еліти щодо оптимальних шляхів припинення війни в Україні.

Уточнено і доповнено:

- історіографію сучасної російсько-української війни;
- аналіз домінантного політичного дискурсу російської агресії на сході України.

Набули подальшого розвитку:

- історіографія за напрямом дослідження;
- знання про російсько-українську війну.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що положення, фактичний матеріал і висновки дисертації можна використати: під час підготовки видань із новітньої історії України, історії військових формувань України, у ході аналізу російсько-української війни; під час підготовки особового складу Збройних Сил України та правоохоронних органів; у навчальному процесі закладів середньої та вищої освіти; у національно-патріотичному вихованні молоді; під час проведення подальших наукових досліджень з історії російсько-української війни.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням автора. Публікації, які відображають основні наукові результати дисертації виконані автором особисто.

Апробація матеріалів дисертації. Частину основних положень дисертації оприлюднено на Міжнародній науковій конференції «Польща та Україна в умовах радикальних соціальних змін. Діагнози та знаки запитання» (Краків, Республіка Польща, 26–27 лютого 2020 р.) та презентовано на щорічних наукових конференціях викладачів і студентів кафедри Античності, Середньовіччя та історії України домодерної доби у 2019, 2020, 2021, 2022 роках.

Публікації. Результати дисертації оприлюднено в 10 наукових працях: основні наукові результати дослідження відображено в 3 авторських публікаціях у вітчизняних фахових наукових виданнях (одне з яких індексується на платформі «Web of Science»), 1 публікації матеріалів міжнародної наукової конференції,

додатково відображено результати дисертаційного дослідження у 2 вітчизняних фахових наукових виданнях, 3 вітчизняних наукових виданнях, 1 індивідуальній монографії. Вказана монографія удостоєна грамоти президії Національної академії наук України від 12 лютого 2020 р. за результатами конкурсу для молодих учених (студентів). Зазначені публікації індексуються пошуковою системою «Google Scholar» (див. профіль «Юрій Офіцинський (Yuriy Ofitsynskyu)»), активно цитуються, число посилань на них постійно зростає.

Структуру й обсяг дисертації підпорядковано досягненню мети і виконанню завдань дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг праці становить 240 сторінок, із них основний текст викладено на 169 сторінках. Список використаних джерел та літератури містить 418 найменувань.

РОЗДІЛ 1

Сучасна війна Росії проти України: джерелознавчі, історіографічні та методологічні аспекти

Зазвичай при вивченні новітньої історії України застосовують лінійно-еволюціоністські схеми націєтворення з активним залученням усноісторичних інструментів (Бондар, 2015). Російсько-українська війна триває, і її наукова розробка продовжується як у рамках історичної науки з використанням згаданих схем, так і за допомогою міждисциплінарних підходів. У нашому випадку дослідити емпіричну базу потрібно через аналіз конкретних джерел, історіографії, історико-теоретичних підходів.

1.1. Джерельна база дослідження. «The New York Times» як історичне джерело

Серед історичних джерел пропонованої дисертації пріоритетними є офіційні документи і матеріали держав, міжнародних організацій, союзів, клубів тощо. Для них характерно те, що вони видані діловим стилем багатьма мовами, є інтерактивними, і перебувають відкритому доступі. Їхнє призначення, зокрема, полягає і в тому, щоб кваліфіковано інформувати про певну політичну ситуацію на основі конкретних історичних фактів.

До таких важливих джерел відносимо акти Організації Об'єднаних Націй – насамперед резолюції її Генеральної асамблеї, наприклад, щодо територіальної цілісності України. Особливої уваги заслуговує серія доповідей Управління Верховного комісара ООН з прав людини (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2022). Кожна з таких доповідей, що опубліковані в квітні 2014 – березні 2018 рр. англійською, українською, російською мовами, налічує від 27 до 65 сторінок.

Документи, які формують засади офіційної позиції державних органів України стосовно російсько-української війни періоду 2014–2018 рр., розміщено на вебсайті Верховної Ради України. Це Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України» (2014) від 14 квітня 2014 р., Закон України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» (2014) від 2 вересня 2014 р., Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» (2018) від 18 січня 2018 р., Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 квітня 2018 року «Про широкомасштабну антитерористичну операцію в Донецькій та Луганській областях» (2018) від 30 квітня 2018 р.

Важливими є також понад два десятки декларацій, рекомендацій, резолюцій Парламентської асамблеї Ради Європи (Верховна Рада України, 2022). Показові три резолюції ПАРЄ 2014 р. – «Функціонування демократичних інститутів в Україні» (№ 1974), «Останній розвиток подій в Україні: загроза функціонуванню демократичних інститутів» (№ 1988), «Перегляд по суті раніше ратифікованих повноважень російської делегації» (№ 1990). У них акцентується на ключовій причині Євромайдану (Революції гідності) – відмові тодішнього президента В. Януковича під російським тиском підписати з ЄС Угоду про асоціацію у Вільнюсі на саміті східного партнерства 28–29 листопада 2013 р. Відзначено, що 21 лютого 2014 р. Україну очолила нова легітимна демократична влада, а російська військова агресія й анексія Криму – грубі порушення міжнародного права. Причому ця незаконна анексія не має юридичної сили, тому ПАРЄ закликала РФ негайно вивести з Криму свої збройні сили.

Важливими є і резолюції ПАРЄ 2015 р. – «Гуманітарна ситуація: українські біженці і переміщені особи» (№ 2028), «Оскарження з суттєвих причин усе ще не підтверджених повноважень делегації Російської Федерації» (№ 2034), «Розгляд скасування раніше затверджених повноважень делегації Російської Федерації»

(№ 2063), «Зниклі особи під час конфлікту в Україні» (№ 2067). Недвозначно визначено безпосереднє військове вторгнення РФ у Донецьку та Луганську області, контрольовані нелегальними проросійськими групами. Понад 921 тис. людей (на 23 січня 2015 р.) були внутрішньо переміщеними особами в Україні через анексію Росією Криму та війну на українському Донбасі, більше 524 тис. виїхали до РФ, а декілька тисяч – до інших держав Європи, головним чином у Польщу та Білорусь. Понад 2 млн людей продовжували перебувати на контрольованих сепаратистами територіях, де погані умови життя, грубі порушення прав людини, нестабільність.

РФ, яка тимчасово окупувала Крим, отримала заклик від ПАРЄ у її резолюції № 1988 від 9 квітня 2014 р. «Останній розвиток подій в Україні: загроза функціонуванню демократичних інститутів» виконати всі зобов'язання окупаційної влади згідно з міжнародним гуманітарним правом і відмовитися від анексії. Кремль отримав осуд за надання бойовикам зброї та маскування роботи російської армії на Донбасі. Від Росії ПАРЄ вимагала відразу забрати з території України всі військові підрозділи, разом із прихованими, не допускати добровольців з РФ у зону бойових дій, сприяти розслідуванню збиття малайзійського «Боїнга-777» і надати громадськості достовірні дані про участь регулярної армії РФ у війні в Україні (резолюція ПАРЄ № 2034 від 28 січня 2015 р. «Оскарження, з суттєвих причин, все ще не підтверджених повноважень делегації Російської Федерації»).

Не менш змістовні резолюції ПАРЄ 2016 р. – «Гуманітарні занепокоєння щодо людей, захоплених під час війни в Україні» (№ 2112 від 21 квітня), «Політичні наслідки російської агресії в Україні» (№ 2132 від 12 жовтня), «Засоби правового захисту у випадках порушень прав людини на українських територіях, непідконтрольних українській владі» (№ 2133 від 12 жовтня). Так, у них зауважено, що після незаконного приєднання Криму і початку збройного вторгнення в Донецькій і Луганській областях нараховувалося більше 9,3 тис. убитих, 21,5 тис. поранених, 1,5 млн переміщених, сотні українських воїнів і мирних жителів викрадено або захоплено в полон. Визволено 3 015 людей, але 123

перебували в полоні сепаратистів, зникло безвісті 693 осіб. Полонених нерідко піддавали сексуальному насильству, тортурам, стратам.

Укотре ПАРЄ засудила анексію Криму та уніфікацію життя півострова з РФ. Наприклад, не визнала незаконні вибори до Державної Думи 18 вересня 2016 р., знову вимагала від російського керівництва відмовитися від анексії та повернути Україні контроль над півостровом. Підкреслювали незаконність утворених Росією самопроголошених «республік» Донецької та Луганської («ДНР» і «ЛНР»). Водночас затверджено первинну доповідь Спільної слідчої групи з розслідування від 28 вересня 2016 р. про кримінальне розслідування у справі збитого малайзійського «Боїнга-777».

Міжнародний Суд є головним судовим органом ООН. Цінним документом для нас є його комюніке від 17 січня 2017 р. щодо позову України проти РФ (Європейська правда, 2017). Україна звинуватила Росію в порушенні двох міжнародних конвенцій – про ліквідацію всіх форм расової дискримінації та про боротьбу з фінансуванням тероризму. Так, до переліку злочинів, відповідальність за які покладено на РФ, увійшли терористичні акти: збиття малайзійського авіалайнера, обстріли міст Волноваха, Маріуполь, Краматорськ, підриви в Харкові. Окремо Україна направила меморандум щодо застосування згаданих конвенцій (Зеркаль, 2018), а це 29 томів – близько 400 сторінок основного тексту, 17,5 тис. сторінок свідчень та інших доказів.

Для підготовки об'єктивних висновків із предмету дисертаційного дослідження однакову вагу мають і публічні, і непублічні документи, як-от: неофіційний документ Ради міністрів ЄС у закордонних справах від 19 березня 2018 р. щодо реформ в Україні (Європейська правда, 2018). Наголошено, що відставали від графіка вкрай необхідні для розвитку Української держави реформи – пенсійна, освітня, медична та ін. Проте від них залежали ймовірні результати президентських і парламентських виборів 2019 р. Від України Євросоюз постійно вимагав релевантних і назрілих рішень у антикорупційній, правоохоронній, виборчій, судовій сферах, а також стосовно дерегуляції, енергоефективності,

приватизації. Крім того, ЄС допомагав Україні в протидії дезінформації та кібератакам, за якими стояла РФ.

Вагомим джерельним ресурсом є офіційні сайти державних інституцій України – таких, як Головне управління розвідки Міністерства оборони України. Насамперед вкажемо на істотне пізнавальне значення аналітичних матеріалів «Збройна агресія Росії проти України» (Головне управління розвідки Міністерства оборони України, 2018b) та «Військовослужбовці ЗС Росії, які брали участь у бойових діях на території України» (Головне управління розвідки Міністерства оборони України, 2018a), що професійно проілюстровані та візуально добре сприймаються. До речі, подібні матеріали варті окремого джерелознавчого вивчення.

На сайті Офісу генерального прокурора України розміщено збірки матеріалів «Boeing-737 PS 752 Fact Investigation» і «Розслідування Іловайської трагедії» (Генеральна прокуратура України, 2017). Зокрема, в цих джерелах подано події 24 серпня 2014 р. – вторгнення регулярної російської армії, а точніше 9 батальйонно-тактичних груп у складі 3,5 тис. осіб. Саме вони 29 серпня 2014 р. за злочинним наказом своїх командирів підступно вбили 366 українських воїнів, які виходили з оточення. Прокуратура України розслідувала кримінальні правопорушення, що стосувалися посягання на територіальну цілісність і недоторканність України; ведення агресивної війни; порушення законів і звичаїв війни, поєднані з умисним вбивством. У зв'язку з цим українська прокуратура розшукувала 43 громадян Росії станом на серпень 2017 р., щоб притягнути їх до кримінальної відповідальності. Серед них – 11 генералів: міністра оборони С. Шойгу, начальника генерального штабу В. Герасимова та ін.

Ряд зарубіжних політичних і державних діячів та інституцій оприлюднили документи і матеріали, які вражають зібраними і верифікованими фактами. Один із них – доповідь «Російські воєнні злочини в Східній Україні в 2014 році» для депутатів Європейського парламенту від 5 квітня 2016 р. (Gosiewska et al., 2015). У ній регіонально охоплено і схід України, і Крим. Фігурують кілька категорій підозрюваних – військовослужбовці та посадові особи Російської Федерації,

бойовики – проросійські сепаратисти. Передусім детально описано їхні злочини щодо пограбувань, незаконного позбавлення волі, фізичних і психічних катувань, вбивств. Основою цієї доповіді стали більш, ніж 60 інтерв'ю з полоненими, котрих вдалося звільнити. Окремо складено каталог виконавців злочинів із доказами їхніх кримінальних діянь – світлини, стислі характеристики, описи місць злочинів. Як спеціальне повідомлення, всі ці зібрані та перевірені докази надані в установленому порядку Міжнародному кримінальному суду в Гаазі.

На Заході публікували чисельні аналітичні матеріали, які впливали на офіційні рішення в країнах ЄС і НАТО, закладали основу для об'єктивних інтерпретацій колосального фактажу. Наприклад, у лютому 2015 р. було представлено англomовну доповідь колишніх державних діячів США. Серед них – заступник державного секретаря Струоб Телботт, заступники міністра оборони Мішель Флурной та Яна Лодала, головнокомандувач об'єднаними збройними силами НАТО в Європі, адмірал Джеймс Ставрідіс, заступник головнокомандувача збройними силами США в Європі, генерал Чарльз Волд, постійний представник США в НАТО Іво Даалдер, послы США в Україні Джон Гербст і Стівен Пайфер. Усі вони після відставки вели дослідницьку діяльність як експерти в таких провідних профільних установах США, як Атлантична рада, Інститут Брукінгса, Центр нової американської безпеки, Чиказька рада з глобальних питань. У їхній доповіді «Збереження незалежності України, опір російській агресії: що потрібно зробити США і НАТО» обґрунтовувалися кроки з повернення контролю України за своїм державним кордоном і регіоном Донбасу (Daalder et al., 2015). У праці накреслено реальні заходи щодо модернізації державного управління і зміцнення оборонного потенціалу України, посилення економічних санкцій проти РФ як держави-агресора.

У серпні 2015 р. поширено у вільному доступі колективний аналітичний звіт «Ховаючись у всіх на очах: війна Путіна в Україні» (Чуперські та ін., 2015). У праці чітко кваліфіковано передумови війни на Донбасі, що їх у Москві продукували надумано, штучно. Аргументовано спростовано маніпулятивні твердження РФ про її непричетність до розпалювання і ведення бойових дій. Для

цього долучено дані та результати цифрової криміналістики, як-от: супутникові фотографії. Викрито приховування Кремлем чисельних фактів загибелі російських військовослужбовців на Донбасі, показано як РФ доправляла туди своїх солдатів, зброю, військову техніку. У подробицях описано те, як російські артилеристи обстрілювали територію України через лінію державного кордону, а також зазначено російські прикордонні військові полігони для підготовки громадян РФ до бойових зіткнень на українському Донбасі.

У звіті подано розлогі висновки про технічні аспекти того, як РФ у квітні 2014 р. активізувала гібридну війну на сході України за участі своєї агентурної мережі. Ідеться про керівний склад з організації диверсійно-підривних акцій, участь у них регулярних військ та залучених найманців і добровольців, шляхи і масштаби їхнього фінансування та озброєння. Детально розглянуто спеціальну операцію офіційної Москви з дезінформації російських громадян і всього світу про війну в Україні як внутрішню – громадянську. Чинну зовнішню політику РФ безкомпромісно означено як ревізійністську і націлено країни Заходу чітко розставляти понятійні акценти щодо війни Росії проти України, а не ховатися за розпливчасті формулювання. Пояснено нагальну необхідність збільшити розвідувальні та медійні заходи протидії гібридній війні РФ в Україні. Ішлося не тільки про послідовне публічне викриття деструктивних дій Москви чи нарощування санкцій, але й про розробку, ухвалення і втілення всеосяжної трансатлантичної стратегії з метою стримати, приборкати і перемогти російську агресію.

Аналітичний звіт «Вторгнення під іншим іменем: Кремлівська брудна війна в Україні» (2015) був результатом наукових досліджень співробітників вебсайту «The Interpreter» (interpretermag.com), що активно діє в США два десятиліття і предметно вивчає політичну ситуацію в Росії (Miller et al., 2015). Для авторів звіту було очевидним те, що РФ фінансувала і військовими засобами провокувала «сепаратистську» війну на Донбасі, де-факто провівши вторгнення на територію сусідньої держави України, як сказано, під «прикриттям правдоподібного заперечення». Частково цей звіт нагадує докладне судово-бухгалтерське

заключення про російський внесок у війну на Донбасі. Роз'яснено принципові моменти про постачання РФ своєї зброї та солдатів, без чого її «п'ята колона» – сепаратисти – могли б зазнати повного розгрому ще до кінця серпня 2014 р.

Серед офіційних документів країн Заходу вирізняються політичні – насамперед платформи чільних європейських партій, що розлого висловили свою позицію з приводу російсько-української війни. Так, парламентська фракція Християнсько-демократичного союзу / Християнсько-соціального союзу, чия лідерка А. Меркель очолювала уряд ФРН у 2005–2021 рр., наприкінці 2016 р. докладно відповіла на амбівалентні питання про те, як Заходу співіснувати і взаємодіяти з РФ. З одного боку, німецькі християнські демократи мали за ціль партнерську співпрацю з Москвою, а з іншого – вимагали від неї припинити агресію проти України. Ця політична сила однозначно розглядала анексію Криму та вторгнення на Донбас, як відверте порушення Росією міжнародного права і вчинення багатьох тяжких порушень прав людини. Через те вказані німецькі політики категорично відкинули претензії Москви на території колишнього Радянського Союзу як зону свого монопольного впливу. Вони відзначили неефективну і недемократичну державно-правову систему РФ, що прагнула будь-що перешкодити проєвропейським трансформаціям у таких «братніх країнах», як Україна.

Простеживши антизахідну пропаганду РФ, християнські демократи ФРН показали її суть (уявний «зовнішній ворог»), причини (внутрішні проблеми, зокрема провальна пострадянська модернізація та економічна криза) і наслідки (санкції Заходу, брак прямих зарубіжних інвестицій, відтік капіталу). Водночас російську економіку гальмували структурні диспропорції, повзуча деіндустріалізація, величезна корупція, непідконтрольна суспільству бюрократія. У свою чергу РФ політично перейшла до самоізоляції, озброївшись агресивним імперським ревізіонізмом, а це призвело до фактичного відродження НАТО. Через те Захід вступив у геостратегічне протиборство виробив нову екзистенційну формулу, потребуючи для себе стільки обороноздатності, скільки необхідно, а діалогу з Кремлем стільки, скільки можливо. Водночас на Заході бачили

європейський шлях України як історію успіху, активно протидіючи руйнівним намаганням Москви.

Окремою групою джерел є матеріали, ініціаторами підготовки яких виступили представники РФ. Міжнародне історико-просвітницьке, благодійне і правозахисне товариство «Меморіал» (Москва) у 2014–2016 рр. уклало тематичну збірку «Україна: протистояння» (Меморіал, 2016). Ця ж організація в травні 2014 р. підготувала доповідь «Неспроможний референдум» про стан дотримання прав людини в самопроголошеній «ДНР» (Меморіал, 2014) на основі опитувань свідків і вивчення відеопублікацій в інтернет-мережі. Доповідь «Між перемир'ям і війною» складена в листопаді – грудні 2014 р. дотримання міжнародного гуманітарного права після відвідин її авторами Луганської та Донецької областей, а радше поселень під контролем сепаратистів і законної влади (Меморіал, 2015а). Збиралися факти про обстріли, поранення і загибель мирного населення шляхом відвідувань лікарень, пунктів гуманітарної допомоги, опитувань місцевих жителів. Задіяні російські правозахисники зробили висновок, що збройний конфлікт на Донбасі отримав міжнародний статус – між Україною та Росією – в другій половині серпня 2014 р. Доти, згідно з критеріями Женевських конвенцій 1949 р., «Меморіал» вважав, що «антитерористична операція» є збройним конфліктом неміжнародного характеру. Окремо зазначено те, як у березні-червні 2014 р. теле- і радіоканали РФ агресивно пропагували насилля і збройний опір законній українській владі, а також нелегальні приховані поставки зброї та кадрове підсилення сепаратистів.

«Меморіал» і Харківська правозахисна група за підтримки ОБСЄ промоніторили війну на Донбасі восени 2015 – влітку 2016 рр. (Меморіал, 2015b). Їхній звіт «Ситуація з правами людини на територіях поблизу лінії розмежування в Донецькій та Луганській областях (квітень – червень 2016)» у вересні 2016 р. вийшов окремим виданням і публічно представлений на нараді ОБСЄ з людського виміру у Варшаві.

Аналітичні огляди й доповіді було опубліковано й з ініціативи лідера демократичної опозиції в РФ Бориса Немцова, який незадовго до загибелі почав

готувати доповідь «Путін. Війна». На його думку війна РФ з Україною, проти якої він категорично виступав, була важливою тільки для В. Путіна та його поплічників. Б. Немцов підкреслював, що Росія платила за цю війну непомірну ціну – життями громадян, міжнародною ізоляцією та економічною кризою. Коли Б. Немцов загинув, то його однодумці завершили й опублікували названу працю (Яшин і Шорина (ред.), 2015).

Електронна версія доповіді «Путін. Війна» виставлена для вільного перегляду на спеціальному сайті putin-itogi.ru. У ній чільної уваги удостоїлися події на українському Донбасі 2014–2015 рр. Підкреслено, що цей регіон з ініціативи В. Путіна став зоною безкарних убивств і зруйнованої інфраструктури. Унаслідок краху соціальної системи край покинули сотні тисяч біженців. Примітними є статистичні дані, якими оперували співатори цієї доповіді. Так, загалом бойовиків-сепаратистів спочатку налічували 10–15 тис. осіб (червень 2014 р.), а потім – 35–37 тис. осіб (березень 2015 р.). Натомість число військовослужбовців РФ протягом цього часу коливалося від 3–5 тис. до 8–10 тис. осіб. Окремо підраховано сумарні прямі витрати російського бюджету на війну на Донбасі. Зокрема, протягом перших десяти місяців війни вони досягли 53 млрд рублів. Зауважені прямі витрати – заробітна плата воєнним, їхнє утримання (проживання, харчування, медичні послуги тощо), боєприпаси, військова техніка (її експлуатаційна підтримка, ремонт). Війну В. Путіна на Донбасі визначено як гібридну. Тобто в Кремлі не вдалися до прямої воєнної агресії проти сусідньої держави, а маскували її для того, щоб нівелювати закономірні претензії світової спільноти до держави-агресора.

Згодом соратники Бориса Немцова представили наступну доповідь – «Путін. Підсумки. 2018». У ній згадано й війну на Донбасі. Сказано, що внаслідок громадянського опору президентові В. Януковичу, який тісно контактував з адміністрацією Кремля, в Україні відновився курс на європейську інтеграцію. Зміна влади в Києві спонукала Москву до агресії, що вилилася в незаконну анексію Криму і пряме (хоч і приховане) військове вторгнення (Мілов і Яшин, 2018, с. 49–50). Наголошено, що Крим до РФ приєднано з грубим порушенням

міжнародного права, а «республіки»-маріонетки на українському Донбасі можуть існувати лише за умов фінансових вливань і військової підтримки РФ.

Відомий російський опозиційний діяч Ілля Яшин свій аналітичний огляд «Гібридна агресія Кремля» в грудні 2016 р. помістив на сайті 4freerussia.org. За розпалювання війни проти України покладено персональну відповідальність на президента РФ В. Путіна (Яшин, 2016). Оскільки спостерігалось різке зниження його популярності, то переможною війною він планував зміцнити всередині країни свою особисту владу. Доти періодично в столиці РФ і великих містах цієї держави відбувалися масові демонстрації з вимогою негайної відставки Путіна з поста президента. Тому він вирішив кардинально вплинути на несприятливу для себе внутрішньополітичну ситуацію, здійснивши агресію проти України і приєднавши Крим. Таки чином В. Путін у російській громадській думці вийшов з образу безнадійного політика-корупціонера і перетворився в порівняно привабливого історичного діяча – «збирача російських земель».

Крім того, як вважав І. Яшин, війною на Донбасі В. Путін заявив претензії на наявні там індустриальні активи. При цьому РФ цілеспрямовано нищила українську економіку, перевозила обладнання десятків підприємств з окупованих частин Донецької та Луганської областей в РФ, у т. ч. державної радіотехнічної компанії «Топаз» у Донецьку, патронного і машинобудівного заводів у Луганську, Харцизького машинобудівного заводу. Ці підприємства, наприклад, вивезли в такі російські регіони, як Чуваська Республіка і Ростовська область. Також Москва вирішила усунути Київ як конкурента російського «Газпрому». Мова йде про значні запаси сланцевого газу саме на сході України. Однак війна проти України завдала РФ неочікуваних зовнішньополітичних втрат і зовнішньоекономічних збитків, спричинивши нове багатолітнє протистояння із західною цивілізацією та спровокувавши довготривалі санкції в різних сферах.

Щодо мемуарних джерел із цієї тематики, то слід зауважити спогади 46-го президента США Джозефа Байдена «Пообіцяй мені, тату!» (Biden, 2017). У них згадано про анексію Криму і війну на Донбасі в часі, коли мемуарист працював віцепрезидентом за адміністрації Барака Обами і здійснив шість візитів в Україну.

Справив сильне враження виступ Дж. Байдена перед депутатами Верховної Ради в грудні 2015 р., де він категорично заявив: «Перед вашою державою стоять дві великі загрози – російська агресія і суцільна корупція». Відтак промовець настійливо порадив присутнім увійти в історію винятково потрібними справами, ставши засновниками нової України з повноцінною демократією.

На думку міністра закордонних справ Франції 2012–2016 рр. Лорана Фабіуса, російська агресія в Україну стала можливою, оскільки керівництво Сполучених Штатів не проявило свого очікуваного світового лідерства належним чином. Дуже промовистою є цитата зі спогадів політика: «Коли будуть писатися підручники з історії, ми побачимо, що це було поворотним пунктом не лише у близькосхідній кризі, а й в Україні і Криму» (Європейська правда, 2016). Досі такі прямолінійні враження і переконання цього французького державного діяча ніхто аргументовано не спростував.

Колишній прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон, будучи в статусі міністра закордонних справ у тематичній статті відлік процесу незаконної анексії Криму пов'язав із таємним рішенням керівництва РФ у Кремлі 22 лютого 2014 р. (Johnson, 2018). Її здійснили, інсценізувавши фіктивний референдум, що відразу потрактували на Заході як перше насильне приєднання частини європейської держави і першу насильну зміну державних кордонів у Європі після 1945 р. Б. Джонсон підкреслив, що РФ провела військову окупацію частини українського Донбасу, а від ракети, запущеної російськими військовими в малайзійський авіалайнер, загинули 298 громадян багатьох держав, у т. ч. 10 британців. Автор статті наполягав на посиленні санкцій щодо РФ аж до повернення Україні всіх її тимчасово окупованих земель.

Державний діяч Литовської Республіки Вітаутас Ландсбергіс є автором знакового видання «Українська голгофа 2013–2014» (Лукачук, 2015), де події висвітлюються в строгій хронологічній послідовності. Ідеться не тільки про динамічний шлях України до асоційованого членства в ЄС, що готувалося до підписання на саміті у литовській столиці Вільнюсі, але й про Революцію гідності, анексію Криму, драматичні перші місяці російсько-української війни.

В. Ландсбергіс висловив суголосні думки зі згаданим Л. Фабіусом про те, що за російську агресію прямо відповідальні США та ЄС, які не проявили вчасно належної стратегічної реакції.

Український волонтер Валерій Макєєв написав книгу-сповідь «100 днів полону», що протягом 2015 і 2016 рр. кількаразово перевидавалася через її захопливі документальні сюжети. Адже автор вижив у скрутних обставинах, перебуваючи у в'язниці «ЛНР», описав повсякдення і ментальне тло війни, допити, приниження, катування (Макєєв, 2016).

Одними з найперших у Європі виданнями авторів із європейських країн, які стали очевидцями подій російсько-української війни стали подані нижче праці. Інформативним за змістом є щоденник двох фінських авторів – ученого-гуманітариста Тімо Гелленберга і журналістки Ніни Лейнонен під назвою «Очевидці. Битва за Україну» (Hellenberg і Leinonen, 2016). У цій книжці вміщено оригінальні світлини, якими проілюстровані тексти про Євромайдан і про війну на Донбасі. Причому співаторка цього видання Н. Лейнонен на власні очі в листопаді 2014 р. спостерігала масове нелегальне переправлення через державний кордон російської зброї.

Кореспондентка найбільшої австрійської газети «Die Presse» Ютта Зоммербауер у 2016 р. опублікувала резонансну для німецькомовної аудиторії книжку «Україна у війні». У ній правдиво відображена реальна ситуація щодо російського вторгнення, чим істотно підірвано нав'язливі маніпулятивні проросійські наративи, спрямовані на німецькомовний світ (Sommerbauer, 2016). Авторка зосередилася на повсякденні окупованих Росією територій, біженцях, військовослужбовцях. До того ж, вона особисто побувала на Донбасі, наприклад, у місті Костянтинівка. Свої репортерські описи Ю. Зоммербауер поєднала з усноісторичними інтерв'ю. Коло її інформаторів надзвичайно широке – військові та цивільні, зокрема втікачі з м. Донецьк і проросійські активісти.

Книжка репортажів «Після півночі в Донецьку» (2016) належить авторству польських журналістів Юлії Візовської та Гжегожа Шиманіка. Вона побудована на їхніх враженнях щодо повсякденного життя Донбасу 2014–2015 рр. Акцентовано

на контрастних і плинних поведінкових стереотипах і сприйнятті війни в антагоністичних середовищах: з одного боку – українських патріотів, а з іншого – проросійських сепаратистів (Szymanik і Wizowska, 2016). Автори приділили значне місце подіям весни 2015 р., коли серед симпатиків «ДНР» стрімко похитнулася довіра до Росії, котра використавши їхні первинні настрої, залишила наодинці з бандитською за суттю і кадровим підбором місцевою владою.

Характеризуючи джерельну базу нашого дисертаційного дослідження, мусимо окремо наголосити на періодичних випусках тематичного збірника «Усна історія російсько-української війни». Їх у тісній співпраці підготували фахівці трьох державних установ – Українському інституті національної пам'яті, Запорізькому національному університеті, Інституті української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України (Мороко (ред.), 2015; Васильчук і Мороко (ред.), 2016; Мільчева і Мороко (ред.), 2017). У цих випусках, зокрема, вміщені опитування за усноісторичною методикою учасників бойових дій 2014–2016 рр. Ідеться про спогади волонтерів і військовослужбовців 79-ї та 55-ї бригад ЗСУ, Національної гвардії, а також працівників служби з надзвичайних ситуацій.

Книжка-хроніка «У вогняному кільці. Оборона Луганського аеропорту» (Глотов та ін., 2018) важлива тим, що в ній понад 140 спогадів місцевих мешканців, військових, службовців аеропорту, волонтерів, міліціонерів, медиків. За схожим принципом створено й два літописи згаданої раніше Іловайської трагедії (Зіненко, 2019а; 2019b). Зрозуміло, що це лише частина публікацій цієї групи джерел.

Маємо й наше усноісторичне дослідження, виконане в співавторстві (Офіцинський і Пилипчук, 2015). У ньому подано інтерв'ю за період 2014 року з двома активними учасниками й очевидцями російсько-української війни, які походили із Закарпатської області – військовослужбовця-артилериста і державного службовця.

Не менш важливо зазначити, що різні аспекти російсько-української війни на Донбасі відбито в півсотнях статей значного обсягу в електронній енциклопедії

«Вікіпедія», які постійно оновлюються та поповнюються з посиланнями на джерела. Наприклад, «Російсько-українська війна (з 2014)» (2022) (понад 80 мовами), «Війна на сході України» (2022) (майже 60 мовами), «Проросійські виступи в Україні 2014» (2022) (понад 30 мовами), «Втрати військової техніки в російсько-українській війні (з 2014)» (2022) (9 мовами), «Російська зброя на Донбасі» (2022) (3 мовами), а також «Акт запобігання агресії Росії 2014» (2022), «Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» (2022), «Закон про забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях» (2022), «Російські сили вторгнення на території України (з 2014)» (2022), «Окупаційні війська РФ на Донбасі» (2022), «Втрати у російсько-українській війні (з 2014)» (2022), «Цивільні втрати у російсько-українській війні (з 2014)» (2022), «Втрати силових структур внаслідок російського вторгнення в Україну (16 квітня – 30 квітня 2022)» (2022) та ін.

На прикладі статей українською і російською мовами досліджено інформаційне протистояння України і Росії (Козир і Дубініна, 2017), а також представлення збройної агресії РФ проти України в різних мовних розділах «Вікіпедії» (Стрілець, 2021). Крім цього, з'явилося окреме дослідження про висвітлення агресії РФ проти України в історичних онлайн джерелах (Хардель і Мельник, 2019).

Вийшли друком також чисельні довідкові видання відповідної тематичної спрямованості. Підготовку частини з них ініціювало міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України. Насамперед вкажемо на серію тематичної бібліографії, котру започаткувала Національна бібліотека ім. Ярослава Мудрого. Так, у її першому випуску проанотовані 149 публікацій – газетних, журнальних, книжкових – про російську агресію проти України (Відділ інформаційного забезпечення органів влади Національної бібліотеки України ім. Я. Мудрого, 2018).

Російсько-українська війна періоду 2014-2018 рр. зайняла важливе місце й у медійному дискурсі. Зокрема, у німецькій тижневій газеті «Die Zeit», що має

близько 600 тис. передплатників, побачив світ 5 грудня 2014 р. відкритий лист «Знову війна в Європі? Не від нашого імені!», який підписали 63 суспільних діячів ФРН, зокрема колишні високопосадовці – Роман Герцог (президент у 1994–1999 рр.) і Гергард Шрьодер (канцлер у 1998–2005 рр.). За змістом це звернення було спрямоване до федерального уряду і відбивало принципи «політики умиротворення» агресора – РФ. У відповідь через тиждень у «Die Zeit» 142 інтелектуали – глибокі знавці минулого і сьогодення Східної Європи – подали своє контрзвернення з переконливими аргументами про агресивні дії РФ в Україні. Вони засудили незаконну анексію Криму і гібридну війну на Донбасі, якими Москва підривала наріжні основи європейської безпеки. Автори-підписанти націлювали ФРН й Австрію вести зважену і реалістичну східноєвропейську політику. В її основі – послідовний захист територіальної цілісності не тільки України, але й Грузії та Молдови. Будапештський меморандум ними розглядався як важлива опора «всесвітнього режиму непоширення ядерної зброї» заради мирного життя наступних поколінь (Офіцинський, Р., 2016). Це звернення підписали провідні в німецькомовних країнах учені-україністи, які працювали в університетах і науково-дослідних закладах. Серед них – Мартін Ауст, Ульф Бруннбауер, Катрін Бьокх, Карл Шльогель. Завдячуючи такій принциповій позиції, в німецькомовних державах спостерігалися поступові світоглядні зміни серед політиків і пересічних громадян, які раніше перебували під русофільським впливом.

У джерельній основі пропонованої дисертації передусім статті різних жанрів й обсягу, що з'явилися впродовж 2014–2018 рр. у найдавнішій та найвідомішій у США щоденній газеті «The New York Times». Маються на увазі 484 публікації, що у вільному доступі розміщені на офіційному веб-сайті цього медіаресурсу. Вони оприлюднені двома версіями: як в електронній, так і в друкованій. У власне нашому дисертаційному тексті цитуються 285 із них. При цьому слід відзначити, що за обсягом загальне число публікацій про війну на Донбасі складає майже 1,1 тис. сторінок надрукованого тексту, включно зі світлинами та ілюстраціями.

Опрацьовані та залучені нами статті належать авторству здебільшого редакційної колегії та штатних журналістів – працівників зазначеної газети. Всього про російську агресію в Україну писали в «The New York Times» два десятки її журналістів. Багато з них є впливовими для американської суспільної думки, як-от: Крістофер Чіверс, 1964 р. народження, капітан морської піхоти у відставці. За медійною спеціалізацією він є міжнародним оглядачем і репортером, особисто побував у низці «гарячих точок» по всьому світу. Його двічі (в 2009 і 2017 рр.) удостоєно Пулітцерівської премії, що серед літературно-мистецьких відзнак у світі є найпрестижнішою. Дуже важливо, що ряд кореспондентів «The New York Times» написали свої репортажі з Донбасу, тобто безпосередньо перебуваючи в зоні бойових дій. Крім того, до числа авторів цього періодичного видання ввійшли добре відомі державні та наукові діячі, які скрупульозно стежили за всіма моментами російської агресії в Україну.

Слід відразу відзначити, що в сучасну пору «The New York Times» – одна з найпливовіших світових газет, служить взірцем якісної періодики і має беззаперечний авторитет для багаточисельних читачів. Прикметно, що популярна електронна енциклопедія «Вікіпедія» подає про це видання велику за обсягом статтю-гасло близько ста мовами. Нині «The New York Times» означають як найстарішу і третю в рейтингові читацької популярності щоденну газету США. Її випереджають за тиражами і числом читачів тільки «The Wall Street Journal» і «USA Today».

«The New York Times» веде відлік від вересня 1851 р. Відтоді, а це понад 170 років, вона виходить безперервно. Колектив цієї газети доволі чисельний. Нині в її штатній структурі виділяється штаб-квартира і 44 інформаційних бюро. Причому 20 вказаних бюро діють у США (6 – в штаті Нью-Йорк, 14 – в інших штатах), а 24 за кордоном. Безпосередньо в редакції газети працює майже 3 тис. репортерів і співробітників, які дислокуються в різних куточках світу. Структурно-тематично «The New York Times» формують три газетні розділи – новин, думок (редакційні та нередакційні статті, листи до редакції), розваг. Її редакційно-видавнича група підтримує сувору політику проти ненормативних висловлювань. У сучасних

умовах спостерігається поступове зниження продажів її друкованого варіанта, тому постійно зростає вага щоденної інтернет-версії, що з'явилася 1996 р. та є топовим комерційним вебсайтом. Невипадково доступ до деяких статей є платним, тобто передбачає відповідну реєстрацію.

Багато в чому красномовною є статистика читачів «The New York Times». Так, у березні 2005 р. цей вебсайт мав 555 млн переглядів сторінок і 15 млн унікальних відвідувачів. Через певний час, а саме в березні 2020 р., тобто через півтора десятиліття, їхнє число збільшилося в п'ять разів – до 2,5 млрд переглядів. Водночас кількість унікальних відвідувачів досягло 240 млн осіб, або зросло аж у 16 разів. Станом на травень 2022 р. зафіксовано 9,1 млн платних передплатників газети. Із них підписали її цифровий контент 8,3 млн осіб. Не зайвим буде підкреслити, що «The New York Times» здобула величезну репутаційну повагу і заслужений престиж в очах усього світу. Її журналісти здобули найбільше в медійній сфері фахових відзнак, зокрема 132 Пулітцерівські премії. На підставі власного аналізу статей, які відповідають тематиці нашого дослідження, можемо зауважити політичну нейтральність згаданої газети й те, що вона не надає переваг жодній ідеології. Однак при відбитті соціальної проблематики відчутне ліберальне спрямування.

Найістотнішим і найпринциповішим аспектом є те, що співробітники «The New York Times» зосередилися на тому, щоб об'єктивно і безпристрасно описати, прокоментувати і підсумувати події російсько-української війни як у Криму, так і на Донбасі. Щодо цього опубліковано, зокрема, і наші спеціальні дослідження (Офіцинський, Ю., 2015a; 2015b; 2015c). Об'єктивний підхід у газеті базувався на тому, щоб у відповідних публікаціях подавати офіційні дані та публічні звернення сторін-учасниць війни – України і РФ. Представлено й коментарі членів створених Росією терористичних утворень «ДНР» і «ЛНР». Окремо висвітлювалася міжнародна позиція – ООН, ЄС, НАТО, ПАРЄ, ОБСЄ, Великої сімки, США. Попри загальну незаангажованість, усе ж, журналісти «The New York Times» показували Сполучені Штати у вигіднішому світлі, ніж Європейський Союз. Вони

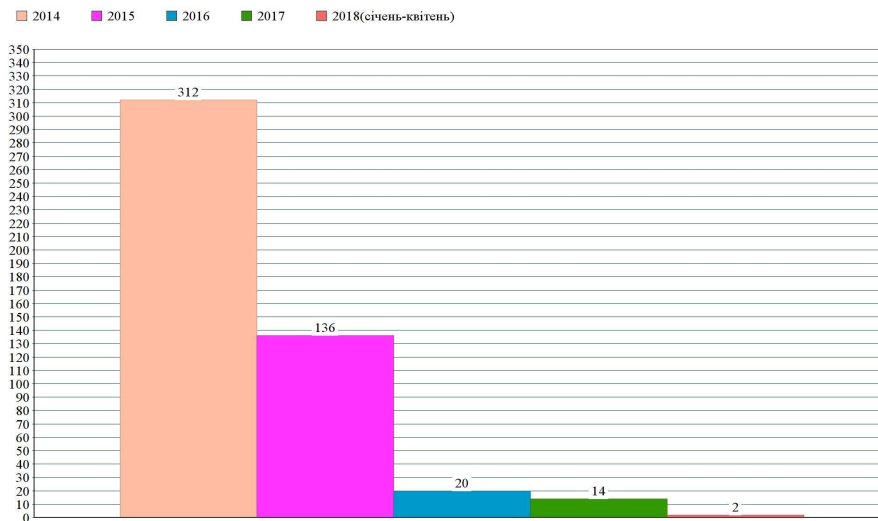
не уникали нагоди переважно опосередковано, за контекстом схилити до думки, що США є твердішим союзником України на відміну від ЄС.

Загалом «The New York Times» сповідує стандарти незалежної журналістики. Це спостерігається, коли в газеті оприлюднюють офіційну і неофіційну статистику. Тоді без винятків практично завжди подають примітки про те, що наведені цифри незалежно дуже складно або просто неможливо перевірити. Зазначеними примітками автори «The New York Times» убезпечують себе від можливих маніпуляцій поза контекстами вибірковими або неповними даними і фактами з боку інших осіб. Адже такі маніпуляції є невід'ємною ознакою для державних і проурядових засобів масової інформації РФ, чию редакційну політику цілковито визначають у Кремлі.

Треба відзначити також наступне. Статті «The New York Times», що нами вивчалися, можна розділити на два види – авторські та колективні. Останні є промовистим відбитком спільної думки редакційної колегії цієї газети про російсько-українську війну.

За нашими підрахунками, в «The New York Times» публікації про збройну агресію РФ в Україну з'являлися вкрай нерівномірно, а точніше по спадній. Наприклад, протягом 2014 р. війні на Донбасі було присвячено всього 312 статей. Відтак їхнє число зменшувалося доволі відчутно, бо 2015 р. їх уже налічується 136, у 2016 р. – 20, у 2017 р. – 14, а в січні-квітні 2018 р. – лише 2. Динаміку їхньої появи унаочнено нами в пропонованій діаграмі.

Діаграма № 1. Динаміка публікацій «The New York Times» про війну на Донбасі в березні 2014 – квітні 2018 рр.

Джерела: Власні підрахунки.

Отже, з плином часу в «The New York Times» вказана проблематика привертала все меншу увагу. Для порівняння: протягом 2014 р. в газеті статті про війну на Донбасі публікували майже щодня. Якщо уважно простежити газетні публікації наступних років, то про цю війну писали винятково лише тоді, коли військові дії спалахували з новою силою або ж відчутними були результати конкретних дипломатичних кроків.

Нині публікації «The New York Times» трактуються важливим джерелом. Так, в одному з таких досліджень представлено образ України в цій газеті за 2015 р. (Мишкіна, 2017). Якраз активно розроблялися декілька тем паралельно. Про саму війну було розміщено 75 статей, ще 12 – про постачання зброї, 15 – про розслідування загибелі малайзійського літака, 11 – про Мінські угоди. Якщо підрахувати, то разом виходить 113 матеріалів. Насправді за нашими підрахунками їх побачило світ у цьому виданні значно більше – 136 публікацій.

Українські науковці все частіше звертаються до газети «The New York Times» як джерельного ресурсу для дослідження російсько-української війни. Наприклад, доктори історичних наук Олег Петречко та Віталій Масненко проаналізували, як представлено російську збройну агресію проти України в період 27 лютого – 4 березня 2014 р. (Петречко і Масненко, 2021). Вони взяли до уваги й положення нашої монографії та зробили висновок, що публікації вказаної газети стосовно

початку російської агресії проти України і коментарі читачів до електронних версій статей засвідчують, що намагання пропагандистської машини РФ переключити суспільну думку США на негативне ставлення до України були безуспішними. Також Олег Петречко, Святослав Журавльов і Василь Ільницький (2022) проаналізували, як показано трагедію Рейсу МН17 на сторінках газети «The New York Times». Науковці відзначили об'єктивність авторів газети у висвітленні проблеми й констатували, що Росії не вдалося дезінформувати світ, переконуючи у своїй непричетності до збиття малайзійського авіалайнера.

Отже, історичні джерела, що в основі нашої дисертації, представлено паперовими й електронними публікаціями: офіційні документи, свідчення, спогади, статті газети «The New York Times». У документах і матеріалах держав, міжнародних організацій, союзів, клубів тощо надано досить адекватну правову і політичну кваліфікацію сучасної війни Росії проти України та чітко показано її суть.

1.2. Здобутки історіографії

Станом на сьогодні оприлюднено чимало праць щодо російсько-української гібридної війни періоду 2014–2018 рр. Нами проаналізовано вітчизняний дискурс російсько-української війни періоду 2014–2018 рр. станом на 2017 р. (Офіцинський, Ю., 2017). Найновіший конспективний огляд історіографії сучасної гібридно-інформаційної війни зробив Борис Дрогомирецький (2022). На його погляд, історіографія перманентної гібридної агресії Росії проти України представлена значним числом публікацій переважно дискусійного характеру.

Детальну періодизацію антитерористичної операції на сході України запропонували Михайло Гребенюк, Валерій Грицюк і Павло Щипанський (2020). Вони виокремили три періоди: початковий (20 лютого – початок квітня 2014 р.); перший період збройного конфлікту (початок квітня – 5 вересня 2014 р.); другий період збройного конфлікту (5 вересня 2014 – 30 квітня 2018 рр.).

У межах другого і третього періодів згадані вчені виявили вісім етапів: перший – розгортання спецслужбами РФ збройного конфлікту на сході України (квітень – червень 2014 р.), другий – звільнення цих територій від російських терористичних осередків (1 липня – 24 серпня 2014 р.), третій – вторгнення підрозділів збройних сил РФ в Донецьку і Луганську області (25 серпня – 5 вересня 2014 р.), четвертий – стабілізація лінії зіткнення (5 вересня 2014 – 14 січня 2015 рр.), п'ятий – наступ російських окупаційних військ та його провал (15 січня – 20 лютого 2015 р.), шостий – посилення української лінії оборони (21 лютого 2015 – 20 вересня 2016 рр.), сьомий – розведення сил і засобів (21 вересня 2016 – листопад 2017 рр.), восьмий – удосконалення системи управління військами (силами), завершення АТО (листопад 2017 – квітень 2018 рр.).

На наш погляд, в розгортанні подій російсько-української війни 2014-2018 рр. варто окреслити два періоди: активна фаза російської агресії (березень 2014 – лютий 2015 рр.) і позиційна війна (лютий 2015 – квітень 2018 рр.).

Відзначимо, що вперше саме поняття «російсько-українська війна» обґрунтував Володимир Василенко, доктор юридичних наук, який проаналізував агресію РФ в Україну. Аби коротко та вичерпно представити погляди вченого, подаємо переконливі тези його експертних висновків. По-перше, приховане використання РФ своїх військ аж ніяк не заважає кваліфікувати актом агресії її неспровокований збройний напад на Україну. По-друге, своєю агресією в Україну РФ перевіряла здатність Заходу нейтралізувати силові методи втілення російських планів реваншу та експансії (Василенко, 2014, с. 30, 31). В. Василенко взяв до ретельного розгляду Статут ООН, її Декларацію про принципи міжнародного права (1970 р.) і резолюцію про визначення агресії (1974 р.). Він переконливо й аргументовано визначив агресію Росії в Україні актом порушення норм міжнародного права, акцентуючи на необхідності негайних підрахунків усіх збитків, що їх Україні завдала Росія.

Оперативним відгуком на вивчення вузлових питань російсько-української війни відразу після її початку стали чисельні міждисциплінарні круглі столи як в Україні, так і за її межами. Паралельно друкувалися спеціальні випуски наукових

фахових видань, як-от: «Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Кураса НАН України» у вересні-грудні 2015 р. Тут, зокрема, розкрито суть «гібридної війни» на сході України, а також відбито пріоритетні напрямки оборонної політики України під час російської агресії (Рафальський (ред.), 2015, с. 4–164).

У сучасній історіографії чітко виділяються системні дослідження передумов і причин збройного конфлікту на Донбасі. До їхньої появи найбільше спричинився Інститут історії України НАН України як ініціатор і видавець (Турченко, Ф. і Турченко, Г., 2015; Дзюба, 2015; Верменич, 2015). Так, Федір Турченко і Галина Турченко довели, що центральна влада РФ тривалий час грала на регіональних проросійських настроях і підживлювала місцеву «п'яту колону», щоб ідеологічно підготувати загарбання східних і південних областей України. Найінтенсивніше така підривна діяльність РФ спостерігалася саме на українському Донбасі, де «руській мір» розглядався як завершальний етап відкритого утвердження російського імперіалізму.

Як переконували Ф. Турченко і Г. Турченко, заздалегідь розроблений проєкт «Новоросія», тобто заснування РФ на сході та півдні України своїх сателітних «держав» на перехідній тимчасовій основі, втілювався вже від 20 лютого 2014 р., синхронно з утечею в Росію українського президента В. Януковича. Кажучи про причини війни на Донбасі, вказані вчені враховували низку внутрішніх підстав і зовнішніх впливів. Найперше – прагнення офіційної Москви поновити Російську імперію, захопивши і приєднавши Україну. Цьому мала всебічно сприяти «п'ята колона», яку РФ підтримувала фінансово десятиліттями. Вона повинна була негайно приступити до виконання всіх планів держави-агресора. Ф. Турченко і Г. Турченко спрогнозували, що російсько-українська війна триватиме до виснаження ресурсів нападника, а без масованого залучення російської армії сепаратисти не здатні вийти далі Криму і Донбасу (Турченко, Ф. і Турченко, Г., 2015, с. 148, 155, 159).

Встановлюючи причини російсько-української війни, докторка історичних наук Ярослава Верменич проаналізувала позиції американських та європейських

інтелектуалів, які висловили свої міркування в газеті «The Washington Post». Вони сукупно вияснили, що наявні на Донбасі етнічні та культурні відмінності не мали підстав для війни, а більшу роль мали інспіровані Москвою дії у формі диверсій та пропаганди. Як примітила Я. Верменич, вказані чинники не мали б аж ніяк швидкого результату за умови належного захисту й охорони російсько-українського державного кордону. Також офіційний Київ не відреагував ефективно і вчасно на соціологічні висновки про вісім наявних в Україні кластерних груп, т. зв. «вісім Україн». Причому понад 16 % українських громадян, які проживали переважно на сході та півдні України, себе не хотіли жодним чином відносити до українських націоналістів (Верменич, 2015, с. 57). Та ж дослідниця наголосила, що війну на Донбасі в Москві бачили цивілізаційним конфліктом, однак для РФ – це геостратегічна поразка, що призвела до нової «холодної війни» та зумовила її міжнародну ізоляцію, що наростала. Натомість Україна опинилася в епіцентрі тривалих геополітичних змагань РФ і Заходу (Верменич, 2018, с. 100-101).

Для історика Володимира Головка очевидними були три етапи російської агресії 2014 р. Протягом першого етапу (лютий–квітень) проходили анексія Криму і «вуличний сепаратизм» на півдні та сході України, а групи маргіналів за участі громадян РФ заявляли про «народні республіки». Другий етап припав на травень–серпень, коли на Донбас, у маріонеткові «народні республіки», нелегально поставляли різноманітну зброю з Росії. На третьому етапі (кінець серпня – жовтень) домінував «примус до перемир'я». Він полягав у порятунку сепаратистів від воєнного розгрому. Для того Москва здійснила приховане військове вторгнення, щоб Україну примусити законодавчо запровадити «особливий режим самоуправління» у тих частинах Донецької та Луганської областей, котрі захопили і контролювали російські бойовики і сепаратисти (Головко, 2015а).

На тверде переконання В. Головка, безповоротний вихід України з-під впливу РФ ознаменувало позбавлення В. Януковича президентських повноважень. У відповідь на це в Кремлі, щоби не допустити поразки своїх імперських планів,

вдалися до військового вторгнення (Головко, 2015b). При цьому російська агресія прямо і сильно вдарила по фінансово-промислових групах Донбасу, зокрема Рината Ахметова, Сергія Тарути та ін., чиє процвітання залежало від стабільності в Українській державі й суспільстві. Але маючи значний вплив серед української політичної еліти, великі бізнесмени регіону належно не протидіяли вторгненню РФ. Тим часом рівень регіонального розвитку тут російською агресією відкинуто на кілька десятиліть назад.

«Донбас і Крим в економічному, суспільно-політичному та етнокультурному просторі України» – аналітична доповідь Інституту історії України НАН України у форматі монографії. Її автори – доктори історичних наук, професори Станіслав Кульчицький, Валерій Смолій, Лариса Якубова. У цій доповіді підосновою кризових явищ на Донбасі названо складні соціально-економічні проблеми: висока щільність населення, критична екологічна ситуація, депресивні шахтарські містечка. До того ж, Україна не здолала російсько-радянські імперські міфи на кшталт стереотипу «діди воювали», який у Криму зіграв більшу роль, аніж не менш поширена гіперболізація «Донбас годує Україну». Однак жодні внутрішні ментальні відмінності та суспільні протиріччя ніколи б не переросли у відкрите сепаратистське повстання без військового вторгнення РФ (Смолій, Кульчицький і Якубова, 2016, с. 298, 579).

До слова, С. Кульчицький та Л. Якубова є плідними дослідниками сучасної війни РФ проти України. Лариса Якубова, до прикладу, глибоко проаналізувала політтехнологію «русській мір» як інструмент збройного вторгнення в Криму і на Донбасі (Якубова, 2018). У монографії історика Станіслава Кульчицького і соціолога Михайла Міщенко «Україна на порозі об'єднаної Європи» (2018) проаналізовано важливі перетворення в Україні від краху СРСР до 2017 р. Ці 27 років висвітлено в рамках двох історичних періодів: 1) перехідної доби (1991–2013): наведено успіхи і проблеми державізації, розвитку держави і суспільства; 2) періоду руху до об'єднаної Європи (2014–2017): досліджено Революцію гідності, агресію РФ, суспільно-політичні та соціально-економічні

процеси, ціннісні та світоглядні орієнтації громадян, у тому числі ментальний розрив із «російським світом».

Ці вчені ведуть мову про завершення перехідного періоду новітньої історії України з початком війни на Донбасі. Йдеться про те, що Україна нарешті визначилася цивілізаційно на користь Заходу й обрала стратегічний курс, спрямований на сучасну демократію, правову державу, суспільство добробуту. Як прогнозувалося, у підсумку боротьба проти російської агресії буде успішною, бо в Україні активне молоде покоління, а її підтримали провідні країни, які виступили проти намагання РФ повернути систему міжнародних відносин до рівня попередніх століть (Кульчицький і Міщенко, 2018, с. 232).

У міждисциплінарній колективній праці проведено аналіз американського, британського, німецького, французького, італійського, грецького, польського, російського науково-експертних дискурсів щодо російсько-української гібридної війни (Кулик (ред.), 2020). Наголошено на тому, що офіційному Києву на державному рівні потрібно збільшувати поінформованість про Україну за кордоном. З огляду на це дуже показово, як британський медійний дискурс щодо агресії РФ проти України дослідили на прикладі матеріалів служби «BBC News» Віталій Масненко і Віталій Тельвак (2021), італійський – Сергій Пахоменко і Ганна Рудницька (2016), а західний загалом – Ірина Краснодемська (2017).

Із цієї проблематики Науково-дослідний інститут українознавства Міністерства освіти і науки України запропонував експертно-аналітичну доповідь і колективну монографію (Гай-Нижник, (упоряд.), 2016). У них так само розглядаються причини російсько-української війни, зокрема патологічна агресивність В. Путіна, злочинні медійні маніпуляції РФ. Російську агресію потрактовано для українців двома концептами: «вітчизняна війна» і «війна цивілізацій». Підкреслено, що Росія вторглася саме в міські агломерації Донецької та Луганської областей із кількох конкретних причин: через віддалене розташування від столиці України, регіональну зросійщеність, велику частку мігрантів-росіян у першому та другому поколіннях.

Як цілком резонно зазначено в названій колективній монографії, війна на Донбасі спричинила глибокі перетворення в двосторонніх російсько-українських відносинах: знищено договірно-правову базу, інституційні механізми, Україна пережила великі територіальні, економічні, людські втрати, з'явилося суттєве відчуження між українським і російським народами (Гай-Нижник, (упоряд.), 2016, с. 300, 326, 507, 574).

Національний інститут стратегічних досліджень теж видав колективну монографію – «Світова гібридна війна: український фронт» під керівництвом Володимира Горбуліна (2017). Передусім висвітлені причини і передумови агресії РФ в Україну, принципи ведення гібридної війни у воєнному, економічному, політичному, соціальному, інформаційному, гуманітарному аспектах. Відзначено, що Україна довела свою спроможність як держави, яка захищає свій суверенітет у протистоянні з ворогом.

Експерти Національного інституту стратегічних досліджень наголосили, що міжнародні санкції проти РФ стали безпрецедентними, зважаючи на кількість країн-учасниць (близько 40) і масштаб: персональні, дипломатичні, секторальні, цільові. Санкції сильно впливають на економіку Росії. Згідно зі звітом Міністерства фінансів РФ, вплив капіталу за 2014 р. становив 151 млрд дол. США, російський ринок акцій втратив третину сумарної капіталізації, золотовалютні резерви скоротилися на 160 млрд дол. США. У ході воєнних дій економічний потенціал України зменшився на п'яту частину, а майже третина промислових потужностей Донецької та Луганської областей вивезена в Росію (Горбулін (ред.), 2015, с. 57–58, 138).

Вторгненню на Донбас присвячено чисельні українські одноосібні та колективні видання різних напрямів досліджень. Розробляється й різного плану проблематика військової політики і політики безпеки в Європі під впливом російської агресії проти України (Тодоров і Тодорова, 2019; Тодоров і Тодорова, 2020; Тодоров, 2022). Водночас набули поширення мікроісторичні дослідження. З одного боку, відзначено роль окремих українських військових підрозділів під час антитерористичної операції на Донбасі (Кравченко, 2022; Фролов, 2020), а з

іншого – приділено доволі багато уваги важливим боям (Бенчук і Грицюк, 2019; Бондаренко, 2020).

Окремим напрямком фахових студій став волонтерський рух, покликаний до життя війною на Донбасі: напрямки і форми допомоги, роль жінок у ньому, значення у зміцненні армії та оборони України. Досліджено певні аспекти суспільних виступів 2014 р. загалом у регіоні та в конкретних містах зокрема, а також реакцію місцевих жителів на вторгнення Росії (Бенчук і Трофимович, 2020). Окремо проаналізовано втрати України внаслідок агресії РФ (Лавер, Матяшовська і Шумило, 2019).

Із проблематики російсько-української війни є дисертації, які було проаналізовано нами в окремій праці (Офіцинський, Ю., 2021). Станом на 2022 рік захищено шість дисертацій з історичних наук. Так, Юрій Стасюк (2018) зауважив, що закордонні (неросійські) вчені відзначили позитивну роль українських добровольців. Російські науковці тенденційно висвітлили війну на Донбасі, називаючи її «громадянською», а добровольців «неонацистами», «карателями» і т. д. Проте вони визнавали, що під Іловайськом, українські війська чинили значний опір через те, що їх основою були добровольці.

Кандидатську дисертацію Василя Мелькіна (2020) присвячено таким вузьким аспектам воєнної історії, як виробництво і використання бронежилетів і бронешоломів під час АТО на сході України. Дослідник показав вади в перевірці бронежилетів, які відправляли для ЗСУ, адже були людські втрати через неякісні зразки. Ігор Красота (2020) конкретизував участь інженерних військ в Антитерористичній операції в ОРДЛО 2014–2018 рр., у фортифікаційному обладнанні смуг оборони, установленню й утриманню інженерних загороджень, відновленню шляхів сполучень й обладнанню переправ. Привернуто увагу до втрат ЗСУ внаслідок підривів різних вибухових пристроїв.

Сергій Підшибякін (2021) дослідив вплив антитерористичної операції на сході України на суспільні настрої, а Томчук Олександр (2021) – волонтерський рух допомоги ЗСУ того ж періоду. Андрій Ткачук (2020) висвітлив вплив російсько-української війни на політику країн Заходу щодо України й РФ, на

інформування українського суспільства щодо співпраці з НАТО, оновлення органів безпеки й оборони України.

Зауваженій проблематиці присвятили свої праці ряд зарубіжних учених. Як детально пояснив американський історик Хіроакі Куромія (2016), Донбас не слід зовсім трактувати середовищем антиукраїнських і проросійських настроїв. Х. Куромія підкреслив, що ці настрої не становили жодної загрози без збройної агресії РФ, а через війну вони істотно слабшають.

Дослідник Тарас Кузьо з Великої Британії опублікував монографію «Війна Путіна проти України» (Kuzio, 2017). У ній велике місце посіли усноісторичні джерела (інтерв'ю), що їх автор зібрав під час мандрівок півднем і сходом України, насамперед зонами бойових дій. Т. Кузьо привернув увагу до того факту, що на Донбасі третина населення покинула регіон і що в російсько-українській гібридній війні знайшла втілення глобальна боротьба РФ проти західної цивілізації.

Монографія «Лінія фронту – Україна: криза на прикордонних територіях» належить Річарду Сакві, професору Кентського університету, Велика Британія (Sakwa, 2016). Реагуючи на це проросійське пропагандистське видання, науковий співробітник шведського Сьодетьорнського університету Пьотр Вавженюк його перейменував як «Лінія фронту дезінформації. Давні стереотипи в академічній обгортці» (Wawrzeniuk, 2016). Такі історіографічні інциденти отримували дискусійну відповідь як закордонних, так і українських науковців, хоча не завжди швидко (Андрощук, 2017).

У Празі вийшла колективна монографія «Російська агресія проти України», написана під керівництвом чеського історика Яна Шіра (Šír et al., 2017), де зазначена проблематика проаналізована системно та послідовно. Всіх авторів – 16, які представляли Чехію, Україну, РФ. Досліджено проблеми стратегічного значення України, Криму в російсько-українських відносинах, внутрішніх джерел російської агресії, України в контексті «русского міра» та євразійської інтеграції, анексії Криму, війни на сході України, природного газу як інструменту гібридної війни, санкційної політики ЄС і США, дискусій у США щодо озброєння України.

Професор Університету ім. Я. Кохановського в Кельце (Польща) Богуслав Пацек випустив поважну за обсягом і змістом монографію «Гібридна війна в Україні» (Расек, 2018). У ній, умотивовано вживши цілком доречну термінологію, автор скрупульозно показав особливості воєнного вторгнення РФ в Україну на основі детально вивчення кримського і донбаського сценаріїв.

Десятки наукових і публіцистичних, колективних і односібних видань про Україну від 2014 р. з'явилися у Федеративній Республіці Німеччина, Австрійській Республіці, Швейцарській Конфедерації. Найбільше якраз у 2014 р. В електронному каталозі Німецької національної бібліотеки (portal.dnb.de) їх можна відстежити детальніше. У них представлено відповідні документи, висловлювання, інтерв'ю з державними діячами багатьох країн, представниками та прихильниками різних політичних партій.

Німецькомовній спільноті було складно обрати понятійно-категоріальний апарат щодо подій в Україні: вагалися між концептами «війна», «криза», «конфлікт». У спеціальному випуску наукового журналу «Osteuropa» (Берлін) термінами «конфлікт» і «криза» окреслено період від початку Євромайдану до втечі президента В. Януковича, а «криза» і «війна» – від початку окупації Криму Росією (Sapper і Weichsel, 2014).

У деяких зарубіжних виданнях, здебільшого квазінаукових, спекулятивно обігруються антизахідні та проросійські наративи, як-от: про невиправдане втручання Заходу, найперше США, у внутрішні справи України. Нерідко наполегливо тиражуються тези про спровоковану американськими розвідниками «громадянську війну» в Україні, що розглядається винятково як розмінна монета для РФ, США та ЄС. Такі засадничі твердження, як правило, маскувалися під гаслом відстоювання права академічної спільноти на різні точки зору, як вимушений крок через однобічне відображення в медіапросторі Заходу російсько-української війни й упослідження російських колаборантів, не надавши їм слова – можливості переконати в доцільності своїх дій. Зауважене складало неприховану сутність інформаційно-психологічних операцій, що мали підірвати і

провокативне спрямування, довільно трактуючи цінності та світоглядні підвалини об'єднаної Європи, щоб її розхитати і руйнувати.

Характеризуючи війну на Донбасі, німецькі україністи непохитно сповідували європейські цінності та позитивно впливали на формування проукраїнських настроїв серед пересічних європейців – громадян країн ЄС. Прикладом у цьому слугує Інститут досліджень Східної та Південно-Східної Європи в Регенсбурзі. Його наукові співробітники зруйнували ключові російські пропагандистські постулати, приміром, про те, що Революція гідності (Євромайдан) спровокована зовні, а в Києві взяли владу сповідники нацистської ідеології та практики, здійснивши державний переворот.

Цікавим історіографічним явищем є постійне зростання числа зарубіжних міждисциплінарних наукових досліджень, які виконувалися і захищалися прилюдно від 2014 р. у форматі здобуття освітніх і наукових ступенів бакалавра, магістра, доктора філософії в галузях історії, політичних наук, соціології, культурології тощо. Прикметно, що майже всі згадані праці, переважно англійськомовні, зберігаються у вільному доступі в «Networked Digital Library of Theses and Dissertations» (search.ndltd.org), тобто в мережевій цифровій бібліотеці тез і дисертацій. При подальшому поглибленому вивченні проблематики російсько-української війни вони можуть цілком служити вагомою джерельною базою для окремих різнопланових досліджень про те, як нове інтелектуальне покоління західної цивілізації бачить перспективи сучасної України у взаємозв'язку з її багатогранною історичною спадщиною.

Тематичні здобутки російської офіційної історіографії якнайкраще відображають публікації – насамперед аналітичні записки і доповіді – такої державної установи, як Інститут Європи Російської академії наук у Москві. Як правило, потім їх у вигляді обширних наукових статей публікує журнал-квартальник «Современная Европа», що є друкованим органом цього федерального бюджетного закладу.

Доволі показово, що в Інституті Європи РАН у 2009 р. створили структурний підрозділ – Центр українських досліджень, який незмінно очолює Віктор

Мироненко, кандидат історичних наук, соратник першого й останнього президента СРСР Михайла Горбачова. Вказаний підрозділ вивчає головним чином новітню історію України, її внутрішньо- та зовнішньополітичні аспекти. Цікаво, що українське минуле протягом останнього століття керівник цього центру бачить за французьким взірцем. Тобто він виділив чотири великі періоди – як чотири французькі республіки. Натомість Першу українську республіку датовано 1917–1920 рр., Другу (радянську) – 1917–1991 рр., Третю – 1991–2014 рр., Четверту – від 2014 р. донині. На переконання В. Мироненка (2015) Четверта українська республіка, тобто найближчий період історії, позначений міжнародною кризою, що за останні чверть століття є найбільшою і найзмістовнішою. У цей час Україна повноцінно розвивала і зміцнювала свій державний суверенітет, внаслідок чого заслужила право на міжнародне визнання. В. Мироненко головною причиною російсько-української війни (в його термінологічному розумінні – кризи) назвав стратегічний курс України як великої європейської держави. Цей курс полягав у наближенні наріжних засад свого державного ладу до політичних й економічних норм і форм суспільної організації, що виправдали себе історичною практикою на Заході.

Загалом же в російській офіційній історіографії присутньо багато інвектив стосовно підвищеного інтересу Заходу не до врегулювання «конфлікту на сході України», а в форсуванні та примноженні свого політичного, економічного і культурного впливу на офіційний Київ для його заохочення до тривалого протистояння з РФ. Багато таких публікацій належать відвертим носіям ідей російського імпералізму – великодержавності. Вони всіляко заперечують будь-які підстави для можливих відносин України і Росії на принципах «рівного з рівним». Сучасну російсько-українську війну (за їхніми визначеннями – політична криза в Україні) вони подають як закономірне загострення протиріч між Росією і США, що накопичилися протягом десятиліть (Анашкина, 2016). Така виключно деструктивна позиція значною мірою призвела до певного світоглядного розколу серед російських науковців. На тому зробив наголос відомий у Росії філософ і політолог Ігор Клямкін (Клямкін, 2015; 2016; 2018). Як він дослідив, західний

напряв цивілізаційного розвитку України розділив російське інтелектуальне середовище. Фактично оформилися з цього приводу дві непримиренні політичні позиції: імперського патріотизму, з одного боку, а з іншого – антиімперської ідеї громадянської нації.

Події на Донбасі в ході російсько-української війни реконструював російський історик Микола Мітрохін, науковий співробітник Бременського університету, ФРН. Він узяв за джерельну базу розслідування журналістів та усноісторичні інтерв'ю (Митрохин, 2015). Ця війна в період 2014 р. для нього має триетапну періодизацію: у березні–квітні тривало «збройне повстання» (автор узяв це словосполучення в лапки, зазначивши далі в статті про збройне захоплення влади в деяких містах Донбасу), у травні–липні розгорталися бойові дії та прибували російські добровольці, а в серпні російські війська вторглися за наказом свого вищого керівництва. Загалом у березні–квітні 2014 р. ідейних «сепаратистів» (українська термінологія) витіснили «ополченці» (російська версія) чи «проросійські бойовики» (твердження М. Мітрохіна).

Геополітичний проєкт «Новоросія», на погляд М. Мітрохіна, зазнав фіаско внаслідок виснаження інспірованого зовні антимайданівського руху в Одесі та Харкові в травні 2014 р. Цей вчений схарактеризував «ДНР» і «ЛНР» як агломерацію міст і шахтарських селищ на площі 200 км у довжину і ширину по лініях Донецьк – Сєвєродонецьк – Сорокине (до 2016 р. – Краснодон) – Амвросіївка. У сільських районах Донбасу переважали російськомовні українці, тому там «ДНР» і «ЛНР» не прижилися. Всього у «ДНР» і «ЛНР» діяло 20–25 тис. бойовиків станом на середину серпня 2014 р. Серед них місцевих жителів було 40–45%, зокрема чимало рекрутованих насильно. У червні–липні ЗСУ вдалася до успішної тактики глибоких охоплень озброєних угруповань противника. Українські війська локалізували й оточували бойовиків у містах і переривали їм шляхи постачання. Проте «ДНР» і «ЛНР» вціліли винятково завдяки прихованому вторгненню військ РФ, що масштабно втілювалося від 9 серпня 2014 р.

Ставлення російських дослідників до російсько-української війни в період 2014–2017 рр. проаналізувала Катерина Сілантьєва-Папп (2019) в межах 36

опублікованих монографій і брошур. Відзначено, що РФ в них подано здебільшого як повноправного гравця великої європейської політики, як захисника та миротворця в місцевих конфліктах. Дослідниця зауважила, що російські науковці часто маніпулюють страхами свого та інших народів, активно і безцеремонно навішують українцям різні ярлики: «бандерівці», «карателі», «нацисти», «фашисти», «хунта».

Як бачимо, російсько-українська війна періоду 2014–2018 рр. інтенсивно розробляється в історіографії, зокрема, належить до пріоритетних тем в українській історичній науці. У цьому переконують численні аналітичні та експертні публікації багатьох наукових й освітньо-наукових установ, а також проведення низки наукових конференцій тощо. Їхнім результатом стали якісні дослідження в різних площинах – реконструктивні, емпіричні, історико-теоретичні. Одночасно вчені РФ поділені між двома напрямками: великодержавним з імперськими традиціями й антиімперіалістичним з об'єктивним підходом, заснованим на демократичних цінностях. У зарубіжній неросійській історіографії теж мають місце дві парадигмальні лінії: сильна проукраїнська, яка базується на міжнародно-правових реаліях і цивілізаційних надбаннях, та проросійська апологетична, що перекручує світоглядні підходи, лицемірно підмінюючи на свою користь універсальні поняття. Поряд із цим сотні іноземних науковців продемонстрували свою позицію, підтримавши оборону суверенітету України та її територіальної цілісності.

1.3. Історико-теоретичні підходи

Під час вивчення російсько-української війни важливим є самостійне ухвалення дослідниками етичних рішень стосовно агресії РФ проти України, що до певної міри поляризує різні інтелектуальні середовища. Адже треба мати на увазі, що несприятливими чинниками, які дестабілізують і розхитують об'єктивний підхід у дослідженнях, є співпереживання і самоцензура, тобто суб'єктивна емоційна залученість (Малютіна, 2017).

Із погляду теорії історичного процесу, війну розглядають як політичне явище, збройну боротьбу суб'єктів політики, зокрема двох і більше держав. Некласичне протистояння України і Росії від 20 лютого 2014-го до 24 лютого 2022 р. характеризують в історико-теоретичній площині переважно усталеними поняттями – «гібридна війна», «неконвенційна війна», «змішана війна», «нерегулярна війна». Під поняттям «гібридна війна» здебільшого розуміють поєднання чи переплетення трьох видів суспільного впливу – воєнного, економічного та інформаційного. У гібридній війні силові операції найперше використовуються для того, щоби спричинити суспільний хаос, а вже потім здобути бажані території. Традиційно в гібридних війнах на перших ролях фігурують бойовики-іноземці та колаборанти з місцевого населення, тобто недержавні виконавці. Невід'ємними ознаками гібридної війни є прихована воєнна інтервенція, економічний шантаж, викривлена інформаційна політика держави-агресора з метою настирливого заперечення своєї прямої участі в тому чи іншому конфлікті.

Серед теоретичних підходів до російсько-української війни виділяються розлогі трактування Георгія Почепцова (2016) про неї, як смислової війни. Адже стало очевидним, як на динамічному пострадянському просторі, згідно з радянською ідеологією, «народи-брати» (українці та росіяни) в сучасних реаліях трансформувалися в антагоністів – у «народи-вороги». Про це йдеться на матеріалах російської агресії в Крим і на Донбас. Смилова війна від звичної інформаційної відрізняється доволі разюче. В арсеналі інформаційної війни перебувають протилежні реальності (недостовірні факти), а в смисловій найбільше важать інтерпретації, найчастіше теж діаметрально протилежні. Наприклад, будь-які воєнні дії нескладно потрактувати і як антитерористичні, і як каральні.

Коли до уваги беруться базові цінності для інструментального здобуття конкретних історичних знань, то засадничими є положення про те, що російська військова інтервенція в Україну порушила міжнародні угоди, спрямовані на захист миру: Статут ООН, Заключний Гельсінський акт, Будапештський меморандум

(1994 р.), Основоположний акт НАТО – Росія (1997 р.). Одночасно констатується, що міжнародні механізми ООН з попередження та протидії агресії малоефективні, позаяк державою-агресором є РФ, яка володіє статусом постійного члена Ради безпеки ООН і наділена правом вето. Утім, неоціненну вагу в процесі ізоляції агресора і протидії його дезінформаційним впливам має беззаперечна підтримка державами-членами ООН суверенітету і територіальної цілісності України. Причому насамперед у документах ООН вироблена міжнародно-правова кваліфікація російсько-української війни, тобто агресії Росії проти України. Так само не треба забувати, що ця агресія, показавши вади оборонного захисту східноєвропейського флангу НАТО, призвела до його неухильного зміцнення і посилення.

Російсько-українська війна спричинила нові наукові дискусії. У них активну участь взяли українські історики, що стало предметом окремих зацікавлень Олександра Удода (2017). Як він відзначив, у сучасній Україні переважають неусвідомлені завищені суспільні вимоги до свого минулого при пошуках відповідей на злободенні питання. До того ж, у світі Україну тривалий час бачили чужими очима, як-от: польськими, німецькими, російськими. Ще до початку російсько-української війни, однак, український історичний дискурс остаточно вивільнився з-під тягучого російського впливу. Російська агресія в Україну безповоротно перекреслила постулати «спільної історії» українців і росіян. Проте для істориків, теоретиків і наративістів, є беззаперечним, що до суспільних потрясінь (двох Майданів) у 2004–2005 та 2013–2014 рр. привело державне керівництво України, яке не провело історично зумовлені перетворення (реформи).

Нині, звісно, найбільш знаним феноменом історії України у світовому вимірі є саме російсько-українська війна, як епохальний рубіж для всього людства. Ці обставини спонукали оперативно переглянути періодизацію історії сучасної України, тобто від здобуття незалежності дотепер, виокремивши два великих періоди: 1991–2013 рр. та від 2014 р. донині. Внаслідок цієї війни Українська державність кардинально змінюється відповідно до принципів політичної нації.

Живучість України на нестійкому пострадянському просторі проявилася в її багатонаціональному складі, багатомовності та багатокультурності, в спроможності нейтралізувати історико-меморіальні, культурні, лінгвістичні чи регіональні поділи (Плохій, 2016, с. 444, 454). Без України будь-які зусилля Росії реінтегрувати пострадянські країни позбавлені сенсу. Російському автократичному режимові дошкуляють і загрожують успішні демократичні перетворення в Україні. Через те нинішня Україна закономірно розглядається в контексті її жертвних заслуг у припиненні агресії РФ проти всієї західної цивілізації.

Грунтовний історико-теоретичний зміст із нашої проблематики є в тезах, оприлюднених провідними експертами з Національного інституту стратегічних досліджень у Києві (Горбулін, Власюк, і Кононенко, 2015, с. 3, 10, 15, 37, 95, 106, 115; Власюк і Кононенко, 2017, с. 17, 40, 136, 181, 206, 217, 267, 287). Коротко узагальнивши, подаємо їхні міркування нижче.

Теза перша. Сучасна російсько-українська війна – прямий наслідок міждержавної конкуренції, що є споконвіку природною для світової політики та зазвичай проходить у «тіні війни». З огляду на це Україна й РФ – природні конкуренти після розпаду СРСР. Імперська Москва в 2014 р. розв'язала агресію проти України як свого конкурента на всьому пострадянському просторі.

Теза друга. Російсько-українська війна – побічний наслідок постімперської дезорганізації. Така дезорганізація і низка конфліктів найчастіше супроводив у минулому падіння чи не всіх імперій (континентальних і колоніальних) та наддержав. Якраз у перехідний період, котрий звикли називати «прощання з імперією», РФ замість пострадянської транзитної реструктуризації спробувала поновити імперський центр підризними провокаціями криз у сусідніх країнах. Таким чином вона явила світові сучасну версію деструктивної великодержавності. Іншими словами, Москва взяла на озброєння імперську мегаломанію та владно-силову реструктуризацію.

Теза третя. Україна за параметрами є середньою державою, а РФ – великою. Асиметрія ресурсів спонукає незрівнянно більші потуги – США, НАТО, ЄС – до міжнародної підтримки України. Уникаючи третьої світової війни, розпалювання

котрої агресивно провокує РФ, «колективний Захід» доволі часто задовго й вкрай неефективно виробляє план спільних дій. Через те в Україні просто нема альтернативи стратегічному партнерству зі США як непоборною наддержавою.

Теза четверта. Відроджений російський імперіалізм, якому Україна стійко з великими втратами протистоїть, націлений завдати нищівної поразки євроатлантичній спільноті. У тому сенсі Революція гідності – перший кривавий бій у затяжній війні з російським імперіалізмом і проти латентної окупації. Водночас Україна вчинила героїчний опір, унеможливаючи континентальну та світову війну. Вона мимоволі взяла на себе відповідальну історичну місію повернути РФ на мирний шлях будівництва власної нації та держави, що досі залишаються недосформованими й анахронічними.

Теза п'ята. До несприятливих чинників у суспільному розвитку України відносяться незавершені демократичні та ринкові перетворення, недосконалі економічна і політична системи, складне геополітичне розташування. Проте внаслідок нападу РФ Українська держава швидко перебудувала свою стратегію та змогла тактично протидіяти агресорові, зокрема сковувала і виснажувала окупаційний потенціал нападника на відносно невеликому обмеженому просторі. Військове посилення України наближало її до вигнання ворога з окупованих земель. Стратегічно Київ вирішив максимально берегти власні ресурси і всіляко підвищувати моральну і матеріальну ціну для РФ як держави-агресора на пострадянському просторі. На цьому просторі Україна поступово й наполегливо перебирала на себе роль захисника демократичних цінностей західної цивілізації та дієвого східного щита НАТО. У такій українській стратегії виділяються загалом чотири послідовні та взаємно пов'язані стадії: протидія агресії РФ шляхом її локалізації; очищення тимчасово окупованих територій від ворога; демократичні перетворення в українському і всіх пострадянських суспільствах; набуття Україною в своєму макрорегіоні статусу надійного оборонця миру і безпеки.

Теза шоста. Гібридність російсько-української війни періоду 2014–2018 рр. пояснюється здебільшого обмеженими ресурсами, внутрішніми і зовнішніми, як для держави-агресора, так і жертви нападу. Зазнавши істотних втрат ресурсів,

зокрема людських і територіальних, Україна все ж вистояла як повноцінна держава і стримала значно потужнішого агресора з його колабораціоністами. Вона вела одночасно, по суті, дві деокупаційні війни – і за повернення своїх земель (Донбас і Крим), і за повернення своїх громадян (політично і світоглядно). Перемога України означатиме також подолання імперіалістичної загрози з боку РФ для всього Чорноморського регіону і держав НАТО з його східного флангу. Для повернення Україною захоплених РФ земель вкрай важливе поєднання трьох чинників – послаблення держави-агресора, посилення жертви нападу, сприятливі міжнародні умови. Вказані умови неможливо створити без цілеспрямованої політики економічних санкцій та дипломатичної ізоляції РФ, а також шляхом перебудови глобальної економіки, її енергетичної складової.

Теза сьома. Російсько-українська війна як новий історичний етап поставила на порядку денному перед Україною неухильне виконання низки невідкладних завдань, необхідних для її внутрішнього зміцнення, зокрема ліквідацію олігархату, удосконалення антикорупційної юстиції. Так само для держави і суспільства в Україні важливо ефективно і послідовно втілювати відразу три геостратегії – євроатлантичну, євразійську (пострадянську), чорноморську (південну).

Власне, довговічність цього режиму прямо залежна від результату агресії в Україну, оскільки наростаючі внутрішні конфлікти в РФ нейтралізуються уявними ідеологічними перемогами над «зовнішнім ворогом». Тривалість сучасної російсько-української війни безпосередньо залежить, з одного боку, від стабільних успіхів України в реалізації стратегічного курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію, а з іншого – від характеру демократизації Росії. Адже завершити війну цілком реалістично найближчим часом, проте, ясна річ, її важкі наслідки долатимуться впродовж життя не одного покоління.

Підсумувавши історико-теоретичні підходи до сучасної російсько-української війни, відзначимо наступне. У науковому середовищі концепт «гібридна війна», яким означена російська агресія в Україну періоду 2014–2018 рр. не піддається сумніву. Водночас парадигма «прощання з імперією» служить дієвою ідеєю для впорядкування та інтерпретацій наявного фактичного матеріалу різного рівня. На

пострадянському просторі «прощання з імперією» вилилося в імперському реваншизмі РФ, її воєнних діях проти України, яка є важливим прикордонним пунктом західної цивілізації. Тому війна на Донбасі в період 2014–2018 рр., що велася в прихованій та відкритій формах, стала суспільно-політичним феноменом глобальної ваги, а її головними учасниками – цивілізаційні протилежності – російський агресор і жертва – Українська держава. Причому агресора закономірно кваліфіковано як правопорушника, злочинця, до якого застосовуються юридичні норми про невідворотність покарання за скоєні важкі діяння.

Висновки до розділу

Російсько-українська війна періоду 2014–2018 рр. представлена у світовій соціогуманітаристиці, адже викликає науковий інтерес з огляду на глобальні виклики і загрози. З'явилися цілком логічні інтерпретації, що структурувалися з аналітичним акцентом на трьох аспектах: встановленні сутності неоімперського відродження в РФ; виявленні магістральних і периферійних основ життєздатності України як повноцінної держави, а не «неспроможної» (failed state); прогнозуванні в західноцивілізаційних координатах довготермінових наслідків російської агресії проти України.

Наявні історичні джерела з означеної проблематики є різновидовими з огляду на формальні характеристики носіїв інформації (паперові й електронні), лінгвістичну специфіку (багатьма мовами), групи (офіційні документи, мемуаристика, усноісторичні свідчення, публіцистичні твори) чи за видавцями (національні, міжнародні). При цьому відразу звертається увага на реалістичну міжнародну кваліфікацію агресії РФ в Україну як політичну, так і юридичну. Це підтверджують чисельні публікації, що оперативно оприлюднені в американській щоденній газеті «The New York Times» глобальної ваги. У них відбито не тільки аналітичні підходи до сприйняття російсько-української війни, але й накопичено

цінний фактаж із верифікованими візуальними джерелами, зокрема – світлина і відео.

Коли проаналізувати історіографічні здобутки з цієї проблематики, то неможливо не відзначити появу в різних країнах значного числа наукових праць реконструктивної, емпіричної чи історико-теоретичної спрямованості. Найперше дослідників турбували пошуки адекватних концепцій та застосування відповідних термінів у вузькоспеціалізованих, науково-популярних або навчальних виданнях, які повністю, частково чи принагідно присвячувалися війні на Донбасі періоду 2014–2018 рр. В українській історичній науці вказана проблема розроблялася на міждисциплінарній основі та із залученням апробованих форм інтелектуальної комунікації для обміну ідеями, фундаментальними і прикладними підходами – наукові форуми, аналітично-експертні «мозкові штурми», скоординована діяльність науково-дослідних установ тощо.

Серед зарубіжних учених намітився розподіл на два конкурентні табори, які умовно назвемо проукраїнським і проросійським. Проукраїнська парадигма будувалася на західноцивілізаційних цінностях, зокрема, міжнародно-правових, і наукових засадах. А прибічники проросійської лінії взяли на озброєння маніпуляції та спекуляції світоглядного плану, найчастіше використовуючи західні академічні стандарти проти самого ж Заходу.

Щодо понятійно-категоріального апарату, притаманного західній історіографії, то переважно вчені Заходу, вивчаючи джерела з історії російсько-української війни періоду 2014–2018 рр., прагнуть до написання об'єктивних наукових досліджень. Проте суспільну деструкцію, що її РФ створила і спрямувала на знищення держави Україна, описують різними термінами: як адекватними – «агресія», «війна», «інтервенція», так й ухильними, відстороненими – «криза», «конфлікт». Це знайшло відображення в наукових текстах, яких оприлюднено багато в десятках країн.

У той же час російська історіографія розділилася на два напрями: великодержавний і антиімперіалістичний. Представники великодержавного використовують звичні тези антизахідництва, експансіонізму – «збирання земель»

на домислених територіях, на які експортують загарбницьку ідеологію під назвою «русскій мір», що в осерді тоталітарної – «рашизму», або «путінізму». Російські науковці з імперським світоглядом у 2014–2018 рр. розглядали майбутнє України винятково як підкореної – васала (сателіта) РФ, звісно, з узаконеними територіальними втратами (без Криму). Представники антиімперіалістичного є антиподом офіційній російській історіографії. Війну на Донбасі вони не позначали як «громадянську» чи «внутрішнім конфліктом», залишаючи право українській нації на стратегічний вибір свого подальшого зовнішньополітичного напрямку, в першу чергу євроінтеграційного.

Якщо підсумувати ключові досягнення в історико-теоретичній площині, то є очевидним, що серед фахівців із проблематики усталилася парадигма про пострадянську Україну, що модернізується, як межового східного укріпленого пункту всієї західної цивілізації, непроникного бар'єру проти неоімперського відродження. Через те в системі західних цінностей, в т. ч. правових, російсько-українська війна періоду 2014–2018 рр. є промовистим підтвердженням того, що держава-агресор повинна понести повну відповідальність за свої злочинні дії, заподіяні жертві агресії. Загалом же ця війна у світі бачилася глобальним за наслідками соціально-політичним явищем.

РОЗДІЛ 2

Військові дії на Донбасі у висвітленні газетою «The New York Times»

Термін «агресія» включає як тимчасове захоплення чужої території (окупацію), так і насильну зміну її статусу (анексію). У міжнародному праві цим поняттям позначають протиправне, пряме чи опосередковане, застосування збройної сили однією державою проти суверенітету, територіальної цілісності чи політичної незалежності іншої держави. Найповніше його визначення подане в резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1974 р.

Саме термін «агресія» найчастіше використовують сучасні науковці, аналізуючи пропоноване історичне явище. Причому для російської агресії в український Донбас характерні два етапи: активних бойових дій (березень 2014 – лютий 2015) і позиційної війни (лютий 2015 – квітень 2018), що визначають структуру пропонованого розділу і нами розроблялися (Офіцинський, Ю., 2016).

2.1. Активна фаза російської агресії (березень 2014 – лютий 2015 рр.)

Газета «The New York Times» детально відстежувала події війни на Донбасі, що простежується при висвітленні її початкового періоду – в березні 2014 – лютому 2015 рр. Передусім нагромаджено, оцінено й пояснено значний фактичний матеріал. Наразі на реконструктивному рівні послідовно відтворимо особливості історичного процесу в окреслених часових рамках на основі аналізу публікацій газети «The New York Times», що одночасно слугували об’єктивним джерелом історичної та соціальної інформації для західної цивілізації (країн Заходу) загалом.

Так, у пропонованій таблиці нами узагальнено статистичні дані, котрими з офіційних військових джерел (переважно США і НАТО), оперували автори «The New York Times» у тематичних статтях про війну на Донбасі. Вони унаочнили

реальний вплив Російської Федерації на воєнно-політичну ситуацію в регіоні. Незаповнені в таблиці рядки означають, що потрібні дані в газеті не наводились.

Таблиця № 1. Динаміка чисельності російських військ на східному кордоні з Україною та у війні на Донбасі, відбита в «The New York Times» (березень 2014 – січень 2015)

	Дата	На кордоні (осіб)	На Донбасі (осіб)
2014 р.	13 березня	10 тис.	
	13 липня	10–12 тис.	
	25 липня	15 тис.	
	6 серпня	20 тис.	
	11 серпня	45 тис.	
	28 серпня	20 тис.	3–4 тис. («ДНР»)
	12 жовтня	18 тис.	
	10 листопада	45 тис.	
2015 р.	21 січня		9 тис.

Джерела: Myers i Smale, 2014; Tavernise, 2014g; Herszenhorn i Baker, 2014; Kramer i MacFarquhar, 2014; Kramer, 2014p; MacFarquhar i Gordon, 2014; Roth, 2014i; Cohen, 2014b; Lyman i Kramer, 2015a.

Варто відзначити, що наведені цифри були повсякчас орієнтовними, оцінювальними і мали чітку подійну прив'язку, а тому відображені в цьому підрозділі неодноразово. Також «The New York Times» приділяла увагу не тільки вимірам задіяної військової потуги, але й динаміці громадської думки.

Важливо, що в довоєнну пору в Україні домінували патріотичні настрої. У 2012 р. було проведено соціологічне опитування. Серед його учасників патріотами України себе називали 89 % на заході України та 76 % на Донбасі (Соціологічна група «Рейтинг», 2012). В опитуванні, проведеному 8–18 лютого 2014 р. цікавилися думкою громадян щодо того, чи хотіли б вони, щоб Україна злилася з Росією. З'ясувалося, що на заході майже всі були проти, в центрі від 2 до 5 % були за. Показники збільшилися на сході. Об'єднання хотіли 15 % респондентів у Харківській, 24 % в Луганській та Одеській, 33 % в Донецькій областях, 41 % у Криму (Фонд «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва», 2014).

Як наголошувалося в «The New York Times», саме за таких настроїв та умов РФ, окупувавши Кримський півострів, починаючи від 20 лютого 2014 р., вигадавши привід про необхідність захисту російськомовного населення України,

прийняла рішення вдатися до прихованого військового вторгнення ще й на Донбас. Це підкреслив Микола Рябчук із Києва, тоді старший науковий співробітник Інституту гуманітарних наук у Відні (Riabchuk, 2014). Зусилля Кремля розпалити напругу в інших регіонах він оцінив як нереалістичні та зазначив, що Україна поділена за багатьма рисами, але українські олігархи підтримали новий уряд у Києві, що встановився після втечі президента Віктора Януковича та його посадовців.

Як переконували подані вище соціологічні дані, звичайні громадяни (українці, росіяни, російськомовні) не мали значних відмінностей у поглядах щодо територіальної цілісності України. Однак у Донецьку 1 березня 2014 р. проросійські демонстранти вимагали референдуму щодо відокремлення від України. У той час захопленням будівлі обласної державної адміністрації керував Павло Губарев, ватажок «народного ополчення», який звернувся до президента В. Путіна із закликом ввести війська РФ в місто (Roth, 2014a). У свою чергу Кремль посилив антиукраїнські інформаційні атаки. Телеканали з Москви повідомляли про небезпеку для етнічних росіян і про велику кількість біженців з України до Росії (Myers, 2014).

Журналіст «The New York Times» Ендрю Рот зауважив, що швидке розгортання проросійських протестів в 11 містах на сході України, де мешкало багато росіян, заповнені автобуси активістів, що приїжджали з Росії, підтверджували високий рівень організованості та координації зовні. 3 березня міська рада м. Донецьк вирішила провести референдум щодо розширеної автономії Донбасу. Український уряд оголосив цей захід незаконним (Roth, 2014a). 6 березня донецька міліція вжила контрзаходів, унаслідок яких понад 70 протестувальників було заарештовано в будівлі облдержадміністрації. Тим часом зусиллями СБУ П. Губарева затримали та відправили в Київ на допити, після чого проросійські демонстрації зменшились (Roth, 2014b).

Невдовзі, 9 березня у Донецьку, як інформувала «The New York Times», проросійські протестувальники перекрили головну вулицю, продовжуючи заклики до автономії та до референдуму з питання про відокремлення від України. У

Луганську було захоплено будівлю ОДА та піднято на ній прапор РФ (Myers і Barry, 2014). Першу смерть у заворушеннях на Донбасі зафіксовано 13 березня, коли сепаратисти напали на демонстрантів, які зібравшись на центральній площі Донецька, виступали за єдину Україну. Це спричинило трагічний наслідок (Myers і Smale, 2014).

Хоча міністерство оборони РФ довго заперечувало зосередження своєї армії на кордоні з Україною, але 13 березня підтвердило цей факт. Зазначалося про посилені військові навчання із залученням 10 тис. військових, артилерії, наступальних гелікоптерів (Myers і Smale, 2014).

Заохочені нерішучістю країн світу 6 квітня сепаратисти захопили будівлі Донецької, Луганської, Харківської облдержадміністрацій. 7 квітня проголосили «незалежну Донецьку народну республіку». Було призначено референдум на 11 травня, крім того, проросійські сили звернулися В. Путіна із закликом ввести «миротворчі сили» (Higgins і Herszenhorn, 2014a).

7 квітня правоохоронці звільнили будівлю Харківської ОДА, причому лише двоє людей травмувалися в сутичках із міліцією. У Донецьку СБУ захистила свою головну будівлю (Herszenhorn, 2014a).

Активні сепаратистські рухи та проголошення «ДНР» свідчили про втручання з-за кордону. Адже за даними опитування Донецького інституту соціальних досліджень і політичного аналізу, опублікованих 9 квітня, менше 5 % місцевих бажали утворення «донецької держави», понад третина визначили себе «громадянами України», використовуючи терміни «російськомовний житель України» або «житель Донецького басейну». Одночасно опитування Міжнародного республіканського інституту показали, що на думку 72 % мешканців сходу України, держава розвивається в неправильному напрямку, на заході так вважали 36 %. Причому 90 % респондентів із заходу хотіли вступу України в ЄС, а 59 % на сході – в Митний союз (Higgins, 2014a).

Такий розподіл настроїв не був критичним, щоб розколоти країну зсередини. Тому Росія продовжила гібридну війну. 12 квітня в Донецьку та Слов'янську її бойовики штурмували будівлі правоохоронних структур. Виконувач обов'язків

президента України Олександр Турчинов скликав термінове засідання Ради національної безпеки та оборони України. Міністр внутрішніх справ України Арсен Аваков визначив проведені Росією в Донецьку підривні операції як прояв зовнішньої агресії. Факт того, що сепаратисти оволоділи зброєю в будівлях міліції та СБУ посилював враження, що Київ втрачає контроль над Донбасом (Higgins, 2014b).

Журналісти «The New York Times» Е. Креймер і Е. Гігінс відзначили, що 13 квітня Україна вперше використала армію проти проросійських бойовиків. ЗСУ почали ліквідацію сепаратистів, які поставили на дорогах блок-пости й оволоділи Слов'янськом. В. о. президента О. Турчинов висунув ультиматум: до 14 квітня бойовики повинні були звільнити захоплені будівлі, інакше проти них буде застосовано антитерористичну операцію. У той час у декількох містах, у тому числі й у Маріуполі, сепаратисти повісили прапори РФ та «ДНР» на адмінбудівлях (Kramer і Higgins, 2014a).

14 квітня розпочалася повноцінна антитерористична операція на сході України. Дії проросійських бойовиків було зафіксовано в 9 містах. О. Турчинов закликав ООН відправити миротворчий контингент, що виглядало актом відчаю, бо в Раді безпеки цієї організації РФ має право вето. Журналіст «The New York Times» Ендрю Гігінс відзначив, що пасивна поведінка в. о. президента України показала, що в боротьбі з проросійськими силами, Київ мав незначні ресурси. Рішучі заходи були здатні призвести до жертв серед мирних жителів, що допомагало б Москві, яка заявляє про потребу захисту росіян і російськомовних. А досить несмілива відсіч сепаратистам давала їм свободу дій (Higgins, 2014c).

Проте 15 квітня ЗСУ швидко взяли під контроль аеропорт у м. Краматорськ, а на півночі Слов'янська встановили блок-пост (Kramer, 2014a). Наступного дня поблизу Слов'янська загін 25-ї Дніпропетровської десантної бригади із 21 бронетранспортером розділився. Одній колоні (15 одиниць бронетехніки) натовп перекрив шлях у передмісті Краматорська. Командувач колони полковник Олександр Швець в обмін на розблокування дороги та повернення назад передав сепаратистам автомати й набої. Друга колона здала, крім іншого, 6 одиниць

гусеничної та броньованої техніки. Це пояснювалося, зокрема, і в «The New York Times» тим, що українським військовим не надали супроводу правоохоронних підрозділів для протидії натовпу, в якому бойовики змішались із цивільними (Kramer, 2014b).

16 квітня відбулася закрита сесія Верховної Ради України, на якій постановили, що на майбутніх переговорах у Женеві представникам України заборонено обговорювати зміни до Конституції. Москва наполягала на федеративному устрої України. Адже це стало б першим кроком її поділу. Подані в газеті дані опитування в Донецьку, зробленому Інститутом соціальних досліджень і політичного аналізу, показали, що тільки 15 % респондентів були б за перебудову України на федеративних засадах. Більше 18 % підтримували унітарний устрій, майже стільки ж – приєднання до РФ (Higgins, 2014d).

«The New York Times» привернула увагу й до наступних фактів. 17 квітня міністр внутрішніх справ України А. Аваков поінформував, що в ході спецоперації в Маріуполі 3 сепаратистів було знищено, 13 поранено, 63 взято в полон. Того ж дня активно діяли і бойовики, які окупували міськраду в Донецьку, блокували адмінбудівлю в Єнакієво та викрали солдата й офіцера на Луганщині (Kramer, 2014c).

У «The New York Times» стежили за тим, як ЗСУ відновили заходи зі знищення інспірованого з-за кордону сепаратистського руху 22 квітня 2014 р. (Maskey, 2014). Наступного дня вибили бойовиків із м. Святогірськ (Roth і MacFarquhar, 2014a). У свою чергу 24 квітня російська армія розгорнула військові навчання біля кордону з Україною.

Із перемінним успіхом українські війська за підтримки бронетехніки і гелікоптерів нападали на ворожі блок-пости біля м. Слов'янськ. У Маріуполі сепаратисти вийшли з міськради без кровопролиття. Далі ЗСУ зайшли в Артемівськ (із 2016 р. – Бахмут). Згодом зважаючи на загрозу вторгнення військ РФ, антитерористичну операцію призупинили (Chivers, MacFarquhar і Higgins, 2014).

Важливим для «The New York Times» став випадок 25 квітня біля м. Слов'янськ, де на блок-пості сепаратисти зупинили спостерігачів ОБСЄ й українську військову делегацію, звинуватили в шпигунстві та затримали, щоб потім обміняти на взятих у полон бойовиків. Пройшли активні дипломатичні перемовини. Державний секретар Джон Керрі закликав Москву вплинути на ситуацію, щоб затриманих відпустили без будь-яких умов. Тим часом ЗСУ ущільнили блокаду Слов'янська (Chivers і Sneider, 2014a).

У свою чергу 28 квітня сепаратисти захопили м. Костянтинівка. Проукраїнські сили в Донецьку організували мітинг, котрий проросійські сили в ході бійок розігнали. Було поранено 10 учасників. Водночас міліція стояла осторонь і просто спостерігала. Від бомби того ж дня загинув український воїн, ще одного було поранено (Smale, Roth і MacFarquhar, 2014).

Журналісти «The New York Times» К. Чіверс і Н. Снайдер зазначили, що ЗСУ загалом налічували тоді 70 тис. вояків. Із них на Донбасі було зосереджено 11 тис. бійців, 230 бронетранспортерів, 150 артилерійських систем, використовували й літаки. Українська армія поступово переміщувалася на схід, аби придушити сепаратистів і зустріти пряме вторгнення РФ (Chivers і Sneider, 2014b).

Озброєні сепаратисти 29 квітня захопили будівлі Луганської ОДА та прокуратури, при чому міліція не перешкоджала (Smale, Roth і MacFarquhar, 2014). В. о. президента О. Турчинов 30 квітня визнав, що захоплені міста вже не контролювалися українськими правоохоронцями (Smale і Roth, 2014). Тоді ж у Горлівці сепаратисти окупували мерію. 1 травня в. о. президента відновив військовий призов для чоловіків від 18 до 25 років. Того ж дня бойовики взяли під контроль будівлі міліції та прокуратури в Донецьку (MacFarquhar, 2014a).

Як зафіксовано в «The New York Times», 3 травня ЗСУ зайшли до м. Краматорськ, де відновили мовлення українських телеканалів. Крім того, оволоділи блок-постами біля Слов'янська. Щонайменше один сепаратист загинув (Smale і Kramer, 2014).

Глава держави-агресора В. Путін 7 травня заявив, що РФ відтягнула свої збройні сили від українського кордону та закликав сепаратистів не організовувати

11 травня референдум на Донбасі. Керівник Росії підкреслив, якщо східним регіонам дадуть автономію, то він визнає вибори президента України 25 травня. Однак у НАТО не спостерегли відхід армії РФ (MacFarquhar, 2014b).

8 травня ватажки сепаратистів у Донецьку, Луганську і Слов'янську оголосили, що все-таки референдум відбудеться. Його, на думку кореспондентів «The New York Times» Крістофера Чіверса та Девіда Гершенгорна, Росія могла перетворити на привід захопити Донбас (Chivers і Herszenhorn, 2014).

Так званий «референдум» відбувся 11 травня. На «бюлетенях»-ксерокопіях було питання: «Чи підтримуєте Ви Акт про державну самостійність Донецької Народної Республіки?». Явка виборців була невеликою, наприклад, у Слов'янську – до 30 %. У м. Красноармійськ (із 2016 р. – Покровськ) підрозділ Національної гвардії перервав «референдум», зайнявши мерію, де була дільниця. Ні українська влада, ні інші країни «референдум» не визнали. За інформацією сепаратистів 89 % виборців проголосували за державну самостійність «ДНР», а 97,5 % – «ЛНР». Явка нібито сягнула 75 % (MacFarquhar, 2014c).

Однак подане в газеті опитування «Pew Research Center» (Дослідного центру «Пю») на Донбасі показало, що майже 70 % респондентів виступали за єдину Україну й тільки 18 % хотіли відокремитися, а інші не визначилися. Попри це 12 травня ватажок «ДНР» Денис Пушилін закликав РФ приєднати до себе Донбас. Кремль відповів, що кризу повинні врегульовувати переговори між Києвом і Донбасом. Тим часом Євросоюз доповнив список підсанкційних осіб, пов'язаних із дестабілізацією України, новими іменами (Kramer, 2014d).

Увагу в «The New York Times» приділили місту Маріуполю, звідки проросійських ополченців було вибито 15 травня. Утім, вони діяли у п'яти містах, зокрема й Донецьку (Kramer, 2014e). Іван Шимонович, помічник Генсекретаря ООН з прав людини, 16 травня констатував, що міжнародні спостерігачі задокументували 112 випадків незаконного позбавлення волі на сході України. Умови та місця ув'язнення ще 49 осіб залишалися невідомими (Cumming-Bruce, 2014a). Крім того, в Луганську 18 травня бойовики оволоділи міліцейською дільницею.

У Москві 19 травня відзвітували, що В. Путін наказав підрозділам армії РФ повернутися від кордону з Україною до своїх військових частин. Генеральний секретар НАТО Андерс Фог Расмуссен наголосив, що це вже третя така заява, яку РФ також не виконала (Herszenhorn, 2014d).

Відтак 20 травня згідно з повідомленнями ЗСУ обстріляли мінометами передмістя Слов'янська. Наближалися вибори президента України 25 травня, тому бойовики атакували виборчі дільниці в Донецьку і Луганську, щоб вилучити відповідні матеріали (Herszenhorn, 2014e).

У «The New York Times», оцінюючи обороноздатні перспективи України, взяли до відома наступне. О. Турчинов наголосив 21 травня, що бойові дії доходили до фінального етапу. Але 22 травня українські військові потрапили в засідку неподалік смт. Благодатне на Донеччині. Загинули 16 воїнів, а 20 отримали поранення. Генсекретар НАТО А. Фог Расмуссен зазначив, що Росія здатна ще раз відправити війська до кордону (Tavernise і Roth, 2014a). Водночас В. Путін декларував, що визнає результати виборів президента України (Tavernise, 2014a).

Міжнародні спостерігачі за виборами приїхали в Донецьк 24 травня. Їх в Україну загалом прибуло понад 3 тис. осіб, половина з них були з ОБСЄ (Tavernise, 2014b). На президентських виборах в Україні 25 травня виграв Петро Порошенко. Явка становила 60 %. Країни Європи та США визнали вибори (Herszenhorn, 2014f). У Донецькій області взяли участь у голосуванні 73 тис. виборців, тобто 2 %. Усе через те, що сепаратисти припиняли роботу дільниць, конфісковували бюлетні та печатки. Жодна дільниця не відкрилася в Донецьку (Tavernise і Roth, 2014b).

Наступного дня спалахнули бойові дії в Донецькому аеропорту, який ЗСУ взяли під контроль (Tavernise і Roth, 2014c). Новообраний президент України П. Порошенко запевнив, що відновить лад на сході країни і проведе вибори до Верховної Ради до кінця року (Herszenhorn, 2014g). Мер Донецька Олександр Лук'яненко 27 травня поінформував, що з-поміж поранених сепаратистів у лікарнях міста були 8 громадян РФ, зокрема жителі Москви та Чечні (Roth і Tavernise, 2014a). 28 травня було зафіксовано вантажівки з чеченцями, котрі

прямували на Донбас. У свою чергу прем'єр-міністр України Арсеній Яценюк звернувся до В. Путіна із закликом закрити кордон з боку РФ (Herszenhorn, 2014h).

«The New York Times» детально повідомила про те, що 29 травня добре екіпіровані бойовики проросійського батальйону «Восток» («Схід») вигнали місцеві банди із захопленої ними Донецької ОДА. Це посилило вплив громадянина РФ, диверсанта Олександра Бородая, який заявляв, що не мав відносини з російським урядом, будучи учасником окупації Криму. Того ж дня бойовики збили український гелікоптер біля м. Слов'янськ. 12 військових, включаючи генерал-майора Сергія Кульчицького, загинули. Водночас підтвердилася інформація, що 33 громадяни РФ померли в ході бойових дій 26 травня (Roth і Tavernise, 2014b).

За інформацією міністра оборони США Чарльза Гейгеля, Росія відсунула більшість військ від кордону з Україною до 30 травня (Schmemann, 2014a). 3 червня ЗСУ перейшли до нової фази операції проти сепаратистів, ліквідовуючи їхні блок-пости. Біля Краматорська, Семенівки і Слов'янська відбувалися тоді головні бої. ЗСУ того ж дня вступили в м. Красний Лиман (із 2016 р. – Лиман) недалеко від Слов'янська (Tavernise, 2014c). Генеральний прокурор України Олег Махніцький поінформував, що з часу розгортання бойових дій 181 український військовий загинув, 293 поранено (Roth, 2014c). Це фактично втрати станом на 3 червня, або за перші півтора місяця від початку антитерористичної операції (14 квітня).

«The New York Times» проінформувала, що 4 червня бойовики окупували штаб прикордонників у Луганську, і Україна втратила контроль над частиною кордону з РФ. Представники влади в Києві наполягали на запровадженні воєнного стану в країні. О. Турчинов запевняв, що Україна закриє кордон із РФ, але не деталізував, як саме (Tavernise і Ponomarev, 2014).

Коли П. Порошенко в ході інавгурації 7 червня склав присягу як п'ятий президент України, то в своїй промові він пообіцяв мир, вимагав від тих, хто незаконно взяв до рук зброю, припинити бойові дії, а найманців Кремля піти додому. Журналіст «The New York Times» Девід Гершенгорн вважав, що

налагоджені контакти П. Порошенка в РФ та багаторічний досвід політика давали надію на вдалі переговори з Москвою (Herszenhorn, 2014i).

Особливий інтерес проявила «The New York Times» до ситуації на східному кордоні України. У перший тиждень червня 2014 р. через атаки ворогів українські прикордонники залишили свій пост біля Луганська, звільнивши шлях для в'їзду в Україну особового складу, озброєння, обладнання та контрабанди. Бойовики взяли ще кілька постів. У підсумку після напружених боїв у самопроголошеній «ДНР» оголосили, що з майже 40 загиблих 31 були росіянами. Це не дивно, бо в кінці травня – на початку червня в Україну проникли багато мешканців РФ (Kramer, 2014f). Офіційно Росія не визнавала себе стороною війни. Проте її громадяни без перешкод брали участь у бойових діях проти української держави.

Збройні сили України в ніч на 10 червня відбили напад на аеропорт під Краматорськом, знищивши близько 40 сепаратистів (Kramer і Herszenhorn, 2014a). 12 червня ввечері через російсько-український кордон проїхала колона бронетехніки. На оприлюднених у мережі фото та відео видно переміщення танків у Сніжному та Донецьку. Сепаратисти іронізували, що взяли їх з українського складу. П. Порошенко висловив протест вторгненню військ РФ у телефонній розмові з В. Путіним (Kramer, 2014g).

Виявилося, що Росія постачала сепаратистам важке озброєння. Це підтвердив Держдепартамент США. Унаочнюючи цю заяву, НАТО оперативно опублікувало фотографії трьох російських танків Т-64, які перетнули кордон з Україною поблизу м. Сніжне. Крім них, заїхали й реактивні системи залпового вогню БМ-21 («Град») і транспортні засоби. ЗСУ швидко ліквідували два танки й кілька одиниць іншої техніки. Проте в ніч на 13 червня під час приземлення в м. Луганськ було збито український військово-транспортний літак, 49 військових загинуло (Kramer і Gordon, 2014a).

Того ж дня Маріуполь знову опинився під контролем Збройних сил України. П'ять сепаратистів померли. Після витіснення бойовиків з адмінбудівель на мерії вивісили український прапор. Кореспонденти «The New York Times» зазначили, що попри недостатню підготовку, українська армія була значно чисельнішою та

здатною за короткий час перемогти сепаратистів, якби останнім не допомагала Росія. Через це 14 червня в Маріуполі від пострілу з гранатомета в авто загинули двоє прикордонників. У свою чергу ЗСУ завдали авіаудару взятій бойовиками будівлі міліції в Горлівці (Kramer i Gordon, 2014a).

Розглядаючи стратегічні кроки України, «The New York Times» була скрупульозною. Так, 18 червня президент П. Порошенко представив свій мирний план. Він включав 15 пунктів, у яких ішлося про тимчасове припинення вогню в односторонньому порядку, відновлення контролю над кордоном із РФ та зміни до Конституції України щодо «децентралізації». Ватажки бойовиків відкинули план П. Порошенка, вважаючи його новими хитрощами (Roth i Herszenhorn, 2014b).

У той час у Женеві представники Організації Об'єднаних Націй виступили з доповіддю про війну на сході України. Кількість жертв від середини квітня 2014 р. становила 356 загиблих, із яких 257 мирних жителів та 86 солдатів ЗСУ. Понад 34 тис. українців, більшість із яких – із Криму, стали переселенцями (Cumming-Bruce, 2014b).

19 червня, коли поблизу Сіверська тривали важкі бої з активним використанням артилерії, Генсекретар НАТО А. Фог Расмуссен оголосив, що РФ перекинула до кордону з Україною кілька тисяч солдатів. Росія не хотіла припинення вогню, хоча в Києві П. Порошенко обговорив свій мирний план із політичною та бізнес-елітою Донбасу (Roth i Herszenhorn, 2014c).

ЗСУ посилили бойові дії з вигнання ворога, зокрема й у районі м. Красний Лиман. Сепаратисти відхилили пропозицію скласти зброю в обмін на амністію. Проте 20 червня о десятій ранку встановився односторонній режим припинення вогню. Планували надійно закрити кордон із Росією, щоб запобігти притоку зброї та бойовиків. Війська РФ зупинилися всього за кілька кілометрів від України. США володіли інформацією, що найближчими тижнями мали прибути більше підрозділів російської армії (Gordon i Herszenhorn, 2014a).

21 червня В. Путін підтримав український мирний план, одночасно оголосивши про раптове проведення навчань для військ центральної Росії. Тим часом П. Порошенко окреслив деталі плану в своєму зверненні до українців. Він

наголосив, що готовий говорити зі всіма, крім тих, які вчиняли терористичні акти, вбивства й тортури. Проте, як пояснив кореспондент «The New York Times» Ніл Мак-Фаркугар, сторони, яким був необхідний компроміс, не бажали організувати зустріч, тому суперечності між ними не будуть швидко врегульовані. Крім того, ватажки «ДНР» і «ЛНР» не хотіли здаватися та прохали російський «миротворців» не допустити гуманітарну катастрофу (MacFarquhar, 2014d).

Заяву, в якій В. Путін підтримав мирний план П. Порошенка та зазначив, що Україні слід напряду домовлятися з сепаратистами, опублікували на сайті Кремля. Москва тиснула на український уряд, щоб той надав Донбасу автономію. Завдяки цьому Росія сподівалася уникнути третього пакету західних санкцій і перешкодити Україні зближуватися з Євросоюзом і НАТО (MacFarquhar, 2014e).

Крім того, автономний статус Донбасу робив його піддатливішим до впливу Москви та послаблював там позиції українського уряду. Тому В. Путін підтримав мирний план, але докоряв Києву за нестійке перемир'я. Водночас міністерство закордонних справ України засудило продовження бойових дій з боку сепаратистів. Гасли надії на швидке завершення військових операцій (MacFarquhar, 2014e). Мирний план на той час уже вісім разів обговорювався українськими, європейськими та російськими дипломатами.

23 червня бойовики заявили про перемир'я, що стало наслідком зустрічі з ними в м. Донецьк представника України (екс-президента Леоніда Кучми), посла Росії в Україні, представника ОБСЄ. Очільник «уряду» «ДНР», громадянин РФ О. Бородай оголосив режим припинення вогню до 27 червня (Roth, 2014d). Але сепаратисти не припиняли мінометні обстріли блок-постів ЗСУ біля Слов'янська. У бою біля кордону померли двоє солдатів (MacFarquhar і Roth, 2014a). Продовжувалися сутички й у районі аеродрому в м. Краматорськ (Gordon і Herszenhorn, 2014b).

Через загрозу санкцій для РФ О. Бородай оголосив триваліше перемир'я – до 30 червня. Однак продовжували точитися бої. Через атаки бойовиків 29 червня п'ять українських військових загинуло (Higgins і Herszenhorn, 2014b).

Як акцентувала «The New York Times», 30 червня президент Франції та канцлер ФРН підкреслили, що режим припинення вогню є надзвичайно важливим. Президент РФ також висловився за продовження перемир'я, яке в односторонньому порядку було впроваджене 20 червня президентом України та вже не діяло. Тим часом головнокомандувач НАТО, генерал Філіп Брідлав зауважив, що незважаючи на режим припинення вогню, Росія й далі надавала зброю сепаратистам, у т. ч. й зенітну. Імовірно її застосовували для збивання українських гелікоптерів і літаків (Herszenhorn, 2014k).

П. Порошенко 1 липня завершив десятиденне перемир'я та дав наказ знищити сепаратистів. У дієвості цього наказу мав сумнів кореспондент «The New York Times» Д. Гершенгорн, бо збройні виступи бойовиків ішли вже три місяці, і їх не змогли приборкати, а з обох сторін були сотні жертв (Herszenhorn, 2014k). Кремль відкрито продовжував претендувати на захист російськомовних силою. Розгорнулися бої, зокрема артилерійські обстріли передмість Слов'янська та Донецька. ЗСУ отримали велику перемогу та відбили важливий пункт пропуску на кордоні з РФ в Довжанському (Луганська область) (Herszenhorn, 2014l).

«The New York Times» зацікавив промовистий локальний факт. 2 липня біля пункту пропуску в Новоазовську був активний нічний бій. Один український солдат загинув, 25 поранено. У Києві підкреслили, що сотні бойовиків було знищено (Herszenhorn, 2014m). 5 липня українські воїни визволили Слов'янськ і Краматорськ. У свою чергу дуже погіршився стан справ у сепаратистів, які жалілися, що В. Путін «зливає» їхню «Новоросію» (Herszenhorn, 2014n).

6 липня ЗСУ зміцнили свої позиції біля Донецька, де закріпилися бойовики після втечі зі Слов'янська. Керівники сепаратистів прохали В. Путіна про додаткову допомогу (Herszenhorn, 2014o). Вони підірвали мости та відійшли, а також встановили барикади в Донецьку та Луганську, готуючись до вирішальної битви. Міські бої могли призвести до великої кількості загиблих серед мирних жителів (Herszenhorn, 2014p).

Наприкінці червня 2014 р. Всеросійський центр вивчення громадської думки провів опитування, основні результати якого оприлюднили й «The New York

Times». 66 % росіян відповіли, що не треба відправляти російські війська в Україну. Ці цифри були схожими з даними опитування, проведеного до анексії Криму. 7 липня в газеті «Московский комсомолец» писали, що Росія вчинила правильно, насильно приєднавши Крим і не вступаючи в збройні конфлікти на решті території України (MacFarquhar, 2014f). Це віддзеркалило настрої в РФ.

8 липня в ході раптової поїздки до Слов'янська П. Порошенко згодився вести перемовини з готовими припинити збройний опір українським силам та погодитися на амністію. Міністр закордонних справ РФ С. Лавров заявляв, що «повстанці» не здадуться до старту перемовин (Tavernise і Herszenhorn, 2014a).

ЗСУ наступного дня трохи на південь від Донецька склали колону з більш, ніж 100 одиниць техніки, зокрема 6 танків, мобільні ракетні системи, бронетранспортери і вантажівки з особовим складом. Вони рухалися в Луганськ (Tavernise і Herszenhorn, 2014b).

Донецький аеропорт бойовики без успіхів атакували 10 липня. Тоді ж ЗСУ повернули контроль над прикордонним пунктом у с. Красний Партизан (із 2016 р. – Бетманове) (Sneider, 2014). 11 липня українські підрозділи втратили найбільше бійців, порівнюючи з попередніми тижнями. У таборі біля м. Ровеньки від прильоту ракет російських «Градів» загинуло 19 солдатів і 4 прикордонники, поранено 93 особи (Tavernise, 2014e).

12 липня ЗСУ вдарили артилерією по Мар'їнці (померли 5 мирних жителів, 4 було поранено) і по позиціях ворога в Горлівці та Карлівці (Tavernise, 2014f). Українські підрозділи оточили Луганськ, але не взяли місто під контроль (Tavernise, 2014g). Біля с. Давидо-Микільське 14 липня було збито український транспортний літак АН-26 на висоті 6,5 км, куди не досягає ручна протиповітряна зброя. Міністр оборони України Валерій Гелетей вважав, що ракету запущено з території РФ. Якраз НАТО повідомила, що 10-12 тис. російських солдатів стояли біля кордону (Tavernise, 2014h).

У Києві 14 липня повідомили, що ЗСУ взяли під контроль кілька сіл біля Луганська, зокрема Металіст, Олександрівськ, Біле, Розкішне. За інформацією «The New York Times» два з них ще не було звільнено українськими військами

(Tavernise, 2014h). У тому переконувала журналістка Сабріна Тавернайз, яка оперлась на свідчення місцевих мешканців.

Вторгнення військ РФ засвідчила поява танків у м. Донецьк 15 липня, а також колони з 8 танків, 4 бронетранспортерів, вантажівок і мікроавтобусів у м. Вуглегірськ. Через те президент П. Порошенко спонукав країни Заходу зробити санкції проти РФ жорсткішими. Того ж дня 6 українських вояків загинуло і 13 було поранено на Донбасі. У «ЛНР» повідомили про смерть 15 і поранення понад 60 мирних жителів (Herszenhorn і Tavernise, 2014a).

У Києві оголосили, що 16 липня військовий літак РФ збив винищувача ЗСУ в повітряному просторі України, що стало серйозною заявою. Кореспондент «The New York Times» Д. Гершенгорн зауважив, що якщо це буде доведено, то підтвердить усім, що у війні на Донбасі російська армія бере відкриту і пряму участь (Herszenhorn, 2014q). Відразу ж росіяни призвели до трагедії, яка стала переломною в міжнародних відносинах того часу – збиття малайзійського авіалайнера «Боїнг-777» 17 липня 2014 р., про що окремо йдеться в підрозділі 3.2.

У той час відбулися складні бої в передмістях Донецька та в Луганську, троє мирних жителів померли. Україна наголошувала, що не обстрілювала цивільні об'єкти, але великі руйнування в м. Донецьк змусили сумніватися в цьому Н. Мак-Фаркугара – журналіста «The New York Times» (MacFarquhar, 2014h).

Після зволікань 22 липня В. Путін виступив із промовою, у якій запевнив, що вплине на сепаратистів і заявив, що Росія невинна в тому, що було збито малайзійський пасажирський літак. У свою чергу Київ вкотре звинуватив Москву в концентрації російських військ біля кордону й постачанні зброї сепаратистам (MacFarquhar і Roth, 2014b).

За 7 км до кордону біля с. Дмитрівка 23 липня ворог збив два українські винищувачі «Су-25». Пілоти катапулювалися. Саме в цій місцевості вибухнув «Боїнг-777». На думку Києва, у винищувачів влучили ракетою з території РФ. Того ж дня ЗСУ звільнили два міста на Луганщині. У м. Горлівка бойовики знищили мости й колії. Біля с. Дмитрівка українські підрозділи закривали неконтрольовану

ділянку кордону, а біля м. Амвросіївка знищили російський безпілотник «Орлан-10» (Tavernise і Herszenhorn, 2014d).

25 липня, спираючись на інформацію розвідки, у т. ч. фото з супутників, американські й українські чиновники зазначили, що Росія розташувала 15 тис. солдатів, ракетні комплекси «Торнадо», танки й іншу техніку біля кордону, у районі якого відбувалися активні бої (Herszenhorn і Baker, 2014). На той час ЗСУ звільнили 10 міст, відкинули ворога на південь від м. Лисичанськ, зменшили територію, підконтрольну бойовикам, та здобули вигідні позиції на дорогах області. На шляху до Донецька залишилося здобути лише Горлівку. Однак українським сухопутним підрозділам була необхідна підтримка авіації.

Місце падіння лайнера малайзійських авіаліній 27 липня потрапило в зону бойових дій. Держдепартамент оприлюднив фото, де помітно, що російські війська з боку РФ обстрілювали артилерією українські позиції. На світлинах було видно обвуглену землю на російській території, звідки запускали ракети, ями від вибухів в Україні, а також російські артилерійські комплекси (Kramer і Higgins, 2014b).

У «The New York Times» співавтори Ендрю Креймер та Ендрю Гігінс зробили примітку про неможливість самостійно перевірити правдивість наведених зображень, які надала компанія «DigitalGlobe» (оператор цивільних супутників), а не американська розвідка зі своїх супутників чи літаків (Kramer і Higgins, 2014b). Самі ж репортери знаходилися тоді в містах Харків (Е. Гігінс) і Зугрес Донецької області (Е. Креймер).

За повідомленнями ООН, у війні на сході України від середини квітня 2014 р. 1129 людей убито, 3442 поранено. Із них серед цивільних 799 загинуло, 2155 поранено (Tavernise і Sneider, 2014). Тобто переважна більшість, або майже дві третини.

За даними «The New York Times», ЗСУ готувалися оточити Донецьк і вибити бойовиків із місця, де впав «Боїнг-777». 29 липня держсекретар Дж. Керрі у розмові з міністром С. Лавровим зауважив, що були чіткі докази, що ракетні й артилерійські обстріли велися й із території Росії, і що Кремль надає допомогу

сепаратистам. Українська влада підкреслювала, що військові літаки РФ залітали в повітряний простір України і що українські пункти пропуску на кордоні зазнали мінометних обстрілів із боку РФ (Kramer, 2014i).

До 30 липня ЗСУ визволили 60 міст і понад мільйон їхніх мешканців (Roth і MacFarquhar, 2014b). 2 серпня в передмістях Донецька відбувалися бої, а пункт пропуску на кордоні біля с. Довжанське на Луганщині обстріляли з території РФ, хоч Кремль це заперечував (Kramer, 2014k). У цей час біля кордону з Україною почалися військові маневри російської армії з використанням більше ста літаків. Кремль подвоїв число військ біля кордону, збільшив кількість бронетехніки, артилерії, ракетних комплексів, протиповітряної оборони. Допускалося, що Росія почне вторгнення або з, або без попередження через успіхи ЗСУ на Донбасі (Gordon і Schmitt, 2014).

Переломний етап війни на сході України почався серпні 2014 р. На околицях Донецька 5 серпня йшли бої (MacFarquhar і Roth, 2014c). У ніч на 6 серпня ЗСУ вперше обстріляли місто авіацією, тим часом біля кордону зосередилося близько 20 тис. солдатів РФ (Kramer і MacFarquhar, 2014). 8 серпня 15 українських воїнів загинуло, 79 було поранено. Бойові дії відбувалися досить близько від уламків малайзійського «Боїнга-777» (Roth, 2014e). 10 серпня Донецьк зазнав найінтенсивніших артилерійських обстрілів (Kramer, 2014o). Генсекретар НАТО підкреслив, що ймовірність вторгнення РФ була дуже високою (Kramer, 2014p).

Якщо доти РФ тримала 20 тис. солдатів біля кордону з Україною, то станом на 11 серпня – уже майже 45 тис., крім того, 137 гелікоптерів, 150 ракетних комплексів, 160 танків, 192 винищувачі, 390 артсистем, 1360 бронетранспортерів. Кореспондент «The New York Times» Е. Креймер не був упевненим у достовірності цієї інформації (Kramer, 2014p). Її опублікував речник української армії, а підтвердити незалежно не було можливості.

Наступ ЗСУ продовжувався в районі Донецька та Луганська, перекриваючи шляхи постачання сепаратистів. Однак, відзначила «The New York Times», 12 серпня Росія спрямувала в оточений Луганськ гуманітарний конвой із 260 вантажівок, які нібито везли медикаменти, воду, харчі, генератори. Українська

влада вважала, що це було спробою приховано провезти солдатів армії РФ і розпорядилися, що на кордоні все розвантажать, оглянуть і доставлять іншим транспортом. Намагання конвою без дозволу України заїхати на її територію розцінюватимуться як вторгнення (MacFarquhar, 2014i).

Колона вантажівок 13 серпня стала на військовій базі у Воронежі, що в РФ. Київ повідомив, що конвой пропустять через кордон після того, як українські митники та спостерігачі ОБСЄ їх оглянуть (MacFarquhar, 2014j). Спершу колона мала перейти на територію України через пункт пропуску неподалік від Харкова. Проте конвой 14 серпня повернув до ділянки кордону, яка контролювалася сепаратистами. Згодом він взяв курс на військову базу поблизу Каменськ-Шахтинського, що в Ростовській області РФ. Кореспондент «The New York Times» Ендрю Рот супроводжував колону аж до Каменськ-Шахтинського, де йому дали проінспектувати пару військових вантажівок білого кольору, у яких не було військових товарів. Москва запевняла, що вантажівки з гуманітарною рухалися під заступництвом Міжнародного комітету Червоного Хреста. Однак ця організація не володіла даними про вантаж конвою (Roth і Higgins, 2014).

Українська армія наприкінці липня — на початку серпня значно просунулася вперед, підконтрольна сепаратистам територія зменшилася вп'ятеро, розбрат у їхніх лавах збільшився. Західні кореспонденти зафіксували, як кілька російських бронетранспортерів 14 серпня переїхали через кордон. На веб-сайті президента України зазначалося, що більшість цієї російської техніки було ліквідовано. Зі свого боку НАТО фіксувало вторгнення РФ (Schmemann, 2014b).

Тим часом Київ направив до Луганська свої 71 вантажівку з гуманітарною допомогою загальною вагою 390 т. Власне, 17 серпня ЗСУ вивісили український прапор над міліцейським відділком у центрі Луганська. Проте бойовики контролювали решту міста (Higgins, 2014e).

Репортери «The New York Times» помітили стрімке падіння дисципліни серед проросійських сил. Разом із підходом до Луганська, ЗСУ відвоювали стратегічний залізничний вузол – м. Ясинувата. Невідворотна поразка повстанців підказувала, що гуманітарний конвой із РФ – це спроба під прикриттям переправити свої

війська та зброю в Україну. Коли журналісти вибірково оглядали вантажівки, то частина з них були порожніми. Як запевняли російські чиновники, це – запасні машини. Певний час вантажівки стояли на військовій базі поблизу кордону. 17 серпня до пункту пропуску під'їхали 16 із понад 200 вантажівок, але жодна не проїхала кордон, бо сторони не змогли домовитися про це (Kramer, 2014q).

ООН відвітувала в першій половині серпня 2014 р., що з початку війни на Донбасі 2086 осіб померло, понад 5 тис. отримали поранення (Kramer, Higgins і Herszenhorn, 2014). Більше половини загинуло в перші два тижні серпня. Дипломатія поки не приносила результатів. ЗСУ 19 серпня пробилися ще далі, вели в Луганську вуличні бої, зміщили облогу Донецька, зайшли в Іловайськ (Higgins і Kramer, 2014c).

Маневруючи, В. Путін рятував свій віртуальний образ сильного лідера. На цьому наголосили в «The New York Times». У самопроголошених «республіках» замінили керівників: замість тих, котрі мали російське громадянство, прийшли українці із ненайкращою репутацією. На місце очільника «уряду» «ДНР» громадянина Росії Олександра Бородая прийшов Олександр Захарченко, перед тим керівник бійцівського клубу. Посаду «прем'єр-міністра» «ЛНР» замість громадянина РФ Валерія Болотова посів колишній інспектор із захисту прав споживачів Ігор Плотницький. На пост «міністра оборони» «ДНР» після Ігоря Гіркіна, колишнього полковника ФСБ, прийшов місцевий житель і тренер із дзюдо Володимир Кононов (Kramer, 2014r).

20 серпня українські війська успішно просувалися на Донецьк і Луганськ. Померли 52 мирних жителі та військових, серед яких велика кількість бойовиків. Кореспондент «The New York Times» Е. Креймер зауважив, що неможливо було підтвердити повідомлення Києва про звільнення частини Луганська, оскільки опитаний по телефону місцевий правозахисник не помітив і натяку на ЗСУ (Kramer, 2014s). Водночас біля Іловайська продовжувалися бої.

21 серпня представники РФ, України та Міжнародного комітету Червоного Хреста почали інспектувати вантажівки російського гуманітарного конвою. Жодне авто ще не заїхало на українську територію (Roth, 2014f). Наступного дня Росія

загострила напруженість до найвищого рівня з моменту анексії Криму, самовільно пославши понад 200 вантажівок. У НАТО повідомляли, що за останні кілька днів російська армія передислокувала артилерію, якою обстрілювала позиції ЗСУ. Зі свого боку РФ це заперечувала (Higgins і Gordon, 2014a).

Генсекретар НАТО А. Фог Расмуссен заявив, що від середини серпня кількість російських військ, розміщених на Донбасі, значно зросла, а для боротьби з українською армією використовувалася російська артилерія. У боях брали участь десантні, протиповітряні та сили спеціального призначення РФ (Higgins і Gordon, 2014a).

За словами кореспондентів «The New York Times» Ендрю Гігінса і Майкла Гордона, приїзд російських вантажівок був не вторгненням, а скоріше намаганням Москви покласти край швидкому наступу ЗСУ. Адже Київ не хотів атакувати під час перебування гуманітарного конвою. Приїзд вантажівок, пофарбованих набіло (білий – символічний колір миру), було здатне відновити режим припинення вогню. Але відпочинок дозволяв сепаратистам зміцнитись і запобігав їхній поразці (Higgins і Gordon, 2014a).

23 серпня гуманітарний конвой приїхав назад до РФ. Причому з понад двохсот вантажівок, про прибуття котрих говорилося, повернулося 185. Деякі авто транспортували в Росію вкрадене устаткування з українських підприємств (Higgins і Herszenhorn, 2014c).

Дипломатичний шлях до завершення російсько-української гібридної війни залишався для «The New York Times» примарним. Україна звинуватила РФ 25 серпня у перекиданні через кордон бронетехніки. Поблизу Новоазовська Донецької області 10 танків і дві бойові машини піхоти з російськими військовими, які видавали себе за повстанців, почали бій з українськими прикордонниками (Roth, 2014).

Відтак 26 серпня, як акцентовано «The New York Times», з'явилося відео про полонених військових РФ. Виявилося, що вони з десантної дивізії, а в Україну приїхали в авто без розпізнавальних знаків. Їхнє виявлення посилило тиск Заходу на В. Путіна. За допомогою РФ було знято оточення з Луганська та відкрито шлях

від російського кордону до Донецька. Стратегічна ціль Кремля була в тому, щоб Україна ніколи не вступила в НАТО та змусити її визнати самопроголошені «республіки», які навіть РФ не визнала (Higgins і Gordon, 2014b).

Після того, як Україна звинуватила Росію у відправці бронетехніки в бік Маріуполя, з'явилися викривальні відео та почалися перемовини на високому рівні. Атака, проведена далеко від гарячих зон, мала відволікати ЗСУ від Донецька та Луганська. Це була також спроба взяти під контроль вихід до моря, якщо Кремль спробує сформувати постійне сепаратистське квазіутворення, а також крок у стратегії Москви зробити сухопутний коридор до Криму. Щоб посилити контрнаступ, РФ розмістила артилерію біля Луганська (Kramer і Gordon, 2014b).

Як вважали в «The New York Times», Росія відправила через кордон 5 бронетранспортерів, щоб підкріпити своє замасковане вторгнення. 26 серпня ЗСУ почали відступати під тиском танків і артилерії з РФ. У рамках багатостороннього контрнаступу російська бронетанкова колона ввійшла в Амвросіївку. За підтримки протиповітряних систем російська артилерія накривала вогнем українських військових біля Луганська (Kramer і Gordon, 2014b).

Сепаратисти запевняли, що здобули українську зброю. Сполучені Штати володіли незаперечними доказами того, що російську артилерію було ввезено в Україну. На світліні від 21 серпня, яку продемонстрували репортерам «The New York Times», видно, як солдати РФ перекидають на Донбас самохідну артилерію. Її було зображено на ще одному фото від 23 серпня на стрілецькій позиції. Росіяни розгорнули передові комплекси протиповітряної оборони проти українських літаків, періодично надавали сепаратистам безпілотники й дані. Контрнаступ РФ відсунув українські війська з Донецька до Азовського моря (Kramer і Gordon, 2014b).

У «The New York Times» підкреслили, що П. Порошенко 28 серпня звинуватив РФ у вторгненні, володіючи новими супутниковими знімками НАТО, де видно рух російських підрозділів. В Україні відновили, скасовану в 2013 р., обов'язкову військову службу. У НАТО також зауважили, що понад 1 тис.

російських військових приєдналися до сепаратистів, а дислокованими біля кордону були ще 20 тис. (MacFarquhar і Gordon, 2014).

Попри заяви Кремля, що він не надсилав військових в Україну, керівник «ДНР» О. Захарченко зазначив, що їх було приблизно від 3 до 4 тисяч. Російські підрозділи та найманці зайняли Новоазовськ, звідки українські війська вийшли 27 серпня. Українська сторона оголосила, що це перегрупування для оборони м. Маріуполь. 28 серпня українських військових було оточено на південному сході від Донецька. Після взяття Новоазовська, під прицілом росіян опинився Маріуполь. Це просування розглядалось як спроба сухопутного з'єднання Росії з Кримом (MacFarquhar і Gordon, 2014).

На думку редакції «The New York Times», безсумнівно, в Україні діяли солдати РФ, озброєні артилерією та важкою технікою. Держави не захоплюють чужу територію силою – саме цей фундаментальний принцип міжнародного правопорядку серйозно порушила Росія (The Editorial Board, 2014b).

За даними ООН від 29 серпня, на сході України загинуло щонайменше 1200 осіб, а поранено 3250 у період від 16 липня до 17 серпня. Загальна кількість померлих із середини квітня 2014 р. становила не менше 2220 людей і 5956 поранених. На українських військових поклали відповідальність за частину цивільних втрат через застосування танків і артилерії. Сепаратистам закидали те, що вони поставили в густонаселених районах важке озброєння та стріляли звідти. Їх також звинуватили в чисельних порушеннях прав людини і злочинах: вбивствах, викраденнях, тортурах, стратах. Від середини серпня щонайменше 498 осіб знаходилося в полоні сепаратистів (Cumming-Bruce, 2014c).

Українським підрозділам (регулярної армії, добровольчих батальйонів) так само закинули зловживання, у т.ч. катування. Понад тисяча затриманих сепаратистів чинили терористичні акти, але під час їхнього ув'язнення з ними погано поводитися (Cumming-Bruce, 2014c).

Обмін полоненими 31 серпня – 9 російських десантників і 63 українських солдати – бачився «The New York Times» кроком до переговорів. Тоді ж відбувся

перший від початку війни на Донбасі морський бій: в Азовському морі сепаратисти стріляли з артилерії по українських катерах (Roth і Kramer, 2014).

В. Путін заявив 1 вересня, що українська влада не хоче вести перемовини про автономію. Натомість П. Порошенко нагадав Москві про наступ на Донбасі, що вплинув на перебіг воєнних дій. Того ж дня ЗСУ через напад російських танкістів відійшли від аеропорту біля Луганська. РФ направила на схід України чотири батальйонно-тактичні групи, кожна по 400 чоловік. ЗСУ ліквідували 7 російських танків (MacFarquhar, 2014k).

Українська влада і представники «ДНР» і «ЛНР» 5 вересня 2014 р. в Мінську уклали першу угоду про припинення вогню. Представником України виступив експрезидент Леонід Кучма, проросійських сепаратистів – Олександр Захарченко, «прем'єр-міністр» «ДНР». Від РФ був її посол в Україні Михайло Зурабов, від ОБСЄ – Гайді Тальявіні.

Як відзначили в «The New York Times», Мінськ-1 був дуже схожим на червневу пропозицію П. Порошенка та включав обмін усіма полоненими, а також амністію для тих, хто припинить опір і не вчинив тяжких злочинів. Ополчення повинні були розпустити, а вздовж російсько-українського кордону передбачалася 10-кілометрова буферна зона зі спільними патрулями. Сепаратисти мали покинути адміністративні будівлі та дозволити на місцевому телебаченні трансляції з Києва. Україна зобов'язувалася децентралізувати владу та надати захист російській мові (MacFarquhar, 2014m).

Через значні різночитання між Києвом і Москвою багато зарубіжних оглядачів сильно сумнівалися в стійкості угоди. Передбачали заморожений конфлікт, подібно до тих, які Росія зробила в Молдові та Грузії. Проте відокремлений Донбас було б набагато дорожче підтримувати Москві (MacFarquhar, 2014m).

ЗСУ спіткали значні невдачі протягом останнього тижня серпня і першого тижня вересня 2014 р. Сепаратисти за підтримки РФ вийшли з ізоляції в Донецьку та Луганську і просунулися до півдороги від Новоазовська до Маріуполя вздовж узбережжя Азовського моря (Gall і MacFarquhar, 2014).

Уже наступного дня режим тиші, передбачений Мінською угодою, був на грані зриву. Біля Маріуполя знову стріляла артилерія. Кореспонденти «The New York Times» Карлотта Голл і Ніл Мак-Фаркугар висловили перестороги, що скориставшись перевагою, РФ старатиметься зберегти під своїм контролем частину Донбасу. П. Порошенку було б важко довести співвітчизникам, що перемовини із сепаратистами є доречними. Зважаючи на це, обидві сторони висували одна одній взаємні звинувачення в недотриманні угоди (Gall і MacFarquhar, 2014).

Найтяжче було знайти прийнятний для всіх спосіб децентралізованого управління в регіоні, понищеному війною. Кореспондент «The New York Times» Д. Гершенгорн вважав, що були й інші перешкоди, крім значної недовіри після виснажливих битв. Зокрема – заплановані на 26 жовтня 2014 р. парламентські вибори в Україні з їх електоральними національно-патріотичними імперативами. У всякому разі режим припинення вогню було порушено 7 вересня в передмістях Донецька, де в аеропорту бойовики майже оточили українські війська. 6 вересня вночі на околицях Маріуполя важка артилерія обстріляла позиції ЗСУ (Herszenhorn, 2014s).

10 вересня президент П. Порошенко поінформував, що значна кількість військ РФ пішла з території України (MacFarquhar, 2014n). Імовірність у тривалому припиненні вогню підвищилась. Проте 13 вересня в Донецьку пролунали вибухи поблизу аеропорту. Тим часом, незважаючи на заперечення Києва, другий «гуманітарний конвой» проїхав через кордон в Україну з боку Росії (Kramer, 2014t). На півночі Донецька 14 вересня спалахнули бої, що призвело до смерті 6 людей. У Донецькому аеропорту сталася пожежа, а в м. Дебальцеве – перестрілка (Gall, 2014a).

Згідно з Мінською угодою 15 вересня Кабінет Міністрів України подав до Верховної Ради законопроект про «особливий статус» Донецької та Луганської областей. Головними положеннями стали – амністія всім, окрім діячів тяжких злочинів; офіційний статус російської мови; місцеві вибори; державні витрати на розвиток регіону; створення місцевої поліції (MacFarquhar і Gall, 2014).

Водночас 15 вересня неподалік від Львова відбулися спільні навчання, які проводили США за участі майже 200 їхніх військових із залученням солдатів 15 країн (MacFarquhar, 2014o). На переконання «The New York Times», Україна прискорено зміцнювала свою обороноздатність.

Сторони, незважаючи на взаємні обстріли, підтверджували чинність угоди про припинення вогню. У ніч на 20 вересня 2014 р. було підписано поправку, за якою обидві сторони мали передислокувати артилерію на 15 км від лінії фронту й сформувати буферну зону. Це повинно було б посилити перемир'я. Якраз сепаратисти намагалися просунутися до Новоселівки, але безуспішно. Ішла боротьба з артилерією й танками за Донецький аеропорт. 20 вересня приїхав третій російський «гуманітарний конвой» до Донецька. Вантажівки вкотре, порушуючи суверенітет України, пройшли через кордон (Kramer, 2014u).

У «The New York Times» було також висвітлено тему визволення українців із ворожого полону. 19 вересня на своїй сторінці у «Facebook» Семен Семенченко, командир добровольчого батальйону «Донбас», вказав, що в полоні сепаратистів перебували 853 українських воїнів, а безвісти пропали 408. Громадська організація «Офіцерський корпус» назвала цифру в 504 полонених (Kramer, 2014v).

Для «The New York Times» було важливим те, що 22 вересня обидві сторони забирали артилерію від лінії фронту (MacFarquhar, 2014p). Українські військові, які відповідно до ротації чи внаслідок поранення поверталися з Донбасу, нарікали на неналежне забезпечення: бракувало спорядження, зброї, бронежилетів, ліків для поранених (Gall, 2014b).

Уважаючи, що найнебезпечніша фаза війни пройшла, 25 вересня президент П. Порошенко оголосив про плани України стати членом ЄС без відмови від Донецької та Луганської областей. Мали намір скасувати закон 2010 р., який не дозволяв Україні входити у військово-політичні союзи. Хоч 16 вересня Україною було ратифіковано торгівельну угоду з ЄС, але опір з боку РФ змушував відкласти її частину до 2016 р. Великі суперечки викликали й місцеві вибори на Донбасі. Вони мали відбутися 7 грудня згідно із законом про «особливий статус». Проте

сепаратисти назвали дату 2 листопада. Як пояснив П. Порошенко, буде не автономізація, а децентралізація, яка розгорталася в Україні (Herszenhorn, 2014t).

Однак «The New York Times» зосередилася на тому, як відновилися бої. Передусім біля Донецького аеропорту, де 28 вересня дев'ять українських військових і троє цивільних загинуло, семеро з них померли від танкових снарядів. Від часу укладення Мінської угоди це була найбільша атака (Roth, 2014g).

Станом на 1 жовтня в боях поблизу Іловайська, що так само й «The New York Times» розглядалися переломною точкою війни, артилерія РФ завдавала поразки українським добровольчим батальйонам, які заперечили, що втратили 54 загиблих, як було в офіційних даних. Адже за інформацією, яку солдат на псевдо «Ангел» із батальйону «Донбас» надав кореспонденту «The New York Times» Ендрю Роту, зниклими безвісти назвали 40 загиблих із його батальйону, а справжні втрати були суттєво більшими (Roth, 2014h).

Продовжувалися обстріли з легких озброєнь, танків, артилерії. 8 жовтня офіс ООН з прав людини в Женеві поінформував, що впродовж місяця від Мінської угоди було вбито 331 особу. Загалом із початку війни було вбито більше 3660 людей, у т. ч. мирних жителів, поранено понад 8756. Число загиблих зменшилося після припинення вогню, але сепаратисти й далі тероризували цивільних викраденнями за викуп, тортурами, убивствами. Подібне коїли й окремі представники українських добровольчих батальйонів, як ішлося в «The New York Times» (Cumming-Bruce, 2014d).

Внаслідок війни понад 275 тис. осіб залишили свій дім. За підрахунками агентства ООН з питань біженців, покинули місця проживання понад 1 млн. українців, із них 800 тис. згідно із заявами Кремля виїхали в Росію (Cumming-Bruce, 2014d).

12 жовтня В. Путін віддав наказ військам РФ, що були біля українського кордону, повернутися на місця постійної дислокації. Як відзначено в «The New York Times», це відбулося вдруге, з того часу, як він оголосив про завершення

навчань поблизу кордону, коли було відведено майже 17,6 тис. чоловік (Roth, 2014i).

На дочасних парламентських виборах в Україні 26 жовтня перемогли прозахідні політики. Ці вибори Росія визнала. У свою чергу «ДНР» і «ЛНР» на 2 листопада запланували свої голосування. На думку редколегії «The New York Times», РФ наполягатиме, щоб українська влада з обраними там «посадовцями» вела перемовини (The Editorial Board, 2014d). Кремль визнав результати виборів у «ДНР» і «ЛНР». Це порушувало Мінську угоду. 27 жовтня президент США Барак Обама закликав РФ сприяти проведенню голосування згідно з угодою. Москва заперечила, що впливає на політику сепаратистів (Herszenhorn і Roth, 2014).

США не визнали виборів на Донбасі, які суперечили законам України. Голосування в «ДНР» і «ЛНР» 2 листопада пройшли як фіктивні. Списків виборців на дільницях не було, крім того, приймали бюлетені, надіслані електронною поштою. За інформацією організаторів у Донецьку до 12:00 проголосували півмільйона осіб. У переддень Кремль активізував допомогу сепаратистам. Через Донецьк 1 листопада проїхали 62 військові вантажівки, деякі з ракетними комплексами. За словами журналіста «The New York Times» Е. Креймера ці фіктивні вибори повинні були зміцнити статус-кво сепаратистів (Kramer, 2014w). РФ визнала результати «волевиявлення», Україна та країни Заходу – ні.

За даними американського генерала Ф. Брідлава, 250–300 російських військовослужбовців (фахівців із навчання й оснащення) продовжували знаходитися в Україні. Загалом біля кордону РФ тепер тримала майже сім батальйонів, а в серпні було 18 – це 20 тис. солдатів. Згаданих семи було достатньо для Кремля, щоб впливати в регіоні. 2 листопада бойовики збили спостережний дрон ОБСЄ, який фіксував рух проросійських формувань біля Маріуполя (Gordon і Kramer, 2014).

Кабінет Міністрів України мав намір припинити виплати в тимчасово окуповані частини Донецької та Луганської областей. У газеті «The New York Times» зауважено, що парадоксом війни на Донбасі була боротьба між Росією та

Україною за залежний від субсидій регіон (Kramer, 2014x). Офіційно жодна сторона не відмовилася від угоди про припинення вогню. 5 листопада під егідою ОБСЄ це підкреслили навіть у Донецьку. Проте бої не припинялися щодня. Київ звинуватив РФ 7 листопада у перекидуванні військових і зброї на територію України. У Луганську область саме вторглися 16 гаубиць і 30 вантажівок із боєприпасами та солдатами і 32 танки (MacFarquhar, 2014q).

9 листопада спостерігачі ОБСЄ засвідчили, що військова техніка без розпізнавальних знаків проїжджала через контрольовану сепаратистами територію, коли Донецьк зазнав нічного артобстрілу. 8 листопада по трасі біля Донецька проїхали більше 40 вантажівок, вкритих брезентом, без номерів і розпізнавальних знаків. Кожна з них буксирувала гаубицю калібру 122 мм та перевозила особовий склад, який носив темно-зелену форму без розпізнавальних знаків. Після артобстрілу Донецька спостерігачі помітили ще дві колони без розпізнавальних знаків по 17 вантажівок у кожній. На базі одних були «Гради», інші з гаубицями на буксирі. У «ДНР» зазначили, що це їхня техніка. У ніч із 8 на 9 листопада від російської зброї загинули троє українських військових, поранено було 13 (Kramer, 2014y).

За інформацією американської розвідки, біля кордону розташувалися майже 45 тис. регулярних військ РФ. Російські офіцери командували на Донбасі десятками тисяч нерегулярних підрозділів, що мали на озброєнні близько 450 танків і 700 артилерійських установок. Заклик України до США про допомогу було визнано доречним, адже слова В. Путіна не спиняли. Журналіст Роджер Коген зауважив, що країни-члени НАТО в Балтії та Східній Європі не будуть вважати обіцянки США надійними, якщо Україну буде втрачено. У такому випадку Росії вдасться втілити стратегічну мету – роз'єднати американську та європейську оборону (Cohen, 2014b).

12 листопада НАТО підтвердила важливі дані від ЗСУ та спостерігачів ОБСЄ: готуючись відновити бої, війська і техніка РФ переправлялися в Україну. Натомість Москва це заперечила. Угоди про припинення вогню не дотримувалися (Herszenhorn, 2014u).

Імовірність масштабних битв і тривалої війни на Донбасі спонукало Раду безпеки ООН до надзвичайного засідання за участі України – уже 26-го. Перед тим увечері 11 листопада тіла мертвих російських військових на п'яти вантажівках транспортували до РФ. Щодня відбувалися бої: у м. Дебальцеве, в Донецькому аеропорту, на електростанції біля Луганська, на дорозі від кордону до Маріуполя (Herszenhorn, 2014u).

Щодо цієї ситуації, кореспондент «The New York Times» Д. Гершенгорн зауважив, що провал режиму припинення вогню означав би для П. Порошенка нездатність контролювати зону бойових дій. Для РФ це породжувало нові санкції ЄС і США, бізнес-інтересам яких вони шкодили (Herszenhorn, 2014u).

Станом на той період із території, де до війни проживало 4,5 млн осіб і яку контролювали сепаратисти, виїхали 1,5 млн людей. За даними ООН майже половина перебралася до РФ, решта – в інші частини України. На окупованих територіях Донбасу залишилося майже 3 млн мешканців. На вебсайті «ЛНР» вказано чисельність жителів 1,22 млн, а в «ДНР» – 1,87 млн. Міська рада Донецька опублікувала демографічні показники за хлібом, купленим у крамницях – нарахували 800 тис. людей, а до війни мешкало майже 1 млн (Kramer, 2014z).

Після 5 вересня на сході України зафіксовано понад 1 тис. смертей, а всього з середини квітня 2014 р. загинуло 4317, поранено 9921 особу. Про це свідчили підрахунки ООН станом на 20 листопада. Київ саме звинуватив Москву в обстрілах через кордон — уперше після укладення Мінська-1 (Roth, 2014k).

19 листопада редакція газети «The New York Times» оприлюднила статтю про те, що українська криза зайшла в безвихідне становище. Режим припинення вогню, згідно з Мінською угодою, не виконувався. Одночасно інтенсивність боїв знизилася, сприяючи стабілізації та реформам економіки України. Це могло бути вступом до миру, але броневих автомобілів з РФ і далі переправлялися на Донбас (The Editorial Board, 2014e).

У результаті парламентських виборів 26 жовтня до Верховної Ради України пройшли більшість прозахідних депутатів. Утім, як зазначалося в згаданій редакційній статті, країна потребувала ефективного уряду та програми політичних

і економічних реформ, за які боролися українці під час Революції гідності (The Editorial Board, 2014e).

Росія нарощувала свої сили на Донбасі, надіславши, крім іншого, 85 машин із бронетехнікою, бійцями і боеприпасами. За три місяці від Мінської угоди ЗСУ зафіксували, що режим припинення вогню 3412 разів порушили бойовики. Останні ж періодично звинувачували українську сторону в обстрілах Донецька і вбивствах цивільних (Kramer, 2014aa).

2 грудня ОБСЄ оголосила, що українські сили і «ЛНР» згодилися припинити вогонь із 5 грудня, а згодом відвести важке озброєння з буферної зони (Kramer, 2014ab). Того ж дня НАТО започаткувала сили швидкого реагування, щоб обороняти своїх членів із Центральної Європи. Це мала бути бригада від 3 до 4 тис. переважно німецьких, нідерландських, норвезьких солдатів. Ці війська повинні були стати заслоном від агресивної Росії (Gordon, 2014c).

За інформацією моніторингової місії ООН з прав людини в Україні з 5 вересня до 15 грудня 2014 року внаслідок боїв на Донбасі було вбито 1357 людей. Загальне число загиблих склало 4707 осіб, а 10322 отримали поранення. Для «ДНР» і «ЛНР» були притаманні вимагання, викупи, насильство, примусова праця, зґвалтування, викрадення, тортури, вбивства (Cumming-Bruce, 2014e).

23 грудня Верховна Рада України конституційною більшістю (303 проти 8) скасувала політику нейтралітету заради активніших зв'язків і майбутнього вступу в НАТО. Але в «The New York Times» вважали малоімовірним, що Україна долучиться до цієї організації через опір РФ. Тоді ж, наприкінці 2014 р., в Мінську поновилися переговори України, Росії, «ДНР» і «ЛНР». Дві попередні зустрічі, проведені у вересні, привели до перемир'я. Керівники сепаратистів вимагали автономії, інші учасники поставили пріоритет на впровадженні охорони східного кордону і зупинці боїв (Herszenhorn, 2014v).

Умовне новорічно-різдвяне перемир'я було перервано 13 січня 2015 р. ракетною з «Граду», яку було випущено від м. Докучаєвськ, підконтрольному сепаратистам. Проте вона влучила в пасажирський автобус біля м. Волноваха. У підсумку 13 загиблих, 10 поранених. За оцінками «The New York Times», це

найсмертельніша на той час атака на цивільних. Також було обстріляно Донецький аеропорт, який захищали ЗСУ. Його вежу було зруйновано (Roth, 2015).

19 січня 2015 р. сепаратисти, що за даними «The New York Times» програвали, знову отримали військову підтримку від РФ. Кордон перейшли майже 700 російських військових із гаубицями та комплексами протиповітряної оборони. ЗСУ трохи відійшли зі зруйнованого головного терміналу Донецького аеропорту, проте пішли з танками в контратаку 17 і 18 січня та повернули позиції. 4 українські воїни загинули, багатьох поранило. Бойовики знищили другий поверх аеропорту 19 січня. Серед українців, які знаходилися внизу, були вбиті й поранені. Правозахисники розслідували також інформацію про те, що в Донецьку близько 10 мирних жителів убило снарядами (Kramer, 2015b). У той час на Донбасі 9 тис. солдатів РФ брали участь у бойових діях (Lyman і Kramer, 2015a).

В Україні було запроваджено жорсткий контроль на блок-постах. Як інформувала «The New York Times», із 21 січня через сім головних пунктів на лінії розмежування могли проходити лише власники нових перепусток. Українські блок-пости на північ від Луганська, а також найближчі села Кримське та Нижнє зазнали артилерійського обстрілу 22 січня. Тим часом ЗСУ відбили атаки танків. Проросійські підрозділи окупували руїни Донецького аеропорту, але він продовжував бути полем бою (Kramer і Lyman, 2015).

Як підрахувала ООН, з квітня 2014 р. до 23 січня 2015 р. внаслідок бойових дій на Донбасі зафіксовано смерть 5086 військових і мирних жителів. В основі цифр були дані лікарень і моргів. На думку аналітиків, кількість померлих занизили. Загибель 262 осіб за попередні 9 днів робило цей період найбільшим за кількістю жертв після Мінської угоди. Бойовики зайняли с. Красний Партизан (Бетманове), на північ від Донецька (Lyman і Kramer, 2015b).

«The New York Times» повідомила, що 24 січня в м. Маріуполь від ракетного обстрілу померли 27 людей, 97 було поранено. Держсекретар США засудив атаки сепаратистів і закликав РФ не підтримувати їх (Kramer, 2015c). У Донецькій і Луганській областях українська влада оголосила надзвичайний стан 26 січня.

Наступного дня семеро українських військових загинули, близько 20 було поранено. Тоді в Україні було більше 900 тис. переселенців із Донбасу, за кордон виїхали ще 600 тис. (Lyman, 2015).

27 січня артилерійські обстріли було зафіксовано в Донецькому аеропорті, м. Авдіївка, с. Піски. ЗСУ розташувалися біля м. Дебальцеве, важливого залізничного вузла. Репортер «The New York Times» Е. Креймер зауважив, що ставки високі, оскільки втрата головного шляху до міста могла призвести до того, що українські військові потраплять в оточення (Kramer, 2015d).

У попередні тижні РФ перекинула наступальну зброю, зокрема бронетранспортери, артилерію, танки Т-80 і Т-72, ракетні комплекси. За оцінками НАТО, на боці сепаратистів билися 1 тис. російських солдатів. Українська влада стверджувала, що їх значно більше. Протягом попередніх чотирьох місяців сепаратисти окупували ще 500 кв. км. Кремль хотів замінити Мінську угоду на таку, яка зробила б сепаратистський анклав економічно прибутковим (Gordon і Schmitt, 2015).

Підсумовуючи висвітлення газетою «The New York Times» (півтори сотні публікацій) першого етапу бойових дій на Донбасі, а саме активної фази російської агресії в березні 2014 – лютому 2015 рр., відзначимо, що в країнах Заходу сформувалися здебільшого правильні уявлення щодо подій цього періоду.

По-перше. Україна стала однією з головних тем світової політики, що занурилась у затяжну кризу. Держави Заходу дипломатичними й економічними засобами, зокрема санкціями, намагалися припинити російську агресію на Донбасі. До ефективності санкцій як в «The New York Times», так і в Україні ставилися з сумнівом.

По-друге. Незважаючи на слабку боєздатність, Збройні сили України від початку антитерористичної операції, від квітня, і до серпня 2014 р. перемагали озброєні формування проголошених з ініціативи Москви «ДНР» і «ЛНР». Проте пряме військове втручання Москви зупинило наступ українських військ і спровокувало «заморожений конфлікт» зі значними матеріальними і демографічними втратами. Варто зауважити, що на основі статей «The New York

Times» формувалося враження, що місцеві сепаратисти змогли самоорганізуватися та за допомогою отриманої від Росії зброї чинити опір українським військам. У свою чергу українська влада зазначала, що на території України діяли і війська РФ, які координували діяльність місцевих терористів.

По-третє. Москва прагнула довготривалою «гарячою точкою» на Донбасі втримати Україну надовго як сателіта. Квазідержави «ДНР» і «ЛНР» існували за прямої російської підтримки і нищівного пограбування економічних ресурсів регіону.

По-четверте. Після Мінської угоди від 5 вересня 2014 р. знизилася інтенсивність російсько-української війни. Однак Росія не бажала мирної розв'язки, а США та їхнім союзникам бракувало рішучих заходів, які припинили б агресію РФ.

2.2. Позиційна війна (лютий 2015 – квітень 2018 рр.)

Військові дії на Донбасі, починаючи від лютого 2015 р., були, по суті, позиційною війною Росії проти України. Щодня збільшувалася кількість загиблих цивільних, яка із весни 2014 р. за підрахунками ООН сягнула понад 5,4 тис. осіб (MacFarquhar, 2015a). За таких обставин 12 лютого 2015 р. під час третьої зустрічі країн «нормандської четвірки» (Україна, Франція, Німеччина, РФ) підписано нову мирну угоду в Мінську (MacFarquhar, 2015b), або Мінськ-2. Попередня угода – Мінськ-1 – повністю вичерпала себе, оскільки не мала реального втілення.

Відразу ж після підписання нової угоди знову вибухнули бої, що й підтвердили репортери «The New York Times». Росія долучилася до атаки сепаратистів на українські війська навколо Дебальцевого, де загинуло 18 осіб. Від удару артилерією в м. Щастя, біля Луганська, померли 2 особи, поранило 6. Протягом першої доби від укладення угоди загинуло 11 українських військових і було поранено 40, більше 30 міст і сіл сепаратисти обстріляли з артилерії. Туди передислокувалися російські сили протиповітряної оборони, а РФ тим часом приготувала великий пакет воєнних поставок для сепаратистів. До початку дії

режиму припинення вогню В. Путін хотів узяти Дебальцеве, щоб цим завдати П. Порошенку політичного удару. Паралельно РФ була гарантом припинення вогню та не розглядала себе учасником конфлікту (Kramer і Gordon, 2015).

14 лютого президент України віддав наказ ЗСУ про припинення вогню. У свою чергу сепаратисти не дотрималися угоди в м. Дебальцеве, де в оточення потрапили 8 тис. українських військових. Як заявив керівник «ДНР» О. Захарченко, це місто не було прописано в домовленостях. Протягом трьох днів після укладення другої Мінської угоди, 12-14 лютого, ЗСУ втратили 18 воїнів, поранення отримали 63. Крім того, 4 дітей померли, а в Донецьку снаряд убив 2 осіб. У «The New York Times» вказали, що посол США в Україні Джеффри Паятт опублікував на своїй сторінці в соцмережі «Twitter» супутникові фото, які доводили, що РФ є стороною, яка воює. На одному знімку помітно, що на північний схід від Дебальцевого пройшли чотири ряди буксированої артилерії та самохідна артилерійська установка. На другій світлинці – комплекс протиповітряної оборони, на третій – ракетну систему (Kramer, 2015e).

«The New York Times» наголосила, що 15 лютого вранці обстріли Дебальцевого відновилися. Сепаратисти 10 разів порушили режим припинення вогню в різних місцях. Становище ЗСУ в Дебальцевому погіршувалося. Єдину дорогу постачання захопив противник (Kramer, 2015f).

16-17 лютого спостерігачам ОБСЄ не надали доступу до Дебальцевого. Тим часом біля Маріуполя померли 5 воїнів українського добровольчого батальйону. Державний департамент США зауважив, що режим припинення вогню стояв на межі зриву з вини сепаратистів, і повідомив, що нові колони російської техніки рухалися до Дебальцевого (Kramer, 2015g). Це місто було важливим залізничним вузлом між Донецьком і Луганськом, і в ньому тривали вуличні бої. Українська сторона вимагала, щоб росіяни та сепаратисти припинили атаки, щоб можна було вивести поранених. Противник розглядав Дебальцеве як територію «ДНР». Російські й українські офіцери не змогли домовитися про допуск до Дебальцевого спостерігачів ОБСЄ (Kramer, 2015h).

Уночі 18 лютого українські війська вийшли з оточеного Дебальцевого. Як зазначав П. Порошенко, 80 % вояків врятувалися (Kramer і Herszenhorn, 2015a). Наступного дня вони рушили до м. Артемівськ (Бахмут). Обстріли тривали. Число жертв зросло з обох сторін.

Обговорення поразки українських військ у Дебальцевому, на погляд «The New York Times», стало важкою заангажованою темою. За офіційними даними 13 людей загинуло, 157 отримали поранення, більше 90 потрапили в полон і 82 зникли безвісти. Очевидці говорили, що втрати набагато більші. П. Порошенко повідомив, що вийшли з оточення 2475 військових і 200 одиниць техніки. У Дебальцевому сепаратисти виявили 57 тіл українських воїнів (Kramer і Herszenhorn, 2015b). Такі цифри подані в «The New York Times» 19 лютого.

Наступного дня вкотре зафіксували переміщення російських боєприпасів і техніки через кордон: 10 ракетних систем, більше 20 танків і автобуси з особовим складом. Зростання кількості російських підрозділів на Донбасі занепокоїло Вашингтон. Держдепартамент наголосив, що провал режиму припинення вогню зумовить наступні санкції проти РФ. У «The New York Times» уважали, що після захоплення Дебальцевого, метою сепаратистів стане взяти Маріуполь. Таке занепокоєння висловив і держсекретар Джон Керрі (Kramer, 2015i).

Невдовзі, 21 лютого, відбувся обмін полоненими: обміняли 139 українців (серед яких були понад 100 захоплених у Дебальцевому) на 52 сепаратистів. Незрозуміло було, яке число ув'язнених у кожної зі сторін. Сепаратисти заявляли, що мали більше 1 тис. українців, а українське керівництво – понад 580 осіб (Gordon, 2015b). За наявною в «The New York Times» інформацією, часто такі обміни проводилися без розголосу.

Зрештою в «ДНР» оголосили, що до 7 березня відведуть важке озброєння. Але вранці 22 лютого Донецьк обстріляли з артилерії. У цьому сепаратисти звинуватили ЗСУ. У свою чергу українські військові повідомили, що бойовики обстріляли с. Піски поблизу Донецька. Сепаратисти без успіху напали на с. Широкине, що на схід від Маріуполя. Усього за добу позиції українців

обстріляли 44 рази (Kramer, 2015j). Напруга за оцінками «The New York Times» зростала.

У доповіді ООН від 2 березня йшлося про те, що з початку бойових дій на сході України в квітні 2014 року загинули більше 6 тис. людей, із них 842 з середини січня до середини лютого 2015 р. Було також зазначено, що конфлікт поглибила відправка солдатів і зброї з РФ. Проросійські сили взяли в заручники понад 400 цивільних, а включений в Мінськ-2 обмін полоненими за принципом «всіх на всіх» не введено в дію. Також описано випадки зловживань з боку українських правоохоронців (Cumming-Bruce і Gordon, 2015).

6 квітня президент П. Порошенко засудив заклики перетворити Україну на федерацію. На цьому наполягала Росія, натякаючи, що це один із важливих ключів для припинення війни. Проте в Києва був свій план децентралізації управління країною. У свою чергу сепаратисти були проти того, щоб Україна зберегла унітарний устрій, а українська мова була єдиною офіційною (Herszenhorn, 2015c).

Як періодично повідомляла «The New York Times», військові дії тривали, перериваючи періодичні затишшя. 14 квітня померли 6 українських воїнів, а 12 поранило (Smale, 2015b). Ще 5 військових загинули і 12 було поранено 6 травня. Безрезультатною виявилася нова зустріч у Мінську щодо втілення угоди (Kramer, 2015k). Встановити мир дипломатичними засобами не вдавалося.

США наголосили на потребі припинення вогню біля с. Широкине. ЗСУ контролювали гірський кряж поблизу його західної околиці. Окупація села противником сприяла б наступу на Маріуполь (MacFarquhar, 2015d). На кордоні з РФ напруга не спадала. Внутрішня боротьба розділяла проєвропейську парламентську коаліцію. Це затягувало децентралізацію та реформи і позначалося на відносинах між Україною та ЄС (Herszenhorn, 2015e).

18 травня ЗСУ взяли в полон двох поранилих російських військових біля м. Щастя. Це змусило прес-секретаря президента РФ вкотре заявити, що підрозділів російської армії нема вздовж кордону, як і нема їх на Донбасі. Проте полонені капітан Євген Єрофєєв і сержант Олександр Александров зізналися, що служать у бригаді російських спецпризначенців, дислокованої в м. Тольятті

(Herszenhorn, 2015f). Таких гучних викриттів Росії як призвідниці та учасниці війни на Донбасі, з точки зору «The New York Times», було чимало.

29 травня у с. Петрівське, за 40 км від Донецька, спостерігачі ОБСЄ помітили чотирьох людей у російській військовій формі з розпізнавальними знаками. ОБСЄ зафіксувала зростання кількості порушень режиму припинення вогню, серед них і вибухи поблизу с. Широкине та центрального залізничного вокзалу Донецька (Herszenhorn, 2015g). Ця констатація свідчила для «The New York Times» про затяжний характер бойових дій.

1 червня ООН у Женеві поінформувала, що з квітня 2014 р. на Донбасі загинули щонайменше 6417 людей, поранено 16 тис., сотні зникли безвісти. Зеїд Раад аль-Хусейн, верховний комісар ООН з прав людини, повідомив про тортури та жорстоке поводження з полоненими з боку обох сторін. Назбиралося багато підтверджень, що в Україні воюють саме підрозділи російської регулярної армії (Cumming-Bruce, 2015a). Їх зазвичай в «The New York Times» називали так само узагальнено сепаратистами або бойовиками.

Ці бойовики 3 червня обстріляли Мар'їнку і Красногорівку, що біля Донецька, ракетними комплексами й танками. Для цього було розгорнуто 1 тис. солдатів РФ, 10 танків, самохідну артилерію. Померло щонайменше 19 українських солдатів, 25 було поранено. Це перешкоджало стійкості другої Мінської угоди. Утім, свої позиції ЗСУ втримали. США звинуватили РФ в тому, що її армія та підручні сепаратисти застосували ракети «Град» та іншу зброю, котру повинні були вивести (Kramer, 2015l). Порушуючи угоду, вони підтягли важке озброєння до Мар'їнки. Це підтвердили спостерігачі ОБСЄ (Kramer, 2015m).

11 червня внаслідок атаки сепаратистів біля Донецька та Луганська 3 українські військові померли, а 13 були поранені. У «ДНР» і «ЛНР» зазначили, що вбито 2 їхніх людей і 2 поранено (Steinhauer і Herszenhorn, 2015). Такі поточні статистичні дані доволі часто потрапляли в заголовки тематичних публікацій «The New York Times».

Наприкінці літа 2015 р. бойові дії на сході України загострилися. Європейські спостерігачі 15 серпня почули і зафіксували 184 мінометні вибухи поблизу Донецька. Спостерігачі обстежили місцевість візуально і виявили нещодавні ями від снарядів гаубиць і ракетної артилерії з обох сторін. Обабіч лінії розмежування 17 серпня померло 9 осіб. Жодна сторона не відмовилася від угоди про припинення вогню, проте продовжували застосовувати важку зброю (Kramer, 2015n).

Верховна Рада України нарешті проголосувала за обіцяну в Мінську-2 автономію Донбасу 31 серпня. Тим часом біля парламенту пройшла акція протесту, в ході якої від гранати загинув поліцейський. Крім того від ушкоджень у лікарні померли ще два офіцери, 10 демонстрантів зазнали поранень. Радикалізм протестувальників увиразнив напругу в суспільстві, що не хотіло поступатися вимогам РФ (Kramer, 2015o). Як гадали в «The New York Times», це голосування було тільки першим кроком до втілення російського сценарію, нав'язаного в Мінську-2. Конституційні зміни державного устрою були можливі лише після того, як їх схвалять дві третини депутатів українського парламенту та приймуть окремий закон.

Сподівання на мир в Україні підвищувалися, коли світові ціни на нафту знижувалися, що збільшило фінансовий тиск на В. Путіна. Економіка РФ розглядалася також і «The New York Times» як така, що зазнавала краху. Така ситуація могла зробити ближчим компроміс щодо Донбасу. Адже останній був причиною нищівних санкцій країн Заходу проти агресивної Росії.

8 вересня у своїй доповіді ООН засудила надходження військ і озброєння з РФ, що було основною перепоною для миру на сході України. За місяці бойових дій 7962 осіб померло, 17 811 поранено. За три місяці, що передували доповіді, артобстріли вбили та поранили загалом понад 400 цивільних. Якраз спала напруга на Донбасі. Україна ухвалила закони, щоб виконувати Мінську угоду. Але сепаратисти формували законодавчі, судові, правоохоронні органи та видавали паспорти своїх квазіреспублік, незаконних як за українським, так і міжнародним законодавством. Спостерігачі ОБСЄ зауважили 28 вересня, що сепаратистам

прийшло важке озброєння від РФ. У Луганську зафіксували «Буратіно» – важку російську вогнеметну систему (Cumming-Bruce, 2015b).

Для «The New York Times» було показовим, що 10 листопада український суд розпочав розгляд кримінальної справи щодо росіян-військовослужбовців, яких полонили на Донбасі. Згадані раніше О. Александров і Є. Єрофеев спочатку погодилися, що є військовими РФ, а згодом заявили, що безробітні. Адвокати клопотали, щоб їх вважали військовополоненими, що підпадають під відповідні Женевські конвенції та яких повинні випустити після завершення бойових дій. Як зазвичай, у Москві спростовували, що чоловіки були військовослужбовцями РФ на час, коли ті потрапили в полон (Kramer, 2015q).

Як поінформували в ООН 9 грудня, від початку війни на сході України 9115 людей загинуло, 20797 поранено. Динаміка втрат сповільнилася після серпня 2015 р. Протягом попередніх трьох місяців загинуло 47, поранено 131 мирного жителя. Тривали позасудові вбивства і тортури, здійснені сепаратистами, з Росії продовжувався рух зброї й особового складу (Cumming-Bruce, 2015c).

У «The New York Times» відзначили, що в середині грудня знову розгорнулися бої, які вщухли на кілька місяців (Sorova, 2016). Не отримавши швидку військову перемогу на Донбасі в 2015 р., РФ активізувала інформаційно-сміслову війну, хапаючись за будь-які приводи. 21–22 березня 2016 р. суддя у м. Донецьк, що у Росії, оголосив вирок полоненій українці – лейтенанту Надії Савченко (Necherurenko, 2016a). Їй приписали вину в тому, що вона спрямувала вогонь артилерії, через який у червні 2014 р. на Донбасі загинули два журналісти з Росії. Насправді Н. Савченко захопили сепаратисти ще до цього обстрілу та перевезли в РФ. Її засудили до 22 років в'язниці (Necherurenko, 2016b).

Адвокати Н. Савченко заперечували звинувачення у ході судового засідання. На записах розмов по мобільних телефонах чутно, підкреслили в «The New York Times», що підсудна на момент інциденту була за 5 км від місця обстрілу. Бойовик на псевдо Ілім зізнався, що саме перед обстрілом захопив Н.Савченко. Остання не мала наміру оскаржувати вирок через недовіру до російських судів. Після

набрання вироком сили лейтенант, за її словами оголосить нове голодування. До такого виду протесту Н. Савченко вдавалася вже кілька разів давніше (Nechepurenko, 2016b).

25 травня 2016 р. Україна та РФ обміняли в'язнів: Н. Савченко на Є. Єрофєєва та О. Александрова. П. Порошенко присвоїв їй звання Героя України. Росія й далі заявляла, що не бере участі у війні на Донбасі, але дозволила повернутися додому полоненим з обох сторін. Російські військові у формах без розпізнавальних знаків добровільно пішли воювати в Україну під час своєї відпустки, так повідомляла Москва (Kramer, 2016a).

Влітку 2016 р. окремі міжнародні правозахисники звинуватили СБУ в катуваннях сепаратистів (Kramer, 2016b). Цей державний орган спростовував, що вчиняв незаконні дії. Коли 6 серпня керівника «ЛНР» І. Плотницького поранили в м. Луганськ, то сепаратисти звинуватили український ескадрон смерті. У свою чергу СБУ зазначила, що вказаний очільник сепаратистів – жертва протистоянь у самій «ЛНР» (Kramer, 2016c).

Загалом у 2016 р., за даними «The New York Times», найсмертоноснішим для українських військ став липень, коли 27 солдатів загинуло. Зокрема, ЗСУ поінформували, що в ніч з 5 на 6 серпня, було завдано 50 артилерійських ударів у трьох пунктах (Kramer, 2016c).

У «The New York Times» згадано факт про те, як 16 жовтня 2016 р. було вбито популяризованого в ЗМІ сепаратиста Арсена Павлова з псевдо Моторола, який був громадянином РФ. Його підірвали в Донецьку в ліфті будинку. Обидві сторони перекладали вину за вбивство одна на одну. У Києві підкреслювали, що це спецпідрозділи з РФ позбавляли Донбас від непередбачуваних ватажків, сепаратисти же заявили, що це українці помстилися (Kramer, 2016d).

Перестрілки на лінії розмежування між супротивниками не припинялися щодня. За інформацією ООН, станом на жовтень 2016 р. на сході України померли майже 10 тис. військових і мирних жителів з обох сторін. Кількість загиблих українських солдатів складала більше двох на день, що було вищим показником, ніж у військах США у ході війни в Іраку з 2003 до 2010 років (Kramer, 2016e).

Несподівано й для «The New York Times» 27 жовтня 2016 р. хакери оприлюднили електронні листи від високопосадовців РФ, у яких говорилося про пряму роль Кремля подіях на Донбасі 2014 р. (у газеті використали термін «повстання»). Хакери зайшли в електронну пошту радника В. Путіна Владислава Суркова, котрий був куратором російської політики щодо України. У внутрішні справи останньої РФ справді втручалася, як показали тисячі листів. Крім того, їх справжність підтвердили деякі адресанти В. Суркова (Kramer, 2016f).

У Кремлі прогнозовано заперечили витік інформації. До слова серед листів було знайдено таблицю з бюджетом на заснування в Донецьку невеликої газети. Крім того, виявили й документи про втрати «повстанців» у червні 2014 р., включно з десантником із Пскова (місто в РФ). У той час смерті російських солдатів в Україні мали велику політичну чутливість (Kramer, 2016f).

На електронну пошту В. Суркова окремо прийшли списки претендентів на посади в квазіутвореннях на сході України, лист редактора московського журналу з шаблоном нібито написаного в Донецьку «відкритого листа жителів Донбасу» про жахи війни (Kramer, 2016f). Все це в промовистих деталях викривало російську агресію в Україні.

У січні 2017 р. поновилися інтенсивні бойові дії на Донбасі. Вісім українських та троє проросійських військових померли. У регіоні змагалися тоді насамперед за володіння «сірою зоною». Зупинивши наступ ворога, українські війська пройшли вперед у двох місцях. Обидві сторони звинувачували одна одну в загостренні ситуації (Kramer, 2017a).

Спостерігачі з ОБСЄ зауважили обстріли Авдіївки та бойові дії вздовж лінії розмежування. 19 військових ЗСУ загинуло, а 66 було поранено 29 січня 2017 р. Про 18 убитих і десятки поранених своїх солдатів повідомили в «ДНР». Станом на 3 лютого ОБСЄ зафіксувала більше 1 тис. артобстрілів біля Авдіївки (Kramer, 2017b).

В. Путін на початку лютого 2017 р. підписав указ про визнання паспортів сепаратистських квазіутворень. Не було офіційно визнано «ДНР» і «ЛНР» незалежними державами, але почалося втілення їхньої поступової анексії Росією.

На видання цього документу вплинула критика Кремля міжнародною спільнотою та блокування самоорганізованими групами, як зазначалось у «The New York Times», українських націоналістів трьох із семи залізничних шляхів торгівлі між Донбасом і рештою України. Власне, указ В. Путіна мав згадку про цю блокаду, щоб виправдати визнання паспортів й автомобільних номерних знаків сепаратистів. Якраз того ж дня ЗСУ поінформували про 105 атак, загинув 1 воїн, поранено 9. Попри тогочасне оголошення про нове припинення вогню, відбулася ескалація бойових дій (Kramer, 2017c).

15 березня 2017 р. влада України зупинила будь-яку торгівлю з російськими анклавом. Одягнені в камуфляжні форми озброєні українці перекрили залізничні перевезення переважно вугілля. Як оцінювали закордонні оглядачі, це негативно позначилося на мирному процесі. П. Порошенко не хотів ізоляції Донбасу, але таке бажання розколювало країну. Однак ідея зупинити торгівлю ставала популярною як можливість обтяжити ослаблену економіку РФ утриманням 3 млн мешканців підконтрольних сепаратистам регіонів (Kramer, 2017d).

У «The New York Times» відзначили, що бойові дії, які тривали безперервно, були тягарем для 800 тис. мирних жителів, які мешкали на лінії фронту або поблизу. 100 тис. із них жили в «сірій зоні». Усього 2-3,5 млн людей були змушені переселитися через війну (в оригіналі вжито менш відповідний термін – «конфлікт»). За інформацією ООН із Донбасу в інші регіони України переїхали 1,6 млн осіб. У Москві запевняли, що до РФ виїхали 2,6 млн українців. Щодо жертв, то із середини квітня 2014 р. до середини березня 2017 р. загинуло не менше 9940, поранено 23455 людей (Kramer, 2017d).

Слід відзначити, що в «The New York Times» постійно наводилися демографічні втрати від війни на Донбасі для порівняльних та ілюстративних цілей. Їх динаміку пропонуємо простежити в таблиці, що нижче. Це фактично ретрансляція офіційних даних, які переважно оприлюднювалися ООН. Вони були сумарними, тобто включали військові та цивільні втрати з обох сторін. Інколи виділялися окремо дві категорії втрат – цивільні та військові. На цьому нами

робився акцент у тексті нашого дослідження, коли наводилися дані, про які йдеться.

Таблиця № 2. Динаміка військових і цивільних втрат у війні на Донбасі з обох сторін, подані «The New York Times» 2014–2017 рр.

Станом на вказану дату		Вбитих (осіб)	Поранених (осіб)
2014 р.	4 червня	181	293
	19 червня	356	не вказано
	28 липня	1129	3442
	18 серпня	2086	понад 5000
	29 серпня	2220	5956
	8 жовтня	3660	8756
	21 листопада	4317	9921
	15 грудня	4707	10322
2015 р.	23 січня	5086	не вказано
	11 лютого	понад 5400	не вказано
	2 березня	понад 6000	не вказано
	1 червня	6417	16000
	8 вересня	7962	17811
	9 грудня	9115	20797
Станом на вказану дату		Вбитих (осіб)	Поранених (осіб)
2016 р.	19 жовтня	близько 10000	не вказано
2017 р.	15 березня	9940	23455

Джерела: Roth, 2014c; Roth і Herszenhorn, 2014c; Tavernise і Sneider, 2014; Kramer, Higgins і Herszenhorn, 2014); Cumming-Bruce, 2014c; Cumming-Bruce, 2014d; Roth, 2014k; Cumming-Bruce, 2014e; Lyman і Kramer, 2015b; MacFarquhar, 2015a; Cumming-Bruce і Gordon, 2015; Cumming-Bruce, 2015a; Cumming-Bruce, 2015b; Cumming-Bruce, 2015c; Kramer, 2016e; Kramer, 2017d.

Як бачимо, дві третини із наведених втрат у російсько-українській війні на Донбасі (майже 10 тис. загиблих і 23,5 тис. поранених станом на 15 березня 2017 р., або за три роки) припали на перший рік бойових дій. Адже станом на 1 червня 2015 р. в регіоні загинуло понад 6,4 тис. осіб, а отримали поранення 16 тис. осіб. Найкровопролитнішим стало перше півріччя російської агресії, коли налічили 4,7 тис. вбитих і 10,3 тис. поранених (станом на 15 грудня 2014 р.).

Затяжну позиційну війну на Донбасі супроводили надзвичайні події, що виникали поза цим регіоном. Так, у ніч на 27 вересня 2017 р. на одному з найбільших складів боєприпасів ЗСУ біля Вінниці стався вибух. Частина боєприпасів із 200 тис. т здетонувала. Жертв не було, але двоє людей отримали травми. Через це потрібно було евакуювати 30 тис. місцевих жителів. Спершу офіційною причиною оголосили диверсію із застосуванням безпілотної літачки. Подібні

випадки в Україні ближче до лінії фронту відбувалися й давніше, але ця пожежа стала першою далеко від зони бойових дій (Mendel, 2017). Виявилось, що головною причиною описаної події стала службова недбалість, а не диверсійні дії противника.

Незабаром, 22 листопада 2017 р., в окупованій частині Луганщини стався заколот. У «The New York Times» розповіли, як центр Луганська захопили десятки бойовиків. «Прем'єр-міністр» «ЛНР» Ігор Плотницький звільнив з посту «міністра внутрішніх справ» Ігоря Корнета. Останній відмовився піти, і його звинуватили в перевороті. У Луганськ заїхали російські танки. Через зростання чисельності солдатів із РФ й активності, ЗСУ приготувалися до будь-яких дій, про що поінформували на сайті президента України. За ситуацією також спостерігала ОБСЄ. Москва не коментувала (Luxmoore, 2017). Статус-кво в російських маріонеткових терористичних утвореннях у грудні 2017 р. не змінився.

У подальших статтях аж до квітня 2018 р. в газеті «The New York Times» періодично згадували про військові витрати і проблему з корупцією в Україні. Зокрема, у січні 2018 р. Міністерство оборони України придбало та доставило на фронт 100 нових військових машин швидкої допомоги, чим значно покращило медичні послуги для своїх поранених солдатів (Higgins, 2018). Проте багато з тих авто зламалися. Загалом їх продали військовим без проведення тендеру. Компанія-продавець належала Олегу Гладковському, який займався закупівлями для Збройних сил України, будучи давнім другом і бізнес-партнером президента П. Порошенка.

Як ішлося далі в цій статті, витрати України на безпеку й оборону від початку війни на Донбасі 2014 р. зросли з приблизно 2,5 % ВВП до більш ніж 5 % у 2018 р. Військові закупівлі збільшилися до понад 700 млн дол., завдяки чому Україна змогла відновити свої напів зруйновані Збройні сили і боротися із проросійськими повстанцями і російськими солдатами.

Відтак кореспондент «The New York Times» Е. Гігінс зазначав, що багато хто вважав найнебезпечнішим ворогом України корупцію (Higgins, 2018). Заходи з її подолання дещо стримував приріст військових витрат, бо великі суми грошей

переходили через українських чиновників і бізнесменів – часто тих самих осіб. Оскільки рівень корупції в енергетичній сфері знизився, то корупціонери почали укладати непрозорі комерційні угоди у військовій галузі, що захищена від суспільного контролю грифом секретності. Цей гриф закривав доступ до деталей військових витрат, адже вони стосувалися національної безпеки країни.

Врешті решт період Антитерористичної операції завершився. Натомість 30 квітня 2018 р. розпочалася нова фаза позиційної війни на Донбасі під назвою Операція об'єднаних сил. Цей фактичний матеріал уже поза предметною увагою нашої праці, але заслуговує також окремих наукових досліджень.

Зі свого боку відзначимо наступне, підсумовуючи відображення у «The New York Times» (півсотні публікацій) важливого періоду російського вторгнення в український Донбас, що тривало у лютому 2015 – квітні 2018 рр. та яке означуємо позиційною війною. На таку затяжну позиційність принагідно вказує й різке зменшення числа тематичних статей у цій газеті.

Що стосується особливостей відзначеного періоду, то журналісти «The New York Times» вважали, що, по-перше, Мінська угода (Мінськ-2) від 12 лютого 2015 р. не забезпечила миру на сході України. Після її підписання ЗСУ з великими втратами вирвалися з російського оточення в Дебальцевому. Військові та мирні жителі й далі гинули.

По-друге, для міжнародної спільноти стала очевидною безпосередня участь РФ у цій війні. Москва через неконтрольовану Україною ділянку кордону вводила свої регулярні війська, хоч офіційно не визнавала «ДНР» і «ЛНР».

По-третє, Україна виконувала соціальні зобов'язання перед мешканцями окупованого Донбасу і зміцнила свої оборонні позиції вздовж лінії розмежування. Водночас викликала сумніви ефективність використання Україною державних коштів на військові витрати.

По-четверте, припускався затяжний характер війни на Донбасі, відповідальність за яку несла Росія як держава-агресор. Від України чекали компромісних рішень і дотримання міжнародно-правових норм.

Висновки розділу

Загалом період російсько-української війни, що нами вивчався, офіційно в Україні називався Антитерористичною операцією, що тривала від 14 квітня 2014 р. до 30 квітня 2018 р. Відтак її змінила нова фаза воєнних дій під назвою Операція об'єднаних сил. Фактичний матеріал цієї операції поза предметною увагою нашого дослідження, але заслуговує теж окремих досліджень у дисертаційній формі.

Особливості російської агресії в український Донбас у вказаних хронологічних рамках (березень 2014 – квітень 2018), надто через призму розгортання військових формувань, бойових дій, матеріальних і демографічних втрат на тлі дипломатичного врегулювання, можна простежити у 201 статті, опублікованих у щоденній газеті «The New York Times». На нашу думку, цей важливий період має два етапи: активної фази російської агресії (березень 2014 – лютий 2015) та позиційної війни (лютий 2015 – квітень 2018).

Як нами помічено, всі військово-політичні події «The New York Times» висвітлювала з огляду на такі критерії: 1) висока ступінь верифікації чи фактчекінгу (перевірки) оперативно наведеного в газеті фактичного матеріалу, 2) нейтральність у його інтерпретаціях і поясненнях; 3) виваженість у прогностичних оцінках. З огляду на загальновідомі складові об'єктивності це безумовно викликало довіру до оприлюднених текстів (наративів) найширшого кола неупереджених читачів.

У ході Революції Гідності, окупації й анексії Криму та російської агресії на Донбасі Україна вийшла на перші шпальти чи не всіх світових ЗМІ. На веб-сайті газети «The New York Times» з 1 березня до 5 вересня 2014 р. щодня публікували статті, пов'язані з війною на Донбасі. У той час країни Заходу лише висловлювали «стурбованість» подіями на сході України і порівняно незначними санкціями проти РФ та не дотрималися своїх зобов'язань гарантувати безпеку України, записаних у Будапештському меморандумі. Однак Кремль дуже помилився, передбачаючи, що провідні країни світу знову зроблять пацифістські помилки, як це було після російсько-грузинської війни 2008 р. У другій половині квітня –

першій половині червня 2014 р. активні зусилля міжнародної спільноти стримували вторгнення Росії на Донбас, яке вона проводила руками своїх громадян та місцевої п'ятої колони.

Кореспонденти «The New York Times» неодноразово наголошували, що навесні та влітку 2014 р. Україна зіткнулася з агресією РФ і перетворилася на об'єкт її геополітичних претензій. Росія, не зупинившись на майже безкровній анексії Криму, послала агентів на Донбас, щоб завдати удар по вразливих місцях України як в обороні (небагато військових баз), так і в плані національної свідомості. Кремль передусім скористався маргіналізмом і ностальгією за радянським минулим серед російськомовних мешканців Донецької та Луганської областей. Там навіть серед молодого покоління зміг здобути прихильність концепт «руській мір».

Як відзначалося в «The New York Times», російська агресія була зумовлена не лише через прихильність до РФ частини мешканців Донбасу, а й загальний неприйнятний стан оборонних і правоохоронних органів як міністерського, так і місцевого рівня. Адже в них були проросійськи налаштовані працівники, російські інформатори, а ЗСУ не фінансувалися належним чином. У результаті цього не вистачало пального для техніки, потрібного обладнання та зброї. Росія успішно використала політичну кризу в Україні після того, як президент В. Янукович утік у ту ж Росію. Бракувало злагодженості Верховної Ради та Кабінету Міністрів.

Утім, Збройні сили України від початку антитерористичної операції від квітня до серпня 2014 р. наближалися до цілковитої перемоги над проросійськими силами. Але РФ активно допомагала створеним нею «ДНР» і «ЛНР» військами й технікою, що перешкодило успішному наступу ЗСУ та, фактично, дало відлік «замороженому конфлікту».

«The New York Times» цілком відверто зазначила, що початком російської агресії проти українського Донбасу стали підтримувані з РФ проросійські протести, які відбулися в Донецьку 1 березня 2014 р. Як і під час окупації Криму, Росія направила на схід України законспіровані диверсійні групи, щоб підірвати українську владу та порушити правопорядок. Антитерористична операція,

розпочата Україною на Донбасі, не виконала повною мірою поставлених цілей. У свою чергу РФ в односторонньому порядку взяла під цілковитий контроль сотні кілометрів українського кордону.

Значну увагу «The New York Times» приділили пошукам дипломатичного рішення, зокрема тому, як новий президент України П. Порошенко 18 червня 2014 р. представив мирний план відновлення правопорядку та повернення української влади в частинах Донецької та Луганської областей, які знаходилися під фактичним контролем РФ. Кремль намагався втримати всю Україну як свою сферу впливу через довготривалу «гарячу точку» на Донбасі. Було очевидним, що терористичні організації «ДНР» і «ЛНР», сформовані на прикордонних із Росією частинах території України, існували завдяки прямій допомозі з боку РФ та розкрадання природних ресурсів й індустріальних потужностей. До того ж, для зміцнення обороноздатності «ДНР» та «ЛНР» у серпні 2014 р. Кремль протестував тактику гуманітарного конвою (нелегальне транспортування вантажів через захоплений кордон з Україною).

17 липня 2014 р. російський зенітно-ракетний комплекс «Бук» збив над Донецькою областю малайзійського «Боїнга-777». Як підсумувала «The New York Times», Кремль і його колаборанти не змогли замаскувати свою участь у злочині та перешкодити неупередженому розслідуванню.

Пряме збройне вторгнення РФ, яке почалося 24 серпня 2014 р., стало переломним моментом війни на сході України. Із тогочасних статей «The New York Times» випливало, що ЗСУ доти вдало вибивали з Донбасу терористів, яких урятувала тільки допомога регулярних підрозділів армії РФ.

Підписання першої Мінської угоди (Мінськ-1) 5 вересня 2014 р. зменшило інтенсивність російсько-української війни. Це підтверджували регулярні дані ООН щодо втрат серед військових і мирного населення на Донбасі, які публікувала «The New York Times». Росія не хотіла мирного рішення без проросійської автономної одиниці в межах України. Відчувалася нестача проривних наступальних ініціатив щодо припинення агресії РФ з боку Сполучених Штатів, бо вплив дипломатії та санкцій поступово згасав.

Сповідуючи об'єктивність і незаангажованість, «The New York Times» показувала, що укладена 12 лютого 2015 р. друга Мінська угода (Мінськ-2) не втілила на практиці мир на Донбасі, оскільки бойові дії продовжувалися, приносячи значні втрати. Більш того, підрозділи армії РФ оточили українських військових поблизу м. Дебальцеве, аби розгромити. Це розглядалося як порушення Мінська-2. Незадовго після її підписання ЗСУ вийшли з оточення з-під Дебальцевого з великими втратами. Незважаючи на Мінськ-2, на сході України продовжували гинути військові та мирні мешканці, відбувалися обміни полоненими.

Як відзначалося в низці статей, розміщених у «The New York Times», з'являлося все більше доказів для міжнародної спільноти про безпосередню роль й участь РФ у війні на сході України від самого її початку. Сам Кремль намагався перевести її у формат замороженого конфлікту, прагнучи федералізації, отже, послаблення, України шляхом внутрішньодержавного розколу. Росія імітувала мирні переговори і надсилала на Донбас через неконтрольовану Україною ділянку кордону свої регулярні війська під виглядом добровольців-відпускників, що обстрілювали українські позиції. Росія офіційно не визнавала «ДНР» і «ЛНР», однак визнала їхні «паспорти», спрямовувала в ці анклавні всіляку зброю і «гуманітарні конвої».

Україна офіційно частину Донбасу, захоплену Росією, проголосила окремими районами Донецької та Луганської областей (ОРДЛО). Разом із Кримом за ними закріпили статус тимчасово окупованих територій України. Україна виконувала соціальні зобов'язання (пенсії тощо) перед своїми громадянами – мешканцями окупованого Донбасу, але поступово припинила торговельно-економічні операції і переклала його утримання на ослаблену економіку РФ. Водночас Україна зміцнила свої оборонні позиції на Донбасі вздовж лінії розмежування. Це окремо відбито на сторінках «The New York Times».

Актуальною для міжнародних відносин залишалася проблема корупції в сфері оборони України, про що, не зволікаючи, сигналізувала «The New York Times». Адже у впливових зарубіжних колах, навіть доволі прихильних до жертви

нічим не виправданої російської агресії, викликала сумніви ефективність використання державних коштів на військові витрати. Оскільки вони склали державну таємницю, то їхні деталі не розголошували, а це істотно утруднювало контроль – і парламентський профільний, і суспільний загалом.

Судячи з оприлюднених у «The New York Times» різноманітних аналізів, інтерпретацій, оцінок розвитку подій, із великою імовірністю припускалося, що війна на Донбасі матиме затяжний характер. Повна відповідальність за її розв'язання, продовження, загострення покладалася на державу-агресора – Російську Федерацію. Водночас чільні західні країни націлювали Україну на миротворчі компроміси, але без руйнівних поступок за рахунок обмеження суверенітету. Так само вони вимагали дотримання міжнародних правил і звичаїв війни обома сторонами, що воювали на Донбасі.

РОЗДІЛ 3

Російсько-українська війна в міжнародних відносинах під кутом зору «The New York Times»

Загальновідомо, що першим регіоном України, з яких розпочалася російська агресія, була Автономна Республіка Крим. Цей етап «гібридної війни» – тривав від 20 лютого до 11 квітня 2014 р., включав окупацію та анексію Російською Федерацією цієї частини території України. Формальним завершенням вказаного етапу стало внесення змін до конституції РФ стосовно адміністративно-територіального устрою.

Паралельно від 1 березня 2014 р. російська агресія поширилась на інші регіони України, зокрема Донецьку і Луганську області, або Донбас. Наступні етапи російсько-української війни, як ішлося в попередньому розділі, відбувалися у вигляді військових дій, що призводили до великих втрат – демографічних, економічних, територіальних.

Світова дипломатія вимушена була реагувати, звичні доти міжнародні відносини зазнавали істотної корекції, вживалися заходи проти російського агресора. Із цього приводу «The New York Times» оперативно публікувала різноманітні різножанрові статті (у т. ч. огляди, репортажі) – аналітичні, репортерські, експертні, подійні, комбіновані (змішаного типу).

3.1. Міжнародні зусилля з відновлення територіальної цілісності України

Поява і нарощування російських військ біля східних кордонів з Україною викликали негативну реакцію міжнародної спільноти. Дипломати і лідери ЄС і НАТО намагалися вплинути на РФ, щоб стримати її від агресивних дій поза Кримським півостровом.

Коли 13 березня 2014 р. біля східного кордону України розвідники Заходу помітили зосередження військ РФ, то канцлерка ФРН Ангела Меркель різко засудила загарбницьку політику офіційної Москви, що нагадувала агресії XIX і

XX ст. Глава німецького уряду попередила адресанта про неодмінні економічні та дипломатичні контрзаходи, погоджені ЄС. Як були впевнені журналісти «The New York Times» Елісон Смейл і Стівен Майерс, жорстка заява А. Меркель засвідчила швидкий перехід «української кризи» (як тоді за кордоном переважно називали російсько-українську війну) від одного статусу до іншого. Якщо раніше російську агресію в Україну трактували регіональним конфліктом, то тепер – як повномасштабну конфронтацію Заходу і Сходу. Очевидним став стратегічний розлам у співіснуванні РФ і тісніше згуртованими ЄС і США (Myers і Smale, 2014).

У таких несприятливих умовах державний секретар США Дж. Керрі та російський міністр закордонних справ С. Лавров провели складні перемовини 14 березня, що тривали 11 годин. На порядку денному була міжнародна криза, зумовлена нападом РФ в український Крим. Вирішити її на цих переговорах не вдалося, тому на Заході зросла переконаність у необхідності посилити можливі види санкцій проти Росії. С. Лавров аж ніяк не прояснив подальші наміри офіційної Москви щодо східних регіонів України, звинувачуючи в кризі винятково Захід. Того ж дня сенатор-республіканець Джон Маккейн і сенатор-демократ Річард Дурбін завітали з візитом до Києва, звідки закликали американську адміністрацію зміцнити й озброїти Україну з огляду на агресивні приготування Росії (Gordon і Myers, 2014).

Міжнародні спостерігачі почали свою місію на Донбасі 25 березня. Вони працювали в 9 містах, які, на їхню думку, підходили для моніторингу сходу і півдня України (Smale, 2014a). Проте через відсутність активної позиції міжнародної спільноти сепаратисти захопили будівлі державних установ у Харкові, Луганську, а також у Донецьку, де проголосили «Донецьку народну республіку».

Із приводу згаданих вище подій відбулася телефонна розмова Дж. Керрі та С. Лаврова, в якій Білий Дім чітко заявив Кремлеві про зростання відплатної ціни за агресивні дії проти України, її дестабілізацію. Зі свого боку німецький уряд устами речника канцлерки А. Меркель висловив «надзвичайну стурбованість»

щодо підливних операцій РФ на Донбасі. У відповідь у Москві спростували планування військової кампанії на східноукраїнських регіонах і заперечили причетність до організації безладів у Донецьку, Луганську і Харкові (Herszenhorn, 2014a).

Все ж, для країн Заходу беззаперечною була участь РФ в організованих сепаратистських акціях на сході України, зокрема в атаках будівель правоохоронних органів. Через те 12 квітня в черговій телефонній розмові з російським міністром С. Лавровим американський держсекретар Дж. Керрі деталізував агресивні дії Кремля на Донбасі через своїх бойовиків, що схожі до кримських за плануванням, організацією та координацією. Наприклад, сепаратисти на Донбасі володіли зброєю російського виробництва, носили уніформу військовослужбовців РФ, які окупували Крим. США категорично наполягали на тому, щоб РФ відвела свої військові підрозділи подальше від державного кордону з Україною (Higgins, 2014b).

Натомість Росія подала запит на позачергове засідання Ради безпеки Організації Об'єднаних Націй, що відбулося ввечері 13 квітня. Повноважний представник РФ Віталій Чуркін зухвало, виключно і перекинуто висвітлив поточні події в Україні, звинувативши в усьому «поплічників Майдану». Опісля на цьому вкрай емоційному засіданні представник Великої Британії Марк Грант гостро парировував почуте. Він у деталях прояснив ще раз, як насправді Москва за своїм підливним сценарієм дестабілізує Україну (Kramer і Higgins, 2014a).

На Донбасі 14 квітня Київ почав Антитерористичну операцію (АТО). Наступного дня «The New York Times» подала на своїх шпальтах редакційну статтю «Гра владою паном Путіном». У ній акценти зроблені на тому, що керівництво вищих органів державної влади РФ обрало надзвичайно небезпечну зовнішньополітичну тактику. До такого висновку спонукала оприлюднена доповідь Верховного комісара ООН з прав людини. Міжнародні експерти довели, що віртуальні «утиски етнічних росіян» на Кримському півострові були Москвою просто вигадані для провокування масового психозу. Схоже спостерігалось тоді ж і на Донбасі (The Editorial Board, 2014a).

Перша предметна спроба припинити війну на сході України мала місце 17 квітня в Женеві на рівні міністрів закордонних справ, які провели перемовини загальною тривалістю більш, ніж 6 годин. Учасники – Джон Керрі (США), Сергій Лавров (Росія), Андрій Дешиця (Україна), Кетрін Ештон (ЄС). Напружені переговори привели до укладення угоди з деескалації та відновлення безпеки в Україні. Згідно з угодою, незаконні формування повинні були негайно роззброїтися та без зволікань повернути захоплені будівлі легітимній владі. Офіційний Київ натомість пообіцяв амністувати всіх учасників цих заворушень, окрім осіб, які скоїли тяжкі злочини (Gordon, 2014a).

Як примітив у «The New York Times» журналіст Майкл Гордон, ця угода уможлиблювала два варіанти прогнозованих подій: започаткувати реальний дипломатичний розв'язок міжнародної кризи чи перерости в черговий половинчастий захід, де ключові питання залишилися без очікуваних відповідей. До цих питань відносилися дислокація військ РФ на кордоні з Україною, невизнання РФ легітимності нової державної влади України, російська вимога федералізації України (Gordon, 2014a).

Женевську угоду відразу ж поставили під загрозу проросійські бойовики, що не забажали її визнати в жодний спосіб. У світі сподівалися, що Москва зобов'яже колаборантів, якими опікувалася, покинути захоплені споруди і передати законній владі. Однак РФ знову вдалася до деструктивних заперечень свого впливу на озброєних нею ж бойовиків і поклала повну відповідальність на офіційний Київ за провокування заворушень, що тривали. Утім, ця угода справила певний позитивний ефект, оскільки істотно загальмувала російську агресію на український Донбас (Higgins і Kramer, 2014a).

Станом на 20 квітня США оперували багатьма документами, зокрема фотографіями, про те, що «зелені чоловічки», які отаборилися в східноукраїнських регіонах, – насправді російські військовослужбовці різних спеціалізацій. Хоча Москва постійно заперечувала очевидний факт, що вторглася на Донбас, проте таке маскуванню не відвертало її міжнародну ізоляцію, принаймні часткову (Higgins, Gordon і Kramer, 2014).

Згідно з компетентним коментарем головнокомандувача військ НАТО в Європі генерала Філіпа Брідлава, озброєні вишколені люди в масках не могли просто так виникнути серед українського населення східних регіонів, цілеспрямовано вриваючись у ключові будівлі органів законної влади. Він підкреслив, що події на Донбасі – це військова операція, якою керує РФ (Higgins, Gordon і Kramer, 2014).

Аби завадити успішному веденню АТО на Донбасі, Росія почала військові навчання поблизу кордону з Україною. На загрозу відкритого вторгнення РФ офіційний Київ зреагував контрзаходами на зниження міждержавної напруги, зокрема призупинив проведення АТО. У Вашингтоні наполягали на повному виконанні Москвою положень Женевської угоди, заздалегідь попередивши про можливе покарання додатковими економічними санкціями. Державний секретар Дж. Керрі викрив плани РФ з активних і скоординованих підривних операцій на сході України, що включали перекидування туди навченого персоналу, необхідної зброї та військової техніки (Chivers, MacFarquhar і Higgins, 2014).

Усупереч Женевській угоді від 17 квітня бойові сутички на Донбасі за замаскованої участі РФ тривали. Внаслідок цього США оголосили 28 квітня про ухвалення санкцій щодо осіб з оточення В. Путіна, починаючи від очільника нафтогазової компанії «Роснефть» Ігоря Сечіна. У Кремлі відреагували інвективою про те, що замість того, аби даремно перейматися проросійськими «загонами самооборони», Захід повинний спинити військові дії України (Smale, Roth і MacFarquhar, 2014).

Відтак АТО тривала й українська армія поступово звільняла міста Донбасу. Це доволі стурбувало Москву, яка за фіаско Женевської угоди поклала відповідальність на український наступ. Водночас РФ побачила в ОБСЄ успішного посередника, бажаючи поставити Київ у незручне зовнішньополітичне становище і домогтися зміни державного устрою України на своїх умовах через федералізацію. Ясна річ, Україна спільно зі США на російські пропозиції відреагували негативно (Smale і Kramer, 2014).

Чільним виявом антикризових дипломатичних зусиль урегулювати наявні розбіжності стали тематичні міжнародні круглі столи, які були проведені в Києві 14 травня (Herszenhorn, 2014b), Харкові 17 травня (Herszenhorn, 2014c), Миколаєві 21 травня (Roth і Herszenhorn, 2014a). Серед їхніх учасників були політичні дискусанти і релігійні діячі з України, ЄС і США. Натомість Росія ухилилася від публічних дискусій, позаяк не бажала визнавати очевидного – своєї відповідальності за агресію.

Коли 26 травня почалися бої в Донецькому аеропорті, то часто з'являлася підтверджена інформація про участь громадян РФ у війні на Сході України. Держсекретар Дж. Керрі висловив стурбованість С. Лаврову через іноземних солдатів в Україні, у тому числі російських громадян із Чеченської Республіки – автономії в складі РФ (Roth і Tavernise, 2014b).

Від 6 червня 2014 р. ведуть відлік періодичні чотиристоронні зустрічі – «нормандський формат». Саме того дня у французькому місті Бенувіль (регіон Нормандія) відбулася така перша зустріч: президент Франції Франсуа Олланд, канцлерка ФРН Ангела Меркель, президент України Петро Порошенко, президент РФ Володимир Путін. Істотних рішень не ухвалили, але домовилися, що незабаром відбудуться переговори щодо припинення вогню на Донбасі.

Відтак 10 червня зібралися на зустріч міністри закордонних справ трьох держав – Німеччини, Польщі, Росії. Вони націлилися на зупинку бойових дій на Донбасі, тобто досягти там обопільного припинення вогню (Kramer і Herszenhorn, 2014a). Не надто зважаючи на мирні переговори, РФ прагнула будь-якою ціною розширити територіально масштаб своєї агресії проти України. Так, 12 червня військова техніка з Росії довгою колоною перетнула кордон і заїхала на Донбас. Наступного дня бойовики з російського ракетно-зенітного комплексу влучили у військовий транспортний літак України. На Заході це засудили негайно, підкресливши незаконне і нелегальне постачання зброї РФ для своїх сепаратистів. Німецька канцлерка А. Меркель і французький президент Ф. Олланд узгодили спільну позицію. Зателефонувавши президентові В. Путіну, вони в гострій

тональності зреагували на збиття цього літака за російської допомоги (Kramer, 2014h).

Майже одночасно відбулася телефонна розмова між прем'єр-міністром України А. Яценюком і державним секретарем США Дж. Керрі. США та їхні союзники пообіцяли РФ нову санкційну хвилю в разі, коли Кремль не припинить контактувати зі сепаратистами і не відмовиться їх озброювати (Kramer і Gordon, 2014a). У свою чергу президент РФ В. Путін через декілька днів висловився проти продовження військової операції Києва на Донбасі. На цьому він зробив наголос у телефонній розмові з канцлеркою ФРН А. Меркель і президентом Франції Ф. Олландом (Roth і Herszenhorn, 2014c).

У Вашингтоні обґрунтовано звинуватили Росію в планомірному підриві будь-яких перспектив миру на сході України. Тому міністерство фінансів США запровадило санкції для виконавців агресивного курсу РФ – 7 сепаратистів, у тому числі самопроголошеного мера Слов'янська В'ячеслава Пономарьова і лідера «ДНР» Дениса Пушиліна, котрі імітували самостійну гру (Gordon і Herszenhorn, 2014a). А 25 червня найвищі керівники України, РФ, ФРН і Франції виступили з вимогою вимагали розширити перемир'я (Roth і Herszenhorn, 2014d).

Під тиском запровадження нових санкцій країнами Заходу 27 червня президент РФ погодився пролонгувати це перемир'я. Тому він обговорив мирний процес телефоном із німецькою канцлеркою, українським і французьким президентами. Одночасно державний секретар Дж. Керрі виступив на прес-конференції НАТО у Брюсселі. Його послання В. Путіну включило ключову вимогу – припинити нелегальне постачання російської зброї та приховану відправку бійців на Донбас. У зв'язку з цим Рада федерації РФ (верхня палата парламенту) припинила чинність резолюції від 1 березня, якою Москва узаконювала можливу відкриту відправку своїх військ в Україну. Побачивши в тому крок до деескалації, П. Порошенко наполягав на наступних діях Кремля з припинення агресії (Roth і Herszenhorn, 2014d). Не випадково 26 червня державний секретар Дж. Керрі провів напружені дипломатичні консультації та публічно анонсував жорсткі санкції проти РФ у разі, коли вона не примусить

сепаратистів на Донбасі невідкладно відмовитися від бойових дій (Gordon і Herszenhorn, 2014b).

У Брюсселі 27 червня президент П. Порошенко підписав дражливу для РФ торговельну угоду з ЄС. Водночас ЄС, погрожуючи новими санкціями, ультимативно вимагав від РФ до 30 червня виконання чотирьох принципових пунктів: звільнити всіх українців, яких бойовики захопили в полон; передати під повний контроль України три прикордонних переходи; допустити ОБСЄ до контролю за припиненням вогню і за перетином державного кордону; розпочати конструктивне обговорення і практичне втілення мирного плану П. Порошенка (Herszenhorn, 2014j). Не зволікаючи, ватажки «ДНР» через медіа розтиражували свою згоду на перемир'я до 30 червня (Higgins і Herszenhorn, 2014b). Однак насправді вони провокували і вели бойові дії безупинно.

Збройні сили України, як відзначали тоді в західному світі, за важливими параметрами боєздатності перебували на низькому рівні. Проте їхній особовий склад поповнили мотивовані добровольці, а пересічні громадяни надавали волонтерську і фінансову допомогу при ремонті необхідного обладнання й техніки. ЗСУ отримали також великі матеріальні цінності від країн Заходу. Зокрема, США для оборони України в березні 2014 р. виділили загалом 23 млн дол., зокрема на харчування та технічні потреби – обладнання для зв'язку, бронезилети, окуляри нічного бачення тощо (Herszenhorn, 2014o).

Тим часом Росія не припинила надсилати військову техніку на Донбас. 16 липня президент Б. Обама ввів нові санкції проти РФ, які стосувалися фінансів, енергетики й оборонної промисловості (Baker і Kanter, 2014). Вони стали найсуворішими заходами США від початку російського вторгнення в Україну. Проте ЄС відмовився від подібних заходів й ухвалив м'якші рішення, заблокувавши нові позики для Росії та наклавши банківські обмеження на більше число російських громадян.

Оглядач «The New York Times» Р. Коген вважав, що головне завдання країн Заходу – допомога в зміцненні української армії. Проте Європа слабка, а США нерішучі. Світові лідери були готовими умиритворювати В. Путіна і гадали, що

воєнні поставки в Україну підтвердять заяви РФ про експансіонізм країн Заходу. Отож, ніхто не хотів Третьої світової війни (Cohen, 2014a).

Збільшення участі Росії у війні на Донбасі призвело до чергових санкцій з боку Заходу. 25 липня їх оголосив ЄС. У цей пакет увійшли заборона на в'їзд у країни ЄС і фінансові обмеження для 15 осіб. До цього переліку увійшли керівники Федеральної служби безпеки і зовнішньої розвідки РФ, самопроголошені ватажки «ДНР» і «ЛНР». Санкції також поширили на 18 юридичних осіб, зокрема, що діяли в Криму і були привласнені РФ (Higgins і Kramer, 2014b).

ЄС і США 29 липня розширили санкції проти РФ (Tavernise і Sneider, 2014). 30 липня з'явилася в медіа спільна заява Європейської ради і Європейської комісії та семи промислово розвинених країн (Великої сімки) – США, Великої Британії, Канади, Франції, Німеччини, Італії, Японії. У ній засуджено РФ за дії проти суверенітету України, обґрунтовано накладені санкції та містився заклик до Москви відмовитися від агресивної політики (Roth і MacFarquhar, 2014b).

На початку серпня президент Б. Обама провів телефонні перемовини з В. Путіним, аби припинити російську агресію в Україні. Паралельно віце-президент США Дж. Байден зателефонував президентові П. Порошенку і повідомив йому про американську цільову допомогу в розмірі 8 млн дол. для Державної прикордонної служби України. Для журналіста «The New York Times» Е. Креймера той факт служив красномовною реакцією на зосередження військ РФ біля українського кордону (Kramer, 2014j).

Протягом серпня 2014 р. сили оборони України успішно звільняли від проросійських сил Донбас. Російські війська тим часом безперервно накопичувалися поблизу державного кордону з Україною, що непокоїло НАТО, де прогнозували збройне вторгнення РФ під миротворчим виглядом і переростання локального конфлікту в європейську війну. Тому генеральний секретар НАТО А. Фог Расмуссен здійснив робочий візит у Київ 7 серпня, звідки звернувся до Кремля з вимогою негайного відводу російських військ від кордону з Україною (Kramer, 2014m).

Поетапно спільно зі США тиснучи економічними санкціями на РФ, її чиновників і компанії, ЄС поволі зменшував свою енергетичну вразливість. Одночасно НАТО отримало переконливі аргументи для неухильного посилення. РФ була занепокоєна одностайністю Заходу, що нарешті взявся за вичищати російську пропаганду зі свого інформаційного простору. Для того значно більше можливостей було надано таким традиційним контрпрогандистським каналам, як «Голос Америки», а також новим засобам комунікацій, як-от: блоги, інтернет-новини та ін. (Kramer, 2014m).

Відправлення Росією 12 серпня «гуманітарного конвою» в Луганськ призвело до нової дипломатичної напруги. У Брюсселі 15 серпня міністри закордонних справ держав-членів ЄС без евфемізмів, прямим текстом застерegli Москву, що зав'язла в гібридній війні на Донбасі, від використання гуманітарних поставок своїм колаборантам у військових цілях (Higgins, 2014e). Тому начебто гуманітарний російський конвой, що прямував у Луганськ, на державному кордоні затримався надовго, оскільки на Заході його сприймали актом агресії. Реалістичні шляхи відновлення миру на Донбасі розглянули міністри закордонних справ України, Росії, Франції, Німеччини в Берліні 17 серпня. Канцлерка А. Меркель тоді ж вимагала від РФ пояснень із приводу того, що «прем'єр-міністр» «ДНР» О. Захарченко саме прозвітував про російську допомогу солдатами і зброєю. У Кремлі в звичній маніпулятивній манері відкинули всі претензії (Kramer, 2014q).

Росія дала наказ перетнути український кордон 200 вантажівкам «гуманітарного конвою» 22 серпня. Того ж дня канцлерка Меркель вдалася до «телефонної дипломатії». У розмові з американським, українським і російським президентами вона засудила це одностороннє рішення Москви. І канцлерка А. Меркель, і президент Б. Обама, зокрема, появу цього конвою однозначно розцінили як цілеспрямований підрив верховенства України на своїй території (Higgins і Gordon, 2014a).

Звісно, Україна різко відреагувала на в'їзд російського конвою. У Києві це потрактували прямим вторгненням РФ. Росія пояснила свій дозвіл на перетин державного кордону бюрократичними зволіканнями з боку України. Як влучно

зауважила прес-секретарка Ради національної безпеки США Кейтлін Гейден, РФ сама ж погіршила гуманітарну ситуацію на Донбасі, а покращити зможе негайно, як «жест доброї волі». Для того не потрібно надзусиль, а лише не озброювати маріонеткові держави і не присилати бойовиків (Higgins і Gordon, 2014a).

Канцлерка А. Меркель 23 серпня під час візиту в Київ серед інших питань обговорила відновлення постраждалих поселень Донбасу і матеріальну підтримку біженців. Для того вона обіцяла спрямувати німецькі кошти, що орієнтовно дорівнювали 690 млн дол. А. Меркель була категорично проти військової розв'язки накопичених суперечностей. Журналісти «The New York Times» Е. Гігінс і Д. Гершенгорн помітили в тому позитивні ознаки європейського сигналу, що полягав у тому, щоб підірвати монопольний фінансовий вплив Кремля на російськомовний схід України (Higgins і Herszenhorn, 2014c).

Того ж 23 серпня пройшла офіційна зустріч президента П. Порошенка і віце-президента Дж. Байдена. Зарубіжний гість високо відгукнувся про витримку України, котру вона проявила, коли РФ влаштувала «гуманітарну» провокацію. Тоді ж прикордонне українське місто Новоазовськ зазнало артилерійських обстрілів із боку РФ, на що глава Української держави окремо звернув увагу світу (Higgins і Herszenhorn, 2014c).

Коли під натиском військ РФ українська армія почала відступати на Донбасі, США негайно засудили дії Москви (Kramer і Gordon, 2014b). Зі свого боку канцлерка А. Меркель зателефонувала В. Путіну 27 серпня з вимогою пояснень. Участь РФ у війні окремо прокоментував президент Б. Обама на своїй прес-конференції. У «The New York Times» журналісти Н. Мак-Фаркугар і М. Гордон звернули увагу читачів на те, що глава Білого Дому свідомо уникав як терміну «вторгнення», так і запровадження нового санкційного пакета. Дж. Паятт, посол США в Україні, наголосив, що для виживання сепаратисти потребували прихованої російської допомоги все більших обсягів, включно з нарощуванням числа військовослужбовців РФ із сучасними бойовими системами протиповітряної оборони (MacFarquhar і Gordon, 2014).

Розголосу набуло засідання Ради безпеки ООН 28 серпня, на якому впливові держави Заходу вчергове викрили російську агресію в Україну. РФ натомість назвала добровольцями своїх громадян, які воювали на Донбасі, та звинувачувала офіційний Київ у тому, що розгорнув справжню війну із власним народом (MacFarquhar і Gordon, 2014). На відміну від Барака Обами, який завжди стримано кваліфікував російське вторгнення на Донбас, розраховуючи на санкції союзників, Саманта Пауер, посол США при ООН, на згаданому засіданні Ради безпеки наголосила на навмисних діях РФ у наборі, розгортанні та утриманні незаконних збройних формувань в Україні (The Editorial Board, 2014b).

Редакційна колегія «The New York Times» у своїй статті наполягала, що 30 серпня на своїй зустрічі лідери ЄС повинні долучитися до США, щоб збільшити економічні санкції щодо Росії. Окрім того, на зустрічі у вересні лідери країн НАТО повинні гарантувати захист тим членам альянсу, які межують із РФ. Тоді в НАТО вважали, що РФ бажає убезпечити сепаратистів від поразки і перетворити конфлікт на заморожений, щоб контролювати індустріальні райони України (The Editorial Board, 2014b).

Президент П. Порошенко 30 серпня відвідав Брюссель. Він навів чисельні приклади прямої участі РФ в агресії та терорі проти України і зазначив, що безпека ЄС безпосередньо залежить від стримання і вигнання російських військ із Донбасу. Наразі Україна не отримала від Євросоюзу очікуваної допомоги воєнного призначення, проте можна було розраховувати на новий пакет санкцій проти РФ. За умови погіршення становища на Донбасі, де діяли російські війська, ФРН переконувала посилити санкційні заходи (Higgins і MacFarquhar, 2014).

Росія 31 серпня запропонувала Україні щодо «державності», а саме автономії Донбасу, вести перемовини із сепаратистами без посередників. Тим часом офіційний Київ передав Москві російських десантників, яких раніше полонили українські військові на Донбасі. У Кремлі їх називали особами, що зовсім неждано заблукали, коли патрулювали прикордонну зону, що прилягала до делімітаційної лінії з Україною. Під час цього обміну «ДНР» і «ЛНР» звільнили і

передали кілька сотень українських регулярних і нерегулярних солдатів, захоплених під час наступу (Roth і Kramer, 2014).

На тлі боїв українських військ із російськими танковими групами біля Луганська канцлерка А. Меркель у бундестазі (парламенті) відкинула російські твердження про внутрішній конфлікт в Україні. За її словами, йшлося про конфлікт між Росією та Україною. Терміну «війна» вона не вжила. У той же час впливовий сенатор Роберт Менендес вважав, що США мусять зміцнити Україну потрібним оборонним озброєнням через те, РФ не бажає миру в регіоні. На Заході покарання Кремля за агресивні дії зводили тоді лише до відплатних санкцій, порівняно незначних за наслідками. Вказуючи на збройне втручання РФ, президент США припускав, що НАТО може допомогти Україні військово. Показово, що Франція демонстративно зупинила введення в експлуатацію корабля для військово-морського флоту РФ (MacFarquhar, 2014k).

Натомість В. Путін озвучив 3 вересня свій мирний план для України, що складався із семи положень. Як прокоментував у «The New York Times» журналіст Н. Мак-Фаркугар, до цього плану не виникло жодної довіри. Річ у тім, що РФ була де-факто учасницею спровокованого нею ж конфлікту і відверто не хотіла його припинення. Тому, як резонно твердив прем'єр-міністр України А. Яценюк, план В. Путіна – чергова спроба ввести в оману світ напередодні саміту НАТО та введення ЄС наступних санкцій. А вивести з Донбасу свої війська РФ не планувала взагалі (MacFarquhar, 2014l).

Згаданий саміт НАТО пройшов у Ньюпорті (Велика Британія) 4 вересня. Нові санкції США і ЄС стосувалися розширеного списку російських громадян, установ і підприємств, причетних до агресії на Донбасі. Наступного дня президент України з лідерами держав-членів НАТО обговорив обсяги і види нелетальної допомоги. У порівняно невелику суму в 20 млн дол. входили засоби кіберзахисту, заходи із підготовки особового складу ЗСУ, програми реабілітації поранених військовослужбовців. На тому ж саміті вирішували питання про зміцнення східного флангу НАТО силами швидкого реагування. Їхнє число запланували на

рівні 4 тис. осіб, які функціонально мали розгорнути бойові порядки за 48 год. (Erlanger, Hirschfeld і Castle, 2014).

Після підписання першої Мінської угоди частина військ РФ залишила територію України. Проте канцлерка А. Меркель заявила в бундестазі, що нові санкції ЄС від 8 вересня слід втілювати одразу через те, що умови з припинення вогню РФ не дотримала повністю (MacFarquhar, 2014n).

16 вересня президент П. Порошенко здійснив важливий візит у Вашингтон, де його зустріли зовні дуже прихильно, проте, як припустив журналіст «The New York Times» Н. Мак-Фаркугар, на конфіденційних перемовинах йому довелося відповісти на чимало непростих питань. Одне з них стосувалося припинення олігархічного впливу в державі, тобто втілення в життя революційного гасла 2014 р. Президент України подав, як визначні здобутки, ухвалені закони від 16 вересня про практичні кроки з європейської інтеграції та про «особливий статус» Донбасу. Однак їхня реалізація залежала від РФ. Через те, наприклад, на 15 місяців відклали поглиблення економічної співпраці України з ЄС. А «особливий статус» стосувався частини Донбасу, яку де-факто контролювала не Україна, а РФ (MacFarquhar, 2014o).

Російська агресія в українській Донбас істотно змінила настрої та дії таких держав, як Польща, Литва, Латвія, Естонія – сусідів РФ. Основна проблема полягала в практичній дієвості статті 5 Статуту НАТО про гарантії колективної оборони, котру РФ піддала сумніву (MacFarquhar, 2014p). Це розпалило низку дискусій на Заході.

Наразі канцлерка ФРН переконувала країни Заходу в ефективності санкційної політики проти РФ. У Москві категорично заперечували очевидне і доведене про її участь у бойових діях, поставки зброї та передислокацію своїх солдатів на Донбас. Як побачила редакційна колегія «The New York Times», В. Путін вперто намагався завадити Україні вступити в НАТО та ЄС, всіляко послабити її та узаконити анексію Криму міжнародним визнанням (The Editorial Board, 2014c).

Врешті решт 12 жовтня РФ почала відводити частину військ від кордону з Україною. У Парижі 14 жовтня міністр закордонних справ С. Лавров і державний

секретар Дж. Керрі провели нові напружені перемовини. США тиснули економічними санкціями і вимагали від РФ вивести свої війська з Донбасу, повернути Україні контроль над її державним кордоном. Держсекретар попередив, що зруйнує Мінську угоду сепаратистський «референдум» із голосуванням за незалежність Донбасу, а тому буде засуджений міжнародною спільнотою (Gordon, 2014b).

Друга зустріч «нормандської четвірки» на вищому рівні відбулася в Мілані (Італія) 16-17 жовтня. Серед присутніх президенти України, Франції та РФ, канцлерка ФРН, прем'єр-міністри Великої Британії та Італії, президент Європейської Ради і голова Єврокомісії.

Канцлерка А. Меркель і британський прем'єр Д. Кемерон не приховували розчарування тим, що В. Путін відмовився змусити проросійських повстанців відкласти місцеві вибори, призначені на листопад. Відповідно до українського законодавства вони мали відбутися 7 грудня. За словами прем'єра Великої Британії, президент РФ не зробив достатніх кроків назустріч у жодному зі спірних питань (Yardley і Herszenhorn, 2014). Тому ЄС посилить санкції. У свою чергу речник російського президента звинуватив лідерів країн ЄС у відсутності «об'єктивного підходу».

«Велика двадцятка» зустрілася 15–16 листопада в австралійському місті Брісбен. США та ЄС поклали відповідальність на президента РФ В. Путіна за війну на Донбасі (редакція «The New York Times» вжила термін «конфлікт»). Канцлерка А. Меркель різко критикувала його за відновлення атмосфери «холодної війни» (The Editorial Board, 2014e). Як «вторгнення», російську агресію в Україну розглядав президент США Б. Обама. Він констатував порушення Мінської угоди з боку РФ, яка продовжувала озброювати бойовиків на Донбасі. За це Москва заслуговувала міжнародної ізоляції. Тому й Д. Кемерон, прем'єр Великої Британії, анонсував наступні санкції, якщо В. Путін продовжить дестабілізацію (Landler, 2014).

Символічним стало рішення ЄС від 17 листопада, згідно з яким ватажків «ДНР» і «ЛНР» включили в санкційний список, як союзників президента РФ (The

Editorial Board, 2014e). Адже впливова серед лідерів ЄС канцлерка ФРН А. Меркель трималася твердої лінії при застосуванні санкцій за анексію Криму, пряму й опосередковану причетність Москви до війни на Донбасі (Smale, 2014b).

Мирні перемовини в Мінську між Україною та РФ за участі уповноважених від «ДНР» і «ЛНР», або, як їх позначали, спільною аббревіатурою – «Л/ДНР», поновилися в грудні 2014 р. Франція 5 січня 2015 р. пообіцяла РФ пом'якшити санкційний тиск за умови неухильного руху до встановлення миру в Україні. Французький президент Ф. Олланд гадав, що у Москві хочуть розмінити можливу анексію Донбасу на позаблоковий статус України, її відмову від євроатлантичного курсу. Якраз біля м. Донецьк бойові дії поновилися, а в м. Луганськ відбувся розкол між різними формування сепаратистів, що вилилися в запеклі збройні сутички (Kramer, 2015a).

Водночас у Берліні безрезультатно провели переговорний раунд міністри закордонних справ ФРН, Франції, РФ та України, що відбувся 12 січня (Smale, 2015a). Через те 19 січня міністри закордонних справ ЄС зберегли економічні санкції проти РФ (Kramer, 2015b).

Дипломатично насиченим стало 21 січня 2015 р. У Берліні міністри закордонних справ Росії, України, Франції, Німеччини вкотре шукали компроміси, на яких сподівалися завершити війну на Донбасі. С. Пауер, посол США при ООН у Нью-Йорку, звинуватила РФ у масованому підриві миру в Україні шляхом підготовки й утримання своїх бойовиків. Посол РФ В. Чуркін перекладав усю відповідальність на Україну, стверджуючи про її багаторазове ігнорування чинної угоди щодо припинення вогню. У швейцарському місті Давос під час Всесвітнього економічного форуму президент П. Порошенко представив уламок від автобуса (посічену осколками панель), у який на шосе біля м. Волноваха Донецької області сепаратисти поцілили ракетою та в якому загинули пасажери – мирні місцеві мешканці. Він зробив таку демонстрацію для бізнесменів світу, котрі через санкції не збагачувались у РФ, щоб унаочнити реальну ціну розв'язаної Москвою війни на Донбасі (Lyman і Kramer, 2015a).

Примітним став раунд перемовин із припинення вогню 31 січня 2015 р. в м. Артемівськ (Бахмут). Їх провели представник ОБСЄ Г. Тальявіні, экс-президент України Л. Кучма і посол РФ М. Зурабов без представників сепаратистів. Російська сторона відмовилася представляти «ДНР» і «ЛНР». Ці переговори не привели до жодних позитивних рішень. Як вдало підсумував тоді відомий європейський політик Карл Більдт, колишній міністр закордонних справ Швеції, на угоду Кремлеві російські сепаратисти поставили хрест на Мінській угоді (Kramer, 2015d).

Тим часом економіку РФ підривали не лише болісні санкції, але й зниження цін на ринку нафти і нафтопродуктів. Ігноруючи мирні компроміси і перекладаючи всю відповідальність за їхній зрив на США, В. Путін педалював атаки «повстанців» у багатьох місцевостях Донецької та Луганської областей. В американського президента звувся стратегічний вибір до рішення про розширення антиросійських санкцій та фінансове і військове посилення України. Тим часом найбільше лобіювали озброєння України дві ключові особи – Дж. Керрі, державний секретар, і генерал Ф. Брідлав, верховний головнокомандувач об'єднаних збройних сил НАТО в Європі (The Editorial Board, 2015).

Натомість редакційна колегія «The New York Times» висловила проти американської військової летальної допомоги Україні, оскільки вона підіграла б В. Путіну і підтвердила його пропагандистські кліше про західну агресію. У Білому Домі зволікали з озброєнням України, незважаючи на слабкий ефект від запроваджених санкцій. США та їхні союзники прагнули зміцнити Україну економічно, непослабно спонукаючи РФ вийти з війни на Донбасі дипломатичними засобами. У світі чітко усвідомили, що в планах В. Путіна на Донбасі розбудувати черговий російський анклав за абхазьким, придністровським чи південноосетинським зразком (The Editorial Board, 2015).

Коли в США на найвищому рівні дискутували питання про надання Україні сучасної зброї, то 5 лютого 2015 р. в Києві німецька канцлерка А. Меркель, французький президент Ф. Олланд та український президент П. Порошенко

провели ревізію стану виконання Мінської угоди. До столиці України також тоді завітав й американський державний секретар Дж. Керрі. У своєму виступі він наполягав на припиненні РФ війни на Донбасі на засадах відведення її військ і дотримання норм міжнародного права про державні кордони. Так само Дж. Керрі повідомив, що США виділили Україні понад 16 млн дол. для гуманітарних цілей (Gordon і Herszenhorn, 2015).

У Москві 6 лютого президенти Франції, Росії та канцлерка ФРН вели перемовини щодо того, якими конкретними діями припинити війну на Донбасі. Саме тоді НАТО обговорювало питання щодо змісту військової допомоги Україні. Генерал Ф. Брідлав, що раніше згадувався, на конференції з безпеки в Мюнхені не виключив належне озброєння за умови продовження Росією агресії попри попереджувальні заходи у вигляді економічних санкцій (Herszenhorn, 2015a). Проте на цій конференції канцлерка ФРН відстоювала економічний та дипломатичний тиск на Москву, відмовляючи в допомозі Україні летальними засобами. Натомість американські сенатори-республіканці Ліндсі Грегем і Боб Коркер засвідчили про зростання в США настроїв допомогти Україні сучасною зброєю. Однак тоді на Заході з приводу цього не виробили спільної стратегії через неспівпадіння позицій США та їхніх союзників. У підсумку Україна отримала лише 118 млн дол. для підготовки військовослужбовців і на нелетальні поставки (Gordon, Smale і Erlanger, 2015).

З ініціативи президента Б. Обама 10 лютого 2015 р. мала місце телефонна розмова з П. Порошенком і В. Путіним. Б. Обама наполягав на виведенні військ РФ із Донбасу, інакше санкційна політика посилиться. Як доводив у «The New York Times» журналіст Д. Гершенгорн, В. Путін домагався сприятливої для себе зовнішньополітичної ситуації, провокуючи бойові дії, в яких би сепаратисти перемагали (Herszenhorn, 2015b). У Мінську того ж дня угода про припинення вогню була підписана Україною, РФ, «ДНР», «ЛНР», ОБСЄ. Ця угода уможливила третю зустріч лідерів «нормандської четвірки» в наступні дні, 11 і 12 лютого.

У світі бачили неефективність попередньої угоди, що була укладена у вересні 2014 р., тому оптимістично чекали на підписання дієвого документа. Однак РФ,

анексувавши частину української території (Крим), прагнула контролювати й іншу (Донбас), як противагу для самостійного курсу офіційного Києва. Хоч у «нормандському форматі» РФ, Україна, Франція, ФРН провели напружені перемовини два дні (11 та 12 лютого), але, як прогнозував у «The New York Times» журналіст Н. Мак-Фаркугар, укладену угоду чекає доля попередньої (MacFarquhar, 2015a).

Канцлерка ФРН такі перемовини зазвичай вважала не зовсім продуктивними. Адже РФ робила все для провокування замороженого конфлікту, як це вона практикувала в Молдові (Придністров'я) та Грузії (Абхазія та Південна Осетія). Не анексовуючи ці анклави, Москва утримувала їх для тиску на держави, які вважала належними до зони свого впливу. У Кремлі не хотіли, щоб Україна вступила в ЄС і НАТО. У тому переконували суспільні настрої серед української нації внаслідок перемоги Революції Гідності, героїзму і жертвності українських воїнів на Донбасі (MacFarquhar, 2015a).

12 лютого 2015 р. було укладено нову угоду (Мінськ-2) там само, у білоруській столиці, де було підписане перемир'я минулого разу. Цей документ знову обійшов принципові положення політико-правового характеру. Адже РФ бачила майбутнє Донбасу винятково під своїм прихованим контролем через повністю підпорядкованих сепаратистів. Тому логічно, що литовська президентка Даля Грибаускайте Мінськ-2 кваліфікувала декоративним актом. Тим паче, що під ним не поставили підписи очільники держав і міжнародних організацій, а делеговані особи другого ешелону. Утім, А. Меркель, глава уряду ФРН, сподівалася на конструктивізм В. Путіна і підконтрольних йому сепаратистів (MacFarquhar, 2015b).

Мінськ-2 гарантував відведення артилерії протиборчими сторонами протягом двох тижнів від дати припинення вогню. РФ пообіцяла до грудня 2015 р. передати Україні контроль над її східним кордоном, до якого примикали «ДНР» і «ЛНР», за умови конституційного оформлення автономії Донбасу. Майбутні місцеві вибори в регіоні планувати обговорити окремо, коли важку зброю відведуть подалі лінії зіткнення. Доти повинні були набрати чинності закони України з розблокування

заморожених соціальних виплат, амністії для учасників незаконних збройних формувань і про самоуправління окремих районів Донецької та Луганської областей (MacFarquhar, 2015b).

У підписантів угоди Мінськ-2 насправді були протилежні наміри. РФ влаштувала узаконений заморожений конфлікт, коли автономні республіки з центрами в Донецьку і Луганську функціонують як проросійські анклав–квазідержави. Україна наполягала на конституційній децентралізації системи державного управління. Тоді ж досягли порозуміння про звільнення найвідомішої тоді російської бранки – Надії Савченко, лейтенанта ЗСУ. Як боєць добровольчого батальйону «Айдар», вона 17 червня 2014 р. здалася в полон поблизу с. Металіст, що неподалік м. Луганськ (Herszenhorn і Roth, 2015).

Зрозуміло, що ЄС і США схвалили Мінськ-2 як важливу угоду в мирному процесі (Gordon, 2015a). Але бої відновилися нападом підрозділів збройних сил РФ на велику залізничну станцію Дебальцеве. Для США це послужило тривожним сигналом грубого порушення Москвою щойно укладеної угоди (Kramer і Gordon, 2015). Реагуючи на це, 16 лютого ЄС вдався до нових антиросійських санкцій, заморозивши активи ще 19 осіб і 9 установ (Kramer, 2015g).

Саме президент України у телефонній розмові з канцлеркою А. Меркель і віце-президентом Дж. Байденом повідомив про загибель українських солдатів під час виходу з оточення біля Дебальцевого. На прохання України Захід удався до дипломатичного тиску на Кремль, аби в Дебальцевому російські та проросійські підрозділи припинили вогонь і допустили спостерігачів ОБСЄ (Kramer і Herszenhorn, 2015a). Однак обстріли тривали й далі.

Вчоргове глави зовнішньополітичних відомств США і РФ зустрілись 2 березня, наразі в Женеві. С. Лавров обструктивно розкритикував намір Заходу зміцнювати обороноздатність України збройними поставками. Дж. Керрі підійшов до справи практично, вказуючи на віроломне захоплення РФ Дебальцевого та розгортання її бойовиків в українському Приазов'ї – поблизу міста Маріуполь (Baker, 2015).

Не дочекавшись від РФ конструктивних зрушень, США 11 березня ухвалили новий пакет санкцій (на 8 ватажків сепаратистів «ДНР» і «ЛНР», 3 колишніх українських високопосадовців-утікачів РФ таких, як экс-прем'єр Микола Азаров), а також виділили для ЗСУ додатково 75 млн дол., спрямовані на нелетальну підтримку. Медійні оглядачі, правда, не зрозуміли, як саме практично ці санкційні обмеження вплинуть на адресатів. Вони вважали це слабкою відповіддю США на безпекові загрози в Україні, коли розвідка ледь не щоденно фіксувала нелегальне переміщення танків, бронетранспортерів, артилерії, ракетних комплексів із РФ на Донбас (Baker, 2015).

Після укладення Мінська-2 неодноразово на Заході моніторили виконання домовленостей. Так, 14 квітня глави зовнішньополітичних відомств ФРН, Франції, РФ, України провели тематичну зустріч, де відзначили невиконання умов перемир'я. Одночасно вони задіяли робочі групи з політичних положень цієї угоди, передусім проведення виборів в ОРДЛО. На той момент удалося розблокувати лише дві гарячі точки, відвівши протиборчі сили від с. Широкине і руїн аеропорту на окраїні м. Донецьк (Smale, 2015b).

Наступного разу така моніторингова зустріч безуспішно відбулася в Мінську 6 травня (Kramer, 2015k). Відтак 10 травня В. Путін і А. Меркель у Москві спробували спрямувати втілення Мінська-2 в конструктивному руслі. Але внаслідок принципових розбіжностей вони не досягли позитивних результатів. В. Путін схилив Україну до прямих перемовин із сепаратистами. А. Меркель уперто наполягала на повному припиненні вогню на Донбасі, що безпосередньо залежало від суб'єктивного бажання Кремля (MacFarquhar, 2015c).

Утретє з того ж приводу зустрілись 12 травня в Сочі Дж. Керрі та В. Путін. Припускаємо, що на міжнародній арені це могли розглядати як ознаку капітуляції США. Мовляв, американський сценарій ізоляції Кремля провалився. Проте насправді рівень підтримки України з боку США не знизився. Водночас ЄС не збирався скасовувати антиросійські санкції, коли в липні 2015 р. їхній визначений термін спливе, а навпаки, їх заздальгідь пролонгував (Herszenhorn, 2015d). Європа

бачила Мінськ-2 протидією РФ в намірах перевести війну на Донбасі в формат замороженого конфлікту на невизначений час.

Президент П. Порошенко 4 червня 2015 р. виступив перед Верховною Радою, в якій озвучив поточні вимоги до РФ, які відбиті в Мінську-2 щодо Донбасу: вивести свої війська (9 тис. осіб) з відповідним озброєнням і передати нарешті Україні контроль над державним кордоном. Аби за підтримки світу досягнути цього П. Порошенко влаштував тематичну прес-конференцію, неспішно поспілкувався з інтерв'юерами іноземних видань, провів телефонні перемовини з президентом Б. Обамою і канцлеркою А. Меркель, запросив із візитом у Київ прем'єр-міністрів Стівена Гарпера (Канада) і Сіндзо Абе (Японія) (Herszenhorn, 2015h).

Стан виконання положень Мінська-2 обговорила й Рада безпеки ООН 5 червня. Впливові дискусанти, зокрема США, розкритикували РФ у відвертому небажанні забезпечити зі свого боку режим припинення вогню. Москва ігнорувала всі положення угоди, наполягаючи на негайних місцевих виборах й автономії Донбасу. Київ не йшов на поступки, поки не виведено російські війська, не повернуто контроль над кордоном. 19 воїнів ЗСУ у той час полягли поблизу м. Мар'їнка, відбиваючи масовану атаку тисячі російських бойовиків. Як повідомив президент України, тоді в український полон потрапили 12 бойовиків, зокрема громадянин РФ (Herszenhorn, 2015h).

Президент РФ 6 червня закликав США та ЄС змусити Україну припинити вогонь, обіцяючи так само вплинути на сепаратистів (Herszenhorn, 2015i). Наступного дня в Німеччині відбувся саміт «Великої сімки». Президент США згуртував союзників у Європі, тож ЄС ухвалив продовжити санкції проти Росії до січня 2016 р. (Baker і Erlanger, 2015).

Наприкінці літа 2015 р. війна на Донбасі посилилася (Kramer, 2015n). Тримаючись за Мінськ-2, ФРН, Франція, Україна у Берліні 24 серпня прагнули втілити в життя мирну угоду. П. Порошенко вказав на гуманітарну катастрофу на окупованих сепаратистами землях. А. Меркель бажала реально втілити режим припинення вогню. Її вражало число 7 тис. загиблих на Донбасі від бойових дій.

Натомість у Кремлі вимагали від ФРН і Франції змусити Україну втілити Мінськ-2 на російських умовах (Smale, 2015c).

На початку вересня 2015 р. на Донбасі запанувало певне затишшя в боях. Проте в кінці місяця сепаратисти отримали від РФ нову партію артилерії з боєприпасами. Коли ж лідери «нормандської четвірки» 2 жовтня в Парижі зібралися вчетверте, то Ф. Олланд і А. Меркель навіть не сумнівалися в дієвості Мінська-2. Поточними переговорами вони усували розбіжності, зокрема стосовно місцевих виборів, які тоді хотіли провести 25 жовтня (Nossiter, Breeden і MacFarquhar, 2015).

18 грудня 2015 р. економічні санкції проти РФ було продовжено Євросоюзом ще на шість місяців (Kanter, 2015). Невдовзі на Донбасі відновилися бої через декілька місяців відносного затишшя (Sorova, 2016). І знову пішли на спад. Головною темою став російський суд над згаданою раніше Надією Савченко. Лідери країн Європи неодноразово вимагали звільнити її. Ця справа отримала символічну вагу та яскраво показала напругу у відносинах між Кремлем і Заходом. У Росії Н. Савченко засудили до 22 років позбавлення волі (Necherurenko, 2016b). Під тиском держав Заходу й України її повернули додому під час обміну полоненими у травні 2016 р. (Kramer, 2016a).

П'ята зустріч «нормандської четвірки» у Берліні 19 жовтня 2016 р. так само не принесла очікуваних результатів. А. Меркель хотіла, щоб із Донбасу нарешті пішли війська В. Путіна, який саме загрузнув у сирійській війні. Особливими досягненнями ця зустріч не запам'яталася, хіба що міністри закордонних справ склали нову інструкцію як виконати те, що РФ не хотіла втілити (Kramer, 2016e).

На Донбасі щоденні перестрілки не припинялись, а на початку 2017 р. відновилися активні бої. Посол США в ООН Ніккі Гейлі в кінці січня 2017 р. звинуватила РФ у загостренні ситуації на Донбасі (Kramer, 2017b). Тоді пошуки новим президентом США Дональдом Трампом кращих відносин із РФ стривожили Україну. Обидва противники мали свої сподівання на Д. Трампа. Росія продовжувала озброювати сепаратистів, а США навчати і споряджати українських солдатів.

На конференції з безпеки в Мюнхені 17–19 лютого 2017 р. Росія зазнала гострої критики. Віце-президент США Майкл Пенс підкреслив вину РФ за війну на Донбасі. Президент П. Порошенко назвав указ В. Путіна про визнання паспортів «ДНР» і «ЛНР» черговим свідченням російської окупації. М. Пенс і П. Порошенко мали окрему зустріч, оскільки Україна залишилася серед пріоритетів США (Kramer, 2017c).

Хоча міністри закордонних справ Німеччини, Франції, Росії, України на зустрічі в Мюнхені оголосили нове припинення вогню з 20 лютого 2017 р., проте бойові дії не тільки не припинились, а й ще більше активізувалися. США посилили тиск на Росію 20 червня 2017 р. санкціями проти ще 38 осіб й організацій. Президенти Д. Трамп і П. Порошенко у Вашингтоні розглянули варіанти мирної угоди з РФ (Rapport i MacFarquhar, 2017). Але кардинальних зрушень не відбулося.

Наприкінці серпня 2017 р. міністр оборони США Джеймс Маттіс сповістив про далекосяжні наміри посилити оборонні можливості України на загальну суму 50 млн дол., принаймні поставити протитанкові ракети «Джевелін». Ішлося про це як частину американського плану стримування РФ в наявних «гарячих точках» в умовах нової «холодної війни» (Kofman, 2017).

Відтоді до квітня 2018 р. у поле зору «The New York Times» не потрапляли дипломатичні зусилля з припинення російсько-української війни. 19 квітня 2018 р. вийшла стаття сенатора, члена комітету з міжнародних відносин, республіканця Корі Гарднера (Gardner, 2018). Він наполягав на тому, щоб Росію було додано до списку країн-спонсорів тероризму. Одним з аргументів слугувала, за його словами, незаконна і неморальна війна Росії проти України, на яку міжнародна спільнота не змогла належно відповісти.

Отже, від появи російських військ біля східних українських кордонів, міжнародна спільнота намагалася стримати РФ від агресивних дій та сприяти відновленню територіальної цілісності України. Для цього було використано дипломатичні інструменти: заяви, попередження, переговори, угоди,

«нормандський формат». Усе це належно висвітлювалося в щоденній газеті «The New York Times», зміст публікацій котрої дозволяє стверджувати про наступне.

По-перше. П'ять зустрічей «нормандської четвірки» і дві Мінські угоди не припинили російську агресію в Україну. Хоча ці дипломатичні зусилля відповідали сучасній міжнародній методиці, проте розглядалися всіма учасниками як пауза для перегрупування сил, аби не програти геополітично.

По-друге. ЄС і НАТО обрали неефективну тактику протидії гібридній війні РФ на Донбасі та її покарання за нехтування міжнародного права. Економічні санкції проти Росії найчастіше були декоративними, отже, малодієвими.

По-третє. На Донбасі продовжувалася глобальна війна з використанням посередників («проксі-війна» як зазначено в газеті) між Заходом і РФ, які не хотіли програти в стратегічному чи тактичному плані. Проти російських маріонеткових квазіутворень «ДНР» і «ЛНР» у складі України, які б перешкодили її інтеграції в ЄС і НАТО, виступали солідарно і в Києві та в західних країнах. Від Росії вимагали повернути Україні окуповану частину Донбасу для реінтеграції в цивілізованих рамках.

По-четверте. Колектив газети «The New York Times», пильно відстежуючи всі події, пов'язані з війною на Донбасі, повсякчас переконував, що США, порівняно з ЄС, були на боці жертви агресії – України. Але озброювати її не поспішали, бо союзники в ЄС не бажали ескалації.

По-п'яте. У зв'язку з цим міжнародні відносини скидалися на нову «холодну війну», у якій провідна роль знову належала США. Надто, коли оновилося політичне керівництво і на зміну президенту-демократу Б. Обамі прийшов президент-республіканець Д. Трамп. Обидва противники, Україна і РФ, очікували від того позитивних для себе наслідків.

3.2. Збиття малайзійського лайнера 17 липня 2014 р.: зовнішньополітичний аспект

Знищення збройними силами Російської Федерації малайзійського цивільного літака, що виконував регулярний рейс МН17 з 298 пасажирами на борту, спричинило нову хвилю міжнародних санкцій. Це свого роду переломна точка у відносинах РФ з провідними країнами світу, що входили до НАТО, ЄС, Великої сімки.

Власником пасажирського літака «Боїнг-777» була національна державна компанія «Malaysia Airlines» («Авіалінії Малайзії»). 17 липня 2014 р. цей літак вибухнув під час польоту і разом із пасажирами впав біля с. Грабове Донецької області, що на 20 км північніше від м. Сніжне. Тоді цією місцевістю як частиною «ДНР» керували підконтрольні РФ сепаратисти. Залучені експерти відразу аргументовано доводили, що за всіма технічними ознаками у «Боїнг-777» влучила на висоті 10 км ракета із зенітного комплексу. Як пояснили уповноважені американські та українські службові особи, ця зброя виготовлена і походила з РФ. Українські контррозвідники (СБУ) змогли перехопити і записати розмови по телефону між представникам військової розвідки РФ і бойовиками «ДНР», де вони, як засвідчив відповідний аудіозапис, відверто призналися в тому, що збили пасажирський літак (Tavernise, Schmitt і Gladstone, 2014). У російській соціальній мережі «Вконтакте» засланий на Донбас офіцер-диверсант – полковник ФСБ Ігор Гіркін (псевдо – Ігор Стрелков) оперативно розмістив допис, у якому розповів про свою співучасть у скоєному злочині, начебто про збиття літака «АН-26», що належав Україні. Насправді, як невдовзі встановили, це був «Боїнг-777» (Tavernise і Herszenhorn, 2014с).

Наступного дня в США спеціалісти відповідних профілів підготували фаховий висновок, згідно з яким, загибель вказаного пасажирського літака в небі над Україною спричинила ракета «земля-повітря» російського походження. Зафіксовано її запуск саме з місцевості, що повністю була підконтрольною сепаратистам, яких підтримувала РФ (Baker, Gordon і Mazzetti, 2014). Із метою

приховування тяжкого злочину проросійські бойовики не надали тут дозволу на повний доступ спостерігачам ОБСЄ, проте допустили українських рятувальників, аби ті евакуювали з місця падіння літака тіла загиблих (MacFarquhar, 2014g).

Кремль заперечив свою причетність у знищенні літака та звинуватив у цьому Київ. Водночас, кажучи про те, що лише міжнародне розслідування авіакатастрофи, неупереджено встановить істинних винуватців, Москва всіляко перешкоджала пошукам цієї правди (MacFarquhar, 2014g). Зі свого боку офіційний Київ навів ряд доказів, що саме РФ перекинула на Донбас зенітний ракетний комплекс «земля-повітря». Бойовики перешкоджали проході слідчих до місця падіння залишків літака для збору доказів і повернули знаряддя злочину (ракетний комплекс) у Росію (Herszenhorn і Tavernise, 2014b).

У Києві не мали чіткої інформації про місцезнаходження бортових реєстраторів польоту («чорних скриньок»). Із місця катастрофи їх узяли проросійські бойовики, пообіцявши 18 липня передати міжнародним слідчим. Однак 19 липня «прем'єр ДНР» О. Бородай заявив, що «чорних скриньок» ще не знайдено. Це викликало сумнів і свідчило про спроби уникнути відповідальності за скоєний злочин (Herszenhorn і Tavernise, 2014b).

Журналіст Р. Коген зауважив, що Росія заветувала б будь-яке рішення Ради безпеки ООН про початок місії з вилучення тіл і дослідження уламків на місці катастрофи малайзійського лайнера. Він вважав, що уряди США, Великої Британії, Нідерландів й Австралії повинні висунути ультиматум із вимогою вільного доступу до місця трагедії (Cohen, 2014a). Адже йшлося про визначальну для міжнародних відносин подію.

Американські розвідники у Вашингтоні 22 липня розповіли для широкої громадськості, що ще не встановили остаточно, хто випустив ракету в малайзійський літак. Проте продемонстрували частину зібраних доказів. Це – чисельні дописи в соціальних мережах, якісні супутникові фотографії, перехоплені повідомлення і розмови. Ці важливі свідчення переконували в тому, що сепаратисти, найімовірніше, бажали збити військовий літак України, але сплутали його з цивільним міжнародним рейсом. Однак беззаперечним був той

факт, що задіяних у збитті лайнера сепаратистів, підготувала й озброїла РФ (Higgins i Gladstone, 2014).

Показове інтерв'ю чільного російського колаборанта – «міністра безпеки» «ДНР» Олександра Ходаковського для міжнародного агентства новин «Reuters» (Лондон). У минулому О. Ходаковський командував спеціальним підрозділом СБУ «Альфа» в Донецькій області, тобто зрадив Україні. Як він засвідчив під запис, озброєні зенітними ракетними комплексами проросійські бойовики, скоріше за все, збили літак Малайзії випадково і помилково. Ці бойовики вважали, що військово-повітряні сили України так само тим же коридором могли здійснювати польоти (Maskey i Roth, 2014).

Визнавши тяжкий злочин та прагнучи уникнути відповідальності за нього, респондент «Reuters» негайно заперечив сказане ним, нагадуємо, під запис і при свідках. О. Ходаковський заявив московському телевізійному каналу «LifeNews» про недобросовісний монтаж і примітивне виривання з контексту речень із його коментаря. Агентство «Reuters» відреагувало не менш оперативно, захищаючи свою ділову репутацію. У вільний доступ було виставлено повний аудіозапис інтерв'ю з О. Ходаковським 22 липня 2014 р. Вказаний респондент у ньому був категоричним й однозначним, засвідчивши, що в день загибелі малайзійського літака він достеменно дізнався, що з Луганська прибув спеціальний підрозділ сепаратистів із російською зенітною ракетною системою «Бук». Її цей підрозділ розмістив у місті Сніжне, тобто за 10 км західніше від місця падіння збитого «Боінга». Під запис О. Ходаковський висловив припущення, що задіяну ракетну систему «Бук» без зволікань повернули назад, звідки привезли (Maskey i Roth, 2014).

Для медійного світу зауважений момент був дуже принциповим, оскільки доти представники «ЛНР» і «ДНР» нав'язливо спростовували будь-яку причетність до знищення міжнародного лайнера, оскільки не мали потрібного озброєння – ракет для цілей на висоті 10 км. Так, «прем'єр-міністр» підросійської «ДНР», громадянин РФ О. Бородай під таким маніпулятивним фокусом дав інтерв'ю для «BBC», компанії суспільного телерадіомовлення Великої Британії.

Він назвав підробленими, змонтованими, фальшивими фотознімки комплексу «Бук», який в день збиття «Боїнга-777» транспортували в один та інший бік. Ці знімки були поширені в інтернет-мережі. Звісно, виправдувальним заявам О. Бородая західні медіа не повірили. Адже бойовики самі ж масово поширили відеозаписи, на яких бурхливо висловили радість від того, що збили літак України буквально за кілька днів до загибелі авіалайнера Малайзії. Тобто вони таки володіли засобами для збиття реактивних літальних апаратів (Mackey і Roth, 2014).

Місце катастрофи «Боїнга-777» 27 липня стало ареною запеклих бойових дій. Підрозділи ЗСУ перекрили шляхи неподалік, що сполучали міста Донецьк і Шахтарськ. Апелюючи до суспільної думки, журналісти «The New York Times» привернули увагу до того, що міжнародні слідчі відразу ж вирішили подбати про стан збереження речових доказів (уламків) на місці злочину. Ішлося про чималу площу – 36 кв. км польових угідь, де вони розлетілися (Kramer і Higgins, 2014b). Такі побоювання підкріплювали світлини про мародерську поведінку проросійських бойовиків на місці злочину.

Запеклі бої 28 липня фактично зашкодили міжнародній слідчій групі належно дослідити залишки збитого «Боїнга-777». Тоді бойові дії зачепили загалом десятки міст на Донбасі. Офіційний Київ зробив заяву про те, що ЗСУ не проводили жодних військових операцій в радіусі 40 км від тих місць, де знайдені речові докази – уламки (Kramer і Herszenhorn, 2014b). У свою чергу проросійські бойовики періодично вели інтенсивний артилерійський вогонь по місцях падіння цих уламків, аби позбутися важливих доказів авіакатастрофи (Tavernise і Sneider, 2014). Цьому не знаходили інших пояснень, як намагання приховати обставини злочину і зашкодити об'єктивному розслідуванню.

Зважаючи на таку ситуацію Е. Креймер, штатний журналіст «The New York Times», зауважив, що від часу падіння малайзійського літака було видно, що українські чиновники не контролюють ситуацію над негайним і належним розслідуванням цієї катастрофи і притягненням винних до відповідальності. На думку автора, якщо б розслідування розпочалося під егідою сепаратистів, то вони

могли б контролювати стратегічну територію в більшій битві (Kramer, 2014i). Попри готовність української влади до співпраці, затяжне розслідування трагедії ставало можливою перешкодою для планів України повернути Донецьк і перемогти проросійських повстанців.

Питання про допуск міжнародних слідчих та їхні безпечні умови при виконанні службових функцій бойовики гарантували 1 серпня. Ішлося про майже 100 поліцейських Австралії та Нідерландів, а також спостерігачів із низки європейських держав. Вони дослідили місце падіння малайзійського «Боінга», базуючись на території під контролем України. На тому місці вони шукали і збирали речові докази і тіла загиблих. Усього тоді залучили до розслідування доволі значне навіть для таких випадків число зарубіжних фахівців. Відомо про орієнтовну цифру – 700 поліцейських-іноземців (Kramer, 2014j).

На місці падіння збитого малайзійського літака працювало також близько 80 експертів у супроводі спостерігачів ОБСЄ. Нідерландська й австралійська слідчо-пошукові команди розташувалися на підконтрольній Україні території, а місце загибелі літака залишалося під контролем бойовиків (Kramer, 2014k). Поступово розслідування виявляло необхідні деталі та подробиці.

Перший звіт про розслідування авіакатастрофи «Боінга» міжнародна слідча група опублікувала 9 вересня в Брюсселі. Якраз проминули вісім тижнів із того часу, як цей літак загинув. Слідчі встановили причину катастрофи – атака ракетою типу «земля–повітря». У той час вони ще не прозвітували, хто саме понесе відповідальність за згаданий тяжкий злочин. Приблизно тоді ж у Гаазі представлено попередню доповідь, де вміщено твердження про те, що проросійські сепаратисти використали зенітну систему «Бук». Досі в цьому переконували офіційні представники України і США. Вказану доповідь підготувала Нідерландська рада з питань безпеки – державний орган, що так само проводив відповідне міжнародне розслідування. Водночас російські дипломати вирішили дискредитувати оприлюднену доповідь. Вони безпідставно твердили про те, що в цій доповіді нема чогось вартого, а до тої авіакатастрофи у світі давно втратили інтерес, за винятком РФ та Малайзії (Higgins і Clark, 2014). Насправді

такі твердження були маніпулятивними, не відповідали дійсному стану резонансної для світу справи.

Станом на 28 квітня 2015 р. за словами міністра закордонних справ Нідерландів Берта Кундерса судові експерти ідентифікували тіла 296 із 298 загиблих в авіакатастрофі (Gladstone, 2015). Слідчі значно просунулися вперед у розслідуванні трагедії, але безпосередньо відповідальних за неї поки що не озвучували. Перед тим чиновники НАТО підкреслили, що саме повстанці на сході України, яких підтримує РФ, винні у збитті «Боінга-777».

У серпні 2016 р. було презентовано спільну попередню доповідь прокурорів п'яти держав. Україна, Нідерланди, Малайзія, Австралія та Бельгія, поєднавши фахові зусилля, встановили важливий юридичний факт про те, що зенітну ракетну систему СА-11 («Бук»), що класифікувалася за типом «земля-повітря» та якою в повітряному просторі України збили міжнародний пасажирський літак 17 липня 2014 р., на прохання проросійських бойовиків привезли з РФ (з військової частини поблизу м. Курськ) і після злочинного пострілу в «Боінг-777» повернули назад (Sengupta і Kramer, 2016).

Звичайно, ця доповідь гучно резонувала, оскільки переконливо подала і ретельно деталізувала верифіковані докази, що допустимі для суду. Згадані прокурори вивчили записи розмов на мобільних телефонах, проілюстровані фото і відео дописи в соціальних мережах, зібрали усні свідчення і т. п. Вони одночасно з'ясували дві проблемні ситуації – довели роль РФ у наданні, транспортуванні та застосуванні зенітної ракетної системи, а також показали спроби РФ та її колаборантів затерти сліди цього злочину. У названій доповіді так само персонально не вказано конкретних винуватців скоєного. Однак надані докази викрили злочинні дії РФ, оскільки без її військовослужбовців ніхто не міг змінити дислокацію зазначеної ракетної системи, тим паче доправити через державний кордон в Україну (Sengupta і Kramer, 2016).

Відтоді до квітня 2018 р., тобто верхньої часової межі нашого дослідження, в «The New York Times» не з'являлося статей, присвячених збиттю «Боінга-777» «Авіаліній Малайзії». Інтерес до цього поновився в травні 2018 р., коли об'єднана

слідча група підтвердила, що літак збито з комплексу «Бук». Його завезли на контрольовану проросійськими сепаратистами частину Донбасу з РФ – з ракетної бригади, що постійно дислокувалась у Курській області (селище Маршала Жукова). Далі, як відомо, в червні 2019 р. прокуратура Нідерландів звинуватила в скоєному чотирьох терористів: Ігоря Гірка (Стрелкова), Сергія Дубинського, Олега Пулатова, Леоніда Харченка. Кримінальний судовий процес у справі збиття рейсу МН17 розпочався в Амстердамі в березні 2020 р. У листопаді 2022 р. згаданим обвинувачуваним Гаазький окружний суд оголосив вирок: до довічного ув'язнення засуджено трьох, крім О. Пулатова, якого було виправдано. Припускаємо, що це не останнє судове рішення у справі збиття рейсу МН17 і будуть притягнуті до відповідальності й інші виконавці цього тяжкого злочину.

Підсумовуючи згадане вище, відзначимо, по-перше, що збиття малайзійського «Боїнга-777» над тимчасово окупованими Росією окремими районами Донецької та Луганської областей України стало однією з найбільших трагедій у сприйнятті країнами світу подій російсько-української війни. Це переконливо засвідчують публікації «The New York Times», що відзначилася стійким і послідовним зацікавленням цією проблематикою, особливо результатами офіційного міжнародного розслідування.

По-друге, на основі незаперечних фактів влада та ЗМІ провідних країн розуміла, що російські військовослужбовці безпосередньо причетні до цього злочину. Власне, саме з території Російської Федерації прибув і туди ж повернувся самохідний зенітний ракетний комплекс «Бук».

По-третє, як аргументували журналісти «The New York Times», російські колаборанти на Донбасі в соціальних мережах і локальних медіа (інтернет-виданнях) самі ж надали докази резонансному факту – збиття російськими ракетниками міжнародного авіарейсу. Це призвело до загибелі 298 пасажирів, які походили з десяти країн, найбільше – дві третини – з Нідерландів.

По-четверте, вказані колаборанти, по суті, підтвердили розвідувальні й інші дані розвинених країн, що були зацікавлені в об'єктивному ретельному розслідуванні скоєного і в невідворотному покаранні винних. Вважаємо, що такий

наголос політико-правового характеру для «The New York Times», впливовому світовому виданні, був важливим і доречним.

3.3. Оцінка війни на Донбасі науковцями і колишніми політиками на сторінках газети «The New York Times»

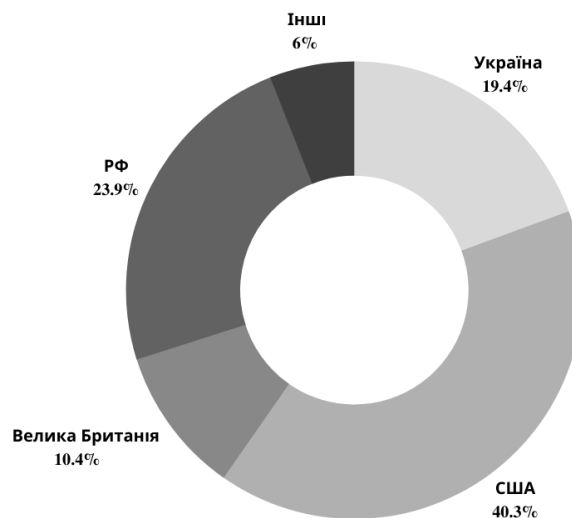
Варто відзначити, що аби детально та предметно відповісти на сформульоване дослідницьке питання, нами проаналізовано 484 статті за 1 березня 2014 – 30 квітня 2018 рр. Серед них у 57 публікаціях (або 11,78 %) наведено оцінки війни на Донбасі 67 осіб, які є або вченими, або экс-політиками. Ідеться про доволі широку джерельну базу, що передусім складається з еґо-документів, а точніше – з оглядових текстів (коментарів).

Загалом 67 осіб у «The New York Times» поділилися власними думками щодо війни на Донбасі. Подаємо їх в алфавітному порядку із зазначенням країн походження: Баунов Олександр (РФ), Бистрицький Євген (Україна), Біннедейк Ганс (США), Боненбергер Адріан (США), Вердіраме Гульєльмо (Велика Британія), Гербст Джон (США), Гетьманчук Олена (Україна), Гізней Марк (США), Гілл Вілліам (США), Гонтмахер Євгеній (РФ), Галеотті Марк (США), Гедді Кліффорд (США), Глазьєв Сергій (РФ), Голінкін Лев (США), Гольц Олександр (РФ), Грегем Томас (США), Джексон Брюс (США), Джуда Бен (США), Еґерт Костянтин (РФ), Ікес Беррі (США), Каратницький Адріан (США), Карбер Філіп (США), Касьянов Георгій (Україна), Кларк Веслі (США), Клементс Метью (США), Ког Гарольд (США), Козій Ігор (Україна), Корман Шерон (Австралія), Кофман Майкл (США), Криштановська Ольга (РФ), Купчан Кліффорд (США), Леві Бернар-Анрі (Франція), Лівен Анатол (Велика Британія), Лозовий Іван (Україна), Локшина Тетяна (РФ), Лук'янов Федір (РФ), Луцевич Оріся (Велика Британія), Майстер Штефан (Німеччина), Макаρκін Олексій (РФ), Мак-Фол Майкл (США), Марков Сергій (РФ), Медіш Марк (США), Мельник Олексій (Україна), Мінаков Михайло (Україна), Мінченко Євгеній (РФ), Міршаймер Джон

(США), Наср Валі (США), Осмолівська Юлія (Україна), Павловський Гліб (РФ), Патрікаракос Девід (США), Пірронг Крейг (США), Пол Аманда (Велика Британія), Пухов Руслан (РФ), Редікер Дуглас (США), Рогов Кирило (РФ), Роджанський Метью (США), Рябчук Микола (Україна), Солванг Оле (Норвегія), Сологуб Ілона (Україна), Сонін Константин (РФ), Сунгуровський Микола (Україна), Сутягін Ігор (Велика Британія), Тимчук Дмитро (Україна), Тренін Дмитро (РФ), Фоксолл Ендрю (Велика Британія), Хутка Світлана (Україна), Чарап Семюел (Велика Британія).

Бачимо серед згаданих 67 осіб 13 мешканців (громадян) України (19,4 %), 16 – Росії (23,9 %), 27 – США (40,3 %), 7 – Великої Британії (10,4 %), а також по одному жителю Франції, Німеччини, Норвегії, Австралії (разом 6,0 %). Це відображено в пропонованій діаграмі.

Діаграма № 2. Розподіл експертів із війни на Донбасі (березень 2014 – квітень 2018), залучених «The New York Times», за країнами походження

Джерела: Власні підрахунки

Вони вживали термінологію відповідно до власних уявлень і підходів, тому зберігаємо її особливості в перекладі українською, не вдаючись у спростування чи дискусії. На їхню експертну точку зору зазвичай покликалися із цитуванням прямої мови журналісти «The New York Times» у своїх статтях. Часто в одній публікації подавалися судження декількох активних науковців і колишніх політичних діячів.

До таких статей належить огляд Стівена Ерлангера та Ендрю Креймера від 1 березня 2014 р., де процитовані відразу аж троє експертів. Відзначено, що британський військовий аналітик Ігор Сутягін вважав малоімовірним, що армія РФ зайде на інші території України після окупації та анексії півострова Крим. Справа в тому, що навіть на проросійському сході російським військам буде складно тримати під контролем великий простір, бо вони будуть дуже розтягнуті, а українські солдати в свою чергу за підтримки ополчення і партизанів зможуть відбивати атаки (Erlanger і Kramer, 2014).

Водночас на думку редактора журналу «Jane's Intelligence Review» (США) Метью Клементса, хоч українська армія доти отримувала дуже слабке фінансування, але на суші вона воюватиме професійно, а масштабний конфлікт з Україною покаже вади армії РФ. Натомість директор Центру аналізу стратегій і технологій (Москва) Руслан Пухов зауважив, що в період СРСР розташування військових баз було таким, щоб передусім відбити атаку з заходу. Їх незначна кількість на сході України робила опір підтримуваним Москвою проросійським активістам ще тяжчим. У той час Збройні сили України склали 130 тис. чоловік, резерв становив близько 1 млн осіб, техніка була застарілою (Erlanger і Kramer, 2014).

У своїй статті публіцист Микола Рябчук із Києва, тоді старший науковий співробітник Інституту гуманітарних досліджень (Відень), сумнівався, що Росія спробує захопити всю Україну (Riabchuk, 2014). На його думку, окупації Криму було достатньо, щоб не дати Україні вступити в Європейський Союз (ЄС) і Організацію північноатлантичного договору (НАТО), що мало задовольнити політику Росії щодо своїх сусідів.

Із початком війни на Донбасі вчені та публічні інтелектуали намагалися пояснити її причини. Не останнє місце серед них займала давня історична неприязнь між народами. Щодо цього Майкл Мак-Фол, професор політології в Стенфорді, посол США в Росії 2012–2014 рр., зауважив, що цю етнічну неприязнь зумовили скоріше нинішні політичні еліти, а не давні суперечки і протиріччя (Tavernise, 2014d).

До червня 2014 р. стали відчутними міжнародні санкції проти РФ. Аналітик із Вашингтона Кліффорд Купчан вважав, що в цій ситуації РФ продовжуватиме погоджуватися на припинення вогню, закликати бойовиків зупинити бойові дії та водночас буде постачати їм зброю, доки не доб'ється стабільної рівноваги на своїх умовах (MacFarquhar, 2014d). Кажучи так К. Купчан опирався на власний досвід, адже спеціалізувався на російській проблематиці в «Eurasia Group» («Групі Євразії») – організації з консультування щодо політичних ризиків.

Росія прагнула такої угоди, що забезпечила б їй достатній вплив на південно-східну частину України для послаблення центральної влади в Києві та протидії зближенню з ЄС і зняття з розгляду питання про членство в НАТО. У контексті цього Дмитро Тимчук, директор Центру військових і політичних досліджень у Києві, описав федералізацію як інструмент російського контролю над Україною (Higgins, 2014d). Бо Росія прагнула перетворити Донбас в українську версію Абхазії чи Південної Осетії.

Часто зарубіжні аналітики вказували на нестачу довіри до переговорів із боку обох сторін і наголошували, що конфлікт може вийти з-під контролю лідерів. Щодо цього експерт із російських сил безпеки в Нью-Йоркському університеті Марк Галеотті зазначив, що кожна зі сторін у міру можливостей посилює конфлікт і стає все важче дійти згоди й укласти важливу угоду (MacFarquhar, 2014d).

Президент РФ В. Путін 22 червня 2014 р. схвалив мирний план президента України П. Порошенка, дорікнувши Києву за хитке перемир'я. Того ж місяця економічний радник В. Путіна Сергій Глазьев зазначив, що Україну треба вважати за територію, окупованою США, за винятком Донбасу (MacFarquhar, 2014e). Отож, Росія має закликати інші українські регіони звільнитися від цієї ворожої окупації.

Багато російських лібералів серед керівників бізнесу, економістів і дипломатів не бажали розриву з Заходом. Економіст Євгеній Гонтмахер переконував, що Росію не можна відділяти від світу, бо це посилить її бідність й інфляцію (MacFarquhar, 2014e). Адже Захід перестане інвестувати в РФ та сформує чорні списки її установ. У такій ситуації, як зазначив аналітик Центру

політичних технологій (Москва) Олексій Макакін, В. Путін повинен показати, що є сильним лідером і відстоює національні інтереси. Також президент РФ муситиме запевнити Захід, що готовий до діалогу, не стане загострювати ситуацію. Відтак не буде потреби вводити санкції.

Як уже відзначалося, 21 червня 2014 р. президент України П. Порошенко виклав свій мирний план. Але відмовився вести переговори з сепаратистами на Донбасі, які в свою чергу саботували співпрацю з Києвом. Експерт з українських питань у Міжнародному інституті політичної експертизи (Москва) Євгеній Мінченко бачив подолання складної проблеми в діалозі та компромісі Києва із сепаратистами (MacFarquhar, 2014e). Проте впевненості в швидких, а тим паче позитивних результатах не було, тому передбачалися затяжні бойові дії. Водночас аналітик із «Eurasia Group» Кліффорд Купчан вказав, що мета росіян – тримати Україну в кризовому стані, а бойовики – робочі важелі. Через те мир на Донбасі не наступить швидко.

Підписання економічної частини угоди про асоціацію між ЄС та Україною 27 червня 2014 р. стало серйозною невдачею для В. Путіна щодо відновлення впливу Москви у пострадянських країнах. Дослідниця Центру європейської політики (Брюссель) Аманда Пол відзначила, що створивши проблеми Україні, В. Путін підштовхнув її ще ближче до Заходу, ніж вона була до цього (Higgins і Herszenhorn, 2014b). І це стало для нього болісним програшем.

Однак Москва тоді змирилася з підписанням П. Порошенком угоди про асоціацію з ЄС. До того ж, після російської окупації й анексії Криму Україна внутрішньо зміцнилась. Водночас проректор Вищої школи економіки (Москва) Костянтин Сонін застерігав, що годі раціоналізувати дії керівництва РФ, адже воно скоріше керувалося емоціями (Higgins і Herszenhorn, 2014b). Отож, належить завжди бути пильнішим щодо Кремля та його геополітичних амбіцій.

Коли 1 липня 2014 р. П. Порошенко відновив наступальну військову операцію на Донбасі, то В. Путін знову попередив, що залишає за собою право на силовий захист російськомовних громадян. У своїх тодішніх діях президент України спирався на суспільну підтримку. Директор Інституту світової політики

(Київ) Олена Гетьманчук прогнозувала, що, ведучи затяжні мирні переговори, коли солдати й надалі гинули, П. Порошенко не виконає передвиборчих обіцянок: не мати перемовин із терористами і завершити війну за кілька тижнів (Herszenhorn, 2014l). У подальшому цей прогноз в основному справдився.

З іншого боку, військовий аналітик Дмитро Тимчук (м. Київ) високо оцінив рішення П. Порошенка скасувати режим припинення вогню. Адже дотримання перемир'я Збройними силами України лише зміцнило терористів (Herszenhorn, 2014l). Бо триваліший період перемир'я дозволив би терористам різко підвищити свою бойову готовність.

У час, коли в квітні 2014 р. російські війська і сепаратисти активно взялись окупувати Донбас, Служба безпеки (СБУ) і Збройні сили України були недієздатними. Проте, як переконували аналітики і посадовці, за два місяці після початку війни вдалося реорганізувати систему управління в армії та СБУ і підняти мотивацію. Також директор військових програм Центру Разумкова (Київ) Микола Сунгуровський помітив, що воїни здолали психологічний бар'єр стріляти в противника (Herszenhorn, 2014o). Адже стало зрозуміло, хто свої, а хто вороги. Тому дієвість українських військових операцій зросла.

За словами аналітика Центру Разумкова Олексія Мельника (Київ), коли Росія в лютому 2014 р. вторглася в Крим, кількість українських вояків скоротилася до майже 128 тис. осіб (Herszenhorn, 2014o). Із них невелика частина була готовою до боїв із ворогом. Для цього їх не навчили і не спорядили належним чином, оскільки військовий транспорт і зброя застаріли, а оборонний бюджет розікрали. Попри помітні покращення, реальне зміцнення Збройних сил потребувало більше часу і коштів.

Втративши чимало опорних позицій, сепаратисти 7 липня 2014 р. почали зводити барикади в Донецьку і Луганську в очікуванні фінальної битви проти українських військ, що досягли значних успіхів. Однак аналітики, зокрема О. Мельник, попередили про загрозу міських боїв і значні жертви серед цивільних (Herszenhorn, 2014p). Стратегічний розрахунок проросійських сил полягав у тому, що в містах українські війська не зможуть застосувати артилерію й авіацію.

Коли бойовики втратили м. Слов'янськ, їх ватажок Ігор Стрелков спробував утвердити свою владу над розрізненими сепаратистськими ополченнями в Донецьку і Луганську. Він об'єднував їх для міської війни, що бачилася руйнівною, кривавою та самовбивчою. Хоч І. Стрелков був кадровим російським агентом, але здавалося, що він часто діяв на власний розсуд, не за наказами з Москви. Експерт із російських спецслужб Марк Галеотті з Нью-Йоркському університеті, на тому наголосив (Sneider, 2014). Бо І. Стрелков, прибувши на схід України, імпровізував усупереч плану Росії.

Президент США Барак Обама 16 липня 2014 р. ввів нові санкції проти важливих компаній в енергетиці, фінансах та оборонній промисловості Росії. Їх означили найбільш каральними заходами США у відповідь на вторгнення РФ в Україну. Втім, професор фінансів в Університеті Х'юстона Крейг Пірронг від цих кроків не чекав значного ефекту. Адже попри обмеження, підсанкційні компанії могли запозичувати в інших країнах, де ринок капіталу США не має прямого впливу. Із цим погодився Дуглас Редікер з Інституту міжнародної економіки Петерсона (Вашингтон). Інші експерти ще скептичніше поставилися до такого санкційного тиску. Зокрема, старший науковий співробітник Міжнародного інституту стратегічних досліджень (Лондон) Семюел Чарап зауважив, що навряд чи збитки від санкцій переконають В. Путіна в тому, що краще втратити Україну (Baker і Kanter, 2014).

У небі над Донбасом 17 липня 2014 р. було збито пасажирський лайнер компанії «Авіалінії Малайзії». РФ офіційно поклала вину за цю авіакатастрофу на Україну. Російський провладний політолог Сергій Марков (Москва), з одного боку, схилився до теорії нещасного випадку, а з іншого – припускав навмисну змову Києва (MacFarquhar і Kramer, 2014a). Однак незалежний економічний аналітик і політичний коментатор у Москві Кирило Рогов відзначив, що В. Путін і далі підвищував ставки, коли йшлося про військову підтримку сепаратистів. На його думку, президент РФ продовжував робити помилки, а приховував їх підняттям ставок іще вище. Результатом цього стала загибель в авіакатастрофі 298 іноземців.

Як наслідок, Росія постала перед загрозою набагато серйозніших санкцій із боку країн Західної Європи і Північної Америки. Російські війська на Донбасі були дискредитовані в усьому світі через підозри, що збили літак і контролюють місце аварії. Московський політичний консультант Гліб Павловський характеризував ці обставини як сильний удар для В. Путіна та його стратегії (MacFarquhar, 2014h). Президент РФ шукав виходу з тупикової ситуації, не програвши.

Під час розслідування збиття малайзійського літака Москва виключно підтримувала сепаратистів і претензійно наполягала на власній доброчесності. Як підкреслив аналітик Центру політичних технологій (Москва) Олексій Макаркін, вину Росії в авіакатастрофі повинні підтвердити неспростовні докази (MacFarquhar, 2014h). Інакше вона далі продовжить підтримувати своїх «повстанців» на сході України.

Після засідання Ради безпеки Російської Федерації 21 липня 2014 р. припустили введення російських «миротворчих сил» в Україну (MacFarquhar і Roth, 2014b). У зв'язку з цим редактор московського журналу «Россия в глобальной политике» Федір Лук'янов зазначив сильний тиск на Кремль, позаяк багато людей бачили війну в Україні початком агресії проти РФ і репетицією зміни в ній режиму. Тому не виключалося віддалення В. Путіна від сепаратистів.

У свою чергу соціологиня Ольга Криштановська, яка вивчала політичну еліту Росії, зауважила, що серед її громадян зростало переконання, що В. Путін зайшов надто далеко. Адже російське суспільство стомилося від конфлікту в Україні та звинувачувало обидві сторони.

У статті в «The New York Times» 22 липня 2014 р. французький філософ Бернар-Анрі Леві відзначив, що на Донбасі воюють лише місцеві бандити, злодії, гвалтівники, колишні ув'язнені, вандали (Lévy, 2014). В. Путін перетворив їх у воєнізовані сили, постачаючи зброю, а російські офіцери їх навчали. Як було відомо Б.-А. Леві, Росія надала сепаратистам багато артилерії та ракетну систему, якою збито лайнер «Авіаліній Малайзії». Філософ зауважив, що президент РФ втрачав контроль над ними.

Характеризуючи зміни в міжнародних відносинах, Б.-А. Леві зазначив, що важко було не стати на бік П. Порошенка в проханні визнати «ДНР» і «ЛНР» терористичними організаціями. Однак бентежили і розчаровували нерішучі дії Франції, Німеччини, Великої Британії стосовно російської агресії. Вони виходили з комерційних вигод у співпраці з РФ, а їхня невпевненість виглядала ганьбою для ЄС.

Збиття цивільного літака над Донбасом посилило світову увагу до війни Росії проти України. Багато українців, у тому числі високопоставлені чиновники в Києві, чекали сильної міжнародної відповіді на цю авіакатастрофу. Доцентка соціології Національного університету «Києво-Могилянська академія» Світлана Хутка не чекала суворих санкцій від країн Заходу, що прагматично виходили з власних інтересів (Herszenhorn, 2014г). У кінцевому підсумку Україна буде вимушена захищати себе сама.

У звіті організації «Human Rights Watch» («Нагляд за правами людини») від 24 липня 2014 р. відзначено чотири випадки використання ракетних систем «Град», через що загинули мирні жителі Донецька й околиць. Їх активно використовували також і сепаратисти, проте наразі відповідальність лягла на українських воїнів. Принагідно старший дослідник надзвичайних ситуацій у «Human Rights Watch» Оле Солванг наголосив, що атаки ракетами в містах і селах є порушенням законів війни (Tavernise і Sneider, 2014). Тому від США та ЄС вимагали засудити ці атаки і закликати Київ припинити їх. У свою чергу Збройні сили України заперечили, що бомбардували місця, де загинули мирні жителі.

Тим часом Кремль відправив формувати «міністерство державної безпеки» в Донецьку Володимира Антюфеєва, який до 2012 р. був «міністром державної безпеки» в Придністров'ї. Колишній голова місії ОБСЄ в Молдові Вілліам Гілл вбачав у тому чіткий знак підтримки інспірованого повстання на сході України з боку певних кіл у Москві (Kramer, 2014l).

Станом на 4 серпня 2014 р. Росія майже вдвічі збільшила кількість батальйонів біля кордону з Україною. Як гадав генерал у відставці та экс-командувач НАТО Веслі Кларк, президент РФ готувався до вторгнення на

Донбас: зосереджував свої війська біля кордону, озброював сепаратистів, відправляв інструкторів, проводив навчання. Вторгнення РФ призвело б до жорсткіших економічних санкцій, опору українських сил і військової підтримки Києва з боку Заходу (Gordon і Schmitt, 2014). Тому, на думку В. Кларка, В. Путін вагався з рішенням захопити Донбас.

Генерал Веслі Кларк і колишній радник міністра оборони США Каспара Вайнбергера (за президента Рональда Рейгана) Філіп Карбер однаково припускали, якби В. Путін вирішив ввести війська в Україну, то пояснив би це «миротворчістю» на прохання сепаратистів. Вони мали політичну й військово-технічну підтримку Москви. У липні 2014 р. на закритому брифінгу для Конгресу США Ф. Карбер вказав, що військова техніка РФ з російським гербом для миротворчих сил знаходилася близько до кордону з Україною (Gordon і Schmitt, 2014).

«The New York Times» 6 серпня 2014 р. опублікувала наступну статтю екс-посла Майкла Мак-Фола, професора зі Стенфорда (McFaul, 2014). Ішлося, що санкції та погіршення репутації РФ не припинять війну на Донбасі в короткі терміни, тому Заходу необхідно: 1) надавати Україні якнайбільше інформації від розвідки; 2) постачати їй бронезилети й окуляри нічного бачення; 3) протидіяти російській пропаганді власною інформаційною атакою; 4) заохочувати Київ зменшити цивільні жертви через безпечніші гуманітарні коридори; 5) надсилати через український уряд більше гуманітарної допомоги для біженців; 6) скликати міжнародну донорську конференцію та утворити «Фонд розвитку Донбасу» для повоєнної відбудови; 7) продовжувати підтримку економічних і політичних реформ в Україні; 8) націлювати Київ і надалі взаємодіяти з легітимними представниками Донбасу, а не з російськими найманцями, задля примирення і децентралізації влади, гарантій на вживання російської мови і введення міжнародних спостерігачів.

Згідно з даними НАТО на початку серпня 2014 р. Росія мала достатньо армії на кордоні з Україною для вторгнення. Старший аналітик «Eurasia Group» К. Купчан допустив акт агресії, зважаючи на грубу, емоційну й насильницьку

поведінку президента РФ (Kramer, 2014n). Сама ж «Eurasia Group» оцінила ймовірність нападу РФ на Україну приблизно на 35 %.

Росія 12 серпня спрямувала конвой із близько 260 вантажних автомобілів із гуманітарною допомогою для Луганська. Вона наполягала, що хоче допомогти мирним жителям. Україна перегородила вантажівкам шлях на кордоні, підозрюючи намір ввести російські війська під виглядом гуманітарної місії. Політичний аналітик Костянтин Еггерт із Москви в тому вбачав те саме (MacFarquhar, 2014i).

Нарешті 17 серпня українські військові дісталися до Луганська. Київ святкував успіх, але на Заході зросло занепокоєння, що Москва сприйме поразки терористів як стимул до масштабнішої війни. Згаданий вище К. Купчан закликав західних прибічників українського військового наступу бути дуже обережними (Kramer, 2014q). Коли В. Путін уважатиме, що «повстанці» близькі до розгрому, то в Заході виникне проблема.

У кінці серпня 2014 р. через допомогу російських військ сепаратистам Збройні сили України відступали. Згодом установилася нестійка лінія розмежування між територіями, підконтрольними Україні й окупованими Росією. Помітними стали три цілі Москви: 1) послабити Україну, завадивши вступу в НАТО та ЄС; 2) зняти тиск на обложених сепаратистів у Луганську і Донецьку; 3) створити наземний шлях до анексованого Криму.

Московські аналітики вважали, якщо В. Путін через переговори не отримає бажаного, то ще певний час підтримуватиме війну на Донбасі. Раніше цитований О. Макаркін зазначив, що РФ хотіла переговори, що завершилися б великими поступками України. Тому Кремль вкладає в сепаратистські республіки великі ресурси. Як відзначив незалежний журналіст Олександр Гольц, українці повели себе жорсткіше, ніж очікував В. Путін, але він ніколи не відступає (MacFarquhar і Kramer, 2014b). Санкції суттєво не змінили поведінку президента РФ в Україні.

Експерт Гудзонівського інституту Бен Джуда 31 серпня 2014 р. в «The New York Times» розмістив свою статтю, в якій націлив Захід бути готовим до проксі-війни (війни з використанням третіх країн як посередників) з РФ

(Judah, 2014). Доти слід відправляти військових радників в Україну, підтримувати її розвідкою (включно з даними супутників), надати їй зброю, танки, безпілотники, медичні комплекти. Крім того, належало ввести війська НАТО, коли російські танки пробиватимуть сухопутний коридор до Криму. Б. Джуда прогнозував, що президент РФ захоче послабити НАТО і використає росіян у країнах Балтії для нових «заморожених конфліктів». У цьому випадку Польща мусила б діяти так, ніби НАТО не існує, та створити оборонний альянс з Естонією, Латвією, Литвою і навіть буферну зону на заході України.

За кілька днів, 3 вересня, в «The New York Times» з'явилася стаття Анатола Лівена – професора Школи закордонної служби в Катарі Джорджтаунського університету (Lieven, 2014). Він оперся на авторитет Томаса Грегема з консалтингової фірми «Kissinger Associates» («Партнери Кісінджера»), що РФ сильніша, ніж Захід, а причини поточної кризи криються в історії Росії та України. Для А. Лівена розвиток війни на Донбасі є передбачуваним. Оскільки «повстання» почалося там завдяки Росії, то вона не допустить його придушення. Отож, Україні малоймовірно здобути військову перемогу.

Як переконував А. Лівен, відокремлення Донбасу зі збереженням цілісності території України припинить вогонь і допоможе Заходу консолідуватися. У довготривалій перспективі Україна отримала б можливість вступити до ЄС. Наразі вибрати доводиться, вважав професор А. Лівен, між Україною з автономним Донбасом (із прозахідним розвитком) та Україною в напівзамороженому конфлікті без надій на прогрес.

Великі держави Заходу ухилялися використовувати на офіційному рівні певні терміни щодо війни на Донбасі, передусім термін «invasion» (вторгнення) щодо РФ. На цьому акцентувала «The New York Times» 4 вересня 2014 р. (Higgins, 2014f). До уявної дискусії долучилися фахівці з України, США, Австралії, Великої Британії, Німеччини.

Так, директор Центру військових і політичних досліджень (Київ) Дмитро Тимчук підкреслив, що мало місце саме вторгнення. Натомість лідери країн Заходу, за його словами, грали в політичну шизофренію: розуміли, що

відбувається, але не хотіли поривати з Москвою. Вони безпідставно сподівалися, що В. Путін отямиться.

Спеціалісти з міжнародного права теж були спантеличеними обережністю у вживанні слова «вторгнення», що не мало особливого юридичного значення. Професор права Єльського університету Гарольд Ког зауважив, що «вторгнення» є розмовним терміном і юридично не має побіжних значень. Професор Г. Ког – экс-помічник держсекретаря за президента Б. Клінтона і колишній юридичний радник у держдепартаменті за президента Б. Обама.

Із цим погодилася австралійська юристка Шерон Корман, але додала, що вказаний термін емоційно і політично насичений. Він спонукає до аналогій періоду Другої світової війни і може передбачати збройне реагування Заходу. Австралія назвала дії Росії «вторгненням» тому, що від Австралії не сподівалися кроків у відповідь. Коли те саме скажуть США чи Німеччина, то від них очікуватимуть військової участі, до чого вони не планують удаватися.

На думку професора міжнародного права Гульєльмо Вердіраме з Королівського коледжу (Лондон), слово «вторгнення» не спонукає інші країни діяти, а вказує на агресивну мету певної держави: захопити чи анексувати територію. Зі свого боку Штефан Майстер, який працював на Німецьку раду з міжнародних відносин, зазначив, що небажання вживати термін «вторгнення» відображало загальне прагнення, особливо в Німеччині, домовитися з Росією щодо України. Канцлерка А. Меркель теж обійшла термін «вторгнення», що в Європі обтяжений пам'яттю про Другу світову війну. Лідери країн ЄС дуже неохоче вживали, щоб не проводити паралель між діями В. Путіна й А. Гітлера.

Мінська угода, підписана 5 вересня 2014 р. Україною, ОБСЄ, РФ і сепаратистами, відразу багатьма сприймалася дуже слабкою (MacFarquhar, 2014m). Експерти сумнівалися, чи її буде дотримано. Історик Георгій Касьянов (Київ) схвалив документ, оскільки цей конфлікт не вирішити військовим шляхом, а більшість українців прагнули миру. Але частина суспільства була проти компромісу з терористами. До того ж, бойовики на Донбасі залишилися безконтрольними, тому достатньо іскри, щоби розпалити нові бої.

Так само мислив директор консалтингової фірми «Eurasia Group» К. Купчан: угода довго не протримається, бо Кремль нав'язував федералізацію з правом кожного регіону вести власну зовнішню політику, а президент України запропонував лише децентралізацію. Вважалося, що результатом отих протиріч стане заморожений конфлікт.

Внаслідок бомбардування околиць Маріуполя 6 вересня встановлене перемир'я на Донбасі опинилося на межі зриву (Gall і MacFarquhar, 2014). Попри запевнення П. Порошенка, що Мінська угода збереже державу цілою, в Україні були налаштовані критично. Бо Росія диктувала умови, бажаючи прямого впливу на значну частину України. Натомість П. Порошенко переконував українців, що переговори з сепаратистами були найкращим вибором.

Щодо цього виконавчий директор Міжнародного фонду «Відродження» Євген Бистрицький зауважив, що вдавана згода є проблемою, а перші російські новини про перемир'я вживали слово «децентралізація». У свою чергу професор філософії Києво-Могилянської академії Михайло Мінаков підкреслив несприйняття українцями мирної угоди, що не відповідає національним інтересам.

Серед вимог Кремля була відмова України вступати до НАТО і широка регіональна автономія для Донецької та Луганської областей. Крім того, в Москві розраховували на поступки щодо вільної торгівлі між Україною та ЄС, наприклад, на встановлення особливих торговельних відносин між РФ та Донбасом. Експерт Атлантичної ради США Адріан Каратницький допустив, що такі елементи угоди з часом можуть влаштувати Київ. Російський письменник і політичний коментатор Олександр Баунов бачив перспективи довгострокової угоди дуже далекими через взаємну недовіру договірних сторін. П. Порошенко намагався виграти час для відновлення контролю над Донбасом, а В. Путін прагнув забезпечити російський вплив федералізацією, створенням автономії всередині України, яка зближуватиме її з Росією та не дозволить інтегруватися з Заходом (Herszenhorn, 2014s). Водночас аналітик із Москви Євгеній Мінченко внутрішню політику в Україні бачив дуже радикалізованою. Це означало, що на Донбасі триватиме «велика громадянська

війна». Останній термін, вжитий Є. Мінченком, вважаємо невідповідним щодо подій, які відбувалися. Адже мала місце війна, яку веде РФ проти України.

Доволі довго залишалося непроясненим, чого хотів В. Путін: політичного врегулювання чи тривалого конфлікту. Відірваний Донбас був дуже дорогим для Москви політично і фінансово, що спонукало до угоди. З іншого боку, децентралізація влади в Україні підвищувала ефективність державного управління та зменшувала корупцію. Так мислив Семюел Чарап із Міжнародного інституту стратегічних досліджень у Лондоні (Herszenhorn, 2014s). Проте залишалося невідомим, чи такий план децентралізації задовільнить В. Путіна.

У своїй статті Валі Наср, декан Школи передових міжнародних студій ім. Джонса Гопкінса, констатував, що США не мали стратегії керування кризами в Україні й на Близькому Сході (Nasr, 2014). Їх врегулювання передбачало новий розподіл влади. Тому, крім тиску США на Росію, цей автор радив для російськомовних жителі Донбасу розширити місцеве самоврядування, не порушуючи суверенітет України.

У кінці жовтня 2014 р. з'явилися докази, що українські війська кілька разів обстрілювали Донецьк касетними боєприпасами, забороненими в більшості країн. Старший дослідник «Human Rights Watch» Марк Гізней відзначив, що ці боєприпаси застосовувалися хаотично в населених пунктах, особливо на початку жовтня в Донецьку (Roth, 2014j). Такі атаки загрожували багатьом цивільним, а тому засуджувалися.

Прем'єр-міністр України А. Яценюк 5 листопада заявив, що уряд заморозить державні виплати на окупованих територіях сходу країни. Як не парадоксально, Росія боролася з Україною за Донбас – регіон із застарілими й неконкурентоспроможними вугільними шахтами, металургійними і машинобудівними заводами, що залежали від субсидій. Іронізуючи, Кліффорд Гедді й Беррі Ікес з Інституту Брукінгса (Вашингтон) пропонували покарати Росію, передавши їй Україну, яка висушить видатки РФ доценту (Kramer, 2014x).

У «The New York Times» 8 грудня 2014 р. вийшла стаття Лева Голінкіна – автора мемуарів «Рюкзак, ведмідь і вісім ящиків горілки» (емігрував із Харкова

1989 року ще дитиною), що саме з'явилися (Golinkin, 2014). Спростовувалися заперечення Росії про непричетність до конфлікту на сході України, бо Москва навчала, посилювала, забезпечувала необхідним сепаратистів. В. Путін розпалював заворушення на Донбасі, використовуючи місцевих жителів, які не довіряли Києву й Заходу.

Як твердив Л. Голінкін, на суспільні настрої Донбасу впливало й те, що США та їхні союзники ігнорували негативні наслідки дій української влади. Зокрема, держдепартамент не висловився щодо зупинки виплат пенсій для окупованого Донбасу і щодо символіки батальйону «Азов» (за Л. Голінкіним, начебто нацистської). На думку письменника, найбільшою зброєю В. Путіна могла стати відмова Заходу спілкуватися з народом не лише Донбасу, а й загалом сходу України, який неприхильно сприймає західні країни.

Інший автор – Девід Патрікаракос, учасник Товариства Пойнтера з журналістики в Єльському університеті – твердив, що в Україні йде війна засобами ХХІ ст., коли спільноти громадян реагують краще, ніж держава (Patrikarakos, 2014). Тому для перемоги над сепаратистами, Заходу треба фінансувати народ України, а не тільки її уряд.

У січні 2015 р. відбулося чергове загострення воєнних дій на Донбасі. Попри заперечення РФ, міцнішали докази, що її війська й техніка знову проникають в Україну. Близькому до Кремля політологу Сергію Маркову не було дивно, що В. Путін підтримував «повстанські республіки» навіть під економічним тиском із боку США та ЄС (Lyman і Kramer, 2015b). Інтенсивність протистояння підірвала вплив ліберальних економічних радників В. Путіна. Це підтвердив і професор Вищої школи економіки (Москва) Костянтин Сонін. Проте, як зауважив С. Марков, позиція Кремля щодо війни на Донбасі та поглиблення економічної кризи в РФ змусили В. Путіна замислитися про подальші кроки.

Лідери Заходу розпочали 5 лютого 2015 р. переговори, щоби припинити війну на Донбасі. Перспективи укласти нову мирну угоду затьмарила підозра в підривних цілях Москви. Днем раніше в Києві заарештували офіцера за шпигунство на РФ (Gordon і Herszenhorn, 2015). Посилилась тривога, що Збройні

сили України просочені російськими шпигунами, а це ускладнювало західні плани з надання їм зброї. Військового аналітика Інституту євроатлантичного співробітництва (Київ) Ігоря Козія цей арешт навів на думку, що Москва може мати й інших подвійних агентів. Тож пропонувалося повністю змінити структуру Збройних сил України, або створити нову.

«The New York Times» 8 лютого 2015 р. подала дискусійну статтю Джона Міршаймера, професора політології в Університеті Чикаго, про те, чи варто надати зброю Україні (Mearsheimer, 2015). США схилилися до цього, а він опонував, мовляв, зброя не врятує українську армію, а посилить бої. Професор Дж. Міршаймер виступав за дипломатичне вирішення: Захід перетворює Україну на нейтральну державу між РФ і НАТО, на Донбасі відновлюється суверенітет України, Донецька і Луганська області отримують автономію, а російська мова – захист. Крим, за його версією, Україна втратила назавжди.

12 лютого 2015 р. лідери РФ, України, Франції, Німеччини уклали другу Мінську угоду з метою припинити війну на Донбасі. Знову були сумніви в її дієвості. Багато хто вважав, що Москва хоче створити там заморожений конфлікт, як у Придністров'ї в Молдові та в Абхазії й Південній Осетії в Грузії. Так РФ не дасть Україні приєднатися до НАТО та ЄС.

Стосовно цього директор московського Центру Карнегі Дмитро Тренін примітив, що суть не в бажаннях росіян, а в тому, до чого схилиться українці (MacFarquhar, 2015a). План РФ – зберегти Крим російським, а схід України – як осередок протидії націоналістичним антиросійським настроям, які домінували в Києві. Д. Тренін припустив, що все це не закінчиться у 2015 р.

Як узагальнив Адріан Каратницький, старший науковий співробітник і співдиректор програми «Україна в Європі» в Атлантичній Раді (Вашингтон), світові лідери сподівалися на кращу підтримку режиму припинення вогню другою Мінською угодою, що сприймалася скептично (Karatnysky, 2015a). Найважливішим у ній було те, що вона розглядала Донецьку і Луганську області як невід'ємну частину України. У той же час у Мінську-2 з'явилися механізми, якими РФ могла отримати вплив на Україну.

За словами А. Каратницького, метою другої Мінської угоди для В. Путіна було інтегрувати в Україну «ДНР» і «ЛНР», щоб країни Заходу скасували санкції. Це означало замороження конфлікту. На думку експерта, найкращі кроки Заходу в цьому випадку такі: продовжувати санкції, наполягати на виведенні російської зброї зі сходу України, оновити матеріальну базу української армії, допомагати розвитку української економіки, сприяти залученню коштів на відбудову Донбасу в тому числі й за рахунок самої РФ. І найважливіше – запобігти тому, щоб зміни до конституції згідно з Мінськом-2, перешкодили Україні ввійти в ЄС (Karatnysky, 2015a).

Професор Нью-Йоркського університету Марк Галеотті написав у журналі «Foreign Policy» («Зовнішня політика»), що Росія відносно дешево вела проксі-війну на сході України (MacFarquhar, 2015b). Там Кремль розгорнув щонайбільше 9 тис. військових, як оцінювали в Києві.

Журналісти «The New York Times» Е. Креймер і Д. Гершенгорн наголосили, що Україна і решта Європи знову залежали від дій В. Путіна та його представників на Донбасі (Kramer і Herszenhorn, 2015a). Як їм пояснив військовий аналітик М. Галеотті, Москва не відмовиться від Дебальцевого, бо це важливий стратегічний комунікаційний вузол і слабке місце в оборонній лінії «повстанців». Опісля Москва на деякий час призупинить бойові дії, щоб заспокоїти країни Заходу.

18 лютого 2015 р. українські солдати почали прорив з оточення в Дебальцевому. Вважалося, що їх оточили всупереч положенням Мінська-2. Проте раніше згадуваний не раз дослідник Семюел Чарап із Лондона підкреслив, що на перемовинах не змогли досягти угоди щодо Дебальцевого (Kramer і Herszenhorn, 2015a). П. Порошенко наполягав, що українські воїни відступили відповідно до його наказу. На погляд С. Чарапа, рішення покинути спірне місто запізнилося на кілька днів, збільшило число жертв серед оточених і, звісно, нападників.

Свої міркування в окремій статті висловив Марк Медіш, високопосадовець Білого Дому і казначейства в адміністрації Б. Клінтона (Medish, 2015). Становлення міцного миру на Донбасі він прив'язав до жорсткої дипломатії щодо

статусу «повстанських» областей та місця України в контексті європейської та євразійської безпеки. Нейтралітет України здавався йому реальнішим, ніж членство в НАТО. Але політичне врегулювання на Донбасі, економічний успіх і перезавантаження державних інституцій в Україні можливі лише за рішучої допомоги західних союзників.

«The New York Times» подала статтю двох впливових інтелектуалів з Атлантичної Ради (Вашингтон) – Ганса Біннедейка, колишнього старшого директора оборонної політики в Раді національної безпеки США, і Джона Гербста, экс-посла США в Україні 2003–2006 рр. (Binnedijk і Herbst, 2015). Вони сумнівалися, що В. Путін дотримається Мінська-2, позаяк його довгострокова мета – створення «Новоросії» на українському узбережжі Чорного моря. Якраз В. Путін вирішував, чи наступати на Маріуполь. Названі автори націлили країни Заходу, якщо не вдасться дипломатам спинити агресора, надати Україні летальну зброю, накласти жорсткі санкції на РФ, зокрема, виключити із фінансової системи переказів «Свіфт», обмежити поїздки росіян в Європу і США. Такі заходи були б необхідними, оскільки в НАТО не збиралися вводити свої війська на захист України.

У травні 2015 р. на Заході дискутували про те, що Україна знаходиться на межі банкрутства, а також про розкол коаліції проєвропейської більшості у Верховній Раді. Президент неурядової організації «Проект для перехідних демократій» Брюс Джексон переконував, що П. Порошенко не справляється на посаді президента, а український уряд занадто слабкий для побудови єдиної незалежної держави (Herszenhorn, 2015e).

Такі розчарування в США та ЄС підтвердив і професор Стенфордського університету, колишній посол США в Росії Майкл Мак-Фол (Binnedijk і Herbst, 2015). Він мав позитивні очікування від зусиль України і схвалював реформи, які вже здійснено. Але перед Україною стояли величезні завдання, котрі вимагали нагального й ефективного виконання від вищих органів державної влади.

У схожій манері Олександр Баунов із Московського центру Карнегі констатував, що РФ скористається з наростання проблем усередині України, аби

вона стала менш привабливою для Заходу (Herszenhorn, 2015e). Бо ж нема сенсу Москві поновлювати бойові дії, коли Україна бореться сама з собою, послаблюється внутрішньо.

Як підкреслив Адріан Каратницький, В. Путін вів багато боїв на Донбасі через місцеві злочинні банди, безробітних, крайніх правих екстремістів із Росії, російських найманців, які воювали в Чечні, Південній Осетії, Придністров'ї та інших «гарячих точках» (Karatnysky, 2015b). Їх оснастили сучасною зброєю та підтримували російські війська. У сепаратистських анклавів панували добре озброєні злочинні мережі, лідери яких очолили місцеві органи влади. Звідти злочинність поширилася на Ростовську область і Краснодарський край РФ, тому російські спецслужби знищували проблемних ватажків «повстанців». На думку А. Каратницького, війна з Україною виходила з-під контролю В. Путіна, бо принесла Росії санкції, політичну ізоляцію, економічний спад, зростання злочинності.

Через активізацію бойових дій на Донбасі влітку 2015 р. обговорювалося питання озброєння України. Доти США надавали Україні нелетальну допомогу і вагалися, чи варто постачати їй зброю. Проти такого кроку були Німеччина і Франція. Як і багато американців, аналітики Ганс Біннедейк і Джон Гербст вважали, що Україні треба надати зброю, бо це значно ускладнить подальші військові кроки Кремля і стримає від агресії (Binnedijk і Herbst, 2015).

Улітку 2015 р. Конгрес США добивався рішення про поставку зброї Україні. Директор Інституту Кеннана у Вашингтоні Метью Роджанський зауважив запеклі дискусії, бо США таким чином вступить у проксі-війну з РФ (Steinhauer і Herszenhorn, 2015). У свою чергу генеральний директор «AB&D Group» у Києві Юлія Осмолівська повідомила, що українці неоднаково оцінюють вигоду від американської зброї та ризику посилення конфлікту. Їх також збивала з пантелику нечітка позиція Білого Дому.

Верховна Рада України 31 серпня 2015 р. проголосувала (265 депутатів) за автономію Донбасу. Хоч Кремль заперечував пряму підтримку колаборантів з ОРДЛО, дослідник Київської школи економіки Ілона Сологуб це спростувала

(Kramer, 2015o). Без Москви сепаратистські анклави не проіснували б і кілька днів. За її словами відзначене голосування – не задоволення вимог сепаратистів. Важливо, що думають не вони, а В. Путін.

Науковий співробітник Центру Разумкова (Київ) Олексій Мельник зауважив, що коли йдеться про м'яку силу, то Україна сама собі шкодить, втрачаючи економічний вплив на «повстанські зони» (Kramer, 2015p). Бо коли Україна припинила виплачувати субсидії жителям ОРДЛО, то ці виплати взяла на себе Росія, купуючи таким чином прихильність місцевого населення.

У вересні 2015 р. на Донбасі почався період затишшя. Аналітики вказували на можливість ширшої угоди в інтересах В. Путіна. Отримання квазі-державами на сході України автономії відповідало його вимогам в угоді про припинення вогню, забезпечувало прийнятний вихід із конфліктів, на які бракувало фінансів. Як відзначив директор Інституту державності та демократії (Київ) Іван Лозовий, падіння цін на нафту й газ обтяжило бюджет РФ (Kramer, 2015p). Саме тому, погоджувався Д. Тренін, В. Путін знижував військову активність (Bohlen, 2015).

Аби досягнути своїх цілей, В. Путіну потрібно було від Києва узаконення автономії, за якою сепаратистські регіони стали б номінально частиною України, їхні представники ввійшли до Верховної Ради або зайняли посади в органах місцевого самоврядування. Як гадав І. Лозовий, далі президент РФ міг спонукати Захід зняти руйнівні економічні санкції (Kramer, 2015p).

У грудні 2015 р. саміт ЄС вирішував долю антиросійських санкцій. У «The New York Times» публікувались тематичні матеріали. Так, Оріся Луцевич, наукова співробітниця аналітичного центру «Chatham House» (Лондон), у своїй статті зазначила, що санкції проти РФ потрібно продовжити і збільшити, доки Москва не змінить військово-політичний курс (Lutsevych, 2015). Інакше країни Заходу визнають агресію Росії прийнятною.

Те саме написав Ендрю Фоксолл, службовець міністерства оборони Великої Британії, экс-директор аналітичного Центру російських студій (Лондон) (Foxall, 2015). Щоб виконати другу Мінську угоду та відновити до кінця 2015 р. контроль української влади над східним кордоном, західні союзники мають підвищувати

санкції, доки РФ не виконає домовленості. Крім того, запевняв експерт, країни Заходу повинні надати Україні відчутну військову допомогу, а саме: обладнанням, радниками, тренуванням української армії, щоб значно підвищити ціну нового нападу на Україну для президента Росії.

Війна на Донбасі в 2016 р. переходила в стадію замороженого конфлікту. Тоді тривали перестрілки між українськими і російськими військами, однак без окупації чи відвоювань РФ нових територій. Того року тільки в одній статті подано експертну думку.

У липні 2016 р. увагу «The New York Times» привернула доповідь правозахисників, де українські спецслужби, як і сепаратистів, звинувачено в жорстокому поводженні та катуваннях. Дослідниця «Human Rights Watch», співавторка доповіді Таня Локшина обурилася злочинами на сході України, зокрема, захопленням людей у полон на вулицях, побиттями тощо (Kramer, 2016b). Як вона доводила, до цього вдавалися обидві сторони.

Для російсько-української війни протягом 2017 р. були характерні нетривалі гарячі фази з активними бойовими діями. Як зазначав колишній офіцер армії США, журналіст Адріан Боненбергер, «невійна» на сході України йшла четвертий рік, а новий президент Д. Трамп не зумів покращити ситуацію в цьому напрямку після невдалих намагань Б. Обама (Bonenberger, 2017). Неофіційне схвалення Сполученими Штатами статусу-кво на Донбасі збільшило загрози. Як застерігав А. Боненбергер, подальше російське вторгнення призведе до великого європейського конфлікту з 8-ма мільйонами біженців.

У серпні 2017 р. обговорювалося надання Україні від США оборонної зброї, а саме протитанкових ракет «Джевелін» загальною вартістю 50 млн дол. Майкл Кофман, науковий співробітник Центру Вудро Вілсона і старший ад'юнкт у Центрі нової американської безпеки у Вашингтоні, назвав це дорогою непрактичною допомогою (Kofman, 2017). Україна вже мала і виробляла протитанкові керовані ракети. До того ж за 50 млн дол. вдалося б забезпечити «Джевелінами» лише частину військ. За цю суму Україна могла б отримати набагато більше подібної зброї з інших країн або виробити самостійно.

Найчастіше на Донбасі гинули від стрілецької зброї та артилерії. Танкові битви траплялися зрідка серед невеликих підрозділів. Через те М. Кофман надання «Джевелінів» трактував хибним кроком, що не покращить ситуацію стратегічно. Малоімовірним було виснаження Росії в Україні, а надання зброї перетворить російсько-український конфлікт на проксі-війну між США і РФ. Натомість висловлено пораду Білому Дому більше допомагати союзникам із НАТО.

Відтоді, тобто від серпня 2017 р. до кінця квітня 2018 р., в «The New York Times» спостерігалось своєрідне експертне затишшя стосовно російсько-української війни на Донбасі. Принаймні статей із відповідними оцінками науковців і колишніх політиків не зустрічаємо.

Отже, від початку війни на Донбасі газета «The New York Times» подавала огляди поточної ситуації та передбачення про можливі варіанти розвитку подій. Якщо підсумувати, то ця війна зацікавленими інтелектуалами оцінювалася наступним чином.

По-перше, одні аналітики прогнозували, що Росія не спробує захопити Україну, а воюватиме на Донбасі, щоби тримати країну дестабілізованою та не дати їй зблизитися з ЄС і НАТО. Інші експерти передбачали, що РФ може не зупинитися на Україні та використає росіян країн Балтії для творення вже там заморожених конфліктів.

По-друге, неоднозначним було вживання термінів на позначення війни на Донбасі та ворогів українських військ. Їх називали переважно «повстанцями», рідше «сепаратистами», поодинокі – «бойовиками» й «терористами». Саму ж війну позначали найчастіше, як «повстання» або «конфлікт», рідше «вторгнення» і в одиничних випадках – «війна». Окремі експерти (В. Кларк, Ф. Карбер, Б.-А. Леві) вважали, що Україна воює тільки із сепаратистами, яким РФ надає зброю, військових інструкторів і політичну підтримку.

По-третє, схваливши першу і другу Мінські угоди, майже всі експерти відразу засумнівались у їхній життєздатності. Припускалося, що В. Путін замість політичного врегулювання прагнув замороженого конфлікту, що завадить Україні

вступити в НАТО та ЄС. Росія провокувала внутрішню нестабільність в Україні, щоби скористатися її слабкістю в майбутньому.

По-четверте, у дискусіях, чи варто Заходу надавати Україні зброю, сформувалися два табори. Одні бажали таким чином стримати РФ від агресії проти інших держав. Інші вважали, що це не виснажить Росію, а воєнна поразка України стане приниженням для ЄС і НАТО.

По-п'яте, західні санкції проти Росії спонукали її відмовитися від претензій на Донбас і застерігали від агресивного курсу щодо інших країн. Водночас встановлення в Україні тривалого миру бачилося дипломатичними зусиллями щодо статусу Донбасу, його автономії або розширеного місцевого самоврядування.

Висновки розділу

Вплив російсько-української війни на світову дипломатію та міжнародні відносини, передусім санкційна політика проти агресора – Російської Федерації, та дипломатичні заходи з відновлення територіальної цілісності України, стали для «The New York Times», її авторів і читачів предметом тривалих і скрупульозних зацікавлень.

У газеті доволі детально відображено весь задіяний дипломатичний арсенал: заяви, попередження, переговори, угоди, «нормандський формат». Як відзначалося, п'ять зустрічей «нормандської четвірки» й підписання Мінських угод не поклало край війні на Донбасі між РФ і Україною. Мирні угоди ставали тільки паузою для всіх сторін, які бажали оминати геополітичної та воєнної поразки: і стратегічної, й тактичної.

Як неодноразово констатувалося «The New York Times», ЄС і НАТО не змогли зайняти достатньо сильної позиції щодо агресії РФ в Україну, гібридної війни, порушення міжнародного права та Мінських угод. Санкції спричиняли економічні та репутаційні збитки Росії, проте були слабкими, щоб відновити мир на Донбасі.

З одного боку, на Заході не бажали російських маріонеткових квазідержав «ДНР» і «ЛНР» у складі України, які б перешкодили її руху до ЄС і НАТО. А з іншого – від автократичної Росії вимагали повернути Україні окуповану частину Донбасу для реінтеграції на засадах демократії.

Пишучи про війну на Донбасі, кореспонденти газети «The New York Times» формували враження, що Сполучені Штати в питаннях відновлення територіальної цілісності України вживали рішучіших заходів порівняно з їхніми союзниками з НАТО та ЄС, у тому числі постачаючи нелетальну допомогу. Однак реальному озброєнню України перешкодили пануючі серед західної верхівки ілюзії умиротворення Росії шляхом економічного тиску.

У зв'язку з цим міжнародні відносини скидалися на нову «холодну війну», в якій головну роль знову відігравали США. Надто, коли змінилася влада й на зміну президенту-демократу Б. Обамі прийшов президент-республіканець Д. Трамп. Пропонувалося виснажити РФ жорсткішими санкціями: відключення від фінансової системи «Свіфт», візові обмеження тощо.

У «The New York Times» значну увагу приділено міжнародному розслідуванню загибелі малайзійського пасажирського лайнера над захопленою Росією частиною українського Донбасу 17 липня 2014 р. Цей злочин скоїли російські військовослужбовці, які застосували самохідний зенітний ракетний комплекс «Бук», що належав РФ. Продемонстрована доказова база переконувала у невідворотному покаранні винних.

Передбачення варіантів розвитку війни на Донбасі також висвітлено на сторінках газети «The New York Times». В одних прогнозах ішлося, що Росія довго воюватиме на Донбасі, щоб не дати Україні вступити в ЄС і НАТО. В інших передбаченнях у разі успіху РФ у війні проти України наступними жертвами російського експансіонізму могли стати країни Балтії, оскільки поновлення СРСР у гібридній версії лягло в основу путінізму – державного режиму РФ.

Війну на Донбасі та ворогів України в «The New York Times» описували різними історичними, політичними і правовими термінами. Російських колаборантів називали здебільшого «повстанцями», рідше «сепаратистами»,

поодинокі – «терористами» та «бойовиками». Щодо самої війни, то найчастіше вживали терміни «повстання» або «конфлікт», рідше «вторгнення» і епізодично – «війна». Окремі експерти вважали, що Україна воює тільки із сепаратистами, яким РФ надає зброю, військових інструкторів, фінансову і політичну підтримку.

Отримала висвітлення і тема щодо російських агентів у Збройних силах України. Зазначалася потреба докорінних перетворень в українській армії, що, по суті, мали б її перезаснувати на західній моделі, принципово відмінній від пострадянської.

Обидві Мінські угоди чи не всі експерти схвалювали, але завжди сумнівались у їхній ефективності та життєздатності. Після підписання Мінська-1 відразу ж припускалося, що В. Путін замість політичного врегулювання провокуватиме тривалий, або заморожений конфлікт, паралельно долаючи кризу у відносинах із Заходом на власних умовах. У Мінську-2 Донбас визнавався невід'ємною частиною України, В. Путін періодично вдавався тут до воєнної ескалації, щоб Україна відмовилася від свого стратегічного курсу – європейського та євроатлантичного. Росія все робила для того, щоб Україна в очах світу виглядала внутрішньо нестабільною, «неспроможною державою» (failed state).

Автори «The New York Times» постійно відзначали, як путінська Росія прагнула конвертувати «гарячу фазу» війни на Донбасі в «холодний мир» за деструктивним сценарієм: автономія Донбасу, легалізація сепаратистів у Верховній Раді та органах місцевого самоврядування. Окупувавши де-факто частину Донбасу, Росія перетворювала цей регіон на воєнний плацдарм для подальшого підкорення всієї України. Це стало очевидним у 2016–2017 рр., коли Захід війну на Донбасі сприймав уже як звичайну річ, без просвітку, але не послабив санкційну політику щодо Росії.

Найпалкіше на сторінках цього впливового щоденника дискутували про доцільність зміцнення обороноздатності України західною зброєю. Представники «табору яструбів» радили Заходу належно озброїти Україну, яка завадить російській агресії проти інших держав. «Умиротворювачі» бачили в розгромі сепаратистів на Донбасі екзистенційну загрозу путінізму загалом. Озброєння

України, на їхній погляд, не виснажить Росію. Навпаки, може призвести до катастрофічної поразки України і приниження Заходу.

У «The New York Times» плідно обговорювали найшвидші шляхи зміцнення України, тобто дієві та невідкладні напрямки її політичних, економічних і воєнних реформ. Встановлення тривалого миру в Україні, отже завершення війни на Донбасі, пов'язувалося винятково з дипломатичними зусиллями. Передусім через пошук і схвалення компромісного варіанту розширеного місцевого самоврядування.

ВИСНОВКИ

Російсько-українська війна в 2014–2018 рр. розглядалася впливовими міжнародними організаціями, союзами і клубами (ООН, ПАРЄ, ЄС, НАТО, Велика сімка), як неklasична, або гібридна. Це означало, що автократичну Російську Федерацію трактували не тільки однією з військово-політичних сторін, а й вважали її відповідальною за провокування й початок цієї війни, безпосередню участь у бойових діях на території України. Натомість Москва офіційно заперечувала, що РФ за участі колаборантів розв'язала необґрунтовану і неспровоковану агресію проти територіальної цілісності, суверенітету і незалежності сусідньої держави з демократичним політичним режимом. При цьому, з одного боку, агресор обрав тактику, за якою прагнув дестабілізувати, фрагментувати й анексувати окремі українські регіони, котрі в етнополітичному сенсі подавав як споконвіку російські. А з іншого – нападник утілював стратегічну мету, що полягала у встановленні контролю над державою і суспільством України.

До російсько-української війни періоду 2014–2018 рр. проявили стійкі ґрунтовні зацікавлення не тільки політичні, але й наукові спільноти в різних країнах. Найперше її розглядали і в макрорегіональному вимірі (імперські амбіції Росії), і через глобальну призму викликів і загроз, насамперед з огляду на коротко- і довгострокові наслідки для європейської та євроатлантичної інтеграційних моделей цивілізаційного розвитку. Водночас всупереч трактування України як «неспроможної держави» (failed state) підкреслюється життєздатність Української держави, що вдалася до активного опору загарбникові.

Щодо історіографічних здобутків із проблематики, що досліджується в пропонованій дисертації, то домінують міждисциплінарні підходи. Важливі дослідження російсько-української війни здійснювалися на теоретичному й емпіричному рівнях. Українські вчені вивчали передумови і причини російсько-української війни (з'ясовано, що жодні внутрішні відмінності та протиріччя не переросли б у відкрите сепаратистське повстання без військового вторгнення РФ), питання її періодизації, принципи ведення Росією гібридної війни

проти України, її впливу на економіку цих країн, на військову політику та політику безпеки в Європі. Також досліджували бойовий шлях окремих українських військових підрозділів і волонтерський рух. Дослідження координувалися державними інституціями з колективами кваліфікованих фахівців, зокрема, Інститутом історії України Національної академії наук України, Національним інститутом стратегічних досліджень.

У зарубіжній історіографії серед західних науковців простежуємо два наративи, які умовно позначимо як проукраїнський та проросійський. Для праць із проукраїнським наративом властиве методологічне підґрунтя, базоване на сучасних цінностях західної цивілізації, зокрема міжнародно-правових. В основі ж публікацій із проросійським наративом переважно софістичні конструкції, що, по суті, виправдовують повернення до геополітичного інструментарію минулого, включно зі «зонами впливу». Проте в роботах переважної частини дослідників із країн Заходу підкреслюються деструктивні спроби офіційної Москви поширити концепт «русскій мір» на сусідні держави, найперше Україну, з наміром їхнього підпорядкування і поневолення за репресивним сценарієм. Найчастіше в працях, присвячених російсько-українській війні, уживалися не тільки понятійні евфемізми («конфлікт», «криза»), але й адекватні терміни – «агресія», «інтервенція», «окупація», «анексія», «війна». До того ж, варто відзначити чисельні заяви інтелектуалів Заходу про підтримку міжнародних зусиль із повернення Україні територій, що тимчасово перебувають під російською окупацією, а також її західного вектору зовнішньої політики.

На наш погляд, у російській історіографії з проблеми, що вивчається, так само наявні два напрями. Один із них великодержавний, а інший – антиімперіалістичний. До великодержавного відносимо праці, в яких назовні проступають традиційні постулати російського шовінізму: антизахідництво (протиставлення західній цивілізації), «збирання російських земель» тощо. У таких публікаціях зменшеній територіально Україні (категорично без Криму і навіть без Донбасу) відводиться роль слухняного васала всесильної Росії. Водночас ряд російських учених висловили антиімперіалістичні погляди,

заперечивши офіційну версію щодо «внутрішнього конфлікту» і «громадянської війни» в сучасній Україні. Вони звернули увагу на чільні аспекти гібридної агресії Росії, наполягаючи на праві України на вільний вибір своєї зовнішньополітичної стратегії, насамперед щодо втілення модернізаційного проєкту на шляху до європейської інтеграції.

У свою чергу тематичні історико-теоретичні дослідження сфокусовані головним чином на смислових чи аксіологічних питаннях. Мова йде про обґрунтування певної парадигми, оптимальних концептів і моделей, несуперечливої періодизації для продукування наративів різних рівнів. Для висвітлення російсько-української війни періоду 2014–2018 рр. пропонуються, зокрема, концепт «гібридна війна», модель «прощання з імперією», парадигма про злочинну російську неоімперську агресію проти сучасної України як історичного конкурента в регіоні та жертвенного форпосту західної цивілізації на сході Європи. Виділяють декілька етапів агресивних дій Росії в прихованій та відкритих формах, що мали наслідками Революцію гідності, окупацію та анексію Криму, окупацію частини Донбасу з проголошенням «ДНР» і «ЛНР». Як прогнозувалося, за своє Росія понесе довготривалу розплату.

Щодо історичних джерел, на які варто опертися для об'єктивного і комплексного вивчення російсько-української війни періоду 2014–2018 рр., то відзначаємо їхнє видове багатоманіття. Значна частина вже опублікована та перебуває у вільному доступі на електронних і паперових носіях: офіційні документи, спогади, усні свідчення, публіцистичні твори та ін. Для прикладу: виважена кваліфікація агресії Росії проти України з відповідною термінологією зафіксована у міжнародних актах, зокрема Генеральної асамблеї ООН, у яких враховано юридичні, політичні, соціальні, економічні й культурні аспекти.

Російсько-українська війна періоду 2014–2018 рр. виправдано заслужила чільну увагу засобів масової інформації світу як новинну (подієву), так і аналітично-прогностичну. Впливова газета «The New York Times» цьому історичному феноменові присвятила сотні публікацій, кількість яких у друкованій та електронній версіях видання відображала його інтерес до подій війни.

Закономірно, що найбільше таких публікацій – усіх 312 – припало на 2014 р. Із кожним наступним роком зацікавлення війною згасало, тому число статей різко зменшувалося: у 2015 р. – 136, у 2016 р. – 20, у 2017 р. – 14, у січні-квітні 2018 р. – 2. У них задокументовано і різнобічно відображено погляд редакційної колегії, думки окремих журналістів, позицію чільних посадовців США та ЄС, «мозкові штурми» вчених, політиків і військових, які представляли різні країни.

Автори «The New York Times» дуже обережно вживали терміни. Російські колаборанти переважно означені як «повстанці», рідше – як «сепаратисти», інколи – як «бойовики» і «терористи». Власне російсько-українську війну в газеті здебільшого називали «повстанням» чи «конфліктом», часто – «вторгненням» і лише зрідка – «війною». У виданні зафіксували те, як Москва зіграла на прорадянській ментальності російськомовних громадян України, а наводячи певні факти чи цифри, зазначали, що їх не можна було перевірити незалежно.

Аналізуючи тематичну спрямованість і зміст публікацій «The New York Times» про російсько-українську війну періоду 2014–2018 рр., можна виокремити два періоди в часових рамках нашого дослідження. На перший період – березень 2014 – лютий 2015 рр. – припадає час активних бойових дій (156 статей). Під час другого періоду – лютий 2015 – квітень 2018 рр. – відбувається перехід до позиційної війни (45 статей).

Тематична спрямованість і зміст публікацій «The New York Times» окреслювалися конкретними подіями війни, що відбулися в кожному з періодів. Для першого періоду характерні інспіровані Москвою проросійські протести, спрямовані на параліч державних органів України в регіоні. Тоді ж розпочалася антитерористична операція, запропоновано мирний план президента Петра Порошенка, знищено російськими військовими міжнародний пасажирський рейс («Malaysia Airlines Flight 17»), мав місце російський гуманітарний конвой, велися бойові дії, зокрема й невдалі для сил оборони України, розгорталось міжнародне посередництво і дипломатичні кроки – Мінський протокол («Перша Мінська угода», або Мінськ-1). Змістовим наповненням другого періоду став Комплекс заходів щодо виконання Мінського протоколу («Друга Мінська угода», або

Мінськ-2), що укладені в Мінську, столиці Білорусі, та перехід до позиційних бойових дій.

Під час першого періоду війни Україна за допомогою порівняно невеликих за масштабом військових і поліцейських сил повертала контроль над Донбасом. Проте в серпні 2014 р. РФ врятувала сепаратистські проекти «ДНР» і «ЛНР» шляхом прямого воєнного втручання. Її військові підрозділи (батальйонно-тактичні групи) зашкодили наступові українських з'єднань. На агресивні дії Росії з її колаборантами США та ЄС відреагували кількома пакетами санкцій. Крім того, Україна отримала нелетальну допомогу коштом американських платників податків. Проте всі ці санкційні заходи невисоко оцінювалися через їхню малоефективність, зволікання і запізнілість. Ними неможливо було спинити російську агресію проти України, що здійснювалася прямо й опосередковано.

Прикметно, що в «The New York Times», в її інтернет-версії, статті про російсько-українську війну з'являлися щоденно від 1 березня до 5 вересня 2014 р. У них формувалася громадська думка про те, що США в протидії російській агресії проти України були налаштовані рішуче, на відміну від ЄС. Справді країни-члени ЄС і НАТО здебільшого висловлювали дипломатичні занепокоєння ситуацією, практикували недостатньо ефективні економічні санкції, нехтували своїми зобов'язаннями за Будапештським меморандумом щодо гарантій безпеки України.

На окрему увагу авторів газети заслужили підривні операції Росії проти України: як інформаційно-психологічні, так і військові. Подібно до сценарію окупації Криму, офіційна Москва для відриву від України Донбасу скористалася заздалегідь підготовленими диверсійними групами. Завдання прихованої агресії безпосередньо виконували спеціально заслані громадяни Росії та колаборанти з різних верств місцевого населення.

Серед ініціатив офіційного Києва найбільшого розголосу набув документ, ширше відомий як «Мирний план президента Петра Порошенка». Його оприлюднено 18 червня 2014 р. Мовилося передусім про відновлення суверенітету

України на підконтрольних Росії українських землях. Ідеться про «ДНР» і «ЛНР», що виникли за бажанням Кремля для пограбування та знищення економічного потенціалу (зокрема промислових підприємств), який творився кількома поколіннями української нації.

Однією з найтрагічніших подій російсько-української війни періоду 2014–2018 рр. стало знищення малайзійського пасажирського лайнера 17 липня 2014 р. в небі над Донбасом унаслідок ураження ракетою із російського зенітного комплексу. Це засвідчує ідейно-тематичне спрямування публікацій «The New York Times», що відзначилася послідовним зацікавленням цією проблематикою, особливо результатами офіційного міжнародного розслідування.

Переломний момент першого періоду російсько-української війни датується 24 серпня 2014 р., коли Росія суттєво збільшила кількість своїх військ на Донбасі. Підписані після цього дві Мінські угоди, однак, зовсім не спинили воєнні дії.

Перша Мінська угода укладена 5 вересня 2014 р. Хоча воєнна напруга істотно спала, однак Москва демонстративно нав'язувала Україні руйнівний сценарій, що передбачав виокремлення у її складі автономії на Донбасі. У той же час ЄС і США не змогли запропонувати ефективних контрзаходів проти російського агресора. Підписання 12 лютого 2015 р. другої Мінської угоди Росія розглядала радше початком замороженого конфлікту, висуваючи на порядок денний плани федералізації України на взірць своїх анклавів «ДНР» і «ЛНР». При цьому в Москві переслідували стратегічну мету – зупинити і звести нанівець європейську та євроатлантичну інтеграцію України.

Автори «The New York Times» намагалися зрозуміти внутрішні та зовнішні фактори, що завадили Україні та її союзникам ефективно протистояти агресії Росії. Прискіпливо вивчалися внутрішні резерви України для перемоги над противником. До негативних чинників, які послаблювали Українську державу, відносили насамперед застаріле і недостатнє логістичне та матеріально-технічне забезпечення армії, ненадійність її командного складу внаслідок слабкої професійної підготовки і наявності зрадників. Отримала висвітлення і присутність російських агентів у Збройних Силах України. Зазначалася нагальність

докорінних перетворень в українській армії, що, по суті, мали б її перезаснувати на західній моделі, принципово відмінній від пострадянської. Так само стояли на заваді зволікання з інституційними і галузевими реформами. Серед очевидних позитивних зрушень в Україні найперше відзначали підвищення боєздатності сил оборони в чисельних зіткненнях із російським ворогом, що відзначився підступністю та злочинною тактикою.

Розглядаючи несприятливі для України зовнішні чинники, найбільше наголошували принаймні на трьох із них. По-перше, країни-гаранти відповідно до Будапештського меморандуму не виконали безпекових зобов'язань. По-друге, провідні держави Заходу наклали на країну-агресора Росію неефективні санкції. По-третє, проти РФ, що має право вето у Раді безпеки ООН, не виробили дієвий механізм покарання за порушення нею міжнародного права.

Від часу появи російських військ біля кордонів з Україною міжнародна спільнота намагалася стримати РФ від агресії. Почавшись, воєнні дії впливали на масштаби зусиль інших країн світу щодо відновлення територіальної цілісності України. Для цього на Заході використали дипломатичні засоби різного рівня: заяви про стурбованість, попередження, переговори, п'ять зустрічей Нормандського формату, укладення двох Мінських угод.

Україна за підтримки Заходу, контактуючи з Росією, наполягала на поверненні та реінтеграції окупованої частини Донбасу без пропонуваного деструктивних змін в своєму конституційному устрої. Задіяний переговорний інструментарій у конкретних умовах не досяг успіху. Усі зацікавлені сторони не бажали програти геополітично, тому розглядали мирні угоди як зручну паузу для перегрупування своїх сил.

Щоденник «The New York Times» подавав й огляди подій російсько-української війни періоду 2014-2018 рр. та прогностику її розвитку з боку представників інтелектуальної та політичної еліти. Простежуємо багатовекторність у їхніх оцінках. Зокрема, коли одні експерти розуміли, що ЗСУ ведуть бої з російськими військами, то інші вважали, що Україна воює тільки із

сепаратистами, яким РФ надає зброю, військових інструкторів, фінансову і політичну підтримку.

Обидві Мінські угоди чи не всі експерти схвалювали, проте висловлюючи сумніви в їхній ефективності та життєздатності. Після підписання Мінська-1 відразу ж припускалося, що В. Путін провокуватиме тривалий, або заморожений конфлікт, паралельно долаючи кризу у відносинах із Заходом на власних умовах. Після укладення Мінська-2, що визнав Донбас територією України, російський президент часто засобами воєнної ескалації змушував офіційний Київ згорнути свій європейський і євроатлантичний стратегічний курс. Крім того, Москва задіяла можливі ресурси для дискредитації Української держави в світі як внутрішньо нестабільної, неперспективної.

Домінантною думкою представників інтелектуальної та політичної еліти було те, що путінська Росія прагнула деструктивним чином «гарячу фазу» війни на Донбасі замінити «холодним миром»: автономія Донбасу, легалізація сепаратистів у Верховній Раді та органах місцевого самоврядування. Окупувавши де-факто частину Донбасу, Росія намагалася перетворити підконтрольні території на воєнний плацдарм для подальшого підкорення всієї України.

У «The New York Times» плідно обговорювали найшвидші шляхи зміцнення України, тобто дієві та невідкладні напрямки її політичних, економічних і воєнних реформ. Відновлення територіальної цілісності України проєктувалося виключно засобами дипломатії. Тому для реінтеграції Донбасу шукали компромісний проєкт розширеного самоврядування.

Найпалкіше на сторінках впливового щоденника дискутували доцільність зміцнення обороноздатності України західною зброєю. Представники табору «яструбів» радили Заходу не зволікати з оснащенням України належною зброєю, що віднадить Росію від агресивних і загарбницьких планів. «Умиростворювачі» бачили в розгромі сепаратистів на Донбасі екзистенційну загрозу для влади РФ загалом. Озброєння України, на їхній погляд, лише б заохотило Росію розгромити Україну, щоб принизити Захід.

Щодо аналітико-прогностичної оцінки наслідків для України і світу російської агресії проти України, то в одних прогнозах ішлося, що Росія буде роками воювати на Донбасі, щоб нівелювати шанси України на вступ в ЄС і НАТО. В інших передбаченнях зазначалося, що Україна не стане останньою зупинкою для РФ. Адже остання в майбутньому може використати росіян країн Балтії, щоб там утворити заморожені конфлікти.

Західні санкції мали наслідки для Росії, поступово завдаючи значних економічних збитків, але не принесли очікуваний мир. У Москві вважали ці збитки надто мізерною платою за нехтування міжнародним правом, а війну на Донбасі розглядали як «посередницьку» – вияв глобального змагання із Заходом, не бажаючи програти ні стратегічно, ні тактично.

Своєю гібридною війною Росія завдала катастрофічних демографічних втрат українському Донбасу, прирікши його на депопуляцію. Згідно з офіційною статистикою, внаслідок війни в регіоні в період 2014-2018 рр. загинули понад 10 тис. осіб, понад 20 тис. осіб отримали поранення, а переміщеними особами стали від 2 до 3,5 млн громадян України.

Із проблеми сучасної російсько-української війни на подальші наукові зацікавлення заслуговує «The New York Times» як джерельний ресурс, що поповнюється. Ця газета впливає на формування суспільної думки в усьому світі, тому варто продовжувати дослідження дискурсивної картини «The New York Times» як інструменту, що може бути використаний у зовнішній політиці України з метою досягнення перемоги у російсько-українській війні. Показово, що станом на квітень 2018 р. газетні аналітики припустили довготривалий характер цієї війни. Такі прогнози справдилися. До того ж, 24 лютого 2022 р. Росія вдалася до повномасштабного вторгнення в Україну.

Сьогодні історичні обставини істотно змінилися. Раніше російсько-українську війну прагнули завершити заходами, які передбачали посилення санкцій проти РФ, сприяння розвитку економіки України, посилення боєздатності ЗСУ. Крім того, одним із заходів зазначалося проведення Києвом усіх необхідних реформ, щоб підняти якість життя до рівня країн ЄС. Проте, на нашу

думку, втілити останнє і в мирний час нелегко, а тим більше під час війни, яка приносить як людські, так і економічні втрати. У сучасних же умовах мова йде найперше про військову перемогу України за потужної підтримки провідних держав і міждержавних утворень західної цивілізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Першоджерела (медіапублікації)

1. Baker, P. (2015) 'U.S. to Give Ukraine's Military an Additional \$75 Million in Nonlethal Aid', *The New York Times*, 11 March. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/03/12/us/us-imposes-sanctions-on-pro-russian-separatists-in-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).
2. Baker, P. i Erlanger, S. (2015) 'Russia Uses Money and Ideology to Fight Western Sanctions', *The New York Times*, 7 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/06/08/world/europe/russia-fights-wests-ukraine-sanctions-with-aid-and-ideology.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).
3. Baker, P., Gordon, M. i Mazzetti, M. (2014) 'U.S. Sees Evidence of Russian Links to Jet's Downing', *The New York Times*, 18 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/19/world/europe/malaysia-airlines-plane-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).
4. Baker, P. i Kanter, J. (2014) 'Raising Stakes on Russia, U.S. Adds Sanctions', *The New York Times*, 16 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/17/world/europe/obama-widens-sanctions-against-russia.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).
5. Binnedijk, H. i Herbst, J. (2015) 'Putin and the 'Mariupol Test'', *The New York Times*, 15 March. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/03/16/opinion/putin-and-the-mariupol-test.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).
6. Bohlen, C. (2015) 'Recent Quiet in Ukraine Offers Hope for a Peaceful Resolution', *The New York Times*, 19 October. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/10/20/world/europe/recent-quiet-in-ukraine-offers-hope-for-a-peaceful-resolution.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).
7. Bonenberger, A. (2017) 'The War No One Notices in Ukraine', *The New York Times*, 20 June. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2017/06/20/opinion/ukraine-russia.html> (Accessed: 19 June 2022).

8. Chivers, C. i Herszenhorn, D. (2014) ‘Separatists Defy Kiev and Putin on Referendum’, *The New York Times*, 8 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/05/09/world/europe/ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

9. Chivers, C., MacFarquhar, N. i Higgins, A. (2014) ‘Russia to Start Drills, Warning Ukraine Over Mobilization’, *The New York Times*, 24 April. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/04/25/world/europe/ukraine-crisis.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

10. Chivers, C. i Sneider, N. (2014a) ‘Militants Resist Calls to Free European Military Observers Held in Eastern Ukraine’, *The New York Times*, 26 April. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/04/27/world/europe/ukraine-crisis.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

11. Chivers, C. i Sneider, N. (2014b) ‘One City Falls to Pro-Russian Militants; in Another, the Mayor Is Shot’, *The New York Times*, 28 April. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/04/29/world/europe/one-city-falls-to-pro-russian-militants-in-another-the-mayor-is-shot.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

12. Cohen, R. (2014a) ‘The Suns of August. Flight 17: Ukraine’s War and Europe’s Passivity’, *The New York Times*, July 21. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/22/opinion/roger-cohen-malaysian-airlines-flight-17-ukraines-war-and-europes-passivity.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

13. Cohen, R. (2014b) ‘The Iran-Ukraine Affair’, *The New York Times*, 10 November. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/11/11/opinion/roger-cohen-the-iran-ukraine-affair.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

14. Cumming-Bruce, N. (2014a) ‘U.N. Finds Rising Human Rights Violations in Ukraine’, *The New York Times*, 16 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/05/17/world/europe/united-nations-human-rights-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

15. Cumming-Bruce, N. (2014b) 'U.N. Report Details Casualties in Eastern Ukraine', *The New York Times*, 18 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/06/19/world/europe/un-report-details-casualties-in-eastern-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

16. Cumming-Bruce, N. (2014c) 'Death Toll in Ukraine Conflict Exceeds 2,200, U.N. Says', *The New York Times*, 29 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/30/world/europe/ukraine-toll.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

17. Cumming-Bruce, N. (2014d) '331 Have Died Since Ukraine Signed Truce, U.N. Reports', *The New York Times*, 8 October. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/10/09/world/europe/at-least-331-have-been-killed-in-ukraine-since-start-of-cease-fire-un-reports.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

18. Cumming-Bruce, N. (2014e) 'Hardships Grow in Ukraine, U.N. Says', *The New York Times*, 15 December. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/12/16/world/europe/hardships-grow-for-millions-in-eastern-ukraine-un-report-says.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

19. Cumming-Bruce, N. (2015a) 'Fighting in Ukraine Eases, but Abuses Continue on Both Sides, U.N. Says', *The New York Times*, 1 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/06/02/world/europe/ukraine-conflict-toll-un.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

20. Cumming-Bruce, N. (2015b) 'Nearly 8,000 Killed in Ukraine Conflict, U.N. Says', *The New York Times*, 8 September. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/09/09/world/europe/nearly-8000-killed-in-ukraine-conflict-un-says.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

21. Cumming-Bruce, N. (2015c) 'At Least 9,115 Killed in Ukraine Conflict, U.N. Says', *The New York Times*, 9 December. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/12/10/world/europe/ukraine-conflict-toll.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

22. Cumming-Bruce, N. i Gordon, M. (2015) 'Fighting in Ukraine Has Killed More Than 840 Since Mid-January, U.N. Says', *The New York Times*, 2 March. Режим

доступу:

<https://www.nytimes.com/2015/03/03/world/europe/un-report-faults-russia-for-escalating-conflict-in-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

23. Erlanger, S., Hirschfeld, D.J. i Castle, S. (2014) ‘NATO Prepares New Sanctions Over Russian Action in Ukraine’, *The New York Times*, 4 September. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2014/09/05/world/as-nato-meets-ukraine-conflict-holds-center-stage.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

24. Erlanger, S. i Kramer, A. (2014) ‘Ukraine Finds Its Forces Are Ill Equipped to Take Crimea Back From Russia’, *The New York Times*, 1 March. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/03/02/world/europe/ukraine-finds-its-forces-are-ill-equipped-to-take-crimea-back-from-russia.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

25. Foxall, A. (2015) ‘Stick to Sanctions on Russia’, *The New York Times*, 16 December. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/12/17/opinion/stick-to-sanctions-on-russia.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

26. Gall, C. (2014a) ‘Despite Cease-Fire, Fighting Escalates in Eastern Ukraine City’, *The New York Times*, 14 September. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/09/15/world/europe/deadly-fighting-in-donetsk-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

27. Gall, C. (2014b) ‘Ukraine’s Neglected and Battered Army Inspires Citizens to Pitch In’, *The New York Times*, 22 September. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/09/23/world/europe/ukraine-soldiers-inspires-citizens-to-pitch-in.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

28. Gall, C. i MacFarquhar, N. (2014) ‘Cease-Fire in Ukraine Holds, but Soldiers and Residents Doubt It Will Last’, *The New York Times*, 6 September. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2014/09/07/world/europe/cease-fire-in-ukraine-holds-but-soldiers-and-residents-doubt-it-will-last.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

29. Gardner, C. (2018) 'Is Russia Sponsoring Terrorism?', *The New York Times*, 19 April. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2018/04/19/opinion/russia-sponsoring-terrorism.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).
30. Gladstone, R. (2015) 'Dutch Foreign Minister Reports Progress in Inquiry Into Downing of Malaysian Jetliner', *The New York Times*, 28 April. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/04/29/world/europe/progress-reported-in-malaysian-plane-shootdown-inquiry.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).
31. Golinkin, L. (2014) 'Driving Ukrainians Into Putin's Arm', *The New York Times*, 8 December. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/12/09/opinion/driving-ukrainians-into-putins-arms.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).
32. Gordon, M. (2014a) 'U.S. and Russia Agree on Pact to Defuse Ukraine Crisis', *The New York Times*, 17 April. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/04/18/world/europe/ukraine-diplomacy.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).
33. Gordon, M. (2014b) 'U.S. and Russia Agree to Share More Intelligence on ISIS', *The New York Times*, 14 October. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/10/15/world/europe/us-and-russia-agree-to-share-more-intelligence-on-isis.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).
34. Gordon, M. (2014c) 'Nimble New NATO Force to Take Form Next Year', *The New York Times*, 2 December. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/12/03/world/europe/nato-to-create-interim-rapid-response-force-to-counter-russia.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).
35. Gordon, M. (2015a) 'Ukraine Cease-Fire Leaves Control of Border Unresolved Until Year's End', *The New York Times*, 12 February. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/02/13/world/europe/ukraine-cease-fire-leaves-control-of-eastern-border-unsettled.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).
36. Gordon, M. (2015b) 'Kerry Raises Prospect of More Sanctions Against Russia Over Ukraine', *The New York Times*, 21 February. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2015/02/22/world/europe/kerry-says-further-sanctions-on-russia-will-be-discussed-over-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

37. Gordon, M. i Herszenhorn, D. (2014a) 'As Ukraine Announces Cease-Fire, White House Points Finger at Russia', *The New York Times*, 20 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/06/21/world/europe/ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

38. Gordon, M. i Herszenhorn, D. (2014b) 'Kerry Turns Up Pressure on Russia Over Ukraine, Warning of New Sanctions', *The New York Times*, 26 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/06/27/world/europe/kerry-warns-russia-over-ukraine-separatists.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

39. Gordon, M. i Herszenhorn, D. (2015) 'U.S. and Europe Working to End Ukraine Fighting', *The New York Times*, 5 February. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/02/06/world/europe/kerry-biden-hollande-merkel-ukraine-conflict.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

40. Gordon, M. i Kramer, A. (2014) 'Russia Continues to Train and Equip Ukraine Rebels, NATO Official Says', *The New York Times*, 3 November. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/11/04/world/europe/donestk-luhansk-ukraine-vote-zakharchenko-plotnitsky.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

41. Gordon, M. i Myers, S. (2014) 'U.S.-Russia Talks on Ukraine Fail to Ease Tension', *The New York Times*, 14 March. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/03/15/world/europe/john-kerry-russia-ukraine-talks.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

42. Gordon, M. i Schmitt, E. (2014) 'Buildup Makes Russia Battle-Ready for Ukraine', *The New York Times*, 4 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/05/world/europe/buildup-makes-russia-battle-ready-for-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

43. Gordon, M. i Schmitt, E. (2015) 'U.S. Considers Supplying Arms to Ukraine Forces, Officials Say', *The New York Times*, 1 February. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2015/02/02/world/us-taking-a-fresh-look-at-arming-kiev-forces.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

44. Gordon, M., Smale, A. i Erlanger, S. (2015) 'Western Nations Split on Arming Kiev Forces', *The New York Times*, 7 February. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/02/08/world/europe/divisions-on-display-over-western-response-to-ukraine-at-security-conference.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

45. Herszenhorn, D. (2014a) 'In East Ukraine, Protesters Seek Russian Troops', *The New York Times*, 7 April. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/04/08/world/europe/russia-crimea-ukraine-unrest.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

46. Herszenhorn, D. (2014b) 'Talks on Ukraine Crisis Open in Kiev Without Representation for Separatists', *The New York Times*, 14 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/05/15/world/europe/ukraine-opens-talks-but-eastern-rebels-arent-invited.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

47. Herszenhorn, D. (2014c) 'Talks in East Aim to Ease Tensions in Ukraine', *The New York Times*, 17 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/05/18/world/europe/talks-on-ukraine-crisis-move-to-separatist-region.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

48. Herszenhorn, D. (2014d) 'Kremlin Announces Ukraine Pullback, but NATO Doesn't See It', *The New York Times*, 19 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/05/20/world/europe/kremlin-announces-ukraine-pullback-but-nato-doesnt-see-it.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

49. Herszenhorn, D. (2014e) 'Conflict Fatigue Deepens in East Ukraine, Just Days Before Vote', *The New York Times*, 20 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/05/21/world/europe/conflict-fatigue-deepens-in-east-ukraine-just-days-before-vote.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

50. Herszenhorn, D. (2014f) 'Pro-European Businessman Claims Victory in Ukraine Presidential Vote', *The New York Times*, 25 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/05/26/world/europe/ukraine-elections.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

51. Herszenhorn, D. (2014g) 'Ukraine's Next President Vows to Restore Order and Mend Russia Ties', *The New York Times*, 26 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/05/27/world/europe/ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

52. Herszenhorn, D. (2014h) 'Presidential Building Is Stormed in Restless Georgian Region', *The New York Times*, 28 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/05/29/world/europe/russia-presidential-building-stormed-in-georgian-region.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

53. Herszenhorn, D. (2014i) 'Poroshenko Takes Ukraine Helm With Tough Words for Russia', *The New York Times*, 7 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/06/08/world/europe/poroshenko-sworn-in-as-president-of-strife-torn-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

54. Herszenhorn, D. (2014j) 'Russia and Others Confer on Halting Ukraine Fighting, Which Goes on Despite Cease-Fire', *The New York Times*, 29 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/06/30/world/europe/ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

55. Herszenhorn, D. (2014k) 'Ukrainian President Ends Cease-Fire With Rebels', *The New York Times*, 30 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/01/world/europe/ukrainian-president-ends-cease-fire-with-rebels.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

56. Herszenhorn, D. (2014l) 'Putin Warns Again of Force as Ukraine Fighting Spreads', *The New York Times*, 1 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/02/world/europe/ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

57. Herszenhorn, D. (2014m) 'Russia Demands New Cease-Fire in Ukraine as Foreign Ministers Seek Path to Peace', *The New York Times*, 2 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/03/world/europe/russia-demands-new-cease-fire-in-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

58. Herszenhorn, D. (2014n) 'Pro-Russian Fighters Routed From Stronghold, Ukraine Says', *The New York Times*, 5 July. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2014/07/06/world/europe/ukraine-and-rebels-clash-in-slovyansk.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

59. Herszenhorn, D. (2014o) 'Ukraine Military Finds Its Footing Against Pro-Russian Rebels', *The New York Times*, 6 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/07/world/europe/ukraine-military-finds-its-footing-against-pro-russian-rebels.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

60. Herszenhorn, D. (2014p) 'Ukraine Rebels Are Retreating for Last Stand', *The New York Times*, 7 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/08/world/europe/ukraine-rebels-are-retreating-for-last-stand.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

61. Herszenhorn, D. (2014q) 'Ukraine Says Russian Plane Shot Down Its Fighter Jet', *The New York Times*, 17 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/18/world/europe/ukraine-says-russian-plane-shot-down-its-fighter-jet.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

62. Herszenhorn, D. (2014r) 'Ukrainians, Awaiting International Action After Crash, Fear Complacency', *The New York Times*, 22 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/23/world/europe/ukrainians-awaiting-international-action-after-crash-fear-complacency.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

63. Herszenhorn, D. (2014s) 'Ukraine and Russia Face Gaps in a Truce and a Chasm on the Issues', *The New York Times*, 7 September. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/09/08/world/europe/ukraine-and-russia-face-gaps-in-a-truce-and-a-chasm-on-the-issues.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

64. Herszenhorn, D. (2014t) 'Ukrainian President Sets Sights on Closer E.U. Ties', *The New York Times*, 25 September. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/09/26/world/europe/ukraine-eu.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

65. Herszenhorn, D. (2014u) 'Fears Rise as Russian Military Units Pour Into Ukraine', *The New York Times*, 12 November. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/11/13/world/europe/ukraine-russia-military-border-nato.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

66. Herszenhorn, D. (2014v) 'Ukraine Vote Takes Nation a Step Closer to NATO', *The New York Times*, 23 December. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/12/24/world/europe/ukraine-parliament-nato-vote.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

67. Herszenhorn, D. (2015a) 'Ukraine Insists Any Pact With Russia Must Adhere to Terms of September Accord', *The New York Times*, 6 February. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/02/07/world/europe/ukraine-russia-cease-fire-accord.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

68. Herszenhorn, D. (2015b) 'Agreement on Ukraine Cease-Fire Deal Is Reported', *The New York Times*, 10 February. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/02/11/world/europe/agreement-on-deal-for-ukraine-cease-fire-is-reported.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

69. Herszenhorn, D. (2015c) 'Ukrainian Leader Is Open to a Vote on Regional Power', *The New York Times*, 6 April. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/04/07/world/europe/ukraine-leader-denounces-federalization-as-way-to-break-up-country.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

70. Herszenhorn, D. (2015d) 'A Diplomatic Victory, and Affirmation, for Putin', *The New York Times*, 15 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/05/16/world/europe/a-diplomatic-victory-and-affirmation-for-putin.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

71. Herszenhorn, D. (2015e) 'In Ukraine, Corruption Concerns Linger a Year After a Revolution', *The New York Times*, 17 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/05/18/world/europe/in-ukraine-corruption-concerns-linger-a-year-after-a-revolution.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

72. Herszenhorn, D. (2015f) 'Ukraine Says It Has Captured 2 Russian Soldiers', *The New York Times*, 18 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/05/19/world/europe/ukraine-captured-two-russian-soldiers.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

73. Herszenhorn, D. (2015g) 'Russian Military Insignia Are Reported in Ukraine', *The New York Times*, 29 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/05/30/world/europe/ukraine-russia-donetsk.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

74. Herszenhorn, D. (2015h) 'Ukraine Repels Separatists in Fierce Fighting, Poroshenko Says', *The New York Times*, 5 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/06/06/world/europe/ukraine-poroshenko-maryinka-fighting.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

75. Herszenhorn, D. (2015i) 'Putin Urges Western Pressure on Ukraine in Peace Effort', *The New York Times*, 6 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/06/07/world/europe/putin-urges-western-pressure-on-ukraine-in-peace-effort.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

76. Herszenhorn, D. i Baker, P. (2014) 'Russia Steps Up Help for Rebels in Ukraine War', *The New York Times*, 25 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/26/world/europe/russian-artillery-fires-into-ukraine-kiev-says.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

77. Herszenhorn, D. i Roth, A. (2014) 'Russia Backs Plan by Ukraine Separatists for an Early Election', *The New York Times*, 28 October. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/10/29/world/europe/vote-set-by-ukraine-separatists-wins-russias-support.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

78. Herszenhorn, D. i Roth, A. (2015) 'Agreement Calls for Release of Pilot Held in Moscow, Ukrainian President Says', *The New York Times*, 12 February. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/02/13/world/europe/as-part-of-ukraine-deal-russia-to-free-imprisoned-ukraine-pilot.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

79. Herszenhorn, D. i Tavernise, S. (2014a) 'Border Tensions Rise Between Ukraine and Russia', *The New York Times*, 15 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/16/world/europe/ukraine-russia-tensions-rise-over-attacks.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

80. Herszenhorn, D. i Tavernise, S. (2014b) 'Ukraine Says It Can Prove Russia Supplied Arms System That Felled Jet', *The New York Times*, 19 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/20/world/europe/malaysia-airlines-plane-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

81. Higgins, A. (2014a) 'In Eastern Ukraine, a One-Building, Pro-Russia Realm Persists Despite Criticism', *The New York Times*, 9 April. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/04/10/world/europe/ukraine-russia.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

82. Higgins, A. (2014b) 'Armed Men Seize Police Station in Eastern Ukraine City', *The New York Times*, 12 April. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/04/13/world/europe/ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

83. Higgins, A. (2014c) 'Ukraine Falters in Drive to Curb Unrest in East', *The New York Times*, 14 April. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/04/15/world/europe/russia-east-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

84. Higgins, A. (2014d) 'In Ukraine, Russia Plays a Weighted Word Game', *The New York Times*, 16 April. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/04/17/world/europe/in-ukraine-russia-plays-a-weighted-word-game.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

85. Higgins, A. (2014e) 'Ukraine, Eye on Convoy, Says It Hit Military Vehicles Coming From Russia', *The New York Times*, 15 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/16/world/europe/ukraine-russia.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

86. Higgins, A. (2014f) 'On Ukraine, the West Sidesteps a Fraught Term', *The New York Times*, 4 September. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/09/05/world/europe/in-west-fine-line-on-labeling-ukraine-crisis.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

87. Higgins, A. (2018) 'In Ukraine, Corruption Is Now Undermining the Military', *The New York Times*, 19 February. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2018/02/19/world/europe/ukraine-corruption-military.html>
(Дата звернення: 19 червня 2022).

88. Higgins, A. i Clark, N. (2014) ‘Malaysian Jet Over Ukraine Was Downed by ‘High-Energy Objects,’ Dutch Investigators Say’, *The New York Times*, 9 September. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/09/10/world/europe/malaysian-airliner-ukraine.html>
(Дата звернення: 19 червня 2022).

89. Higgins, A. i Gladstone, R. (2014) ‘More Bodies Possible at Ukraine Crash Site, Forensics Officials Say’, *The New York Times*, 22 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/23/world/europe/malaysia-airlines-jet-ukraine.html>
(Дата звернення: 19 червня 2022)..

90. Higgins, A. i Gordon, M. (2014a) ‘Russians Open Fire in Ukraine, NATO Reports’, *The New York Times*, 22 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/23/world/europe/russian-convoy-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

91. Higgins, A. i Gordon, M. (2014b) ‘Putin Talks to Ukrainian Leader as Videos Show Captured Russian Soldiers’, *The New York Times*, 26 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/27/world/europe/ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

92. Higgins, A., Gordon, M. i Kramer, A. (2014) ‘Photos Link Masked Men in East Ukraine to Russia’, *The New York Times*, 20 April. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/04/21/world/europe/photos-link-masked-men-in-east-ukraine-to-russia.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

93. Higgins, A. i Herszenhorn, D. (2014a) ‘U.S. and NATO Warn Russia Against Further Intervention in Ukraine’, *The New York Times*, 8 April. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/04/09/world/europe/russia-ukraine-unrest.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

94. Higgins, A. i Herszenhorn, D. (2014b) ‘Defying Russia, Ukraine Signs E.U. Trade Pact’, *The New York Times*, 27 June. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2014/06/28/world/europe/ukraine-signs-trade-agreement-with-european-union.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

95. Higgins, A. i Herszenhorn, D. (2014c) ‘Germany Pledges Aid for Ukraine as Russia Hails a Returning Convoy’, *The New York Times*, 23 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/24/world/europe/russian-convoy-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

96. Higgins, A. i Kramer, A. (2014a) ‘Pro-Russian Insurgents Balk at Terms of Pact in Ukraine’, *The New York Times*, 18 April. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/04/19/world/europe/ukraine-russia.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

97. Higgins, A. i Kramer, A. (2014b) ‘Effort to Secure Malaysia Airline Crash Site Falter in Eastern Ukraine’, *The New York Times*, 26 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/27/world/europe/efforts-to-secure-malaysia-airlines-crash-site-stall-in-eastern-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

98. Higgins, A. i Kramer, A. (2014c) ‘Ukrainian and Russian Leaders Will Meet as Rebels Continue to Falter’, *The New York Times*, 19 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/20/world/europe/ukraine-conflict.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

99. Higgins, A. i MacFarquhar, A. (2014) ‘Ukraine President Says Europe’s Security Depends on Stopping Russia’, *The New York Times*, 30 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/31/world/europe/russia-pushing-ukraine-conflict-to-point-of-no-return-eu-leader-says.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

100. Judah, B. (2014) ‘Arm Ukraine or Surrender’, *The New York Times*, 31 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/09/01/opinion/arm-ukraine-or-surrender.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

101. Kanter, J. (2015) ‘E.U. to Extend Sanctions Against Russia, but Divisions Show’, *The New York Times*, 18 December. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2015/12/19/world/europe/eu-to-extend-sanctions-against-russia-but-divisions-show.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

102. Karatnycky, A. (2015a) 'Making the Most of Minsk. A Closer Look at the Ukraine Cease-Fire Agreement', *The New York Times*, 19 February. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/02/20/opinion/a-closer-look-at-the-ukraine-cease-fire-agreement.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

103. Karatnycky, A. (2015b) 'Putin's Warlords Slip Out of Control', *The New York Times*, 9 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/06/10/opinion/putins-warlords-slip-out-of-control.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

104. Kofman, M. (2017) 'For the U.S., Arming Ukraine Could Be a Deadly Mistake', *The New York Times*, 25 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2017/08/25/opinion/united-states-arm-ukraine-missiles.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

105. Kramer, A. (2014a) 'Ukraine Sends Force to Stem Unrest in East', *The New York Times*, 15 April. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/04/16/world/europe/ukraine-russia.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

106. Kramer, A. (2014b) 'Ukraine Push Against Rebels Grinds to Halt', *The New York Times*, 16 April. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/04/17/world/europe/ukraine-crisis.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

107. Kramer, A. (2014c) 'Ukrainian Forces Kill 3 Pro-Russian Demonstrators', *The New York Times*, 17 April. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/04/18/world/europe/ukraine-crisis.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

108. Kramer, A. (2014d) 'Ukraine Vote on Separation Held in Chaos', *The New York Times*, 11 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/05/12/world/europe/ukraine-referendum.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

109. Kramer, A. (2014e) 'Workers Seize City in Eastern Ukraine From Separatists', *The New York Times*, 15 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/05/16/world/europe/ukraine-workers-take-to-streets-to-calm-Mariupol.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

110. Kramer, A. (2014f) 'Russians Find Few Barriers to Joining Ukraine Battle', *The New York Times*, 9 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/06/10/world/europe/russians-yearning-to-join-ukraine-battle-find-lots-of-helping-hands.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

111. Kramer, A. (2014g) 'Tanks, of Unknown Origin, Roll Into Ukraine', *The New York Times*, 12 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/06/13/world/europe/tanks-of-unknown-origin-roll-into-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

112. Kramer, A. (2014h) 'Separatists Down Military Transport Jet, Killing 49 in Eastern Ukraine', *The New York Times*, 14 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/06/15/world/europe/ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

113. Kramer, A. (2014i) 'Fighting Cuts Off Access to Ukraine Air Crash Site', *The New York Times*, 29 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/30/world/europe/fighting-divides-ukrainian-crash-site.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

114. Kramer, A. (2014j) 'Investigators in Ukraine Begin Long-Delayed Search of Plane Crash Site', *The New York Times*, 1 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/02/world/europe/investigators-in-ukraine-begin-search-of-plane-crash-site.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

115. Kramer, A. (2014k) 'More Remains Found at Ukraine Crash Site', *The New York Times*, 2 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/03/world/europe/more-remains-found-at-ukraine-crash-site.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

116. Kramer, A. (2014l) 'Separatist Cadre Hopes for a Reprise in Ukraine', *The New York Times*, 3 August. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2014/08/04/world/europe/separatist-pro-russian-leadership-in-eastern-ukraine-with-a-goal-of-establishing-government.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

117. Kramer, A. (2014m) 'Ukrainian Army's Artillery Hits Hospital, Killing Dental Patient', *The New York Times*, 7 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/08/world/europe/ukraine-fighting.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

118. Kramer, A. (2014n) 'Ukraine Strategy Bets on Restraint by Russia', *The New York Times*, 9 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/10/world/europe/ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

119. Kramer, A. (2014o) 'Ukraine Steps Up Assault of Rebel City', *The New York Times*, 10 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/11/world/europe/ukraine-steps-up-assault-of-rebel-city.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

120. Kramer, A. (2014p) 'Russian Intervention in Ukraine Is Likely, NATO Says', *The New York Times*, 11 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/12/world/europe/russian-intervention-in-ukraine-is-likely-nato-says.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

121. Kramer, A. (2014q) 'Ukraine Says Army Controls Center of a Rebel City', *The New York Times*, 17 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/18/world/europe/ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

122. Kramer, A. (2014r) 'Plenty of Room at the Top of Ukraine's Fading Rebellion', *The New York Times*, 19 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/20/world/europe/plenty-of-room-at-the-top-of-ukraines-fading-rebellion.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

123. Kramer, A. (2014s) 'Ukrainian Troops Press Rebels in Their Eastern Strongholds', *The New York Times*, 20 August. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2014/08/21/world/europe/idled-russian-aid-convoy-gets-back-on-the-road-to-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

124. Kramer, A. (2014t) 'Putin Intent on Taking 'All of Ukraine,' Premier Says', *The New York Times*, 13 September. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/09/14/world/europe/putin-intent-on-taking-all-of-ukraine-leader-says.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

125. Kramer, A. (2014u) 'Explosion Rocks Eastern Ukraine Hours After an Amended Cease-Fire Is Signed', *The New York Times*, 20 September. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/09/21/world/europe/explosion-rocks-eastern-ukraine-hours-after-an-amended-cease-fire-is-signed.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

126. Kramer, A. (2014v) 'Ukraine Picks Motley Group to Exchange for Prisoners', *The New York Times*, 24 September. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/09/25/world/europe/ukraine-prisoner-swaps-russian-separatists.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

127. Kramer, A. (2014w) 'Rebel-Backed Elections to Cement Status Quo in Ukraine', *The New York Times*, 2 November. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/11/03/world/europe/rebel-backed-elections-in-eastern-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

128. Kramer, A. (2014x) 'Ukraine to Freeze Payments in Separatist Areas', *The New York Times*, 5 November. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/11/06/world/europe/ukraine-to-freeze-payments-in-separatist-areas.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

129. Kramer, A. (2014y) 'In Ukraine, Shelling and Convoys of Armed Trucks Threaten Cease-Fire', *The New York Times*, 9 November. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/11/10/world/europe/in-ukraine-shelling-and-convoys-of-armed-trucks-threaten-cease-fire.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

130. Kramer, A. (2014z) 'Nowhere to Run in Eastern Ukraine', *The New York Times*, 13 November. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/11/14/world/europe/nowhere-to-run-in-eastern-ukraine-.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

131. Kramer, A. (2014aa) 'On Ukraine Front Line, Sniper Fire and Shelling Leave Cease-Fire in Tatters', *The New York Times*, 27 November. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/11/28/world/europe/despite-cease-fire-ukraine-conflict-grinds-on-with-deaths-mounting.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

132. Kramer, A. (2014ab) 'Ukraine and Rebel Group Say They'll Recommit to a Cease-Fire', *The New York Times*, 2 December. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/12/03/world/europe/ukraine-luhansk-cease-fire.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

133. Kramer, A. (2015a) 'French Leader Urges End to Sanctions Against Russia Over Ukraine', *The New York Times*, 5 January. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/01/06/world/europe/francois-hollande-says-destabilizing-sanctions-on-russia-must-stop-now.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

134. Kramer, A. (2015b) 'Ukraine Accuses Russia of Sending More Troops and Artillery to Aid Rebels', *The New York Times*, 19 January. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/01/20/world/europe/ukraine-accuses-russia-of-sending-more-troops-and-artillery-to-aid-rebels.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

135. Kramer, A. (2015c) '27 Are Killed by Rockets in Ukraine', *The New York Times*, 24 January. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/01/25/world/europe/at-least-10-killed-in-rocket-attack-in-eastern-ukraine-port-city.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

136. Kramer, A. (2015d) 'Rebels Set Sights on Small Eastern Ukraine Town', *The New York Times*, 1 February. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/02/02/world/rebels-set-sights-on-small-eastern-ukraine-town.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

137. Kramer, A. (2015e) 'Ukraine Cease-Fire Goes Into Effect, but Rebel Leader in Key Town Repudiates Accord', *The New York Times*, 14 February. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/02/15/world/europe/us-says-images-show-russian-armaments-near-embattled-ukraine-town.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

138. Kramer, A. (2015f) 'Despite Truce, Shelling Continues in Parts of Ukraine', *The New York Times*, 15 February. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2015/02/16/world/europe/despite-truce-shelling-continues-in-parts-of-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

139. Kramer, A. (2015g) 'With Ukrainian Troops Trapped, a Cease-Fire Grows More Fragile', *The New York Times*, 16 February. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/02/17/world/europe/ukrainian-troops-trapped-cease-fire-fragile.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

140. Kramer, A. (2015h) 'Despite Ukraine Truce, a Battle That Continues', *The New York Times*, 17 February. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/02/18/world/europe/battle-for-debaltseve-despite-ukraine-cease-fire.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

141. Kramer, A. (2015i) 'Ukraine Town Eases Back Into Life After Deadly Week of Fighting', *The New York Times*, 20 February. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/02/21/world/europe/ukraine-town-eases-back-into-life-after-deadly-week-of-fighting.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

142. Kramer, A. (2015j) 'New Violence Belies Talk of Peace in Ukraine', *The New York Times*, 22 February. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/02/23/world/europe/ukraine-rebels-say-theyve-started-pulling-back-weaponry-from-front-lines.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

143. Kramer, A. (2015k) 'Ukraine: Soldiers Die in Strife in the Separatist East', *The New York Times*, 6 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/05/07/world/europe/ukraine-soldiers-die-in-strife-in-the-separatist-east.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

144. Kramer, A. (2015l) 'At Least 19 Killed in Fighting in Eastern Ukraine', *The New York Times*, 3 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/06/04/world/europe/eastern-ukraine-fighting-breaks-out-near-donetsk.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

145. Kramer, A. (2015m) 'Hardening of Positions Undercuts Ukraine Peace Accord', *The New York Times*, 4 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/06/05/world/europe/hardening-of-positions-undercuts-ukraine-poroshenko-peace-accord.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

146. Kramer, A. (2015n) 'Attacks, and Accusations, Escalate in Eastern Ukraine', *The New York Times*, 18 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/08/19/world/europe/fighting-intensifies-along-eastern-ukraine-cease-fire-line.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

147. Kramer, A. (2015o) '2 More Officers Die in Violent Protest Over Autonomy for East Ukraine', *The New York Times*, 31 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/09/01/world/europe/ukraine-donetsk-luhansk-protests.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

148. Kramer, A. (2015p) 'Ukraine Weighs Autonomy for Parts of East, Already in Russia's Thrall', *The New York Times*, 2 September. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/09/03/world/europe/ukraine-weighs-autonomy-for-donetsk-luhansk.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

149. Kramer, A. (2015q) '2 Accused of Being Russian Soldiers Appear in Court in Ukraine', *The New York Times*, 10 November. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/11/11/world/europe/2-accused-of-being-russian-soldiers-appear-in-court-in-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

150. Kramer, A. (2016a) 'Ukrainian Pilot, Nadiya Savchenko, Is Exchanged for 2 Russian Prisoners', *The New York Times*, 25 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2016/05/26/world/europe/ukraine-russia-prisoner-swap.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

151. Kramer, A. (2016b) 'Ukraine's Security Services and Rebels Are Said to Be Equals in Torture', *The New York Times*, 21 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2016/07/22/world/europe/ukraine-torture.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

152. Kramer, A. (2016c) 'Bomb Wounds Russian-Backed Leader of Ukraine Separatist Region', *The New York Times*, 6 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2016/08/07/world/europe/bomb-wounds-russian-backed-leader-of-ukraine-separatist-region.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

153. Kramer, A. (2016d) 'Bomb Kills Pro-Russian Rebel Commander in Eastern Ukraine', *The New York Times*, 17 October. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2016/10/18/world/europe/ukraine-rebel-arsen-pavlov-motorola-killed.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

154. Kramer, A. (2016e) 'As New Ukraine Talks Begin, What Is the State of Europe's Only Active War?', *The New York Times*, 19 October. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2016/10/20/world/europe/ukraine-russia-germany-talks.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

155. Kramer, A. (2016f) 'Ukrainian Hackers Release Emails Tying Top Russian Official to Uprising', *The New York Times*, 27 October. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2016/10/28/world/europe/ukraine-russia-emails.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

156. Kramer, A. (2017a) 'Fighting in Ukraine May Complicate U.S. Thaw With Russia', *The New York Times*, 31 January. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2017/01/31/world/europe/eastern-ukraine-civil-war-russia.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

157. Kramer, A. (2017b) 'Residents Take Cover as Ukraine Border Battles Reignite Conflict', *The New York Times*, 3 February. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2017/02/03/world/europe/ukraine-russia-conflict-avdiivka.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

158. Kramer, A. (2017c) 'Russia Will Accept Passports Issued by East Ukraine Separatists', *The New York Times*, 19 February. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2017/02/19/world/europe/russia-east-ukraine-separatists.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

159. Kramer, A. (2017d) 'Ukraine Cuts Off All Trade With Separatist Regions', *The New York Times*, 15 March. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2017/03/15/world/europe/ukraine-trade-separatists.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

160. Kramer, A. i Gordon, M. (2014a) 'Russia Sent Tanks to Separatists in Ukraine, U.S. Says', *The New York Times*, 13 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/06/14/world/europe/ukraine-claims-full-control-of-port-city-of-mariupol.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

161. Kramer, A. i Gordon, M. (2014b) 'Ukraine Reports Russian Invasion on a New Front', *The New York Times*, 27 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/28/world/europe/ukraine-russia-novoazovsk-crimea.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

162. Kramer, A. i Gordon, M. (2015) 'U.S. Faults Russia as Combat Spikes in East Ukraine', *The New York Times*, 13 February. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/02/14/world/europe/ukraine-fighting-escalates-ahead-of-truce.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

163. Kramer, A. i Herszenhorn, D. (2014a) 'Despite Clash in Ukraine, Cease-Fire Talks Advance', *The New York Times*, 10 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/06/11/world/europe/ukraine-opens-corridors-for-civilians-to-flee-violence-in-the-east.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

164. Kramer, A. i Herszenhorn, D. (2014b) 'Officials Pull Back From Crash Site as the Army Puts Pressure on Rebels', *The New York Times*, 28 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/29/world/europe/malaysian-plane-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

165. Kramer, A. i Herszenhorn, D. (2015a) 'Ukrainian Soldiers' Retreat From Eastern Town Raises Doubt for Truce', *The New York Times*, 18 February. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/02/19/world/europe/ukraine-conflict-debaltseve.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

166. Kramer, A. i Herszenhorn, D. (2015b) 'Retreating Soldiers Bring Echoes of War's Chaos to a Ukrainian Town', *The New York Times*, 19 February. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/02/20/world/europe/leaders-speak-by-telephone-to-try-to-impose-ukraine-cease-fire.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

167. Kramer, A. i Higgins, A. (2014a) 'Ukraine Forces Storm a Town, Defying Russia', *The New York Times*, 13 April. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/04/14/world/europe/ukraine-forces-and-pro-russian-militants-battle-over-local-police-station.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

168. Kramer, A. i Higgins, A. (2014b) ‘Troops Move on Crash Site in Ukraine, Foiling Deal’, *The New York Times*, 27 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/28/world/europe/ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

169. Kramer, A., Higgins, A. i Herszenhorn, D. (2014) ‘Rebels Killed Dozens in Attack on Refugees, Ukraine Says’, *The New York Times*, 18 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/19/world/europe/ukraine-russia-convoy-talks.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

170. Kramer, A. i Lyman, R. (2015) ‘Chaotic Retreat Follows Ukrainians’ Withdrawal From Donetsk Airport’, *The New York Times*, 22 January. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/01/23/world/europe/ukraine-cedes-donetsk-airport-to-rebels-as-fighting-continues.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

171. Kramer, A. i MacFarquhar, N. (2014) ‘Putin Bans Some Imports as Payback for Sanctions’, *The New York Times*, 6 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/07/world/europe/putin-orders-import-ban-in-retaliation-for-sanctions.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

172. Kramer, A. i Roth, A. (2014) ‘As Peace Talks Approach, Rebels Humiliate Prisoners in Ukraine’, *The New York Times*, 25 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/26/world/europe/russia-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

173. Landler, M. (2014) ‘Obama Says Russia’s Arming of Separatists Breaks Pact With Ukraine’, *The New York Times*, 16 November. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/11/17/world/asia/obama-close-to-calling-russian-action-in-ukraine-an-invasion.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

174. Lévy, B.-H. (2014) ‘Putin’s Crime, Europe’s Cowardice’, *The New York Times*, 22 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/23/opinion/putins-crime-europes-cowardice.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

175. Lieven, A. (2014) ‘A Way Out for Ukraine and Russia’, *The New York Times*, 3 September. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2014/09/04/opinion/a-way-out-for-kiev-and-moscow.html>

(Дата звернення: 19 червня 2022).

176. Lutsevych, O. (2015) 'Don't Use Ukraine as a Bargaining Chip in the Fight Against ISIS', *The New York Times*, 10 December. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/roomfordebate/2015/12/10/trade-an-end-to-sanctions-for-putins-help-against-isis/dont-use-ukraine-as-a-bargaining-chip-in-the-fight-against-isis>

(Дата звернення: 19 червня 2022).

177. Lухmoore, M. (2017) 'Rival Factions Battle for Control in Eastern Ukraine', *The New York Times*, 22 November. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2017/11/22/world/europe/luhansk-ukraine-feuding.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

(Дата звернення: 19 червня 2022).

178. Lyman, R. (2015) 'Ukrainian Forces Struggle as Fighting Flares in East', *The New York Times*, 26 January. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/01/27/world/europe/ukraine-heavy-fighting-rebels-done-tsk.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

(Дата звернення: 19 червня 2022).

179. Lyman, R. і Kramer, A. (2015a) 'Battle Rages With Rebels at Border Post in Ukraine', *The New York Times*, 21 January. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/01/22/world/europe/russia-says-its-helping-restore-peace-fire-in-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

(Дата звернення: 19 червня 2022).

180. Lyman, R. і Kramer, A. (2015b) 'War Is Exploding Anew in Ukraine; Rebels Vow More', *The New York Times*, 23 January. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/01/24/world/europe/ukraine-violence.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

(Дата звернення: 19 червня 2022).

181. MacFarquhar, N. (2014a) 'Putin Demands That Ukraine Pull Its Troops From Southeast', *The New York Times*, 1 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/05/02/world/europe/ukraine-expels-russian-naval-attach-e.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

(Дата звернення: 19 червня 2022).

182. MacFarquhar, N. (2014b) 'Putin Announces Pullback From Ukraine Border', *The New York Times*, 7 May. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2014/05/08/world/europe/Putin-Russia-Ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

183. MacFarquhar, N. (2014c) 'Russia Keeps Its Distance After Ukraine Secession Referendums', *The New York Times*, 12 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/05/13/world/europe/ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

184. MacFarquhar, N. (2014d) 'Conflicting Gestures From Putin to Ukraine Leaders', *The New York Times*, 21 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/06/22/world/europe/ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

185. MacFarquhar, N. (2014e) 'Putin Attempts to Straddle a Divide He Helped to Pry Open in Ukraine', *The New York Times*, 22 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/06/23/world/europe/putin-attempts-to-straddle-a-divide-he-helped-to-pry-open-in-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

186. MacFarquhar, N. (2014f) 'Seeing Cost of Saber Rattling in Ukraine, Putin Alters Course', *The New York Times*, 11 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/12/world/europe/putin-angling-to-restore-ties-with-the-west-while-keeping-an-eye-on-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

187. MacFarquhar, N. (2014g) 'Russia Lays Blame for Malaysia Airlines Crash on Ukraine', *The New York Times*, 18 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/19/world/europe/russia-blames-ukraine-over-malaysia-airlines-plane-crash.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

188. MacFarquhar, N. (2014h) 'Russia's Message on Jet: Conciliation and Bluster', *The New York Times*, 21 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/22/world/europe/putin-calls-for-talks-in-ukraine-and-a-robust-crash-investigation.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

189. MacFarquhar, N. (2014i) 'A Russian Convoy Carrying Aid to Ukraine Is Dogged by Suspicion', *The New York Times*, 12 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/13/world/europe/russian-convoy-leaves-moscow-for-ukraine-bearing-aid.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

190. MacFarquhar, N. (2014j) 'Convoy Said to Pause at Russian Base as Questions Persist', *The New York Times*, 13 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/14/world/europe/russia-ukraine-aid-convoy.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

191. MacFarquhar, N. (2014k) 'As Ukraine Talks Resume, Putin and Poroshenko Trade Barbs', *The New York Times*, 1 September. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/09/02/world/europe/ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

192. MacFarquhar, N. (2014l) 'Putin Lays Out Proposal to End Ukraine Conflict', *The New York Times*, 3 September. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/09/04/world/europe/ukraine-russia.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

193. MacFarquhar, N. (2014m) 'Ukraine Deal Imposes Truce Putin Devised', *The New York Times*, 5 September. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/09/06/world/europe/ukraine-cease-fire.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

194. MacFarquhar, N. (2014n) 'Most Russian Forces Now Out of Ukraine, Kiev Says', *The New York Times*, 10 September. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/09/11/world/europe/petro-poroshenko-voices-hope-on-cease-fire.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

195. MacFarquhar, N. (2014o) 'Under Pressure, Ukraine Leader to Seek Aid on U.S. Visit', *The New York Times*, 16 September. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/09/17/world/europe/ukraine-west-europe-russia.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

196. MacFarquhar, N. (2014p) 'For Many, a Nation That Seems Less Free From Moscow's Dominance Than Ever', *The New York Times*, 22 September. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/09/23/world/europe/for-many-ukraine-seems-less-free-from-moscows-dominance-than-ever.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

197. MacFarquhar, N. (2014q) 'Ukraine Accuses Russia of Sending Tanks Across Border', *The New York Times*, 7 November. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/11/08/world/europe/ukraine-accuses-russia-of-sending-tanks-and-troops-across-border.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

198. MacFarquhar, N. (2015a) 'World Leaders Meet in Belarus to Negotiate Cease-Fire in Ukraine', *The New York Times*, 11 February. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/02/12/world/europe/meeting-of-world-leaders-in-belarus-aims-to-address-ukraine-conflict.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

199. MacFarquhar, N. (2015b) 'Ukraine's Latest Peace Plan Inspires Hope and Doubts', *The New York Times*, 12 February. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/02/13/world/europe/ukraine-talks-cease-fire.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

200. MacFarquhar, N. (2015c) 'In Talks With Merkel, Putin Calls for Improving Relations With Europe', *The New York Times*, 10 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/05/11/world/europe/putin-urges-reconciliation-with-europe-in-talks-with-merkel.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

201. MacFarquhar, N. (2015d) 'American Envoy to Hold Talks With Russians on Peace Deal for Ukraine', *The New York Times*, 17 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/05/18/world/europe/american-envoy-to-hold-talks-with-russians-on-peace-deal-for-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

202. MacFarquhar, N. i Gall, C. (2014) 'Kiev Offers 'Special Status' for Breakaway Regions', *The New York Times*, 15 September. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/09/16/world/europe/ukraine-conflict.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

203. MacFarquhar, N. i Gordon, M. (2014) 'Ukraine Leader Says 'Huge Loads of Arms' Pour in From Russia', *The New York Times*, 28 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/29/world/europe/ukraine-conflict.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

204. MacFarquhar, N. i Kramer, A. (2014a) 'Air Disaster Strains Moscow's Competing Strategy on Ukrainian Rebels', *The New York Times*, 17 July. Режим

доступу:

<https://www.nytimes.com/2014/07/18/world/europe/air-disaster-strains-moscows-competing-strategy-on-ukrainian-rebels.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

205. MacFarquhar, N. i Kramer, A. (2014b) 'Praising Rebels, Putin Toughens Tone on Ukraine', *The New York Times*, 29 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/30/world/europe/ukraine-conflict.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

206. MacFarquhar, N. i Roth, A. (2014a) 'Putin Presses Extension of Cease-Fire in Ukraine', *The New York Times*, 24 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/06/25/world/europe/russia-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

207. MacFarquhar, N. i Roth, A. (2014b) 'Putin Pledges to Help but Sees Limits on Role', *The New York Times*, 22 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/23/world/europe/putin-speech-reassures-russians-over-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

208. MacFarquhar, N. i Roth, A. (2014c) 'Putin Urges Economic Retaliation for Sanctions Over Ukraine Conflict', *The New York Times*, 5 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/06/world/europe/putin-urges-economic-retaliation-for-sanctions-over-ukraine-conflict.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

209. Mackey, R. (2014) 'American Reporter Held by Ukraine Separatists', *The New York Times*, 22 April. Режим доступу: <https://thelede.blogs.nytimes.com/2014/04/22/american-reporter-held-by-ukraine-separatists/> (Дата звернення: 19 червня 2022).

210. Mackey, R. i Roth, A. (2014) 'A Ukrainian Rebel Commander Veers Off-Script', *The New York Times*, 25 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/26/world/europe/ukrainian-rebel-commander-veers-off-script.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

211. McFaul, M. (2014) 'To Beat Putin, Support Ukraine', *The New York Times*, 6 August. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2014/08/07/opinion/to-beat-putin-support-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

212. Mearsheimer, J. (2015) 'Don't Arm Ukraine', *The New York Times*, 8 February. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/02/09/opinion/dont-arm-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

213. Medish, M. (2015) 'Ending Ukraine's Other War', *The New York Times*, 13 March. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/03/14/opinion/ending-ukraines-other-war.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

214. Mendel, I. (2017) 'In Ukraine, a Huge Ammunition Depot Catches Fire', *The New York Times*, 27 September. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2017/09/27/world/europe/ukraine-ammunition-depot-explosion.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

215. Myers, S. (2014) 'Putin Engages in Test of Will Over Ukraine', *The New York Times*, 2 March. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/03/03/world/europe/putin-engages-in-test-of-will-over-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

216. Myers, S. i Barry, E. (2014) 'Clashes in Ukraine as Rallies Take a Turn', *The New York Times*, 9 March. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/03/10/world/europe/developments-in-Ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

217. Myers, S. i Smale, A. (2014) 'Russian Troops Mass at Border With Ukraine', *The New York Times*, 13 March. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/03/14/world/europe/ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

218. Nasr, V. (2014) 'The Grand Strategy Obama Needs', *The New York Times*, 10 September. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/09/11/opinion/vali-nasr-the-grand-strategy-obama-needs.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

219. Nechepurenko, I. (2016a) 'Russian Judge Postpones Verdict in Trial of Ukrainian Pilot', *The New York Times*, 21 March. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2016/03/22/world/europe/russia-ukraine-pilot-nadiya-savchenko.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

220. Nechepurenko, I. (2016b) 'Nadiya Savchenko, Ukrainian Pilot, Given 22 Years in Russian Reporters' Deaths', *The New York Times*, 22 March. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2016/03/23/world/europe/ukraine-russia-donetsk-nadiya-savchenko.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

221. Nossiter, A., Breen, A. i MacFarquhar, N. (2015) 'European Leaders Take Up Ukraine Issues as Russia Hits Syria', *The New York Times*, 2 October. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/10/03/world/europe/european-leaders-summit-meeting-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

222. Patrikarakos, D. (2014) 'Ukraine's Facebook Warriors', *The New York Times*, 29 December. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/12/30/opinion/ukraines-facebook-warriors.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

223. Rappeport, A. i MacFarquhar, N. (2017) 'Trump Imposes New Sanctions on Russia Over Ukraine Incursion', *The New York Times*, 20 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2017/06/20/world/europe/united-states-sanctions-russia-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

224. Riabchuk, M. (2014) 'Ukraine, Not Ready for Divorce', *The New York Times*, 5 March. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/03/06/opinion/ukraine-not-ready-for-divorce.html?hp&ref=opinion> (Дата звернення: 19 червня 2022).

225. Roth, A. (2014a) 'From Russia, 'Tourists' Stir the Protests', *The New York Times*, 3 March. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/03/04/world/europe/russias-hand-can-be-seen-in-the-protests.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

226. Roth, A. (2014b) 'Ukrainian Officials in East Act to Blunt Pro-Russian Forces', *The New York Times*, 7 March. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/03/08/world/europe/ukrainian-officials-in-east-move-to-blunt-pro-russia-forces.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

227. Roth, A. (2014c) 'A Separatist Militia in Ukraine With Russian Fighters Holds a Key', *The New York Times*, 4 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/06/05/world/europe/in-ukraine-separatist-militia-with-russian-fighters-holds-a-key.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

228. Roth, A. (2014d) 'Pro-Russian Rebels in Ukraine Match Government Cease-Fire', *The New York Times*, 23 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/06/24/world/europe/ukraine-cease-fire.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

229. Roth, A. (2014e) 'Blast in Ukraine's Capital Stirs Fears of New Conflict', *The New York Times*, 8 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/09/world/europe/blast-in-ukraines-capital-stirs-fears-of-new-conflict.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

230. Roth, A. (2014f) 'Inspection of Russian Trucks at Ukraine Border Begins', *The New York Times*, 21 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/22/world/europe/inspection-of-russian-trucks-at-ukraine-border-begins.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

231. Roth, A. (2014g) 'Renewed Fighting Around Donetsk Airport Tests Ukraine Cease-Fire', *The New York Times*, 29 September. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/09/30/world/europe/fighting-around-donetsk-airport-tests-ukraine-cease-fire.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

232. Roth, A. (2014h) 'Despite Truce, Deadly Attacks Persist in Ukraine', *The New York Times*, 1 October. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/10/02/world/europe/rocket-attacks-school-bus-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

233. Roth, A. (2014i) 'As Putin Talks Near, Both Sides Take Steps to Defuse Ukraine Tension', *The New York Times*, 12 October. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2014/10/13/world/europe/as-putin-talks-near-steps-to-defuse-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

234. Roth, A. (2014j) 'Ukraine Used Cluster Bombs, Evidence Indicates', *The New York Times*, 20 October. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/10/21/world/ukraine-used-cluster-bombs-report-charges.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

235. Roth, A. (2014k) 'Biden Assails Russian Intervention in Ukraine as 'Unacceptable'', *The New York Times*, 21 November. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/11/22/world/europe/ukraine-joseph-biden-russian-intervention.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

236. Roth, A. (2015) '10 Are Killed in Ukraine as Diplomacy Hits a Wall', *The New York Times*, 13 January. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/01/14/world/europe/10-civilians-are-killed-in-ukraine-as-cease-fire-grows-more-fragile.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

237. Roth, A. i Herszenhorn, D. (2014a) 'Solidarity Eludes Ukraine Separatist Groups as Presidential Election Nears', *The New York Times*, 21 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/05/22/world/europe/solidarity-eludes-ukraine-separatist-groups-as-presidential-election-nears.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

238. Roth, A. i Herszenhorn, D. (2014b) 'Rebels Reject Ukrainian Leader's Cease-Fire Idea', *The New York Times*, 18 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/06/19/world/europe/putin-and-poroshenko-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

239. Roth, A. i Herszenhorn, D. (2014c) 'As Military and Rebels Clash in Ukraine, Doubt Falls on Cease-Fire Prospects', *The New York Times*, 19 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/06/20/world/europe/clashes-reported-in-ukraine-after-cease-fire-proposal.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

240. Roth, A. i Herszenhorn, D. (2014d) 'Russia and Others Seek Extended Ukraine Truce, but Separatists Balk', *The New York Times*, 25 June. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2014/06/26/world/europe/russia-and-others-seek-extended-ukraine-truce-but-separatists-balk.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

241. Roth, A. i Higgins, A. (2014) 'Russian Convoy Draws Stern Warning From Ukraine and Stops Short of Border', *The New York Times*, 14 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/15/world/europe/russian-convoy.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

242. Roth, A. i Kramer, A. (2014) 'Putin Urges 'Statehood' Talks for Eastern Ukraine', *The New York Times*, 31 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/09/01/world/europe/ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

243. Roth, A. i MacFarquhar, N. (2014a) 'Ukraine's Military Drive in East Enters Neutral Gear, as Pact on Crisis Is Tested', *The New York Times*, 23 April. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/04/24/world/europe/shaky-start-to-ukraines-military-push-amid-frayed-geneva-deal.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

244. Roth, A. i MacFarquhar, N. (2014b) 'Russia Scorns Sanctions; Ukraine Army Forges On', *The New York Times*, 30 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/31/world/europe/ukraine-welcomes-sanctions-against-russia.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

245. Roth, A. i Tavernise, S. (2014a) 'Russians Revealed Among Ukraine Fighters', *The New York Times*, 27 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/05/28/world/europe/ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

246. Roth, A. i Tavernise, S. (2014b) 'Pro-Russia Troops Take Symbol of Ukraine Uprising', *The New York Times*, 29 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/05/30/world/europe/rebels-shoot-military-helicopter.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

247. Schmemann, S. (2014a) 'Confronting Who We Are', *The New York Times*, 30 May. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2014/06/01/opinion/sunday/confronting-who-we-are.html>

(Дата звернення: 19 червня 2022).

248. Schmemann, S. (2014b) 'The Scary, the Sad, and the Just Plain Bizarre. Ferguson, Robin Williams and the Russian Convoy', *The New York Times*, 15 August.

Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2014/08/17/opinion/sunday/ferguson-robin-williams-and-the-russian-convoy.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

249. Sengupta, S. і Kramer, A. (2016) 'Dutch Inquiry Links Russia to 298 Deaths in Explosion of Jetliner Over Ukraine', *The New York Times*, 28 September. Режим

доступу:

<https://www.nytimes.com/2016/09/29/world/asia/malaysia-air-flight-mh17-russia-ukraine-missile.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

250. Smale, A. (2014a) 'Foreign Monitors Enter Ukraine to Observe Political Situation', *The New York Times*, 23 March. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2014/03/24/world/europe/foreign-monitors-enter-ukraine-to-observe-political-situation.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

251. Smale, A. (2014b) 'Germany: Merkel Repeats Tough Stance on Ukraine', *The New York Times*, 26 November. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2014/11/27/world/europe/germany-merkel-repeats-tough-stance-on-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

252. Smale, A. (2015a) 'Russian and Ukrainian Officials Meet in Germany', *The New York Times*, 12 January. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2015/01/13/world/europe/russian-and-ukrainian-officials-meet-in-germany.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

253. Smale, A. (2015b) 'Rival Factions in Ukraine Are Urged to Withdraw Heavy Weapons', *The New York Times*, 14 April. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2015/04/15/world/europe/ukraine-cease-fire-weapons.html>

(Дата звернення: 19 червня 2022).

254. Smale, A. (2015c) 'European Leaders Make a Show of Support for Ukraine on Its National Day', *The New York Times*, 24 August. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2015/08/25/world/europe/european-leaders-make-a-show-of-support-for-ukraine-on-its-national-day.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

255. Smale, A. i Kramer, A. (2014) 'Ukraine Presses Pro-Russia Militants After Fighting Spreads to a Port City', *The New York Times*, 3 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/05/04/world/europe/ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

256. Smale, A. i Roth, A. (2014) 'Ukraine Says That Militants Won the East', *The New York Times*, 30 April. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/05/01/world/europe/ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

257. Smale, A., Roth, N. i MacFarquhar, N. (2014) 'Pro-Russian Militants Seize More Offices in Eastern Ukraine', *The New York Times*, 29 April. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/04/30/world/europe/european-union-ukraine-sanctions.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

258. Sneider, N. (2014) 'Shadowy Rebel Wields Iron Fist in Ukraine Fight', *The New York Times*, 10 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/11/world/europe/russian-seizes-authority-over-ukraine-rebels.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

259. Sopova, A. (2016) 'Mine Kills Civilians as Fighting Heats Up in Eastern Ukraine', *The New York Times*, 10 February. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2016/02/11/world/europe/ukraine-donetsk-separatists.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

260. Steinhauer, J. i Herszenhorn, D. (2015) 'Defying Obama, Many in Congress Press to Arm Ukraine', *The New York Times*, 11 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/06/12/world/europe/defying-obama-many-in-congress-press-to-arm-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

261. Tavernise, S. (2014a) 'Calm Streets Mask Deep Divisions in Donetsk', *The New York Times*, 23 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/05/24/world/europe/calm-streets-mask-deep-divisions-in-donetsk.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

262. Tavernise, S. (2014b) 'Observers Go to Ukraine for Election Separatists Plan to Disrupt', *The New York Times*, 24 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/05/25/world/europe/observers-go-to-ukraine-for-election-separatists-plan-to-disrupt.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

263. Tavernise, S. (2014c) 'Ukraine Pushes Back as Rebels Attack in the East', *The New York Times*, 3 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/06/04/world/europe/new-fighting-reported-in-eastern-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

264. Tavernise, S. (2014d) 'Orchestrated Conflict. Controlling the Message in Ukraine', *The New York Times*, 13 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/06/15/sunday-review/controlling-the-message-in-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

265. Tavernise, S. (2014e) 'Anticipating a Showdown, Ukraine City Empties Out', *The New York Times*, 11 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/12/world/europe/ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

266. Tavernise, S. (2014f) 'Civilians Pay a Price for Gains of Ukraine Forces', *The New York Times*, 12 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/13/world/europe/gains-of-ukraine-forces-come-at-a-price-for-civilians.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

267. Tavernise, S. (2014g) 'Ukrainian Forces Close In on Rebel-Held Luhansk', *The New York Times*, 13 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/14/world/europe/ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

268. Tavernise, S. (2014h) 'Ukrainian Military Plane Is Shot Down as Russia Adds to Presence at Border', *The New York Times*, 14 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/15/world/europe/ukrainian-military-plane-is-shot-down-as-russia-adds-to-presence-at-border.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

269. Tavernise, S. i Herszenhorn, D. (2014a) 'With Talks Uncertain, Ukrainian Rebels Cling to Hope in Strongholds', *The New York Times*, 8 July. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2014/07/09/world/europe/with-talks-uncertain-ukrainian-rebels-cling-to-hope-in-strongholds.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

270. Tavernise, S. i Herszenhorn, D. (2014b) 'Patchwork Makeup of Rebels Fighting Ukraine Makes Peace Talks Elusive', *The New York Times*, 9 July. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2014/07/10/world/europe/patchwork-makeup-of-rebels-fighting-ukraine-makes-peace-talks-elusive.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

271. Tavernise, S. i Herszenhorn, D. (2014c) 'Rebels in Ukraine Crowded of Past Attacks, but Deny This One', *The New York Times*, 18 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/19/world/europe/rebels-in-ukraine-crowded-of-past-attacks-but-deny-this-one.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

272. Tavernise, S. i Herszenhorn, D. (2014d) '2 Ukrainian Fighter Jets Shot Down as Conflict Intensifies', *The New York Times*, 23 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/24/world/europe/Malaysia-Airlines-jet-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

273. Tavernise, S. i Ponomarev, S. (2014) 'Border Guards in Ukraine Abandon Posts', *The New York Times*, 4 June. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/06/05/world/europe/rebels-in-eastern-ukraine-capture-government-posts.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

274. Tavernise, S. i Roth, A. (2014a) 'Violence and Doubts About Credibility as a Troubled Ukraine Election Nears', *The New York Times*, 22 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/05/23/world/europe/ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

275. Tavernise, S. i Roth, A. (2014b) 'In East, Separatists and Fear Stop Voters', *The New York Times*, 25 May. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/05/26/world/europe/in-donetsk-luhansk-separatists-and-fear-stop-voters.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

276. Tavernise, S. i Roth, A. (2014c) 'Ukraine Forces Appear to Oust Rebels From Airport in East', *The New York Times*, 26 May. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2014/05/27/world/europe/ukraine-election.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

277. Tavernise, S., Schmitt, E. i Gladstone, R. (2014) ‘Jetliner Explodes Over Ukraine; Struck by Missile, Officials Say’, *The New York Times*, 17 July. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2014/07/18/world/europe/malaysian-airlines-plane-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

278. Tavernise, S. i Sneider, N. (2014) ‘Enmity and Civilian Toll Rise in Ukraine While Attention Is Diverted’, *The New York Times*, 28 July. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/07/29/world/europe/civilian-death-toll-rise-in-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

279. The Editorial Board (2014a) ‘Mr. Putin’s Power Play’, *The New York Times*, 15 April. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/04/16/opinion/mr-putins-power-play.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

280. The Editorial Board (2014b) ‘Mr. Putin Tests the West in Ukraine’, *The New York Times*, 28 August. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/08/29/opinion/mr-putin-tests-the-west-in-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

281. The Editorial Board (2014c) ‘Keeping the Pressure on Mr. Putin. To Give Ukraine a Chance, Sanctions on Russia Must Continue’, *The New York Times*, 3 October. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/10/04/opinion/to-give-ukraine-a-chance-sanctions-on-russia-must-continue.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

282. The Editorial Board (2014d) ‘Hope, and Hard Work, in Ukraine’, *The New York Times*, 27 October. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/10/28/opinion/hope-and-hard-work-in-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

283. The Editorial Board (2014e) ‘Ukraine’s Slow Collapse’, *The New York Times*, 19 November. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2014/11/20/opinion/ukraines-slow-collapse.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

284. The Editorial Board (2015) 'Mr. Putin Resumes His War in Ukraine', *The New York Times*, 2 February. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2015/02/02/opinion/mr-putin-resumes-his-war-in-ukraine.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

285. Yardley, J. i Herszenhorn, D. (2014) 'Making Merkel Wait, Finding Time for Truffles', *The New York Times*, 17 October. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2014/10/18/world/unbowed-putin-chews-the-scenery-in-milan.html> (Дата звернення: 19 червня 2022).

II. Офіційні документи і матеріали

286. Ар'єв, В. (2016) «Ми вступили з РФ у геостратегічну суперечку через Україну». *Виклад позиції стосовно Росії (Позиція фракції ХДС/ХСС у Бундестазі)*. Режим доступу: <http://ariev.info/?p=1578> (Дата звернення: 20 червня 2022).

287. Верховна Рада України (2022) *Парламентська асамблея Ради Європи*. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz/organizations.mpo_info?o_id=64 (Дата звернення: 20 червня 2022).

288. Генеральна прокуратура України (2017) *Результати розслідування Іловайської трагедії*. Режим доступу: https://old.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=213793&fp=2810&s=print (Дата звернення: 20 червня 2022).

289. Головне управління розвідки Міністерства оборони України (2018a) *Військовослужбовці ЗС Росії, які брали участь у бойових діях на території України*. Режим доступу: <http://gur.gov.ua/content/russia-cambatants-suspected-of-committing-war-crimes.html> (Дата звернення: 20 червня 2022).

290. Головне управління розвідки Міністерства оборони України (2018b) *Збройна агресія Росії проти України*. Режим доступу:

<http://gur.gov.ua/content/list-of-russia-armed-aggression-against-ukraine.html> (Дата звернення: 20 червня 2022).

291. Європейська правда (2017) *Позовні вимоги та претензії України до РФ в Суді ООН: повний переклад*. Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/01/17/7060261/> (Дата звернення: 20 червня 2022).

292. Європейська правда (2018) *Як зберегти Україну на шляху реформ: неpubлічна доповідь країн-членів ЄС*. Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/03/19/7078931/> (Дата звернення: 20 червня 2022).

293. Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» (2018). Верховна Рада України. Закон № 2268-VIII. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2268-viii#Text> (Дата звернення: 20 червня 2022).

294. Закон України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» (2014). Верховна Рада України. Закон № 1669-VII. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1669-18#Text> (Дата звернення: 20 червня 2022).

295. Меморіал (2016) *Украина: противостояние. Тематическая подборка документов Правозащитного центра «Мемориал» 2014 – 2016 гг.* Режим доступу: <http://old.memo.ru/d/212074.html> (Дата звернення: 20 червня 2022).

296. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України» (2014). Президент України. Указ № 405/2014. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405/2014#Text> (Дата звернення: 20 червня 2022).

297. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 квітня 2018 року «Про широкомасштабну

антитерористичну операцію в Донецькій та Луганській областях» (2018). Президент України. Указ № 116/2018. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/2018#Text> (Дата звернення: 20 червня 2022).

298. Gosiewska, M. *et al.* (2015) *Report: Russian War Crimes in Eastern Ukraine in 2014*. Режим доступу: https://jfp.org.ua/system/reports/files/59/uk/Russian_War_Crimes_in_Eastern_Ukraine_in_2014.pdf (Дата звернення: 20 червня 2022).

299. Johnson, B. (2018) *Four years since the illegal annexation of Crimea*. Режим доступу: <https://www.gov.uk/government/speeches/four-years-since-the-illegal-annexation-of-crimea-article-by-boris-johnson> (Дата звернення: 20 червня 2022).

300. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (2022) *Ukraine*. Режим доступу: <https://www.ohchr.org/en/countries/ukraine> (Дата звернення: 20 червня 2022).

III. Мемуари і публіцистика

301. Васильчук, Г. і Мороко, В. (ред.) (2016) *Усна історія російсько-української війни (2014–2016 роки)*. Вип. 2. Київ: К.І.С.

302. Глотов та ін. (2018) *У вогняному кільці. Оборона Луганського аеропорту*. Харків: Фоліо.

303. Європейська правда (2016) *Фабіус каже, що нерішучість Обами дорого коштувала Україні*. Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2016/02/17/7045001/> (Дата звернення: 20 червня 2022).

304. Зіненко, Р. (2019a) *Війна, якої не було. Хроніка Іловайської трагедії. Ч. 1. 7–24 серпня 2014 року*. Харків: Фоліо.

305. Зіненко, Р. (2019b) *Війна, якої не було. Хроніка Іловайської трагедії. Ч. 2. 25–31 серпня 2014 року*. Харків: Фоліо.

306. Макєєв, В. (2016) *100 днів полону*. Харків: Фоліо.

307. Мільчева, В. і Мороко, В. (ред.) (2017) *Усна історія російсько-української війни (2014–2016 роки)*. Вип. 3. Київ: К.І.С.
308. Мороко, В. (ред.) (2015) *Усна історія російсько-української війни (2014–2015 роки)*. Вип. 1. Київ: К.І.С.
309. Biden, J. (2017) *Promise Me, Dad: A Year of Hope, Hardship, and Purpose*. New York: Flatiron Books.
310. Hellenberg, T. i Leinonen, N. (2016) *Silminnäkiät. Taistelu Ukrainasta*. Jyväskylä: Docendo.
311. Sommerbauer, J. (2016) *Die Ukraine im Krieg. Hinter den Frontlinien eines europäischen Konflikts*. Wien: Kremayr & Scheriau.
312. Szymanik, G. i Wizowska, J. (2016) *Po północy w Doniecku*. Warszawa: Agora.

IV. Енциклопедичні та довідкові видання

313. *Акт запобігання агресії Росії 2014* (2022). Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Акт_запобігання_агресії_Росії_2014 (Дата звернення: 20 червня 2022).
314. Відділ інформаційного забезпечення органів влади Національної бібліотеки України ім. Я. Мудрого (2018) *Бібліографічний список публікацій з фондів Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, підготовлений для Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України*. Вип. 1. Режим доступу: https://library.naiu.kiev.ua/inform_NBU_Mudr/Vup_1_berez.pdf (Дата звернення: 20 червня 2022).
315. *Війна на сході України* (2022). Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki/Війна_на_сході_України (Дата звернення: 20 червня 2022).
316. *Втрати військової техніки в російсько-українській війні (з 2014)* (2022). Режим доступу: [uk.wikipedia.org/wiki/Втрати_військової_техніки_у_російсько-українській_війні_\(з_2014\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Втрати_військової_техніки_у_російсько-українській_війні_(з_2014)) (Дата звернення: 20 червня 2022).

317. *Втрати силових структур внаслідок російського вторгнення в Україну (16 квітня – 30 квітня 2022)* (2022). Режим доступу: [uk.wikipedia.org/wiki/Втрати_силових_структур_внаслідок_російського_вторгнення_в_Україну_\(16_квітня_—_30_квітня_2022\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Втрати_силових_структур_внаслідок_російського_вторгнення_в_Україну_(16_квітня_—_30_квітня_2022)) (Дата звернення: 20 червня 2022).

318. *Втрати у російсько-українській війні (з 2014)* (2022). Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Втрати_у_російсько-українській_війні_\(з_2014\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Втрати_у_російсько-українській_війні_(з_2014)) (Дата звернення: 20 червня 2022).

319. *Закон про забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях* (2022). Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki/Закон_про_забезпечення_державного_суверенітету_України_над_тимчасово_окупованими_територіями_в_Донецькій_та_Луганській_областях (Дата звернення: 20 червня 2022).

320. *Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»* (2022). Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki/Закон_України_«Про_забезпечення_прав_і_свобод_громадян_та_правовий_режим_на_тимчасово_окупованій_території_України» (Дата звернення: 20 червня 2022).

321. *Окупаційні війська РФ на Донбасі* (2022). Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki/Окупаційні_війська_РФ_на_Донбасі (Дата звернення: 20 червня 2022).

322. *Проросійські виступи в Україні 2014* (2022). Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki/Проросійські_виступи_в_Україні_2014 (Дата звернення: 20 червня 2022).

323. *Російська зброя на Донбасі* (2022). Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki/Російська_зброя_на_Донбасі (Дата звернення: 20 червня 2022).

324. *Російські сили вторгнення на території України (з 2014)* (2022). Режим доступу:

[uk.wikipedia.org/wiki/Російські_сили_вторгнення_на_території_України_\(з_2014\)](http://uk.wikipedia.org/wiki/Російські_сили_вторгнення_на_території_України_(з_2014))
(Дата звернення: 20 червня 2022).

325. *Російсько-українська війна (з 2014)* (2022). Режим доступу:
[uk.wikipedia.org/wiki/Російсько-українська_війна_\(з_2014\)](http://uk.wikipedia.org/wiki/Російсько-українська_війна_(з_2014)) (Дата звернення: 20 червня 2022).

326. *Цивільні втрати у російсько-українській війні (з 2014)* (2022). Режим доступу:
[uk.wikipedia.org/wiki/Цивільні_втрати_у_російсько-українській_війні_\(з_2014\)](http://uk.wikipedia.org/wiki/Цивільні_втрати_у_російсько-українській_війні_(з_2014))
(Дата звернення: 20 червня 2022).

V. Аналітичні й експертні доповіді та звіти

327. Асеев, Ю. та ін. (2016) *Ситуация с правами человека на территориях вблизи линии разграничения в Донецкой и Луганской областях (апрель – июнь 2016)*. Харьков: Права человека.

328. Зеркаль, О. (2018) 'День доказів у Гаазі: детально про позов України', *Європейська правда*, 12 червня. Режим доступу:
<https://www.eurointegration.com.ua/experts/2018/06/12/7082995/#comments> (Дата звернення: 20 червня 2022).

329. Мемориал (2014) *Несостоятельный референдум: Материалы по итогам поездки в Донецкую область Украины, май 2014 г.* Москва: Мемориал.

330. Мемориал (2015a) *Между перемирием и войной*. Москва: Мемориал.

331. Мемориал (2015b) *Ситуация с гражданским населением в Донецкой и Луганской областях. Отчет международной мониторинговой миссии о поездке в Донецкую область 28 сентября – 4 сентября 2015 г.* Москва: Мемориал.

332. Милов, В. і Яшин, И. (2018) *Путин. Итоги. 2018: Независимый экспертный доклад*. Москва: Ермаков Д.Д.

333. Слово і діло (2018) *Відшкодування збитків і визнання агресії: що Україна вимагає від РФ у міжнародних судах*. Режим доступу:
<https://www.slovoidilo.ua/2018/06/05/infografika/polityka/vidshkoduvannya-zbytkiv-vy>

znannya-ahresiyi-ukrayina-vumahaye-rf-mizhnarodnykh-sudax (Дата звернення: 20 червня 2022).

334. Смолій, В., Кульчицький, С. і Якубова Л. (2016) *Донбас і Крим в економічному, суспільно-політичному та етнокультурному просторі України: історичний досвід, модерні виклики, перспективи (Аналітична доповідь)*. Київ: Ін-т історії України НАН України.

335. Соціологічна група «Рейтинг» (2012) *Кілька рис українського патріотизму*. Режим доступу: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_patriotyzm_082012.pdf (Дата звернення: 20 червня 2022).

336. Фонд «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» (2014) *Українці не хочуть віз і кордонів з Росією, але й об'єднуватися з Росією не хочуть – загальнонаціональне опитування*. Режим доступу: <https://dif.org.ua/article/ukraintsi-ne-khochut-viz-i-kordoniv-z-rosieyu-ale-y-obednuvati-sya-z-rosieyu-ne-khochut-zagalnonatsionalne-opituvannya> (Дата звернення: 20 червня 2022).

337. Чуперські, М. та ін. (2015) *Ховаючись у всіх на очах: війна Путіна в Україні*. Вашингтон: Атлантична Рада США.

338. Якименко, Ю. та ін. (2018) *Україна 2017–2018: нові реалії, старі проблеми (аналітичні оцінки) – Ukraine 2017–2018: new realities, old problems (assessments)*. Київ: Центр Разумкова.

339. Яшин, И. (2016) *Гибридная агрессия Кремля: Независимый аналитический обзор*. Москва.

340. Яшин, И. і Шорина, О. (ред.) (2015) *Путин. Война: Независимый экспертный доклад*. Москва.

341. Åslund, A. (2018) *Kremlin Aggression in Ukraine: the Price Tag*. Washington: Atlantic Council.

342. Daalder, I. et al. (2015) *Preserving Ukraine's Independence, Resisting Russian Aggression: What the United States and NATO Must Do*. Washington: The Atlantic Council of the United States.

343. Miller, J. *et al.* (2015) *An Invasion by Any Other Name: The Kremlin's Dirty War in Ukraine*. New York: The Institute of Modern Russia.

VI. Збірки праць, монографії, статті

344. Анашкина, Е. (2016) 'Политический кризис на Украине и его влияние на российско-американские отношения', *США – Канада: экономика, политика, культура*, 2, сс. 43–56.

345. Андрощук, О. (2017) 'One Ukraine or Many?', *Історіографічні дослідження в Україні*, 27, сс. 384-439.

346. Бенчук, В. і Трофимович, В. (2020) 'Реакція жителів Донецької області на збройну агресію Росії проти України у 2014 р.', *Військово-науковий вісник*, 34, сс. 172–199.

347. Бенчук, В. і Грицюк, В. (2019) 'Перші бої за Іловайськ у серпні 2014 року', *Воєнно-історичний вісник*, 31, сс. 37–54.
<https://doi.org/10.33099/2707-1383-2019-31-1-37-54>

348. Бондар, В. (2015) 'Сучасна українська історіографія в контексті світових тенденцій', в Удод, О. (ред.) *Дисциплінарні виміри української історіографії*. Київ: Ін-т історії України НАН України, сс. 275–318.

349. Бондаренко, А. (2020) 'Бойові дії в зоні АТО у вересні – грудні 2014 року', *Українознавство*, 3, сс. 115–123.

350. Василенко, В. (2014) 'Російсько-українська війна 2014 року: причини, перебіг та політико-правові оцінки', *Тиждень*, 42, сс. 28–42.

351. Верменич, Я. (2015) *Донбас як порубіжний регіон: територіальний вимір*. Київ: Ін-т історії України НАН України.

352. Верменич, Я. (2018) *Феномен пограниччя: Крим і Донбас в долі України*. Київ: Ін-т історії України НАН України.

353. Власюк, О. і Кононенко, С. (2017) *Кремлівська агресія проти України: роздуми в контексті війни*. Київ: НІСД.

354. Гай-Нижник, П. (упоряд.) (2016) *Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики*. Київ: МП Леся.

355. Гай-Нижник, П. (2017) *Росія проти України (1990–2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення*. Київ: МП Леся.
356. Головка, В. (2015а) ‘Революція достоїнства и сепаратистский кризис: последствия для крупного донецкого капитала’, *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*, 23, сс. 5–21.
357. Головка, В. (2015b) ‘Україна в умовах антитерористичної операції та російської збройної агресії (2014 р.)’, *Український історичний журнал*, 3, сс. 176–193.
358. Горбулін, В. (ред.) (2015) *Донбас і Крим: ціна повернення*. Київ: НІСД.
359. Горбулін, В. (ред.) (2017) *Світова гібридна війна: український фронт*. Київ: НІСД.
360. Горбулін, В., Власюк, О. і Кононенко, С. (2015) *Україна і Росія: дев'ятий вал чи Китайська стіна*. Київ: НІСД.
361. Гребенюк, М., Грицюк, В. і Щипанський, П. (2020) ‘Історична періодизація антитерористичної операції на сході України (14 квітня 2014 – 30 квітня 2018 рр.)’, *Український історичний журнал*, 4, сс. 176–191.
362. Дзюба, І. (2015) *Донецька рана України*. Київ: Ін-т історії України НАН України.
363. Дрогомирецький, Б. (2022) ‘Сучасна гібридно-інформаційна війна: історіографічний вимір’, *Актуальні питання гуманітарних наук. Том 1*, 48, сс. 11–17.
364. Клямкин, И. (2015) *2014. Год Украины*. Москва: Либеральная Миссия.
365. Клямкин, И. (2016) *Незаконная война. Год второй*. Москва: Либеральная Миссия.
366. Клямкин, И. (2018) *Какая дорога ведёт к праву?* Москва: Либеральная Миссия.
367. Козир, Ю., Дубініна, М. (2017) ‘Вікіпедія в інформаційному протистоянні України та Росії’, *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*, 42, сс. 307-314.

368. Кравченко, М. (2022) 'Добровольчий батальйон «Айдар» у бойових діях на території Луганської області у 2014 році', *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. Том 33, 1*, сс. 34–39. <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2022/1.6>

369. Краснодемська, І. (2017) 'Російсько-українська війна в дискурсі західних мас-медіа (2014–2016 рр.)', *Українознавство*, 3, сс. 57–73.

370. Кулик, В. (ред.) (2020) *Інтерпретації російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертно-аналітичних працях.* – Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України.

371. Кульчицький, С. і Міщенко, М. (2018) *Україна на порозі об'єднаної Європи.* Київ: Заповіт.

372. Куромія, Х. (2016) *Зрозуміти Донбас.* Київ: Дух і літера.

373. Лавер, О., Матяшовська, Б. і Шумило, Н. (2019) 'Матеріальні втрати та втрати народонаселення Української держави внаслідок агресії Російської Федерації', *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*, 1, сс. 48–54. [https://doi.org/10.24144/2523-4498.1\(40\).2019.170229](https://doi.org/10.24144/2523-4498.1(40).2019.170229)

374. Лукачук, О. (2015) 'Що говорять про сучасну Україну в Литві? Vytautas Landsbergis. Ukrainos golgota 2013 – 2014. – Vilnius, 2015. – 297 p.', *Історичні та культурологічні студії*, 6–7, сс. 463–466.

375. Малутина, Д. (2017) *Сложности исследований Украины в контексте Євромайдана и російско-украинской войны.* Режим доступу: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/index.php/en/doslidzhennya/2170-darya-malyutina-slozhnosti-issledovanij-ukrainy-v-kontekste-evromajdana-i-rossijsko-ukrainskoj-v-ojny-chast-i> (Дата звернення: 20 червня 2022).

376. Мироненко, В. (2015) 'Украина: революция обманутых надежд', *Современная Европа*, 1, сс. 131–143.

377. Митрохин, Н. (2015) 'Украинский конфликт в 2014 году: хроника кровавой реконструкции', *Неприкосновенный запас*, 1, сс. 65–81.

378. Мишкіна, О. (2017) 'Образ України в американській газеті «The New York Times» у 2015 р.', *Наукові дослідження українського медійного контенту: соціальний вимір*, 1, сс. 51–61.

379. Офіцинський, Р. (2016) 'Сучасні німецькі зацікавлення українською історією (на прикладі Інституту досліджень Східної та Південно-Східної Європи в Регенсбурзі)', *Тисячоліття – Millennia*, 3, сс. 34–50.

380. Офіцинський, Ю. (2015а) 'Актуальні проблеми міжконфесійних відносин у сучасній Україні (за матеріалами газети «The New York Times»)', *Наукові Записки Богословсько-історичного науково-дослідного центру імені архімандрита Василя (Проніна)*, 4, сс. 409–419.

381. Офіцинський, Ю. (2015b) 'Початок російської агресії в Крим очима світової спільноти (20–28 лютого 2014 р.)', *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Історичні науки*, 4, сс. 67–76.

382. Офіцинський, Ю. (2015с) 'Окупація Криму Росією 1–15 березня 2014 р. (за матеріалами газети «The New York Times»)', *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Історичні науки*, 8, сс. 44–56.

383. Офіцинський, Ю. (2016) 'Вторгнення Росії на Донбас у березні – травні 2014 р. (за матеріалами газети «The New York Times»)', *Збірник студентських наукових праць [Ужгородського національного університету]. Серія: історія*, 9, сс. 10–27.

384. Офіцинський, Ю. (2017) 'Російська агресія на Донбасі в сучасній українській історіографії', *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Історичні науки*, 6, сс. 128–135.

385. Офіцинський, Ю. (2018) *Сучасна російсько-українська війна (за матеріалами газети «The New York Times» 2013–2017 років)*. Ужгород: РІК-У.

386. Офіцинський, Ю. (2021) 'Сучасна російсько-українська війна на Донбасі в дисертаційних дослідженнях України', в Длугош, П., Маженцкі, Р. і Каміонка, М. (ред.) *Polska i Ukraina w procesie przemian społeczno-politycznych*. Warszawa: ELIPSA, сс. 198–210.

387. Офіцинський, Ю. (2022) 'Оцінка війни на Донбасі вчених і колишніх політиків на сторінках газети «The New York Times» (12 лютого 2015 – 30 квітня 2018 рр.)', *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*, 1(46), сс. 82-89. [https://doi.org/10.24144/2523-4498.1\(46\).2022.258573](https://doi.org/10.24144/2523-4498.1(46).2022.258573)
388. Офіцинський, Ю. і Пилипчук, В. (2015) 'Війна на Донбасі 2014 року: спроба усноісторичного дослідження', *Тисячоліття – Millennia*, 2, сс. 158–163.
389. Пахоменко, С. і Рудницька, Г. (2016) 'Конфлікт на Донбасі у дзеркалі італійських медіа', *Вісник Маріупольського державного університету*, 15, сс. 276–287.
390. Петречко, О., Журавльов, С. і Ільницький, В. (2022) 'Висвітлення трагедії рейсу МН17 на сторінках газети «The New York Times»', *Актуальні питання гуманітарних наук. Том 2*, 54, сс. 17–22. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/54-2-3>
391. Петречко, О. і Масненко, В. (2021) 'Початок збройної агресії Росії проти України за матеріалами газети «Нью-Йорк Таймс» (27 лютого – 4 березня 2014)', *Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія*, 6, сс. 435–453. <https://doi.org/10.24919/2312-2595.6/48.228532>
392. Плохій, С. (2016) *Брама Європи*. Харків: КСД.
393. Почепцов, Г. (2016) *Смисли і війни: Україна і Росія в інформаційній і смисловій війнах*. Київ: Києво-Могилянська академія.
394. Рафальський, О. (ред.) (2015) *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Кураса НАН України*, 5–6. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України.
395. Сілантьєва-Папп, К. (2019) 'Історіографія гібридної війни РФ проти України: погляд російських дослідників', *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*, 1, сс. 211–217. [https://doi.org/10.24144/2523-4498.1\(40\).2019.170738](https://doi.org/10.24144/2523-4498.1(40).2019.170738)
396. Стрілець, В. (2021) 'Відображення російської збройної агресії проти України в онлайн-енциклопедії «Вікіпедія»', *Вісник Черкаського університету. Серія: Історичні науки*, 1, сс. 34–42.

397. Тельвак, В. і Масненко, В. (2021) 'Ukraine Crisis: російсько-українська війна очима кореспондентів «BBC News»', *Вісник Черкаського університету*, 2, сс. 136–144.

398. Тодоров, І. (2022) 'Безпековий вимір міжнародних відносин в Східній та Центральній Європі в контексті російської агресії', *Політичне життя*, 1, сс. 138-144. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2022.1.16>

399. Тодоров, І. і Тодорова, Н. (2019) 'Демократичні цінності перед викликом російської зовнішньої політики', *Геополітика України: історія і сучасність*, 2(23), сс. 7-19. [https://doi.org/10.24144/2078-1431.2019.2\(23\).7-19](https://doi.org/10.24144/2078-1431.2019.2(23).7-19)

400. Тодоров, І. і Тодорова, Н. (2020) 'Українсько-російські відносини в цивілізаційному вимірі на тлі війни', *Геополітика України: історія і сучасність*, 2(25), сс. 41-56. DOI: 10.24144/2078-1431.2020.2(25).41-56

401. Турченко, Ф. і Турченко, Г. (2015) *Проект «Новоросія» і новітня російсько-українська війна*. Київ: Ін-т історії України НАН України.

402. Удод, О. (2017) '25 років незалежності України: поступ, досвід, перспективи', в Салата, О. (ред.) *Цивілізаційні дискурси світової та української історіографії*. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, сс. 103–154.

403. Фролов, С. (2020) 'Застосування частин спеціального призначення Військово-морських сил Збройних сил України в антитерористичній операції на території Донецької та Луганської областей (2014–2016 рр.)', *Воєнно-історичний вісник*, 35, сс. 20–33. <https://doi.org/10.33099/2707-1383-2020-35-1-20-33>

404. Хардель, Р. і Мельник, О. (2019) 'Висвітлення російської збройної агресії проти України в історичних онлайн джерелах', *Військово-науковий вісник*, 32, сс. 217–227.

405. Якубова, Л. (2018) *«Русский мир» в Україні: на краю прірви*. Київ: Кліо.

406. Kuzio, T. (2017) *Putin's war against Ukraine. Revolution, nationalism, and Crime*. Toronto.

407. Ofitsynskyy, Yu. (2020) 'The Estimation of the War in Donbas by Scientists and Former Politicians on the Pages of the Newspaper The New York Times (March 1,

2014 – February 11, 2015)’, *Східноєвропейський історичний вісник [East European Historical Bulletin]*, 15, pp. 230–244. <https://doi.org/10.24919/2519-058x.15.204977>

408. Pásek, B. (2018) *Wojna hybrydowa na Ukrainie*. Warszawa: Rytm.
409. Sakwa, R. (2016) *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*. London: I.B. Tauris.
410. Sapper, M. i Weichsel, V. (2014) *Zerreiβprobe. Ukraine: Konflikt, Krise, Krieg*. Berlin: BW.
411. Šír, J. et al. (2017) *Ruská agrese proti Ukrajině*. Praha: Karolinum.
412. Wawrzeniuk, P. (2016) ‘On the frontlines of disinformation. Academic packaging of old stereotypes’, *Baltic Worlds*, 1–2, pp. 103–106.

VII. Кваліфікаційні наукові роботи

413. Красота, І. (2020) *Інженерні війська Збройних Сил України: розбудова та застосування (1992–2018 рр.)*. Дис. канд. іст. наук за спеціальністю 20.02.22 – військова історія. Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського.
414. Мелькін, В. (2020) *Розвиток засобів індивідуального броньового захисту військовослужбовців Збройних Сил України в 1991–2018 роках*. Дис. канд. іст. за спеціальністю 20.02.22 – військова історія. Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.
415. Підшибякін, С. (2021) *Антитерористична операція на сході України в українському суспільному дискурсі (2014–2018)*. Дис. д-ра філос. за спеціальністю 032 – історія та археологія. Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.
416. Стасюк, Ю. (2018) *Українські добровольчі формування: створення та функціонування (2014–2015 рр.)*. Дис. канд. іст. наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».
417. Ткачук, А. (2020) *Збройні Сили як фактор національної безпеки України у діяльності політичних партій (1991–2018)*. Дис. д-ра іст. наук за

спеціальністю 20.02.22 – військова історія. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.

418. Томчук, О. (2021) *Волонтерський рух допомоги Збройним Силам України під час проведення антитерористичної операції (квітень 2014 – квітень 2018 рр.)*. Дис. д-ра філос. за спеціальністю 032 – історія та археологія. Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.

ДОДАТКИ

Список ілюстрацій

(зазначено відповідну сторінку тексту цієї дисертації)

1. Діаграма № 1. Динаміка публікацій «The New York Times» про війну на Донбасі в березні 2014 – квітні 2018 рр., с. 43.
2. Діаграма № 2. Розподіл експертів із війни на Донбасі (березень 2014 – квітень 2018), залучених «The New York Times», за країнами походження, с. 150.
3. Таблиця № 1. Динаміка чисельності російських військ на східному кордоні з Україною та у війні на Донбасі, відбита в «The New York Times» (березень 2014 – січень 2015), с. 67.
4. Таблиця № 2. Динаміка військових і цивільних втрат у війні на Донбасі з обох сторін, подані «The New York Times» 2014–2017 рр., с. 109.